คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ว่าที่ ร.ต.บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2566

ATTRIBUTES AND PROCESS OF CONSTRUCTING SAW-SAM-SAI PLAYER : A CASE STUDY OF SIRIPAN PALAKAVONG NA AYUDHYA

Acting SubLt. Boonthana Jamprot

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Music Education
Department of Art,Music, and Dance Education
Faculty Of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
โดย	ว่าที่ ร.ต.บุญธนา จำพรต
สาขาวิชา	ดนตรีศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชฎาลัมพก์ เหล่าวานิช

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชฎาลัมพก์ เหล่าวานิช)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ตระการรุ่ง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บุญธนา จำพรต : คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (ATTRIBUTES AND PROCESS OF CONSTRUCTING SAW-SAM-SAI PLAYER : A CASE STUDY OF SIRIPAN PALAKAVONG NA AYUDHYA) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.วิชฎาลัมพก์ เหล่าวานิช

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย 2.ศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีดำเนินการวิจัยโดยการศึกษานำร่อง (Pilot study) จากนั้นกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 1) ด้านเอกสาร และ 2) ด้านบุคคล ประกอบไปด้วย กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มคนซอสามสาย และ กลุ่มที่ 2 คือ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) วิเคราะห์ข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive reasoning)

ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย จากการเก็บข้อมูลในกลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มคนซอสามสาย แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย พบว่ามี 21 คุณลักษณะ โดยสามารถจำแนกได้ 3 ด้านแบ่งออกเป็นด้านละ 7 คุณลักษณะได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย 2) ด้านจิตพิสัย 3) ด้านทักษะพิสัย ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย พบว่าแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นสอน 4) ขั้นประเมินผล ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย พบว่าตัวจัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายนั้นแบ่งออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำ ได้แก่ 1) ผู้กระทำ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) สภาพแวดล้อม 4) ความพึงพอใจสูงสุด และ 5) วัฒนธรรม การศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จากการเก็บข้อมูลในกลุ่มที่ 2 แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่ามี 21 คุณลักษณะ โดยสามารถจำแนกได้ 3 ด้านแบ่งออกเป็นด้านละ 7 คุณลักษณะได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย 2) ด้านจิตพิสัย 3) ด้านทักษะพิสัย ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่า กระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา แบ่งออกเป็น 7 ขั้นได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นการประเมินผล ในการศึกษาเทคนิค และลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่ามี 1) เทคนิคการใช้คันชักซอสามสายมี 22 เทคนิค 2) เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายมี 16 เทคนิค และ 3) ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายมี 13 ลักษณะ โดยมีสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 30 เทคนิค และเป็นเทคนิคพิเศษที่ไม่พบในเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 21 เทคนิค และในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสาม กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่า กระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาทั้ง 7 ขั้นตอนมีความสอดคล้องกับการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน โดยกระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นที่ 1 2 3 5 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นที่ 2 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย และ กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่าตัวจัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายนั้นแบ่งออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำ ได้แก่ 1) ผู้กระทำ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) สภาพแวดล้อม 4) ความพึงพอใจสูงสุด และ 5) วัฒนธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สาขาวิชา	ดนตรีศึกษา	ลายมือชื่อนิสิต .....
ปีการศึกษา	2566	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6380089127 : MAJOR MUSIC EDUCATION

KEYWORD: Music Education, Thai Music Pedagogy, Thai Music Performance, Attributes of Constructing Saw-Sam-Sai Player, Saw-Sam-Sai, Siripan Palakavong Na Ayudhya

Boonthana Jamprot : ATTRIBUTES AND PROCESS OF CONSTRUCTING SAW-SAM-SAI PLAYER : A CASE STUDY OF SIRIPAN PALAKAVONG NA AYUDHYA. Advisor: Assoc. Prof. Dr. VITCHATALUM LAOVANICH

The purposes of this research were to 1) study attributes and process of constructing Saw-Sam-Sai player and 2) study the process of constructing Saw-Sam-Sai player according to the attributes of Saw-Sam-Sai player with the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya. Method of the research was qualitative research with a pilot study, dividing participants into 1) documentary and 2) personal, consisting of group 1) Saw-Sam-Sai player and 2) Siripan Palakavong na Ayudhya, chosen with a purposive sampling. Data was collected with an informal interview and a participant observation. Data was analyzed and concluded with an inductive reasoning.

The results were as follows: The study for the purpose 1, according to the purpose 1, the attributes and process of constructing Saw-Sam-Sai player were divided into 3 parts: In the part 1, attributes of Saw-Sam-Sai player included 3 domains of attributes, each domain was divided into 7 attributes: 1) cognitive 2) affective 3) psychomotor domain. In the part 2, process of constructing Saw-Sam-Sai player included four steps: 1) selection of learners 2) preparation for learners 3) teaching and 4) evaluation. In the part 3, social structure that affected attributes and process of constructing Saw-Sam-Sai player was founded that social agents that affected socialization of Saw-Sam-Sai player were 5 agents as follows: 1) agent 2) interaction 3) environment 4) optimization of gratification and 5) culture. For the purpose 2, the study of the process of constructing Saw-Sam-Sai player according to the attributes of Saw-Sam-Sai player with the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya was divided into 3 parts: Part 1) attributes of Saw-Sam-Sai player according to the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya are 21 attributes, grouped into three domains: 1) cognitive 2) affective 3) psychomotor domain. Part 2) process of constructing Saw-Sam-Sai and techniques of playing Saw-Sam-Sai of Siripan Palakavong na Ayudhya: It was found that process of constructing Saw-Sam-Sai and techniques of playing Saw-Sam-Sai of Siripan Palakavong na Ayudhya were divided into 7 steps: 1) selection of learners 2) preparation for learners 3) participation for environment of learning Saw-Sam-Sai 4) teaching of theory and the practice 5) teaching of morality and ethics 6) educating of other knowledge related with Saw-Sam-Sai and 7) evaluation. According to the study of techniques and styles of playing Saw-Sam-Sai, in the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya, there were 22 techniques of using a bow of Saw-Sam-Sai 2) there were 16 techniques of using fingers of Saw-Sam-Sai and 3) styles of playing Saw-Sam-Sai were 13 styles, whose 13 techniques corresponded criteria of Thai classical music standards of Ministry of University Affairs (2001) and other 21 techniques did not correspond criteria of Thai classical music standards of Ministry of University Affairs (2001). The analysis relationship between attributes of Saw-Sam-Sai player and the process of constructing Saw-Sam-Sai player according to the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya was found that all 7 steps of the process of constructing Saw-Sam-Sai player of Siripan Palakavong na Ayudhya corresponded the 3 domains, the step 1) 2) 3) 5) and 7) had the relationship with affective domain of the attribute of Saw-Sam-Sai player. Moreover, the step 2) 4) 6) and 7) had the relationship with cognitive domain, and the step 4) 6) and 7) had the relationship with psychomotor domain. Part 3) social structure that affected attributes and process of constructing Saw-Sam-Sai player, the case study of Siripan Palakavong na Ayudhya was found that social agents that affected socialization of Saw-Sam-Sai player were 5 agents as follows: 1) agent 2) interaction 3) environment 4) optimization of gratification and 5) culture.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study:	Music Education	Student's Signature .....
Academic Year:	2023	Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

กราบครูบาอาจารย์ทางซอสามสาย ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ที่หลอมรวมเป็นศิลปศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย ทำให้ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงดงาม ไพเราะ ประณีต พิถีพิถัน จนเกิดเป็นแรงบันดาลใจทำให้ผู้วิจัยรัก เห็นคุณค่า และเกิดความสนใจที่จะศึกษา รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการซอสามสายตลอดมา

กราบครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ครูผู้สร้างคน ต่อยอดองค์ความรู้ทั้งด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะทางซอสามสายขั้นสูง สร้างจิตวิญญาณของการเป็นคนซอสามสายให้แก่ข้าพเจ้า โดยท่านมีความเมตตา กรุณาแก่ผู้วิจัยในการสละเวลาเพื่อถ่ายทอดความรู้ทางด้านซอสามสาย และให้คำปรึกษา ชี้แนะในการทำงานทางวิชาการจนทำให้การทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จสมบูรณ์

กราบพ่อครูศิริภูมิ เขตต์คง และแม่ครูพรรณี เขตต์คง ผู้วางรากฐานวิชาการทางซอสามสาย ตลอดจนวิชาความรู้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ อีกมากมาย สร้างจิตวิญญาณของความเป็นครูดนตรีไทย ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นต้นแบบในความเป็นครูและนักวิชาการให้กับผู้วิจัย อีกทั้งท่านเมตตาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง และเป็นกำลังใจที่สำคัญของผู้วิจัยเสมอมา

กราบกลุ่มคนซอสามสาย ผู้อาวุโสทุกท่านที่ให้ความเมตตาในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งท่านมีความเมตตาสละเวลาอันมีค่ายิ่งให้กับงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งได้แก่ 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.พล คำปังสุ์ 2) รองศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี 3) อาจารย์มานพ อิศรเดช 4) อาจารย์บุญเตือน 5) ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ 6) ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล ศรีวรพจน์ 7) ครูวิสาขา ภูมิรัตน 8) ครูศิริภูมิ เขตต์คง 9) ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.วิชฎาลัมพก์ เหล่าวานิช ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือ ชี้นำแนวทาง ให้คำปรึกษาในด้านวิชาการทางดนตรีศึกษาให้กับผู้วิจัย เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจในการเรียน การทำงาน ตลอดจนเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต อีกทั้งท่านยังช่วยตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมชัย ตระการรุ่ง กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สร้างแรงบันดาลใจ เปิดโลกทัศน์ทางดนตรีศึกษาที่แปลกใหม่ รวมถึงคอยให้กำลังใจ และสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในด้านวิชาความรู้ ความสามารถในการเขียนวิชาการของผู้วิจัย มีความเมตตา คอยให้คำปรึกษา แก้ไขปรับปรุงอย่างเข้มข้นอย่างสม่ำเสมอ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจที่สำคัญแก่ผู้วิจัยทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติดนตรี การประพฤติตน รวมทั้งมุมมองในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ระลึกถึงแรงบันดาลใจเหล่านั้นที่เคยได้ศึกษากับท่านในระดับปริญญาตรีตลอดจนการครูพักลักจำองค์ความรู้ต่าง ๆ จากท่าน จนทำให้มีวิชาความรู้ติดตัวจนสามารถเข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท และผู้วิจัยจะใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ มาใช้พัฒนาตนเอง และพัฒนางานวิชาการทางดนตรีศึกษาต่อไปในอนาคต

ขอกราบคุณพ่อบุญธรรม คุณแม่พลับพลึง จำพรตที่ท่านให้ชีวิต และสร้างจิตวิญญาณ ท่านทั้งสองเปรียบเสมือนผู้รังสรรค์ผลงานทางศิลปะที่ใช้เวลาอย่างยาวนานด้วยความรัก ความใส่ใจ พิถีพิถันอย่างสุดกำลัง คอยปั้นแต่งหากบิดเบี้ยวให้กลับมาสู่รูปที่ถูกที่ควรจนทำให้ลูกประสบความสำเร็จมีทุกวันนี้ได้จากความเมตตาของท่านทั้งสอง

ขอขอบคุณนายสมเกียรติ พาโฮ และ นายอัษฎาวุธ ฉ่ำรักษ์สินธุ์ (ลูกศิษย์) ที่ช่วยเหลืองานในด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการอำนวยความสะดวกในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนทำให้สำเร็จสมบูรณ์

ไม่มากก็น้อยหากผลงานวิจัยฉบับนี้มีคุณประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้คน วงการวิชาการ และสังคมในอนาคต ข้าพเจ้าขอยกคุณงามความดีทั้งหมดที่ได้ทำมาให้แก่ผู้มีพระคุณของข้าพเจ้าทุกท่านที่ให้การสนับสนุนจนเกิดผลสำเร็จในครั้งนี้

บุญธนา จำพรต

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ค

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

สารบัญ ..... ฉ

สารบัญตาราง ..... ฎ

สารบัญภาพ ..... ฐ

สารบัญวิดีทัศน์ ..... ถ

สารบัญแผนภาพ ..... ธ

บทที่ 1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย 1

คำถามการวิจัย 5

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 5

ขอบเขตการวิจัย 5

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย 6

ประโยชน์ที่ได้รับ 7

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 9

ตอนที่ 1 คุณลักษณะของคนซอสามสาย 10

1.1 ความหมายของคุณลักษณะ 10

1.2 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทย 10

1.3 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นครูดนตรีไทย 20

1.4 คุณลักษณะของคนซอสามสาย 23

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.4.1 ความหมายของคนซอสามสาย 23
1.4.2 คุณลักษณะของคนซอสามสาย 24
1.4.3 ข้อมูลเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคุณลักษณะของคนซอสามสาย 30
1.ประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 30
2. ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย 32
3. ภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสาย 36
4 เอตทัคคะทางการบรรเลงซอสามสาย 37
ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย 39
2.1 การเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษา 39
2.2 การเรียนการสอนซอสามสาย 47
ตอนที่ 3 เทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย 51
3.1 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีการบรรเลงซอสามสาย 51
3.2 ระเบียบวิธีการบรรเลงซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย 60
ตอนที่ 4 หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 66
4.1 ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยม 66
4.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom's Taxonomy (1956) 74
ตอนที่ 5 ประวัติครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 77
5.1 ประวัติส่วนตัว 78
5.2 ประวัติการศึกษา 80
5.3 ประวัติการเรียนดนตรีไทย 82
5.4 ประวัติการเรียนดนตรีสากล 85
5.5 ประวัติการทำงาน 87
5.6 ผลงานทางด้านดนตรี 91

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.7 การสืบทอดและการถ่ายทอดซอสามสาย 92
ตอนที่ 6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 95
กรอบแนวคิดในการวิจัย 100
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 101
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษานำร่อง (Pilot Study) 102
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 103
ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย 103
ขั้นตอนที่ 4 การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 119
ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล 122
ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล 123
ขั้นตอนที่ 7 การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ 126
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 128
ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย 129
คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 129
คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 144
คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) 156
ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย 170
ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 170
ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน 173
ขั้นสอน 177
ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย 207
ผู้กระทำ207
การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 211
สภาพแวดล้อม 213

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ความพึงพอใจสูงสุด 216
วัฒนธรรม 218
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง กระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 224
ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 224
คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 225
คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 233
คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) 239
ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 250
ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 250
ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 254
ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 258
ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 261
ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 360
ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 360
ขั้นการประเมินผล 379
เทคนิค และลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 387
ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 392
ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 395
ผู้กระทำ395
การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 397

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สภาพแวดล้อม 398
วัฒนธรรม 400
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 405
สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย 405
สรุปผลการวิจัย วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย 407
สรุปผลการวิจัย วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 411
อภิปรายผลการวิจัย 419
ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้ 439
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต 439
บรรณานุกรม 441
ภาคผนวก 446
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 447
ภาคผนวก ข ภาพระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม 463
ภาคผนวก ค โน้ตที่ใช้ในการสอนซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 475
ประวัติผู้เขียน 491

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ... 11

ตารางที่ 2 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของครูมนตรี ตราโมท 14

ตารางที่ 3 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของครูประเวช กุมุท 15

ตารางที่ 4 ตารางสรุปคุณลักษณะของนักดนตรีไทย 19

ตารางที่ 5 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)..... 25

ตารางที่ 6 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 26

ตารางที่ 7 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)..... 28

ตารางที่ 8 ตารางภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสาย 36

ตารางที่ 9 ตารางมหาวิทยาลัยที่จัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านดนตรีไทย..... 43

ตารางที่ 10 ตารางแสดงหลักการและเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)..... 52

ตารางที่ 11 ตารางแสดงเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายการใช้คันชักซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย..... 60

ตารางที่ 12 ตารางแสดงเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายการใช้นิ้วซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย 63

ตารางที่ 13 ตารางแสดงลักษณะการสีซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย 65

ตารางที่ 14 ตารางความสัมพันธ์ระหว่างระบบอินทรีย์และหน้าที่พื้นฐานของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์... 70

ตารางที่ 15 ตารางแสดงลำดับการศึกษาของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 80

ตารางที่ 16 ตารางประวัติการทำงานของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 87

ตารางที่ 17 ตารางผลงานด้านดนตรี ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา..... 91

ตารางที่ 18 ตารางแสดงข้อมูลหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้สร้างกรอบแนวคิดและกำหนดแนวทางในการวิจัย..... 104

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 19 ตารางแสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย 116
ตารางที่ 20 ตารางแสดงอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย 121
ตารางที่ 21 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น 320
ตารางที่ 22 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 330
ตารางที่ 23 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา . 351
ตารางที่ 24 ตารางเปรียบเทียบเทคนิคการใช้คันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) 387
ตารางที่ 25 ตารางเปรียบเทียบเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) 389
ตารางที่ 26 ตารางเปรียบเทียบลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) 390
ตารางที่ 27 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 394

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ลักษณะทางกายภาพและส่วนประกอบของซอสามสาย 34
ภาพที่ 2 ท่านั่งบรรเลงซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 52
ภาพที่ 3 การคอนซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 52
ภาพที่ 4 การคอนซอแบบปล่อยหัวแม่มือโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 53
ภาพที่ 5 การจับคันชักแบบสามหยิบโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 53
ภาพที่ 6 การจับคันชักแบบสามหยิบ มองด้านบนโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 54
ภาพที่ 7 วิธีการกดนิ้วโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 54
ภาพที่ 8 การกดนิ้วกลางลงบนสายกลาง และสายทุ้มโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 55
ภาพที่ 9 การใช้ นิ้วชุนโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 55
ภาพที่ 10 การใช้นิ้วชุนของนิ้วกลางโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 56
ภาพที่ 11 การใช้นิ้วชุนของนิ้วนางโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 56
ภาพที่ 12 การใช้นิ้วชุนของนิ้วก้อยโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 57
ภาพที่ 13 การใช้นิ้วชุนโดยปล่อยหัวแม่มือโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 57
ภาพที่ 14 ครูศิริพันธ์ ปาบกะวงศ์ ณ อยุธยา 78
ภาพที่ 15 นางจงจิตร์ จิตตเสวี (มารดาของคุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) 79
ภาพที่ 16 จากซ้ายไปขวา กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และ นายแช่ม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (บิดาของคุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) 80
ภาพที่ 17 พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 82
ภาพที่ 18 ระเบียงบ้านของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่ใช้สอนดนตรีลูกศิษย์ 84
ภาพที่ 19 เด็กหญิงศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ออกงานกับเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)) ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2562) 84

Chulalongkorn University

ภาพที่ 20 เจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) กับหลานสาว (ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)..... 85

ภาพที่ 21 ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาออกทีวีรายการนิเทศศิลป์ ช่อง 4 86

ภาพที่ 22 ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา บรรเลงเดี่ยวซอสามสาย..... 87

ภาพที่ 23 ตราประจำสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม..... 89

ภาพที่ 24 ภาพการทำงานในสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม จากซ้ายไปขวา แถวนั่งหลัง 1) ดาเรศ ศาตะจันทร์ 2) นวลละออ (ทองเนื้อดี) เศวตโสภณ 3) สินีนาฏ โพธิเวส 4) ศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 5) อารีย์ (นักดนตรี) จันเกษม นั่งหน้า 6) ดวงดาว (อาษากิจ) ปริวัติธรรม..... 89

ภาพที่ 25 ภาพการทำงานในสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม (2) จากซ้ายไปขวา 1) สม จินต์ ธรรมทัต 2) สินีนาฏ โพธิเวส 3) สัมพันธ์ พันธุ์มณี 4) ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 5) อารีย์ (นักดนตรี) จันเกษม 6) จำนงค์ รังสิกุล..... 90

ภาพที่ 26 รายการ รายการ“เพลินเพลงกับนฤพนธ์” ทางไทยทีวีช่อง 4 นักดนตรีไทยวันรุ่นคู่ดังคุณนฤพนธ์ ดุริยพันธุ์ ขับร้องเพลงพญาโศก ให้คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เดี่ยวซอสามสาย 90

ภาพที่ 27 รูปถ่าย Portrait ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ประมาณปี 2506..... 91

ภาพที่ 28 คุณครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา การสอนซอสามสาย ที่ร้านอาหารซอสามสาย 93

ภาพที่ 29 พิธีกรรมในการถ่ายทอดซอสามสายขั้นสูง เพลงทยอยเดี่ยว จากซ้ายไปขวา ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต, ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา..... 94

ภาพที่ 30 การถ่ายทอดซอสามสายขั้นสูง เพลงทยอยเดี่ยว จากซ้ายไปขวา เด็กหญิงปาลิตา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต, ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 94

ภาพที่ 31 ภาพท่านั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสาย..... 179

ภาพที่ 32 ภาพท่านั่งคุกเข่าบรรเลงซอสามสาย..... 180

ภาพที่ 33 ภาพท่านั่งเก้าอี้บรรเลงซอสามสาย 182

ภาพที่ 34ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านหน้า)..... 184

ภาพที่ 35ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านข้าง)..... 184

ภาพที่ 36 ภาพเทวรูปโบราณมือขวาทำท่า “หงสปัก”..... 185

ภาพที่ 37 ภาพการคอนซอสามสายแบบท่า “หงสปัก” (ด้านหน้า)..... 185

ภาพที่ 38 ภาพการคอนซอสามสายแบบท่า “หงสปีก” (ด้านข้าง) 185
ภาพที่ 39 ภาพการจับคันชัก (ด้านบน) 187
ภาพที่ 40 ภาพการจับคันชัก (ด้านหน้า)..... 187
ภาพที่ 41 ภาพบุคลิกภาพในการบรรเลงซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา..... 226
ภาพที่ 42 ภาพพิธีในการไหว้ครู และผู้มีพระคุณก่อนการเริ่มต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง 231
ภาพที่ 43 ภาพบรรเลงซอสามสายรวมวงกับวงดุริยประณีต ในรายการสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม 241
ภาพที่ 44 ภาพการบรรเลงซอสามสายรวมวงในโอกาสต่าง ๆ 241
ภาพที่ 45 ภาพการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายในรายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม 242
ภาพที่ 46 ภาพการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายในงานเชิดชูเกียรติ 100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 243
ภาพที่ 47 ภาพการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ในวงขับไม้ 246
ภาพที่ 48 ภาพการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย 258
ภาพที่ 49 ภาพสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 260
ภาพที่ 50 ภาพบรรยากาศการเรียนการสอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา..... 260
ภาพที่ 51 ภาพท่านั่งพับเพียบก่อนการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.. 263
ภาพที่ 52 ภาพท่านั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา..... 263
ภาพที่ 53ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านหน้า)..... 265
ภาพที่ 54ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านซ้าย)..... 265
ภาพที่ 55ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านขวา) 265
ภาพที่ 56 ภาพท่านั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านหน้า)..... 266
ภาพที่ 57 ภาพท่านั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านข้าง)..... 266
ภาพที่ 58 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหูซ้าย (ด้านหน้า) 268
ภาพที่ 59 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหูซ้าย (ด้านข้าง) 268

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 60 ภาพการคอนซอโดยไม่ให้ทวนซอตกลงไปอยู่ระหว่างง่ามนิ้วมือ 268
ภาพที่ 61 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ทวนกลางของซออยู่บนโคนนิ้วชี้โดยใช้หัวแม่มือแตะทวนซอระดับต่ำกว่าโคนนิ้วชี้ 269
ภาพที่ 62 ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านข้าง) 269
ภาพที่ 63 ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านหน้า) 269
ภาพที่ 64 ภาพการคอนซอสามสาย โดยปล่อยหัวแม่มือ ซอจะไม่หลุดจากออก(ด้านหน้า) 270
ภาพที่ 65 ภาพการคอนซอสามสาย โดยปล่อยหัวแม่มือ ซอจะไม่หลุดจากออก(ด้านข้าง) 270
ภาพที่ 66 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านหน้า) 271
ภาพที่ 67 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านบน) 271
ภาพที่ 68 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านซ้าย) 272
ภาพที่ 69 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านขวา) 272
ภาพที่ 70 ภาพการใช้คันชักโดยการสีแบบครึ่งข้อครึ่งแขน 273
ภาพที่ 71 ภาพการสีคันชักออกแบบช้างไกวงวง 274
ภาพที่ 72 ภาพการสีคันชักเข้าแบบช้างไกวงวง 274
ภาพที่ 73 ภาพการไกวซอโดยใช้วิธีพลิกซอให้สายเข้าไปหาคันชัก (พลิกด้านขวา) 275
ภาพที่ 74 ภาพการไกวซอโดยใช้วิธีพลิกซอให้สายเข้าไปหาคันชัก (พลิกด้านซ้าย) 275
ภาพที่ 75 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) 277
ภาพที่ 76 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) 277
ภาพที่ 77 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วนาง (นิ้วที่ 3) 277
ภาพที่ 78 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) แบบที่ 1 278
ภาพที่ 79 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) แบบที่ 2 278
ภาพที่ 80 ภาพการชุนนิ้วก้อย โดยปล่อยนิ้วหัวแม่มือ (ด้านข้าง) 279
ภาพที่ 81 ภาพการชุนนิ้วก้อย โดยปล่อยนิ้วหัวแม่มือ (ด้านหน้า) 279
ภาพที่ 82 ภาพการกดนิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง) 280

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 83 ภาพการกดนิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า) 280
ภาพที่ 84 การกดนิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง) 281
ภาพที่ 85 การกดนิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า) 281
ภาพที่ 86 การกดนิ้วนาง (นิ้วที่ 3) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง) 281
ภาพที่ 87 การกดนิ้วนาง (นิ้วที่ 3) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า) 281
ภาพที่ 88 การกดนิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง) 281
ภาพที่ 89 การกดนิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า) 281
ภาพที่ 90 การสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) (ด้านหน้า) 284
ภาพที่ 91 การสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) (ด้านข้าง) 284
ภาพที่ 92 การสีเปิดซอคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) (ด้านหน้า) 284
ภาพที่ 93 การสีเปิดซอคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) (ด้านข้าง) 284
ภาพที่ 94 ภาพการแทงนิ้ว (ด้านข้าง) 340
ภาพที่ 95 ภาพการแทงนิ้ว (ด้านหน้า) 340
ภาพที่ 96 ภาพการยกคันชอก่อนการเดินนิ้วหัวแม่มือ 341
ภาพที่ 97 ภาพตำแหน่งก่อนการเดินนิ้วหัวแม่มือ 341
ภาพที่ 98 ภาพการเดินนิ้วหัวแม่มือ 341
ภาพที่ 99 ภาพการเลื่อนตำแหน่งของ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย 341
ภาพที่ 100 ภาพการเปลี่ยนตำแหน่งการวางนิ้วในตำแหน่งช่วงเสียงที่สูงขึ้น 341
ภาพที่ 101 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (ด้านหน้า) 343
ภาพที่ 102 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (ด้านข้าง) 343
ภาพที่ 103 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (นิ้วชี้แทนตำแหน่งนิ้วนาง) 343
ภาพที่ 104 ภาพขันบูชาครู 351
ภาพที่ 105 โต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสังเวย (บูชาครู) 351
ภาพที่ 106 ภาพเครื่องรดน้ำ (เครื่องหลั่งน้ำ) เทพมนต์ (ด้านหน้า) 352

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 107 ภาพเครื่องรดน้ำ (เครื่องหลั่งน้ำ) เทพมนต์ (ด้านบน)..... 352
ภาพที่ 108 ภาพพิธีกรรมการไหว้ครูซอสามสายโบราณ 353
ภาพที่ 109 ภาพพิธีกรรมในการเจิมหน้า..... 353
ภาพที่ 110 ภาพพิธีกรรมในการเจิมมือ 353
ภาพที่ 111 ภาพพิธีการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง (เพลงทยอยเดี่ยว)..... 353
ภาพที่ 112 ภาพการเอนคันซอสามสายไปทางด้านซ้ายมือ..... 376
ภาพที่ 113ภาพการพลิกของมือเพื่อให้คันซอสามสายเอนไปทางด้านซ้ายมือ 376
ภาพที่ 114 ภาพการผลักคันซอสามสายไปด้านหน้า..... 377
ภาพที่ 115 ภาพการส่งเสริมประสบการณ์ในการบรรเลงรวมวง..... 382
ภาพที่ 116 ภาพการส่งเสริมประสบการณ์ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย 382
ภาพที่ 117 ภาพการสนทนาพูดคุยระหว่างครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา กับลูกศิษย์ซอสามสาย ระหว่างรับประทานอาหาร 384

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญวิดีทัศน์

หน้า

วีดิทัศน์ที่ 1 การคอนซอสามสาย....269
วีดิทัศน์ที่ 2 การจับคันชักซอสามสาย....271
วีดิทัศน์ที่ 3 การใช้คันชักซอสามสาย....275
วีดิทัศน์ที่ 4 การกดนิ้วซอสามสายในสายเอก สายกลาง และสายทุ้ม....281
วีดิทัศน์ที่ 5 การกดนิ้วซอสามสายเพื่อทำให้เสียงมีความหนักแน่น และมั่นคง.... 281
วีดิทัศน์ที่ 6 การฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอ.... 284
วีดิทัศน์ที่ 7 วิธีการสีซอสามสายในแบบฝึกการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ....286
วีดิทัศน์ที่ 8 การใช้นิ้วสะบัด....304
วีดิทัศน์ที่ 9 การใช้คันชัก 1....305
วีดิทัศน์ที่ 10 การใช้คันชัก 1 ตัวอย่างในบทเพลงทยอยเดี่ยว....305
วีดิทัศน์ที่ 11 การใช้คันชัก 2....306
วีดิทัศน์ที่ 12 การใช้คันชัก 4....306
วีดิทัศน์ที่ 13 การใช้คันชัก 8....307
วีดิทัศน์ที่ 14 การใช้คันชักสายน้ำไหล....308
วีดิทัศน์ที่ 15 ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยการสีเก็บ....310
วีดิทัศน์ที่ 16 เทคนิคการใช้นิ้วแอ้....320
วีดิทัศน์ที่ 17 เทคนิคการใช้นิ้วประ....321
วีดิทัศน์ที่ 18 เทคนิคการใช้นิ้วพรม....321
วีดิทัศน์ที่ 19 เทคนิคการใช้นิ้วครั่น....322
วีดิทัศน์ที่ 20 เทคนิคการใช้นิ้วคลึง....323
วีดิทัศน์ที่ 21 เทคนิคการใช้นิ้วควง....323
วีดิทัศน์ที่ 22 เทคนิคการใช้นิ้วกระทบเสียง....324
วีดิทัศน์ที่ 23 เทคนิคการใช้คันชักเบา และคันชักหนัก....326
วีดิทัศน์ที่ 24 เทคนิคการใช้เสียงกระซิบ....326
วีดิทัศน์ที่ 25 เทคนิคการใช้คันชักสะอึก....327
วีดิทัศน์ที่ 26 เทคนิคการใช้คันชักสะบัด....328
วีดิทัศน์ที่ 27 แบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้องในบทเพลงฉุยฉายพารมณ์....332

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

วีดิทัศน์ที่ 28 ลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปล.....334
วีดิทัศน์ที่ 29 เทคนิคการแทงนิ้ว และการเดินหัวแม่มือ.....341
วีดิทัศน์ที่ 30 เทคนิคการเล่นนิ้วช่วงบน..... 342
วีดิทัศน์ที่ 31 เทคนิคการใช้นิ้วนาคสะดุ้ง.....343
วีดิทัศน์ที่ 32 เทคนิคการเล่นนิ้วประสานเสียง.....345
วีดิทัศน์ที่ 33 เทคนิคการใช้คันชักถูก คันชักผิด..... 346
วีดิทัศน์ที่ 34 เทคนิคการชะงักคันชักซอสามสาย.....347
วีดิทัศน์ที่ 35 เทคนิคการใช้คันชักงูเลื้อย.....348
วีดิทัศน์ที่ 36 เทคนิคการใช้นิ้วชั่ง.....354
วีดิทัศน์ที่ 37 เทคนิคการใช้คันชัก 16.....355
วีดิทัศน์ที่ 38 เทคนิคการใช้คันชัก 32.....356
วีดิทัศน์ที่ 39 เทคนิคการใช้คันชักแทงกระตั้ว.....357

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการของทัลคอตต์ พาร์สันส์.....70
แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมกับการวิเคราะห์คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย.....71
แผนภาพที่ 3 การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย.....75
แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.....100
แผนภาพที่ 5 แผนภาพสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....126
แผนภาพที่ 6 แผนภาพสรุปและแสดงความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน.....168
แผนภาพที่ 7 แผนภาพสรุปกระบวนการสร้างคนซอสามสาย.....205
แผนภาพที่ 8 แผนภาพโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย.....222
แผนภาพที่ 9 แผนภาพสรุปคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.....248
แผนภาพที่ 10 แผนภาพสรุปกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.....385
แผนภาพที่ 11 แผนภาพโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายกรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.....403
แผนภาพที่ 12 แผนภาพการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายที่งามพร้อมทางสุนทรียศาสตร์.....423
แผนภาพที่ 13 แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย.....425
แผนภาพที่ 14 แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา.....429
แผนภาพที่ 15 แผนภาพมโนทัศน์การสร้างคนซอสามสายมืออาชีพโดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7. 435
แผนภาพที่ 16 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดใหม่ในการการพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสาย ศึกษา.....437

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ สันนิษฐานว่าเป็นเครื่องดนตรีอย่างเดียวกับ “ซอพุงตอ” ที่ถูกบันทึกในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงสุโขทัย ตอนที่กล่าวว่า “ลางจำพวกดีดพิณและสีซอพุงตอแลกันฉิ่งริงรำ” ซึ่งสันนิษฐานว่าซอสามสายน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ร่วมบรรเลงอยู่ในวงขับไม้ และเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกที่อยู่ในการก่อตั้งวงมโหรี โดยไม่ว่าวงมโหรีจะวิวัฒนาการเพิ่มเติมเครื่องดนตรีต่าง ๆ เข้ามาอีกสักเท่าใด ก็จะมีซอสามสายประจำวงอยู่ด้วยเสมอ โดยหน้าที่ของซอสามสายในวงมโหรีก็คือ คลอเสียงร้อง และบรรเลงทำนองเพลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ (มนตรี ตราโมท, 2519) โดยซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มี เสียงไพเราะนุ่มนวล รูปร่างสวยงามวิจิตรยิ่งกว่าซออื่นใด ถือเป็นเครื่องดนตรีชั้นสูง ใช้บรรเลงในราชสำนักเพื่อการขับกล่อมและการบรรเลงในพระราชพิธีต่าง ๆ มาโดยตลอด (สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2540) โดยในวงขับไม้ ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีหนึ่งที่ใช้ประกอบพิธีสมโภชมาแต่โบราณ เช่น กล่อมเศวตฉัตรในพระราชพิธีฉัตรมงคล กล่อมช้างในพระราชพิธีขึ้นระวางพระคชาธาร และในงานเฉลิมฉลองพระราชมณเฑียร เป็นต้น (มนตรี ตราโมท, 2519)

ต้นกำเนิดของซอสามสายที่ถูกพัฒนาทั้งรูปลักษณ์ รูปแบบวิธีการบรรเลง ขนบธรรมเนียมในการสืบทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ มาจากราชสำนักไทย ส่งผลทำให้ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงดงาม ถูกรังสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจง มีระเบียบแบบแผน วิธีการบรรเลง ท่วงท่า ลีลาและลักษณะของเสียงที่มีความประณีต มีเอกลักษณ์ ซอสามสายถูกสร้างขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและอุปนิสัยของคนในราชสำนัก ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรามักจะได้ยินชื่อเสียงเกี่ยวกับความโดดเด่นและความสามารถในการบรรเลงซอสามสาย แม้กระทั่งเจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ตลอดจนเชื้อพระวงศ์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวเนื่องกับราชสำนัก ที่มีความรู้ ความสามารถและนิยมในการบรรเลงซอสามสาย ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเชี่ยวชาญด้านซอสามสายเป็นพิเศษ พระองค์มีซอคู่พระหัตถ์ชื่อ “ซอสายฟ้าฟาด” และ “อสุนีบาต”) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระยาบำราบปรปักษ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม

หมื่นทิวากร วงษ์ประวัติ เจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) เจ้าจอมมารดาวาด เจ้าจอมประคอง หม่อมสุด บุนนาค หม่อมผิว มานิตยกุล พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) พระยาธรรมสารนิตย์ (ตาด อมาตยกุล) พระยาโบราณราชธานินท์ พระยาอมาตยพงศ์ธรรมพิศาล (ประสงค์ อมาตยกุล) หลวงกัลยาณมิตตาวาส ครูโท้ ครูส่าย (พระยาภูมีเสวิน, 2511) หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาการแสดง (คีตศิลป์) ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี ศิลปินแห่งชาติ สาขาการแสดง (ดนตรีไทย) เป็นต้น โดยบุคคลที่ได้กล่าวมาข้างต้นเหล่านั้นได้เสียชีวิตไปแล้วล้วนแต่ได้สืบทอดซอสามสาย แนวคิด ทางเพลงมาจากบุคคลที่สืบทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายมาจากราชสำนักทั้งสิ้น โดยในปัจจุบันหลงเหลือลูกศิษย์ที่ได้สืบทอดจากครูซอสามสายโบราณโดยตรงจะมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปโดยเหลืออยู่เพียงไม่กี่ท่านเท่านั้น

หน้าที่ของซอสามสายในการขับกล่อมพระบรรทม สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงนั้น ปรากฏหลักฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการกล่าวถึง ซอสามสาย ในบทขับร้อง “เพลงยาวไหว้ครูมโหรี” บทร้องตอนหนึ่งว่า

“ ขอพระเดชเดชาภูวนาท พระบาทปกเกล้าเกศี
ข้าผู้จำเรียงเรื่องมโหรี ซอกรับกระจับปี่รำมะนา
โทนขลุ่ยฉิ่งฉาบระนาดฆ้อง ประลองเพลงขับกล่อมพร้อมหน้า
ขงเจริญศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชี่ยวในเชิงพิณ

(มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์, 2523 : 10)

อีกทั้งยังพบหลักฐานในบทละครเรื่องอิเหนา ตอนอุณากรรณประทับบรรทมในตำหนักสวนแห่งเมืองกาหลง ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ที่กล่าวว่า

“พระเอยพระยอดฟ้า พระสนิทนิทราอยู่บนที่
ทรงสดับ**ขับไม้มโหรี** **ซอ**สีส่งเสียงจำเรียงราย
พอหลบค่ำย่ำฆ้องกลองกระหึ่ม ประโคมครึ้มครื้นครั่นสนั่นไหว
นางสำหรับขับร้องทำนองใน ก็ท้าทับขับไม้มโหรี”

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, (2514 : 650-651)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากความเป็นมาและบทประพันธ์ข้างต้นนั้นเป็นเครื่องยืนยันว่าซอสามสายแต่อดีต มีการสืบทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทอย่างมากในราชสำนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องพระมหากษัตริย์และคนในราชสำนักโดยตรง

ในการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายเป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมดนตรีไทยศึกษาที่สำคัญอย่างมาก เนื่องจากมีการกล่าวถึงโดยระบุคุณลักษณะ ของครูผู้สอนหรือผู้ที่จะเรียนซอสามสายไว้ ยกตัวอย่างเช่น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ได้เคยกล่าวกับ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ไว้ว่า

“ถ้าไม่เรียนซอสามสายไว้ ต่อไปอาจสูญ คุณหลวงนายมีนิสัยสุภาพ และมีความพยายามดี ทั้งเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีเคารพครู – อาจารย์เป็นอย่างสูง ขอให้เรียนซอสามสายไว้ เพื่อจะได้สั่งสอนอนุชนรุ่นหลังต่อไป” (พระยาภูมีเสวิน, 2537)

คำกล่าวข้างต้นมีการกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้สืบทอดซอสามสายเกี่ยวกับลักษณะนิสัย ความประพฤติ กริยามารยาท คุณธรรม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับซอสามสายก็ยังไม่มีผู้ใดรวบรวม วิเคราะห์ อธิบาย ถึงคุณลักษณะของคนซอสามสายอย่างเป็นระบบ ที่จะสามารถใช้ในการอ้างอิงข้อมูล หรือเป็นการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้เรียนผู้สอน ซอสามสายได้ ซึ่ง “ ในวงการดนตรีไทยนั้นการหาครูผู้สอนซอสามสายที่มีความสามารถ มีความรู้ที่ลึกซึ้ง แตกฉานในการปฏิบัติทักษะเฉพาะเครื่องดนตรี เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วนตามแบบแผนการปฏิบัติเครื่องดนตรีตามรูปแบบที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยครูผู้นั้นนอกจากมีความชำนาญการปฏิบัติแล้วยังต้องเป็นผู้ที่สังคมนักดนตรีไทยยอมรับนับถือด้วย” (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2538)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ในปัจจุบันการเรียนการสอนและหน้าที่ในการบรรเลงซอสามสายไม่ถูกตีกรอบ หรือถูกกำจัดแต่เพียงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักเพียงเท่านั้น ปัจจุบันซอสามสายได้ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรทางดนตรีในสถาบันการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามการรวบรวมองค์ความรู้ด้านเอกสาร ตำรา งานวิจัย ฯลฯ รวมถึงบุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องกับซอสามสาย ครู อาจารย์ ผู้สอนที่มีความรู้อย่างลึกซึ้งหรือเป็นเอกทางด้านซอสามสายมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการรวบรวมองค์ความรู้และบุคคลากรด้านปี่พาทย์ เครื่องสายอื่น ๆ โดยในการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ ข้อมูลทางวัฒนธรรมทางดนตรีให้คงอยู่ แต่ถ้าไม่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการสร้างคนซอสามสายควบคู่ไปด้วยนั้น ก็จะไม่สามารถอธิบายถึงขั้นตอน

วิธีการที่เป็นรายละเอียดได้ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นจากแหล่งข้อมูลทางซอสามสายที่มีจำนวนน้อย อีกทั้งบุคลากรทางซอสามสายในประเทศที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายจากครูโบราณมีเหลืออยู่น้อยมาก รวมทั้งสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งความรู้ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการสูญหาย มีการเปลี่ยนแปลง บิดเบือนหรือสร้างข้อมูลชุดใหม่ที่ไม่ได้มาจากที่มาขององค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และหากไม่รีบเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ สอบถาม หรือบันทึกเกี่ยวกับความรู้ กระบวนการการถ่ายทอด กลวิธีการบรรเลง เทคนิคเฉพาะ ฯลฯ เอาไว้นั้นก็คงจะเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย และหากปล่อยเวลาให้ผ่านไปคงจะไม่มีแหล่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกแล้ว ซึ่งเปรียบเสมือนว่าเราได้ละเลย เพิกเฉยหรือทอดทิ้งองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางซอสามสายที่บรรพบุรุษได้สั่งสม สรรสร้าง สืบสานกันมาอย่างยาวนานให้เลือนหายไป โดยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จากปัญหาและความสำคัญที่ได้กล่าวในข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาถึงคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลทางวิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลในการอ้างอิง และเป็นการอนุรักษ์ จากครูซอสามสายที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ยอมรับและมีผลงานเชิงประจักษ์ ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน โดยจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกและแม่นยำที่สุด

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะของคนซอสามสาย คือ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นครูซอสามสายอาวุโส (ปัจจุบันอายุ 77 ปี) ที่มีประสบการณ์ทางซอสามสายยาวนานถึง 68 ปีและมีศักดิ์เป็นหลานและศิษย์ของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยได้รับการถ่ายทอดซอสามสายทั้งหมดตั้งแต่ขั้นต้น - ขั้นสูง ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านซอสามสายไว้มากมายตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน เช่น การบรรเลงซอสามสายในรายการทีวี รายการวิทยุ นอกจากนั้นยังได้รับการยอมรับจากนานาชาติซึ่งเคยส่งเทปไปประกวดที่สหรัฐอเมริกา ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ในบทเพลงพยาโศก 3 ชั้น ฯลฯ และหากพูดถึงกลเม็ดเด็ดพราย ฝีมือในการบรรเลงซอสามสายแล้ว ปัจจุบันก็หาผู้ที่สามารถปฏิบัติซอสามสายที่มีฝีมือเทียบเคียงนั้นยากยิ่ง ตลอดจนยังมีการแสดงผลงานทางซอสามสาย ถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายอยู่สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นเครื่องที่ยืนยันถึงความเชี่ยวชาญประสบการณ์ทางซอสามสายที่มีความต่อเนื่องและยาวนาน

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นนักดนตรี ครูดนตรี นักวิชาการทางดนตรี และมีประสบการณ์ในการบรรเลงซอสามสายมากกว่า 15 ปี ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงควาสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะ

ของคนซอสามสายและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีการวิเคราะห์ รวบรวมเป็นงานเชิงวิชาการที่ทำให้เกิดความชัดเจนในด้านข้อมูลที่จะใช้อ้างอิงได้ ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจและเห็นสมควรที่จะมีงานวิจัยที่สามารถอธิบายถึงคุณลักษณะของคนซอสามสายและกระบวนการสร้างคนซอสามสายเพื่อให้คนซอสามสายและนักวิชาการทางดนตรีในรุ่นต่อ ๆ ไปได้เกิดความเข้าใจและเห็นถึงกระบวนการสร้าง รวมถึงเทคนิควิธีการบรรเลงและการสอนซอสามสายในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาชีพทางดนตรีศึกษาไทยเป็นอย่างยิ่ง

จากความข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ในรูปแบบของงานวิจัย เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานไว้ไม่ให้หายไป มิเช่นนั้นจะไม่สามารถหาองค์ความรู้ดังกล่าวได้อีกแล้ว และเพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจด้านซอสามสายรวมถึงนักวิชาการ นักธุรกิจทางดนตรีที่ชื่นชอบเครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “ซอสามสาย” หรือชื่นชอบบุคคลที่ชื่อว่า “ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา” ได้ศึกษาและนำแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจและหนทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของตนเอง อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเป็นหนังสือ ตำราที่ใช้ในการเรียนการสอน และนำแนวทางที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ อีกทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและวิชาชีพดนตรีไทยศึกษาสืบต่อไป

2. คำถามการวิจัย

1. คุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายมีลักษณะอย่างไร

2. ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

4. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักที่กำหนดการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้าน

คุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยวิเคราะห์ออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มคนซอสามสายที่ถูกคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด 2) ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยตามวัตถุประสงค์หลักดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก บทความ หนังสือ ตำราและงานวิจัย ที่มีการกล่าวถึงคุณลักษณะหรือกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ควบคู่กับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) แบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่ถูกคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เท่านั้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยผู้วิจัยกำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) แบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เพียงท่านเดียวเท่านั้น

ซึ่งในการศึกษาทั้งวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 นั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมของทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979) มาใช้ในการอธิบายตัวจัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายเพื่อใช้ในการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory)

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่บ่งชี้ถึง แรงจูงใจ อุปนิสัย ทัศนคติ ค่านิยม ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ บุคลิกภาพ คุณธรรม จริยธรรม ที่แสดงออกให้เห็นถึงลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย หมายถึง กรรมวิธีหรือลำดับการกระทำที่ดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จเป็นบุคคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในด้านซอสามสายทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ถูกต้องตามหลักเกณฑ์มาตราฐาน ตลอดจนมีคุณลักษณะ จริยวัตรที่เหมาะสมงดงาม จนเป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทยและสังคมทั่วไป

3. คนซอสามสาย หมายถึง บุคคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในด้านซอสามสายทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ถูกต้องตามหลักเกณฑ์มาตราฐาน ตลอดจนมีคุณลักษณะ จริยวัตรที่เหมาะสมงดงาม จนเป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทยและสังคมทั่วไป

6. ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผู้เรียนสามารถนำคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายไปใช้ในการพัฒนาด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติทักษะซอสามสายของตนเองได้

2. ผู้สอนซอสามสายสามารถนำคุณลักษณะของคนซอสามสายไปใช้ในการอธิบายประกอบการเรียนการสอนซอสามสายเพื่อเสริมความเข้าใจของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะของคนซอสามสายได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

3. ผู้สอนซอสามสายสามารถนำแนวทางในการศึกษาเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ไปเป็นแนวทางในการวางแผนการเรียนการสอน และนำไปปรับใช้กับการสอนซอสามสายของตนเองได้

4. นักซอสามสาย ผู้สอนซอสามสาย รวมไปถึงผู้เรียนในสาขาวิชาดนตรีไทยทั้งในด้านครุศาสตร์ / ศึกษาศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ สามารถนำองค์ความรู้เรื่องคุณลักษณะคนซอสามสายไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะของคนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาดนตรีไทยศึกษาต่อไปในอนาคต

5. นักดนตรีศึกษา ครูผู้สอนดนตรีไทยสามารถนำสาระทั้งด้านคุณลักษณะคนซอสามสายและกระบวนการสร้างคนซอสามสายไปจัดทำหลักสูตร หนังสือ ตำรา เอกสารประกอบการสอนที่มีระบบในรูปแบบงานวิชาการได้

6. ศิลปิน สามารถนำข้อมูลเรื่องคุณลักษณะคนซอสามสายและกระบวนการสร้างคนซอสามสายไปใช้ในการพัฒนาแนวคิด บุคลิกภาพ ฝีมือในการบรรเลง หรือใช้เป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงานทางซอสามสายและงานดนตรีอื่น ๆ โดยมีระบบคิดที่ได้มาจากการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบของเอกสารงานวิจัยชิ้นนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

7. ผู้ที่สนใจปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยสามารถใช้ข้อมูลด้านคุณลักษณะคนซอสามสายเป็นข้อมูลในการประเมินตนเองและช่วยตัดสินใจในการเลือกเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับตนเองได้

8. นักดนตรีศึกษารวมถึงนักดนตรีวิทยาในทุกวัฒนธรรมสามารถนำแนวทาง รูปแบบในการศึกษาและผลการวิจัยที่มีการวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะบุคคลที่เหมาะสมกับการปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ผ่านการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีทางการศึกษา ข้อมูลจากกรณีศึกษาไปใช้ผสมผสาน เปรียบเทียบ ประยุกต์และ/หรือต่อยอดในการศึกษาวิจัยฉบับอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

9. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการการอนุรักษ์และส่งเสริมด้านวัฒนธรรมทางดนตรีของไทย เช่น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานเอกชนและภาครัฐ เป็นต้น สามารถใช้ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยไปใช้ในการจัดโครงการ กิจกรรมที่มุ่งเน้นในการถ่ายทอด ต่อยอด สืบสาน องค์ความรู้ทางซอสามสายแก่เยาวชนและผู้ที่สนใจด้านซอสามสายต่อไปได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัย ซึ่งแบ่งสาระของวรรณกรรมได้ 2 เรื่องไล่เรียงตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1. คุณลักษณะของคนซอสามสาย 2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ประกอบไปด้วย 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.1 ความหมายของคุณลักษณะ

1.2 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทย

1.3 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นครูดนตรีไทย

1.4 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.4.1 ความหมายของคนซอสามสาย

1.4.2 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.4.3 ข้อมูลเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.4.3.1 ประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

1.4.3.2 ลักษณะทางกายภาพและส่วนประกอบของซอสามสาย

1.4.3.3 ภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสาย

1.4.3.4 เอตทัคคะทางการบรรเลงทางซอสามสาย

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

2.1 การเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษา

2.3 การเรียนการสอนซอสามสาย

ตอนที่ 3 หลักการและเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย

3.1 หลักการสีซอสามสาย (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี))

3.2 ระเบียบวิธีการบรรเลงซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 4 หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

4.1 ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยม

4.2 ทฤษฎีการเรียนของบลูม Bloom's Taxonomy

ตอนที่ 5 ประวัติครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ตอนที่ 6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.1 ความหมายของคุณลักษณะ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2554 ให้ความหมายของคุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ ซึ่งผู้วิจัยนิยามคำจำกัดความในการวิจัย คำว่า คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่บ่งชี้ถึง แรงจูงใจ อุปนิสัย ทัศนคติ ค่านิยม ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ บุคลิกภาพ คุณธรรม จริยธรรม ที่แสดงออกให้เห็นถึงลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1.2 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทย

จากการค้นคว้าเอกสารและตำราผู้วิจัยได้ค้นพบบทความที่มีความเกี่ยวข้องและกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทยไว้ 3 ท่านได้แก่ 1.พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) กล่าวไว้ 17 ข้อ (พระยาภูมีเสวิน, 2482) 2. ครูมนตรี ตราโมท กล่าวไว้ 12 ข้อ (มนตรี ตราโมท, 2545) 3. ครูประเวท กุมุท กล่าวไว้ 10 ข้อ (ประเวช กุมุท, 2521) โดยทั้ง 3 ท่านได้กล่าวถึงจริยวัตร และคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทยที่ดี โดยผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลที่ได้ค้นคว้าโดยรวบรวมจากคำกล่าวของท่านครูทั้ง 3 ท่านด้านคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทยที่ดี ในรูปแบบตารางโดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) (พระยาภูมีเสวิน, 2482) ได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรี โดยกล่าวไว้ว่า คำว่านักดนตรีไว้สามจำพวกคือ

1. บุคคลที่มีความสามารถในการดนตรีจนถึงกับยึดเอาวิชาดนตรีเป็นอาชีพได้ ทั้งในส่วนอาชีพธรรมดาและในตำแหน่งหน้าที่ราชการ

2. ผู้ที่ชอบเล่นดนตรีเพื่อความสนุกและมีฝีมือความรู้ดีเท่า หรือยิ่งกว่านักดนตรีอาชีพ

3. เป็นบุคคลที่มีสัญชาตญาณเป็นนักดนตรี แต่ตนเองร้องรำทำเพลงอะไรไม่ได้ แต่สามารถที่จะฟังดนตรีเข้าใจว่า เพลงอะไร เพราะและไม่เพราะ สำเนียงตอนไหนผิดและถูก

โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของนักดนตรีโดยให้รายละเอียดคุณลักษณะต่าง ๆ ไว้โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
1	นิสสัยใจชอบ	โดยสมัครในอันที่จะเป็นนักดนตรี เช่น จะนั่ง เดิน ยืน นอนอยู่ในอิริยาบถอย่างไร ก็มักพร่ำบ่นถึงแต่การขับร้อง ใช้มือ เท้า กระดิกเป็นจังหวะอยู่เสมอ เมื่อใดได้ยินใครเล่นดนตรีที่ไหน และดนตรีนั้นจะเป็นของชาติใดภาษาใดก็ตาม ถ้ามีโอกาสจะหยุดฟังได้ก็ต้องหยุดฟังทันที และตั้งใจฟังอย่างพินิจพิเคราะห์จริง ๆ
2	ไม่เลือกฟัง	การฟังดนตรีย่อมไม่เลือกว่า เพลงนั้นจะไพเราะหรือไม่ ขึ้นชื่อว่าเป็นดนตรีแล้วย่อมฟังด้วยการเอาใจใส่เสมอ
3	เข้าใจในสิ่งที่จะเลือกฟัง	เลือกจำเอาแต่ที่ไพเราะไม่จำกัดว่าทางแห่งดนตรีนั้น ๆ จะเป็นของครูอาจารย์คนใด หรือเป็นแนวทางของหมู่คณะใด เมื่อได้ฟังและพิจารณาว่าตรงนั้นตรงนี้ไพเราะก็จดจำ
4	ไม่ประเมินตนว่าเป็นนักดนตรีที่เชี่ยวชาญ	เข้าใจว่าไม่มีใครทำได้ดีเท่าตน จนถึงแก่ไม่ต้องการฟังของใคร
5	บรรเลงดนตรีได้ดีด้วยฝีมือ	บรรเลงดนตรีได้ดีด้วยฝีมือ
6	มีความสามารถในการปรับปรุงทำนองเพลง	ความสามารถในการปรับปรุงทำนองเพลง ซึ่งได้ยินได้ฟังมาจากที่ต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าไพเราะนั้นขึ้นเป็นบทเพลงได้ด้วย แต่ในการแก้ไขปรับปรุงนั้น นักดนตรีย่อมถือหลักว่า จะต้องให้ดีให้เพราะกว่าของเดิมเสมอ
7	เป็นบุคคลที่รู้จักอุปการะคุณ	ย่อมต้องเคารพครูอาจารย์ หรือแม่แต่ท่านผู้มีความสามารถสูงกว่าตน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
8	เอาสิ่งที่ตนได้ยินได้ฟังมาปรับปรุง	อันวิชาดนตรีนั้น ถ้ากล่าวโดยทั่วไปแล้ว จะถือเอาการเล่าเรียนกันโดยตรงทีเดียวก็ไม่ได้ ฉะนั้นถ้ามีโอกาสที่นักดนตรีจะได้ยินได้ฟังของผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม นักดนตรีย่อมถือเอาสิ่งที่ตนได้ยินได้ฟังนั้นมาปรับปรุงขึ้นทันที แม้ว่าวิชานั้น ๆ จะได้มาโดยลักลอบฟังเขาก็ตาม
9	ระลึกถึงคุณูปการ	ระลึกถึงคุณูปการของท่านเจ้าของเพลงนั้น ๆ อยู่โดยเสมอ
10	มีสัจจะ (เชื่อถือวาจาได้)	การดนตรีนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงเริงรมย์แล้ว ยังเป็นเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ ด้วย ฉะนั้นนักดนตรีจึงมีกิจธุระต้องติดต่อกับบุคลต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยเหตุนี้นักดนตรีจำต้องเป็นบุคคลซึ่งต้องมี สัจจะ บุคคลทั่วไปเชื่อถือวาจาได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าการดนตรีเป็นเครื่องประกอบพิธีนั่นเอง ถ้านักดนตรีไม่เป็นบุคคลซึ่งสัจจะ อาจเป็นเรื่องทำความเสียหายแก่การพิธีนั้น ๆ ได้
11	เป็นคนไม่ละโมภ	นักดนตรีนั้น ย่อมถือเอาวิชาชีพทางดนตรีเป็นอุปกรณ์ในการทรงชีพของตน ฉะนั้นผลประโยชน์อันจักได้มาเนื่องแต่การดนตรีนั้นนักดนตรีที่ดีแล้วย่อมระวังการเสื่อมเสียในเรื่องนี้เป็นอันมาก
12	มีมารยาท	นักดนตรีมีความเป็นอยู่เกี่ยวกับสังคม ฉะนั้นย่อมต้องมีมารยาทในการที่จะต้องวางตนไว้ให้พอดีแก่สังคมนั้น ๆ เพราะนักดนตรีนั้น ไม่จำกัดสถานะบุคคล หากแต่ว่าการดนตรีถือเอาวิชาความรู้ความสามารถในการบรรเลงเป็นประมาณ ฉะนั้นนักดนตรีอาจมีสถานะต่าง ๆ กัน
13	มีอัธยาศัย	เมื่อร่วมวงแสดงกันอยู่ ต้องแสดงอัธยาศัยให้เป็นกันเองอย่างดีที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
14	ไม่เหยียดหยามผู้ที่มีฝีมือหย่อนกว่าตน	ในวงเดียวกันนั้น มาตรฐานการฝีมือ ย่อมมีการยิ่งและหย่อนกันอยู่เป็นธรรมดา นักดนตรีที่ดีย่อมไม่แสดงกิริยาไม่เหยียดหยามผู้ที่มีฝีมือหย่อนกว่าตน อันกิริยาอาการ ทั้งนี้ ยิ่งเป็นบุคคลต่างคณะกันด้วยแล้ว ต้องระวังรักษามารยาทให้จงหนัก
15	เอาใจใส่บทเพลงที่จะบรรเลง	ในการบรรเลงนั้นถ้านักดนตรีคนใดเป็นผู้นำในการบรรเลง ซึ่งในขณะนั้นได้มีนักดนตรีต่างคณะ ต่างครูอาจารย์ร่วมบรรเลงอยู่ด้วยนักดนตรีที่ดีจะต้องเอาใจใส่บทเพลงที่จะบรรเลงคือต้องให้ผู้ร่วมบรรเลงทุกคน ได้เพลงที่ตนเองนำนั้นเสมอ หรือทางที่ดีควรไต่ถามกันเสียก่อนว่าถ้าจะบรรเลงเพลงนั้นเพลงนี้จะบรรเลงกันได้พร้อมหรือไม่ หรือได้ แต่ไม่แม่นยำเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่นักดนตรีที่เป็นผู้นำต้องทราบเสียก่อน เพื่อให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย
16	ระลึกถึงหน้าที่ที่จะปฏิบัติให้ดีที่สุด	ในเวลาทำการบรรเลงนักดนตรีต้องระลึกถึงหน้าที่ที่จะปฏิบัติให้ดีที่สุดที่จะสามารถจะบรรเลงได้
17	มีภาวะเป็นผู้ไตร่ตรอง	วิชาการดนตรีเป็นวิทยาการประเภทหนึ่ง ในทางจิตต์ใจ นำมาซึ่งความบรรเทิงเริงรมย์ ทั้งในส่วนตัวนักดนตรีเองและผู้ฟังโดยทั่วไป และเป็นวิชาเกี่ยวด้วยความค้นคว้าปรับปรุง ละเอียดสุขุม
18	รู้สิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว	เพราะสาระทั่วไปของเพลงนั้น นอกจากจะฟังไพเราะทางโสตประสาทแล้ว เนื้อเพลงทั่วไปย่อมหนักไปทางกล่อมเกลาดวงจิตต์ สร้างความดีแก่จิตใจของผู้ฟังด้วย

ครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ได้กล่าวถึงเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรี โดยท่านได้กำหนดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติไว้ 12 ข้อโดยผู้วิจัยจะนำเสนอเรื่องการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีที่ดีในรูปแบบตารางมีรายละเอียดดังนี้ (มนตรี ตราโมท, 2545)

ตารางที่ 2 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของครูมนตรี ตราโมท

ลำดับ	การบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรี
1	อุตส่าห์พยายามฝึกฝนตนเองทั้งทางฝีมือและความรู้
2	ตั้งใจจริงทั้งในเวลาเรียน และเวลาบรรเลง
3	กล้าหาญ ไม่สะทกสะท้านกระดากอายในการบรรเลง
4	รื่นเริง นักดนตรีต้องไม่หงอยเหงา ต้องทำตัวให้เบิกบานรื่นเริงอยู่เสมอ แต่ไม่ใช่การหัวเราะพร่ำเพรื่ออย่างที่เรียกว่า หน้าเป็น
5	มรรยาท ต้องมีกิริยาวาจาเรียบร้อย ทั้งในหมู่คณะและกับชนภายนอก รู้จักที่ต่ำสูง กาลเทศะ ไม่ทะนงตนและส่อตัวเอง
6	หน้าที่ ต้องระวังรักษาอย่าให้เสียได้ ตลอดจนหน้าที่ภายในวงการบรรเลงคือเครื่องดนตรีชนิดใดมีหน้าที่อย่างไร ก็ต้องทำให้เรียบร้อยไม่บกพร่องหรือก้าวก่ายไป
7	ตรงต่อเวลา นี่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เราคอยเขาดีกว่าให้เขาคอยเรา
8	สามัคคี ย่อมเป็นอุปกรณ์แก่ความสำเร็จของกิจการทั้งหลายยิ่งการดนตรียิ่งต้องการสามัคคีมากที่สุด
9	ขันติ (เป็นอุปกรณ์แก่สามัคคีอีกชั้นหนึ่ง) ต้องมีความอดทนในการปฏิบัติงาน และให้อภัยในสิ่งซึ่งไม่ถูกใจต่าง ๆ อันเกิดจากเพื่อนฝูงในหมู่คณะ
10	ใจนักกีฬา ในการถกเถียงกันด้วยวิชาการก็ดี ในการประชันขันแข่งก็ดี ต้องมีใจเป็นนักกีฬา ไม่ถือเอามาเป็นข้อเคียดแค้นผูกโกรธไว้หรือพยาบาท ผู้ชนะต้องไม่เยาะเย้ยเหยียดหยามผู้แพ้ ผู้แพ้ไม่ต้องเสียใจหรือโกรธเคือง ต้องพยายามแก้ไขข้อบกพร่องที่แพ้หรือถือเอาข้อที่เขาชนะเป็นความรู้ใส่ตัว
11	เหตุกับอารมณ์อย่ารวมกัน ถึงแม้จะกำลังมีอารมณ์ทุกข์โศกหรือกลุ้มกลัดด้วยเหตุใดก็ตาม หากถึงเวลาจะทำงานหรือรื่นเริงต้องเอาอารมณ์นั้น ๆ แยกทิ้งไว้เสียต่างหาก ทำงานและรื่นเริงไปตามเหตุ อีกอย่างหนึ่ง แม้จะมีบุคคลที่โกรธเคืองกันมาในเรื่องส่วนตัวอย่างไรก็ตาม เมื่อมีหน้าที่ (เหตุ) ให้ต้องร่วมกัน เช่น ร่วมวงบรรเลง หรือร่วมการงาน ก็ต้องถือเอาหน้าที่ที่ต้องร่วมมือร่วมกำลังกันนี้เป็นเกณฑ์ ส่วนอารมณ์ซึ่งโกรธเคืองกันมาไม่ต้องนึกถึง
12	ตนเพื่อโลก นักดนตรีมีหน้าที่ทำความสุขสบายรื่นเริงให้แก่โลก เราก็ต้องอุทิศตนให้แก่โลก ปฏิบัติหน้าที่ของเราไปโดยไม่ต้องท้อถอย ใครจะดูถูกดูหมิ่นอย่างไรเราก็ไม่ต้องคำนึง ผู้ทำคุณก็ต้องทำความดีของตนไป จะไปกังวลอะไรกับคำเนรคุณ ซึ่งเป็นความไม่ดีของอีกฝ่ายหนึ่ง (มนตรี ตราโมท, 2545)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ ครูประเวช กุมุท (ศิลปินแห่งชาติ) สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) (ประเวช กุมุท, 2521) ได้ระบุจริยวัตรของนักดนตรีไทยที่พึงปฏิบัติไว้ 10 ข้อ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอเรื่องจริยวัตรของนักดนตรีไทยที่พึงปฏิบัติซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีทีดี ในรูปแบบตารางมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของครูประเวช กุมุท

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
1	มีมรรยาทเรียบร้อย	ทั้งในเวลาบรรเลง และนอกเวลาบรรเลง กล่าวคือ ในเวลาบรรเลงควรนั่งท่าให้เรียบร้อยให้มีสง่า ไม่แสดงกิริยาหลุกหลิกโยกโคลงตัว หรือแสดงอาการร่าเริงจนเกินควร เช่น หัวเราะพร่ำเพรื่อจนกลายเป็นคน “ หน้าเป็น” แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าจะต้องอยู่ในท่าสำรวมจนเกิดอาการเคร่งเครียดจนเกินไป ควรยิ้มแต่พอควร ในด้านผู้ขับร้องเพลงไทย ย่อมไม่นิยมใส่ความรู้สึกในทางกายในเวลาขับร้อง เช่น การเอียงคอ ก้มเงย กรอกหน้า เพื่อโน้มน้อมให้เกิดความคล้อยตามในบทร้อง เพราะนั่นเป็นลักษณะของผู้แสดง มิใช่ลักษณะของผู้ขับร้อง การแสดงทีท่าที่เหมาะสมหรือไม่ ย่อมถือได้โดยอนุโลมเข้าในเรื่องมรรยาทเช่นกัน นอกเวลาบรรเลง (หมายถึงระหว่างหยุดพักการบรรเลง) ไม่ควรหยอกล้อเล่นหัวหรือแสดงอาการตลกคะนอง เฮฮา ควรตั้งตนอยู่ในอาการสุภาพ สงบเรียบร้อย การพูดจาไม่ควรใช้เสียงดังจนทำให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่น เมื่อได้รับการชมเชยควรแสดงความขอบคุณโดยกิริยาสุภาพ
2	ซื่อตรง	ความซื่อตรงเป็นสิ่งจำเป็นในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะซึ่งย่อมจะต้องปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นกฎหรือระเบียบที่วางไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือระเบียบปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยความเคยชินดังเคยกระทำ การนัดหมายควรกระทำตามให้ตรงต่อเวลา ข้อตกลงควรดำเนินไปโดยเรียบร้อยไม่เพิกเฉย ละเลย ควรปฏิบัติตนให้เป็นที่เชื่อถือได้ทั้งบุคคลในหมู่คณะและบุคคลภายนอก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
3	ขยันหมั่นเพียรและตั้งใจจริง	การเรียนไม่ว่าวิชาใดหากขาดความหมั่นเพียรและความตั้งใจจริงในอันที่จะฝึกฝนแล้วย่อมไม่บังเกิดผลดีเลย ยิ่งวิชาดนตรีซึ่งเป็นวิชาที่ต้องฝึกให้เกิดความชำนาญยิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วยแล้ว เป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้ ต้องหมั่นฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติม และทบทวนสิ่งที่ได้มาแล้วอยู่ตลอดเวลา การสดับรับฟังก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรามีกำไรได้เพิ่มพูนความรู้และแก้ไขสิ่งบกพร่อง การฟังต้องใช้วิจารณญาณและไหวพริบให้รู้ว่า สิ่งนั้นผิดหรือถูก ขาดตกบกพร่องหรือไม่เพียงใด สิ่งดีควรนำมาปฏิบัติ สิ่งไม่ดีละเว้นเสีย แต่การที่จะวิจารณ์ได้นั้น ก็ย่อมจะต้องเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ของเราเอง เรารู้อะไรไม่จริงก็ย่อมวิจารณ์ไม่ได้ว่าสิ่งนั้นผิดถูกอย่างไร ควรรับเอามาปฏิบัติหรือไม่ ฉะนั้นจึงจำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องพยายามขวนขวายหาความรู้ให้แตกฉานกว้างขวาง เมื่อปฏิบัติตนได้เช่นนี้ก็ย่อมเป็นคนรู้จริง มีหลักฐานอันแน่นอน มีเหตุผลที่จะวิจารณ์อะไร ๆ ได้โดยไม่ต้องเสี่ยงต่อความผิดพลาด
4	รักษาความสามัคคี	ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อหมู่คณะ เราจะต้องหมั่นบำรุงให้มีอยู่เสมอ เพื่อความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ คนเราจะทำถูกไปเสียทุกอย่างย่อมไม่ได้เราควรอภัยกันเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น ความรักใคร่ปรองดอง เห็นอกเห็นใจกัน ย่อมเป็นสิ่งเชิดชูจรรโลงให้หมู่คณะยั่งยืนและมีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นตลอดไป
5	เสียสละ	การเห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียวนั้น ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ไปกันไม่ได้กับหมู่คณะ ทุกคนควรมีการเสียสละ เช่น สละเวลามาร่วมกันเพื่อการฝึกซ้อม เพื่อการร่วมบรรเลง และเพื่อช่วยเหลือในกิจกรรมของกันและกันโดยไม่มีความรังเกียจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
6	รู้หน้าที่ในการบรรเลง	แต่ละเครื่องมือของตนย่อมแบ่งแยกหน้าที่กันไว้แล้ว วิธีปฏิบัติการบรรเลงของแต่ละเครื่องมือก็ดี การเข้าใจความหมายความต้องการของเพลงนั้น ๆ ก็ดี เป็นสิ่งสำคัญที่จะดำเนินการบรรเลงให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไพเราะ น่าฟัง ดังนั้น แต่ละเครื่องมือก็ต้องปฏิบัติไปตามหน้าที่ไม่ก้าวก่ายกัน ตามลักษณะของการบรรเลงดนตรีไทยกล่าวว่า นักดนตรีต้องทำหน้าที่นักประพันธ์ไปในตัวด้วย อันนี้ไม่ผิดเพราะทุกคนย่อมมีอิสระในการที่จะคิดประดิษฐ์ลู่ทางของตนเองในขณะบรรเลง สุดแต่ว่าจะเห็นสมควร เพื่อความเพราะพริ้งและแสดงถึงความคล่องแคล่วของแต่ละคน แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและการรู้หน้าที่ของเครื่องมือ และความมุ่งหมายของทำนองเพลง ใช่ว่าชอบใจจะทำอย่างไรก็ทำได้เสมอไป เช่น บางประโยคของเพลงต้องการให้บรรเลง “กรอ” เราไปเก็บสะบัด หรือขยี้ก็ย่อมผิดความประสงค์ของเพลง เครื่องมือก็ดี หากไปสีซอด้วงในลักษณะโลดโผน กระโดกกระเดกก็ไปแย่งหน้าที่ของซออู้เข้าไม่บังควรกระทำ เรื่องหน้าที่ของแต่ละเครื่องมือและความมุ่งหมายของเพลงนั้น เป็นสิ่งที่ผู้ฝึกดนตรีทั้งทางปี่พาทย์และเครื่องสาย ควรจะได้ศึกษาให้รู้โดยถ่องแท้ จะเป็นผลให้การบรรเลงเป็นไปได้ด้วยความไพเราะ เรียบร้อยน่าฟัง
7	มีใจเป็นนักกีฬา	การประกวดประชันเป็นเรื่องธรรมดา ที่จะมีเกิดขึ้นในการแสดงและการบรรเลง เราทำได้เขาก็ทำได้ ดีชั่วอยู่ที่ความชำนาญ และพื้นฐานของแต่ละคนที่ได้อบรมมา ควรทำใจให้เป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ ไม่ดื้อดึงถือตัวว่าวิเศษกว่าคนอื่น ฟังให้รู้ว่าเขาดีกว่าเราอย่างไร เมื่อดีจริงควรยกย่อง ไม่ควรทะนงว่าที่เรียนมานั้นเป็นเยี่ยมยอดแล้ว เพราะในเรื่องของดนตรีนั้น “ไม่มีที่สิ้นสุด” เราว่าที่เรารู้มานั้นดีแล้ว แต่เราจะรู้หรือว่าจะยังมีหรือไม่มีอะไรที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	ความหมาย
		ดีเหนือกว่า ทางที่ดีควรถือเสียว่านักดนตรีนั้นเปรียบเสมือนญาติอันสืบสายโลหิตอันเดียวกัน และควรพบกันด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใสและสุภาพต่อกัน
8	รักษาเกียรติ	หมู่คณะจะมีชื่อเสียง ได้รับความยกย่องก็เนื่องจากนักดนตรีเป็นผู้มีเกียรติ ฉะนั้นพฤติกรรมทั้งหลายของนักดนตรีย่อมบ่งบอกถึงมาตรฐานของหมู่คณะนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้พึงระแวดระวังในการรักษาชื่อเสียงของตนเองและหมู่คณะ ให้เป็นไปโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล หรือเห็นแก่ได้จนลืมนึกถึงเกียรติ เช่น การรับบรรเลงในสถานที่อันไม่เหมาะสม ย่อมนำมาแห่งความเสื่อมเสียเกียรติ เป็นต้น
9	การแต่งกายต้องสะอาดสะอ้านและเหมาะสมกับงานพิธีต่าง ๆ	(ไม่มีคำอธิบาย)
10	เครื่องประดับพอควรเหมาะสม ไม่รุงรัง	อย่างเช่น กำไลข้อมือซึ่งทำให้ต้องขยับเขย่าอยู่บ่อย ๆ ในการบรรเลง ประหนึ่งเป็นการแอบอวดผู้ดูและเป็นบุคลิกที่ไม่เรียบร้อยนัก

จากการกล่าวถึงคุณลักษณะของนักดนตรีไทยของครูดนตรีไทยทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ 1.พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) 2. ครูประเวช กุมุท 3.ครูมนตรี ตราโมท ผู้วิจัยได้สรุปคุณลักษณะของนักดนตรีไทยที่ท่านครูดนตรีไทยทั้ง 3 ท่านได้กล่าวได้ในรูปแบบตารางดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4 ตารางสรุปคุณลักษณะของนักดนตรีไทย

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) (2482)	ครูมนตรี ตราโมท (2545)	ครูประเวช กุมุท (2521)
1.	มีใจชอบ	/		
2.	ฟังดนตรีทุกชนิด	/		
3.	เข้าใจและวิเคราะห์ในสิ่งที่ฟัง	/		
4.	ไม่อวดตนว่าเก่ง เชี่ยวชาญ	/		
5.	ขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อม		/	/
6.	ตั้งใจจริงในการเรียนและบรรเลง		/	/
7.	กล้าหาญในการบรรเลง		/	
8.	จิตใจเบิกบาน ไม่ทำตนหงอยเหงา		/	
9.	มีฝีมือในการบรรเลง	/		
10	ปรับปรุงทำนองเพลงในการบรรเลงได้	/		
11.	เคารพผู้ใหญ่ ผู้ที่มีความรู้มากกว่าตน	/		
12.	ครูพักลักจำ (นำสิ่งที่ได้ยินมาพัฒนาตนเอง)	/		
13.	กตัญญูกตเวที	/		
14.	ซื่อตรง รักษาคำพูด (เชื่อถือได้)	/	/	
15.	ไม่โลภมาก	/		/
16.	มีมารยาทเรียบร้อย	/	/	/
17.	มีอัธยาศัย	/		
18.	ไม่เหยียดหยามคนที่ฝีมือไม่เท่ากับตนเอง	/		
19.	เอาใจใส่ เข้าใจบทเพลงที่ตนบรรเลง	/		
20.	รู้จักหน้าที่ของตนเองในการบรรเลง	/	/	/
21.	รักษาเกียรติ รู้จักสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว	/	/	/
22.	ตรงต่อเวลา		/	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของนักดนตรี	พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) (2482)	ครูมนตรี ตราโมท (2545)	ครูประเวช กุมุท (2521)
23.	สามัคคี		/	/
24.	มีความอดทน (ขันติ)		/	
25.	มีใจนักกีฬา (รู้แพ้รู้ชนะ)		/	/
26.	เสียสละ			/
27.	แต่งกายสะอาด			/
28.	ไม่ใส่เครื่องประดับรุงรัง			/

1.3 คุณลักษณะของผู้ที่เป็นครูดนตรีไทย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ ผู้วิจัยได้สรุปคุณลักษณะของครูที่ดีไว้ 4 ด้านคือ 1. ด้านบุคลิกภาพ 2. ด้านคุณธรรม 3.ด้านความรู้ 4. ด้านการสอน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2559)

1. **คุณลักษณะครูที่ดีด้านบุคลิกภาพ**
   1.1 ประพฤติตนอยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา และจิตใจ ทำให้ศิษย์เกิดความเคารพยกย่อง และเกิดความศรัทธา
   1.2 มีวินัย รู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมไม่ก้าวก่ายผู้อื่น
   1.3 ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมไปถึงคำตักเตือนวิภาควิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และแก้ไขสิ่งที่บกพร่อง
   1.4 มีเหตุผล ไม่เจ้าอารมณ์ รู้จักอดทน อดกลั้น
   1.5 รู้จักประเมินตนเอง และยอมรับสิ่งที่ตนไม่รู้ไม่ถนัด ยอมรับความจริงได้
   1.6 ไม่คิดว่าตนเองเก่งหรือสำคัญกว่าผู้อื่น ไม่หมิ่นประมาท และกล่าวโทษให้กับผู้อื่น
   1.7 ขยัน และอุตสาหะพากเพียร มีความพยายามฝึกฝนตนเอง ใฝ่หาความรู้รอบด้านเพิ่มเติมอยู่ เสมอ
   1.8 ดูแลสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

1.9 ถ่อมตนไม่ยกตนข่มผู้ใด และให้เกียรติผู้อื่นเสมอ

1.10 มีความมั่นคง หนักแน่น มีความเป็นตัวของตัวเอง เชื่อมั่นในตนเองในเรื่องที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

1.11 ยิ้มแย้มแจ่มใส มีมนุษย์สัมพันธ์และอัธยาศัยดีทั้งในเวลาสอน และนอกเวลาสอน

1.12 มีความสุภาพอ่อนน้อม มีมรรยาทและรู้จักกาลเทศะ

1.13 สามารถเข้ากับคนได้ทุกชนชั้นและเข้ากับสังคมได้ดี

1.14 รักเกียรติของตนเอง ไม่สร้างปมด้อยให้ตนเอง และไม่คิดให้ตนเองตกต่ำลง

1.15 มีความเป็นผู้นำ

1.16 สามารถจัดระเบียบชีวิตตน และมีการวางเป้าหมายในชีวิต

1.17 มีความตรงต่อเวลา

1.18 มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกลโดยใช้ปัญญา

1.19 คล่องแคล่วว่องไวกระฉับกระเฉง

1.20 สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก

1.21 การแต่งกายสะอาดสะอ้านและเหมาะสมกับงานพิธีต่าง ๆ

2. คุณลักษณะครูที่ดีด้านคุณธรรม

2.1 มีความเมตตากรุณาหวังดีต่อศิษย์

2.2 ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล

2.3 สอนศิษย์โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ไม่เห็นแก่สินจ้าง

2.4 แนะนำฝึกอบรมศิษย์ให้เป็นคนดี อยู่ในแบบแผนอันดีงาม

2.5 สอนอย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ปิดบังอำพราง

2.6 เห็นความสำคัญของวิชาชีพครูในทุกทาง มีความมุ่งมั่นตั้งใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพของตน ปกป้องเกียรติศักดิ์ศรีของวิชาชีพ

2.7 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ

2.8 สามารถวางใจเป็นกลางไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ สอนศิษย์ตามบทบาทหน้าที่อย่างเสมอภาค และยุติธรรม

2.9 การให้ความเคารพกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

2.10 ซื่อสัตย์ รักษาสัจจะ และจริงใจไม่ทำตัวลึกลับ เจ้าเล่ห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.11 รักษาศีลประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม

2.12 สนับสนุนองค์กรวิชาชีพ ร่วมกิจกรรมวิชาชีพ ร่วมมือและส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ

2.13 รักษาสมาธิได้

3. คุณลักษณะครูที่ดีด้านความรู้

3.1 มีความรู้จริง ทำได้จริง ในเรื่องที่จะสอนอย่างแท้จริง

3.2 ครูจะต้องแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับผู้เรียนอย่างครบถ้วนและเหมาะสมตามระดับความรู้นั้น ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ

3.3 นอกจากความทางวิชาชีพแล้ว ครูต้องมีความรู้รอบตัวด้านอื่น ๆ ให้บริบูรณ์

3.4 มีความรู้ในด้านคุณธรรม ศีลธรรม จรรยา และมีศาสนาที่ตนเคารพนับถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

3.5 มีวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการอยู่เสมอ

3.6 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากเดิม ๆ

3.7 มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างดี และมีความสามารถในการประพันธ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

3.8 มีความรู้ในเรื่องของการประพันธ์เพลง สามารถตรวจแก้ไขเพลงให้ถูกต้องได้ มีความรอบรู้ด้านดนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4. คุณลักษณะครูที่ดีด้านการสอน

4.1 ความเอาใจใส่ และสร้างความสนิทสนมกับศิษย์ตามสมควร เพื่อสามารถให้คำปรึกษา ช่วยแนะแนวด้านต่าง ๆ

4.2 อบรมให้ศิษย์กระทำตามกฎเกณฑ์และแบบแผนที่มีอย่างเข้มงวด

4.3 มีความสามารถในการสอนหรือแสดงความรู้ความคิดของตนให้ผู้อื่นเข้าใจแจ่มแจ้ง

4.4 สอนอย่างมีลำดับขั้นตอน แสดงเนื้อหาตามลำดับความง่ายยาก ลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

4.5 มีจิตวิทยาในการสอน สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

4.6 สอนตามหลักการเนื้อหา ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น

4.7 ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์

4.8 สิ่งใดควรทำก็บรรยายให้มองเห็นถึงความสำคัญ และซาบซึ้งในคุณค่าจนผู้เรียนยอมรับ อยากลงมือทำและกล้าที่จะปฏิบัติตาม

4.9 ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์ ศิษย์ต้องมีความร่าเริง สนุก และมีความสุขกับการได้เรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ

4.10 สอนให้คิดเป็น รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4.11 ความเจนจัดในการฝึกฝนศิษย์ครูต้องมีความอดทนพร่ำสอนศิษย์แม้ว่าฝึกยากเย็นเพียงใดก็ตาม

4.12 สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริง และรู้จักดำรงตนด้วยดี

4.13 สามารถปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4.14 สามารถคุมชั้นเรียนได้

4.15 ทำความรู้จักศิษย์และสภาพแวดล้อมทางบ้านของศิษย์

1.4 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.4.1 ความหมายของคนซอสามสาย

ในการกล่าวถึงคำว่า คน + เครื่องดนตรี = คนที่มีความชำนาญ มีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติเครื่องดนตรีนั้น ๆ ได้อย่างเชี่ยวชาญ ชำนาญ คล่องแคล่ว โดยในวงการดนตรีไทยนั้นมักนิยมใช้คำว่า “คน” นำหน้าชื่อเครื่องดนตรีเพื่อบอกหรือเป็นที่รู้กันว่า คน ๆ นั้นเป็นผู้ที่มีความชำนาญ มีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติเครื่องดนตรีชิ้นนั้น โดยผู้วิจัยยกตัวอย่างจากคำกล่าวของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวคำว่า “คนซอสามสาย” ไว้ในบทความ เรื่องนิทานเรื่องซอสามสาย กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“ สิ่งที่สะดุดตาในตอนนั้นคือซอสามสายสี่ห้าคัน นำมาจากวังหลวงเพื่อซ่อมเอาไว้แสดงในงานสองร้อยปีแห่งสายสัมพันธ์ในเดือนตุลาคมที่ผ่านมา ยังไม่ได้เก็บคืนเข้าที่จึงได้นึกออกว่าเขียนเรื่องซอสามสายเห็นจะเหมาะ ได้ลงมือเขียนทั้ง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นคนซอสามสาย อาศัยแต่ที่เคยสนทนากับผู้รู้และอ่านหนังสือเอาบ้าง จึงได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นมาได้....” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525)

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงคนซอไว้ในบทประพันธ์ของอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ได้ประพันธ์เกี่ยวกับ “คนซอ” ไว้ว่า

“ ฉะอ้อนเอื้อนเหมือนจะสั่งทั้งสามสาย ยุรยาตรบรรยายบรรยงก์โฉม
คันชักช้อยฉ่ำเชวงบรรเลงโลม ลอยโพยมหยาดฟ้ามาเย็นเย็น

ยิ่งนับวันนานเดือนยิ่งเลือนราง ที่เคยเห็นก็มาร้างไปห่างเห็น
คิดถึงคำ**<u>คนซอ</u>**พะนอเน้น ใครจะเป็นเพื่อนคลอซอสายใจ ”

จากคำกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำว่า “คนซอ” หรือ “คนซอสามสาย” ถูกใช้กันเป็นปกติเพื่อใช้เรียกผู้ที่มีความรู้ มีความสามารถ มีความชำนาญ และเป็นมืออาชีพในด้านซอสามสายหรือเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ ก็เช่นกัน ดังนั้นเรามักจะได้ยินคนในวงการดนตรีไทยพูดกันบ่อยครั้งว่า คนนี้คือคนระนาด คนนั้นคือคนร้อง คนนู้นคือคนขิมเป็นต้น

ดังนั้นจากคำที่ใช้กันโดยปกติในสังคมดนตรีไทยผู้วิจัยสรุปความหมายของ “**คนซอสามสาย**” คือ ผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายได้เป็นอย่างดี มีความถูกต้องตรงตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน ระเบียบวิธี ขนบประเพณี มีความงดงามของลีลา ท่าทางในการบรรเลงซอสามสายที่เหมาะสม จนเป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทย

1.4.2 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

คุณลักษณะของคนซอสามสาย หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ของผู้ที่เป็นครูซอสามสาย ผู้เรียนซอสามสาย นักซอสามสาย ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านซอสามสาย

คุณลักษณะของคนซอสามสาย

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมคุณลักษณะของคนซอสามสายที่ได้กล่าวถึงในเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัย โดยผู้วิจัยรวบรวมคุณลักษณะของคนซอสามสายที่ได้กล่าวไว้มาวิเคราะห์โดยแบ่ง (ทิศนา แขมมณี, 2556) โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

โดยกำหนดหัวข้อในการสืบค้นข้อมูลคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยมีข้อมูลและรายละเอียดดังนี้

1. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
3. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

1. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

ตารางที่ 5 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

ที่	คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
1.	มีความรู้ทางร้องเพลงไทย	ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ (2549)	“มักพูดกันว่าคนซอสามสายต้องร้องเพลงได้ ผมร้องเพลงไม่เป็น แต่รู้เสียงร้องควรเป็นอย่างไร อย่าปิดกั้นความคิดว่าคนที่จะสีซอสามสายได้ดีต้องเป็นนักร้องมาก่อน ขณะที่เขาร้องเราก็สีคลอ สังเกตเวลาเขาหายใจด้วย สีให้เข้ากับคนร้อง”
2	เข้าใจถึงแก่นของซอสามสาย	ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ กล่าวถึงเรื่องคุณลักษณะของครูซอสามสายโดยได้กล่าวไว้ในหนังสืองานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 13 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2523)	“ท่านเจ้าคุณภูมี ฯ เป็นศิษย์เจ้าคุณครูพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) แต่มิได้เป็นศิษย์เรียนวิชาซอสามสาย คือเรียนวิชาอื่นสารพัดนอกจากซอสามสาย ทั้งนี้เนื่องจากท่านเจ้าคุณครูพระยาประสาน ฯ อ้างว่าแม้ท่านจะสีซอสามสายได้ไพเราะ แต่ท่านก็มิได้ร่ำเรียนมาโดยเฉพาะจนเข้าใจถึงแก่นของซอสามสาย ด้วยเหตุนี้จึงได้แนะนำให้ไปเรียนจากเจ้าเทพกัญญา บูรณพิมพ์ ซึ่งเป็นครูทางนี้โดยเฉพาะ
			ท่านแนะนำแกมขอร้องให้ไปเรียนหลักจริง ๆ เข้าไว้ เพราะมิฉะนั้นในภายหน้าของดี ๆ เหล่านี้จะสูญไปเสียก็ได้ ในที่สุดเจ้าคุณครูพระยาภูมีเสวิน ก็ได้เล่าเรียนวิชาซอสามสายจากเจ้าเทพ ฯ โดยเรียนพร้อมกับสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ซึ่งได้ทรงสมัครเข้าเป็นศิษย์ของเจ้าเทพ ฯ เช่นเดียวกัน ในภายหลังปรากฏว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ที่	คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
			สมเด็จเจ้าฟ้าองค์นี้ทรงมีฝีพระหัตถ์ในทางซอสามสายนับเป็นผู้หนึ่งทีเดียว” (อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2523)

2. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

ตารางที่ 6 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

ที่	คุณลักษณะด้านจิตพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
1.	อุปนิสัยและบุคลิกภาพสุภาพเรียบร้อย	ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้สรุปคุณลักษณะของคนซอสามสายโดยได้กล่าวไว้ในหนังสืองานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 13 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2523)	“ ซอสามสายเป็นซอชั้นสูง ถ้าจะว่าเป็นซอผู้ดีก็คงไม่ผิดนัก ผู้เล่นซอสามสายจึงจำเป็นต้องมี**นิสัยสุภาพเรียบร้อย**และมีจิตใจสูง ด้วยเหตุนี้ครูซอสามสายแต่เดิมมาจึงมักเป็นบุคคลชั้นสูงแทบทั้งสิ้น ในที่สุดถึงขั้นพระมหากษัตริย์ก็ยังนับว่าเป็นครูซอสามสาย” (อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2523)
		บทความเรื่อง ภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอด กับความอยู่รอดของซอสามสาย จากหนังสือเพราะพร้องซอสามสายร่ายลำนำ (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2538)	“การวางบุคลิกภาพลักษณะให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรี คือ จับซอ จับคันชักให้เหมาะสม นั่งพับเพียบให้เรียบร้อยเพราะแต่เดิมนั้นซอสามสายอยู่แต่ในรั้วในวัง เป็นเครื่องราชูปโภค สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย จึงถูกจัดลักษณะให้งามกว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ที่	คุณลักษณะด้านจิตพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
2.	ไม่พูดจาให้ร้ายใคร ไม่โกหก ไม่เป็นคนปลิ้นปล้อน	บทสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จากงานวิจัยเรื่องทางเดี่ยวซอสามสายเพลงทยอยเดี่ยวของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) (สถิตสถาพร สังกรณีย์, 2563)	การถ่ายทอดทางเดี่ยวซอสามสายให้กับว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไว้ว่า “ดนตรีที่จะอยู่ได้ก็เฉพาะกับคนที่ดีเท่านั้น ท่านก็เลยพูดไว้ ครูก็มีความรู้สึกว่า ถ้าคนเขามาอยู่แล้วเขาเป็นคนดี อย่างน้อยสุด ไม่พูดจาให้ร้ายใคร ไม่โกหก เป็นคนปลิ้นปล้อน มีคุณสมบัติที่ดี ความเป็นมนุษย์ที่ดี ครูก็ไม่มีปัญหา ใครก็ได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2563)
3.	สุขุม ใจเย็น	ความเป็นครูดนตรีของเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่ (หนังสืองานฌาปนกิจศพเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่) วันที่ 25 ตุลาคม 2503	“ผู้สีซอนี้ต้องเป็นผู้ดีมีสกุล น้ำใจเยือกเย็นจึงจะเรียนได้ดี”
4.	มีกิริยา มารยาทดี	บทความเรื่อง ภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอด กับ ความอยู่รอดของซอสามสาย จากหนังสือเพราะพร้องซอสามสายร่ายลำนำ (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2538)	“การกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ การมีสัมมาคารวะและรู้จักที่ต่ำที่สูง, การรู้จักอะไรควรไม่ควร, การรู้จักประมาณตน และการวางตนในทุกสถานที่และสถานการณ์ต่าง ๆ การรู้จักถ่อมตน การผูกมิตร และความสามัคคี การรู้จักสำรวมวาจากิริยามารยาท”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ที่	คุณลักษณะด้านจิตพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
5.	นอบน้อมถ่อมตน ไม่อวดดี มีสัมมาคารวะ	บทสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ (อุดม อรุณรัตน์ อ้างถึงในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ (2549:44)	“ลูกศิษย์ก้นกุฏิของผมต้องมีมารยาทแบบไทยแท้ นอบน้อมถ่อมตน ไม่อวดดี มีสัมมาคารวะ จะเก่งแค่ไหนก็ไม่จำเป็นต้องป่าวประกาศให้คนอื่นรู้ เพราะฉะนั้นจะมาหาว่าผมหวงทางไม่ได้”

3. คุณลักษณะของคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

ตารางที่ 7 ตารางคุณลักษณะของคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

ที่	คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
1.	เทคนิคและวิธีการบรรเลงซอสามสาย	ความเป็นครูดนตรีของเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่ (หนังสืองานปนกิจศพเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่) วันที่ 25 ตุลาคม 2503	“ถ้าได้พินิจการสีซอสามสายที่ถูกต้อง ท่านจะเห็นการอ่อนช้อยของท่าที การคอนซอการประและรูดนิ้ว การเดินคันชัก อันเป็นออริญินัลลิตี้ของซอสามสาย ซึ่งแตกต่างกับการสีซอสามสาย”กันอย่างธรรมดาสามัญ โดยถูคันชักกดนิ้วให้เป็นเพลง”
		บทความเรื่องหลักการสีซอสามสาย โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (ภูมีเสวิน, 2511)	การสีแบบขับไม้ การสีแบบไกวเปล การสีแบบฉุยฉาย คันสีสายน้ำไหล คันสีงูเลื้อย คันสีสะอึก คันสีผิดและคันสีถูก นิ้วชุน นิ้วแอ้ นิ้วนาคสะดุ้ง นิ้วประ นิ้วพรม เปิดซอ ชะงักซอ ชะงักคันชัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ที่	คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
2.	สีได้ทั้งสามท่าหรือสามเพลง	บทความเรื่องหลักการสีซอสามสาย โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (ภูมีเสวิน, 2511)	“เพลง ท่านมุ่งหมายถึงสีตามแบบ ขับไม้ เหกล่อม ไกวเปล และฉุยฉาย” “ท่า ท่านมุ่งหมายถึงการสีแบบ ท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์”
3.	สีคลอร้องได้	ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ (2549)	“ขณะที่เขาร้องเราก็สีคลอ สังเกตเวลาเขาหายใจด้วยสีให้เข้ากับคนร้อง และต้องสีทั้งเที่ยวหวานเก็บให้สอดคล้องกันด้วยเพราะทั้งเที่ยวหวานและเที่ยวเก็บอยู่ในซอสามสายอย่างสมบูรณ์”
4.	ไม่สีซอสามสายรุนแรง หรือหลุกหลิก	สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงเขียนในสาส์นสมเด็จเรื่องเล่าของซอสามสาย	“ครูมีแขกนั้นหม่อมฉันรู้จักแต่เมื่อหม่อมฉันไว้ผมจุก ไปเรียนภาษาอังกฤษที่สมเด็จพระปิตุลาประทับ ณ หอนิเพธพิทยา เห็นแกเดินผ่านไปหัดมโหรีของทูลกระหม่อมปราสาท ที่มุขกระสันพระมหาปราสาททุกวัน เวลานั้นแก่ก็แก่มากอายุกว่า 70 แล้ว มีบ่าวแบกซอสามสายตามหลังเสมอ วัน 1 กรมหลวงประจักษ์ตรัสเรียกให้แกแวะที่หน้าหอแล้ว ยืมซอสามสายของแกมาลองสี แกฉุนออกปากว่า “ถ้าทรงสีอย่างนั้นประเดี๋ยวไฟก็ลุก” จำได้เท่านั้น.....”
		บทประพันธ์ของอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์)	“ฉะอ้อนเอื้อนเหมือนจะสั่งทั้งสามสาย ยุรยาตรบรรยายบรรยงก์โฉม **คันชักช้อยฉ่ำเชวงบรรเลงโลม** ลอยโพยมหยาดฟ้ามาเย็นเย็น ยิ่งนับวันนานเดือนยิ่งเลือนราง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ที่	คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย	ที่มา	ข้อมูล/คำอธิบาย
			ที่เคยเห็นก็มาร้างไปห่างเห็น คิดถึงคำคนชอพะนอเน้น ใครจะเป็นเพื่อนคลอซอสายใจ”

1.4.3 ข้อมูลเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.ประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

ซอสามสายมีมาแต่โบราณก็ไม่สามารถกำหนดได้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด แต่อย่างน้อยก็สมัยสุโขทัย ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชา แห่งกรุงสุโขทัย ตอนที่กล่าวถึงความชื่นชมนิยมพระบารมีของสมเด็จพระมหาจักรพัตราธิราช ตอนหนึ่งมีว่า

“ลางจำพวกดีดพิณและสีซอพุงตอแลกันฉิ่งริงรำ“

ซึ่งน่าจะสันนิษฐานว่า ซอสามสายในสมัยสุโขทัยนั้น คงจะเรียกว่าซอเฉย ๆ แต่เมื่อได้นำเข้ามาร่วมบรรเลงกับซอด้วง ซออู้ จึงได้เรียกว่าซอสามสายตามลักษณะที่มี 3 สาย เพื่อเป็นที่หมายรู้มิให้สับสนกัน (มนตรี ตราโมท อ้างถึงใน มหาแสง มนวิทูร, 2537 : 49)

หน้าที่และแหล่งกำเนิดของซอสามสายนั้นถูกใช้กับกลุ่มคนชั้นสูงและพิธีในราชสำนักเป็นส่วนใหญ่ซึ่งครูมนตรี ตราโมท ได้อธิบายถึงหน้าที่ของซอสามสายที่มีความเชื่อมโยงกับราชสำนักไทยไว้ว่า

“ ซอสามสายเป็นสิ่งหนึ่งที่รวมบรรเลงอยู่ในวงขับไม้ และวงขับไม้นี้ก็เป็นวงดนตรีที่ประกอบพระราชพิธีสมโภชมาแต่โบราณ เช่น กล่อมเศวตฉัตรในพระราชพิธีฉัตรมงคล กล่อมช้างในพระราชพิธีขึ้นระวางพระคชาธาร และในงานเฉลิมฉลองพระราชมณเฑียร เป็นต้น”

ซอสามสายนั้นถูกใช้บรรเลงในวงขับไม้และถูกพัฒนาให้เข้ามามีบทบาทและรวมบรรเลงในวงมโหรี ถูกพัฒนามาจากการบรรเลงในพิธีกรรมจนมาใช้ในการบรรเลงขับกล่อมและคลอร้องในวงดนตรี

“วงขับไม้นี้ประกอบด้วย คนสีซอสามสายคนหนึ่ง ไกวบัณเฑาะว์คนหนึ่ง และขับคนหนึ่ง หน้าที่ของซอสามสายในวงขับไม้นี้ก็คือ สีคลอเสียงขับไปโดยตลอด และบรรเลงเพลงแทรกในระหว่างบท เมื่อเริ่มผสมวงเป็นวงมโหรีครั้งแรก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม

พระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า ผสมขึ้นจากบรรเลงพิณกับวงขับไม้ก็มีเครื่องบรรเลงคือ คนดีดพิณคนหนึ่ง สีซอสามสายคนหนึ่ง ตีทับ (คือโทน) คนหนึ่ง และคนร้องซึ่งตีกรับพวงด้วยอีกคนหนึ่ง เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกที่อยู่ในการก่อตั้งวงมโหรี จึงทำให้วงมโหรีต้องมีซอสามสาย ไม่ว่าวงมโหรีจะวิวัฒนาการเพิ่มเติมเครื่องดนตรีต่าง ๆ เข้ามาอีกสักเท่าใด จนเป็นมโหรีวงเล็ก มโหรีเครื่องคู่ และมโหรีเครื่องใหญ่อย่างปัจจุบันนี้ก็ต้องมีซอสามสายประจำวงอยู่ด้วยเสมอ หน้าที่ของซอสามสายในวงมโหรีก็คือ คลอเสียงร้องและบรรเลงทำนองเพลงร่วมกันเครื่องดนตรีอื่น ๆ” (มนตรี ตราโมท, 2519) โดยมีการกล่าวถึงซอสามสายในวงมโหรี ดังปรากฏหลักฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการกล่าวถึง ซอสามสาย ในบทขับร้อง “เพลงยาวไหว้ครูมโหรี” บทร้องตอนหนึ่งว่า

“ ขอพระเดชเดชาภูวนาท พระบาทปกเกล้าเกศี
ข้าผู้จำเรียงเรื่องมโหรี ซอกรับกระจับปี่รำมะนา
โทนขลุ่ยฉิ่งฉาบระนาดฆ้อง ประลองเพลงขับกล่อมพร้อมหน้า
ขงเจริญศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชี่ยวในเชิงพิณ

(มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์, 2523 : 10)

อีกทั้งยังพบการกล่าวถึงซอสามสายในบทละครเรื่องอิเหนา ตอนอุณากรรณประทับบรรทมในตำหนักสวนแห่งเมืองกาหลง ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ที่กล่าวว่า

“พระเอยพระยอดฟ้า พระสนิทนิทราอยู่บนที่
ทรงสดับขับไม้มโหรี ซอสีส่งเสียงจำเรียงราย
พอหลบค่ำย่ำฆ้องกลองกระหึ่ม ประโคมครื้มครื้นครั่นสนั่นไหว
นางสำหรับขับร้องทำนองใน ก็ท้าทับขับไม้มโหรี”

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, (2514 : 650-651)

จากบทประพันธ์ข้างนั้นเป็นเครื่องยืนยันว่าซอสามสายแต่อดีตนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในวงมโหรีและมีบทบาทอย่างมากในราชสำนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องพระมหากษัตริย์และคนในราชสำนักโดยตรง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย

ซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกปรับปรุง ดัดแปลง รังสรรค์โดยงานช่าง 10 หมู่ และปราชญ์ในราชสำนัก โดยไม่อาจทราบถึงต้นกำเนิดและแหล่งที่มาได้อย่างชัดเจน เพียงแต่เป็นการสันนิษฐานจากเครื่องดนตรีที่มีรูปลักษณ์ที่ใกล้เคียงซอสามสายไทย ซึ่งซอสามสายได้ชื่อว่า “ซอไทย” ที่ถูก ยกระดับทั้งด้านความงาม ความประณีต ความพิถีพิถันในการสร้าง ให้เข้ากับรสนิยม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จากเหล่าช่างศิลป์และปราชญ์ในราชสำนักไทย ทำให้ซอสามสายนั้นมีความงามที่สมบูรณ์แบบทั้ง ภาพลักษณ์และเสียงที่ไพเราะ โดยในหนังสือรายงานพุทธรัตนสภา รัตนโกสินทร์ศก 127 มีการกล่าวถึงความงามของซอสามสายตอนหนึ่งว่า

“ภายในตู้ไว้เครื่องดุริยางคดนตรี ทรงพระราชอุทิศถวายเป็นเครื่องบำเรอพระพุทธปฏิมากร 1 ซอ ยาว 2 ศอก 2 นิ้ว ปลายงาปรุเป็นต้นไม้เทษ สันถานดั่งดอกลำโพง เลี่ยมทองฝังพลอย ทับทิม รอบแถว 1 ไม้ปิดทำด้วยงา 3 อัน ทวนนั้นถมยาราชาวดี แบ่งดอกในยาแดงเป็นดอก ยาเขียวเป็นใบ มีเชิงตรวยทั้ง 2 ข้าง โดยยาว 11 นิ้ว กลึงเป็นลวดลาย ที่สุดมีปลอกรัดจำหลักทองเป็นกลีบบัวฝังพลอย ทับทิมกลางกลีบทุกกลีบ ตัวกะลาซอ 3 มุม ยาว 11 นิ้ว กว้าง 8 นิ้ว ปุ่มทั้ง 3 ติดดอกมะเขือทองฝังพลอยทับทิมทั้ง 3 ปุ่ม ถ่วงหนังหน้าซอด้วยโมราเท่าผลหมากดิบ ริมรอบเป็นกระเปาะ สันฐานเหมือนวงแหวนนพเก้า มีสันฐานดั่งปากฉลามประกบประกอบกับมุมกะลา เบื้องต่ำมีลวด ที่สุดลวดมีปลอกรัดด้วยทองคำ ประดับพลอยแดงแถว 1 ปลายสิ้นสุดทำด้วยนาก คันชักซอ ไม้แก้วลาย ปลายคันชักรัดทองจำหลักคันหนึ่ง”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวถึงความงดงามของรูปลักษณ์ของซอสามสายไว้ในบทความ นิทานเรื่องซอสามสายไว้ว่า

“ซองาม ๆ ที่ได้เห็นและเป็นต้นเหตุให้นึกเขียนนิทานเรื่องนี้ที่ชอบที่สุด คือ คันที่เป็นงาฉลุแกะโปร่งได้เห็นครั้งแรกในชีวิต แกะงาได้ละเอียดวิจิตรพิสดารลวดลายและกระจังทุกตัวคมชัดดีนัก กะลาก็เป็นพูนูนงามได้สัดส่วน ตรงยอดพูติดเม็ดมะเขือทองคำฝังพลอยเขียวแดง มีงาแกะทำเป็นที่รองสาย ผิดกับซอคันอื่น ซอคันนี้คล้าย ๆ กับที่พรรณนาไว้ในรายการสมบัติพระแก้ว ในหนังสือรายงานพุทธรัตนสภา แต่คงจะไม่ใช่คันเดียวกัน เพราะคัน

ของพระแก้วนั้นโต กว่าแน่ ๆ ขนาดถ่วงหน้าก็ว่าใหญ่เท่าผลหมากสง นอกจากนั้นมีซอนาก 2 คัน เป็นซอใหญ่กับซอหลิบ ทวนลงยาราชาวดี เสียงดังดี มีซองาลูกบิดเป็นยอดปริก เป็นต้น” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525)

นอกจากซอสามสายจะมีความงามทางกายภาพแล้วก็ยังเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงที่ไพเราะ มีอัตลักษณ์ งดงาม โดยผู้วิจัยได้หยิบยกงานเขียนของ ศาสตราจารย์ อุดม อรุณรัตน์ ได้กล่าวถึงความงดงามของซอสามสายทางกายภาพและเสียงที่มีความไพเราะ โดยอธิบายลักษณะและความงามในบทความเรื่องดนตรีในราชสำนักเปอร์เซียและราชสำนักไทยในสมัยอยุธยา ไว้ว่า

“ซอสามสายกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ “เปล่งเสียง” ใกล้เคียงเสียงธรรมชาติมากที่สุดกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ความพิลาศในการเปล่งเสียงก็คือ “ความเพราะพริ้ง” (raga) ที่สามารถ เร้าจิตใจความรู้สึกให้ปรากฏออกมาเกิด “ความพวยพุ่งแห่งอารมณ์” ที่ทำให้จิตใจดื่มด่ำคล้อยตามไปอย่างไม่รู้สึกตัว เป็นเครื่องดนตรีที่เป็น “สวนาการ” ทางสุนทรียรสแห่งการเปล่งเสียง และเป็น “ทัศนาการ” ในความวิจิตรสวยงามในรูปลักษณ์ที่เกิดจากฝีมือของเหล่าช่างหัตถศิลป์ที่เชี่ยวชาญฉลาดที่ได้พัฒนารูปทรงของซอสามสายด้วยภูมิปัญญาประสบการณ์พร้อมสมบูรณ์ เกิดความงดงามกว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ นับเป็นเครื่องดนตรีชั้นเอกอุของชาติ ทั้งนี้ก็ด้วยพระบุญญาบารมีของพระมหากษัตริย์ไทยสร้างไว้เป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ จนเป็นที่ยอมรับในบรรดาอารยประเทศที่เรียกชื่อซอสามสายว่า “Siamese spike fiddle” (อุดม อรุณรัตน์, 2537)

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่าซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงดงามเป็นอย่างมาก มีการประดับตกแต่ง คัดสรรวัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องดนตรี งานช่างที่ประณีตหาเครื่องดนตรีชิ้นใดมาเทียบเคียงความงามที่บรรพบุรุษของไทยได้คิด ปรับปรุง พัฒนาจนทำให้เราได้เห็นซอสามสายที่งดงามอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนประกอบซอสามสายผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูศิริภูมิ เขตต์คง โดยท่านได้เรียกชื่อส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย โดยผู้วิจัยได้แสดงภาพส่วนประกอบของซอสามสายโดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนประกอบของซอสามสาย

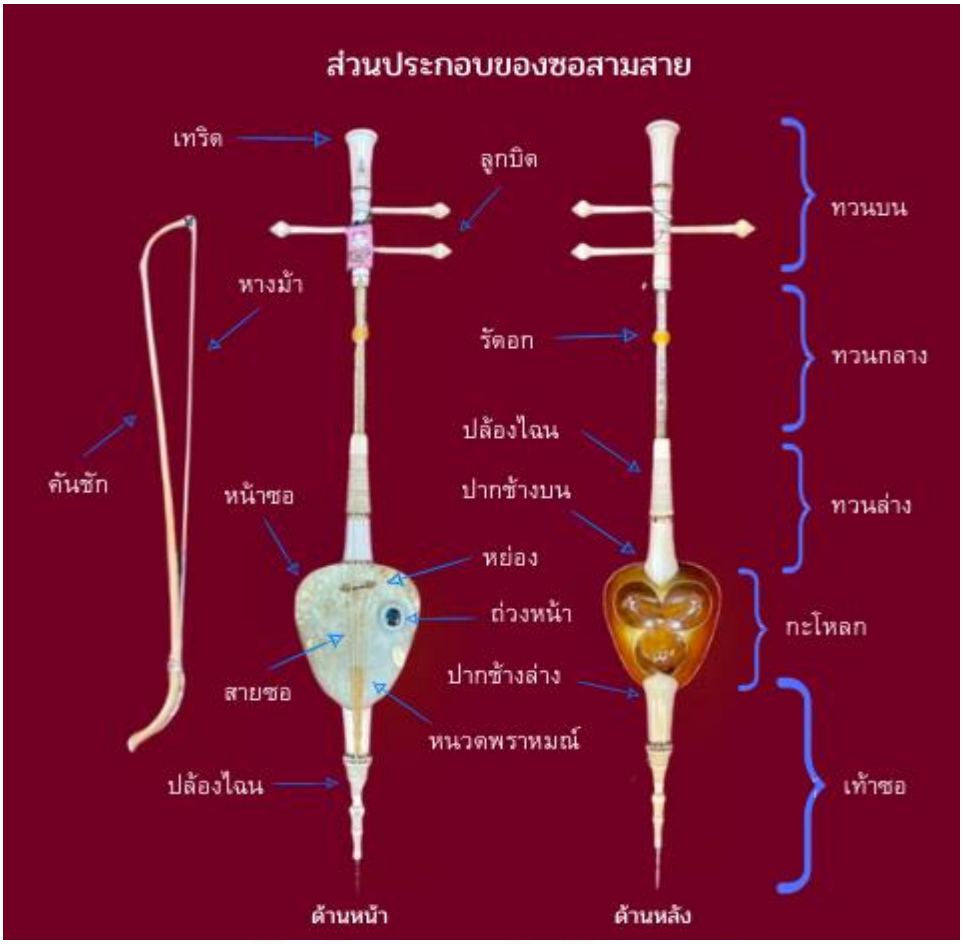

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 1 ลักษณะทางกายภาพและส่วนประกอบของซอสามสาย
ที่มา บุญธนา จำพรต

โดยส่วนประกอบของซอสามสายมีชื่อเรียกและรายละเอียด ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้แยกออกเป็น15 ส่วนดังนี้

1. **เทริด** คือส่วนบนสุดของซอมีลักษณะคล้ายกับซออู้
2. **ทวนบน** เป็นส่วนบนของซอ ด้านในคว้านเป็นโพรง ทวนส่วนนี้เจาะรูด้านข้างสำหรับใส่ลูกบิดทั้ง 3 ลูก ใส่ลูกบิดด้านซ้าย 2 ลูก ด้านขวา 1 ลูก และด้านหน้าตรงปลายทวนด้านล่าง มีรูไว้สำหรับร้อยสายซอทั้ง 3
3. **ลูกบิด** ใช้สำหรับปรับเสียงซอสามสายทั้ง 3 เส้น

4. **สายซอ** ทำด้วยไหมควั่นมีสามสาย คือสายเอก สายกลางและสายทุ้ม ผูกพันกับลูกบิดที่ทวนบนและไปผูกต่อกับหนวดพราหมณ์ด้านล่าง
5. **ทวนกลาง** นิยมทำด้วยวัสดุที่มีค่า และประดับตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษ (ตลอดจนทำด้วยนาคหรือทองคำก็มี)
6. **รัดอก** เป็นสายทำด้วยไหมควั่นขนาดเท่ากับสายเอกของซอด้วงพันรอบทวนซอ เพื่อรัดสายซอทั้งสามให้ติดกับทวนซอ
7. **ทวนล่าง** เป็นส่วนที่ต่อจากทวนกลางลงมา วัสดุใช้ชนิดเดียวกับทวนบน นิยมกลึงเป็นวงแหวนเรียงกันถี่ ๆ แบบปล้องไฉน ส่วนล่างมีลักษณะผายออกรับกับความลาดของกะโหลกคล้ายกับปากช้าง
8. **กะโหลก** ทำจากกะลาที่มีลักษณะเป็นพูสามเส้าตัดตามแนวขวาง เพื่อการกำทอนเสียงที่ดี
9. **หนังหน้าซอ** ทำด้วยหนังแพะหรือหนังลูกวัว โดยขึงปิดหน้ากะโหลกซอ
10. **หย่อง** ทำจากไม้หรือไม้ไผ่ มีลักษณะคล้ายสะพานโค้ง เพื่อทำให้สายทั้ง 3 ไม่อยู่ในระดับเดียวกัน
11. **ถ่วงหน้า** คือ วัสดุที่มีน้ำหนักใช้ติดที่หน้าซอสามสายด้านซ้าย ระดับต่ำกว่าหย่อง เพื่อปรับเสียงซอให้ก้องกังวาลและมักจะมีการประดับตกแต่งด้วยวัสดุมีค่าและสวยงามด้วย
12. **หนวดพราหมณ์** คือสายเชือกควั่นที่ผูกเป็นบ่วง ติดกับพรมล่างใช้ผูกสายซอทั้งสามเส้น
13. **เท้าซอ** เป็นส่วนของทวนซอที่อยู่ใต้กะโหลก ส่วนบนลักษณะคล้ายปากช้าง ส่วนล่างกลึงเป็นปล้องไฉนสลับด้วยลูกแก้ว ปลายสุดสวมไว้ด้วยโลหะแข็งปลายแหลมเพื่อไว้ปักที่พื้นเวลาสีซอ

    (ส่วนประกอบตั้งแต่ ทวนบน ทวนลาง ทวนล่าง กะโหลกและเท้าซอ ประกอบเชื่อมต่อกันด้วยแกนไม้ชิ้นเดียวกัน แกนไม้นี้นิยมทำด้วยไม้เหลาชะโอน (ซอสามสายที่ทำมาแต่โบราณแกนทวนเป็นไม้เหลาชะโอนทั้งสิ้น) ส่วนต่าง ๆ นิยมทำด้วยไม้เหลาชะโอนเป็นอันดับหนึ่ง)
14. **คันชัก** เป็นส่วนประกอบของซอสามสาย โดยแยกออกจากคันชัก มีลักษณะโค้งงอนอย่างสวยงาม ทำด้วยไม้ ไม้ที่นิยมนำมาทำคันชักมากที่สุดคือ ไม้แก้ว (ที่มีลาย) คันชักของซอสามสายนั้นจะมีความยาวมากกว่าซอด้วงและซออู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

15. **หางม้า** เป็นส่วนประกอบของคันชักซอ โดยมัดติดไว้กับคันชักซอ หางม้านี้ก่อนจะใช้สีจะต้องถูกับยางสนให้เกิดความฝืด ทำให้เกิดเสียงดังในเวลาใช้คันชักสีซอสามสาย (ศิริภูมิ เขตต์คง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2563)

3. ภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสาย

ภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสายทำให้ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกยกระดับโดยผ่านการบรรเลงในงานพิธีสำคัญต่าง ๆ ของราชสำนักและยังถือว่าเป็นเครื่องราชูปโภค สำหรับพระมหากษัตริย์โดยแท้ โดยผู้วิจัยได้สรุปจากการศึกษาบทความ (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2538) โดยสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8 ตารางภาพลักษณ์ทางความเชื่อ และพิธีกรรมในวัฒนธรรมดนตรีของซอสามสาย

ที่	วง/เพลง	หน้าที่	พิธี/ความเชื่อ
1.	ซอสามสาย	บรรเลงในงานมงคล	การบรรเลง เพื่อใช้ในการขับกล่อมในโอกาสต่าง ๆ ถูกยกสถานภาพให้สูงกว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในฐานะ “เครื่องดนตรีแห่งศุภมงคล” (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2539) เช่น งานพิธี การขับกล่อมเพื่อความรื่นรมย์ การขับกล่อมในห้องบรรทมของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น
2.	วงขับไม้	ขับกล่อม โดยสีคลอร้องไปโดยตลอด และบรรเลงเพลงแทรกในระหว่างบท	การขับกล่อมและประโคมสมโภช เป็นการแสดงถึงพระบรมเดชนุภาพอันยิ่งใหญ่เกรียงไกรเหมาะสมแก่ฐานันดรศักดิ์ของประธาน ทั้งนี้เป็นผลมาจากรับเอาคติพราหมณ์ (ฮินดู) เข้ามาสู่สังคมไทยได้อาศัยอำนาจของพุทธเทพนิกรเป็นเครื่องส่งเสริมพระบุญญานุภาพของพระมหากษัตริย์ทำให้พระองค์ทรงดำรงฐานะเป็น “ธรรมราชา” (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2539)
		ประกอบพระราชพิธีสมโภชมาแต่โบราณ	1.กล่อมเศวตฉัตรในพระราชพิธีฉัตรมงคล มีวงขับไม้บรรเลงเรียกว่า “กล่อมเศวตฉัตร” ซอสามสายนั้นคลอไปกับเสียงอ่านฉันท์สุดดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ที่	วง/เพลง	หน้าที่	พิธี/ความเชื่อ
			2.กล่อมช้างในพระราชพิธีขึ้นระวางพระคชาธาร แบ่งงานออกเป็น 2 ภาค คือ พิธีสมโภชขึ้นระวางพระราชทานนามช้าง และพิธีสมโภชขึ้นโรงใน (โรงในคือ โรงช้างต้นในพระบรมมหาราชวัง) 3.กล่อมพระบรรทมในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ ในงานเฉลิมฉลองพระราชมณเฑียร
3.	วงมโหรี	คลอร้องและบรรเลงในการวงมโหรี	ใช้ในการขับกล่อมให้เกิดความสุนทรียะ โดยเจ้านายชั้นสูงหลายพระองค์ก็ทรงนิยมในการบรรเลงซอสามสายในวงมโหรีนี้
4.	เพลงทยอยเดี่ยว	ทางเดี่ยวซอสามสายถือว่าเป็นเพลงที่มีความสำคัญเหนือเพลงไทยใด ๆ เป็นเพลงที่รวมกลเม็ดเด็ดพรายอันสลับซับซ้อนยากต่อการบรรเลง	1.มีการมอบขันกำนน 2.คารวะต่อผู้ประดิษฐ์คิดค้น คือ พระประดิษฐ์ไพเราะ 3.การสาบแช่งอยู่ด้วยเจตนารมย์อันหนึ่ง โดยใครจะไปแอบฟังหรือ “ครูพักลักจำ”แล้วนำมาสีเล่นไม่ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4 เอตทัคคะทางการบรรเลงซอสามสาย

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เรามักจะได้ยินชื่อเสียงเกี่ยวกับความโดดเด่นและความสามารถในการบรรเลงซอสามสายแม้กระทั่งเจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ตลอดจนเชื้อพระวงศ์ ที่มีความรู้ ความสามารถและนิยมในการบรรเลงซอสามสาย โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ได้เขียนในบทความเรื่องผู้ที่เชี่ยวชาญซอสามสายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ภูมีเสวิน ,2511) บทความเรื่องซอสามสายในพระราชวงศ์จักรี (พูนพิศ อามาตยกุล, 2423) และ

บทความเรื่องภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอด กับ ความอยู่รอดของซอสามสาย (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2538) และเอกสารงานวิจัยที่ได้ศึกษาครูซอสามสาย จากการศึกษาข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยรวบรวมรายชื่อ ครู ผู้เรียนซอสามสาย นักซอสามสาย โดยมีรายชื่อดังนี้

1) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ได้ทรงเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ พระองค์มีซอคู่พระหัตถ์ชื่อ “ซอสายฟ้าฟาด” และ “อสุนีบาต”) (พ.ศ.2310-2367)

2) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ (พ.ศ. 2362-2430)

3. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พ.ศ.2424-2489)

4. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากร วงษ์ประวัติ

5. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดิทรไพศาลโสภณ (พ.ศ.2436-2466)

6. เจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) (พ.ศ. 2423-2503)

7. เจ้าจอมมารดาวาด

8. เจ้าจอมมารดาประคอง (พ.ศ.2408-2494)

9. หม่อนสุ่น (ไม่ทราบปีเกิดและปีที่ถึงแก่กรรม)

10. หม่อมสุด บุนนาค (ไม่ทราบปีเกิดและปีที่ถึงแก่กรรม)

11. หม่อมผิว มานิตยกุล (ไม่ทราบปีเกิดและปีที่ถึงแก่กรรม)

12. พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) (ไม่ทราบปีเกิดและปีที่ถึงแก่กรรม)

13. พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)

14. พระยาธรรมสารนิติพิพิธภักดี (ตาด อมาตยกุล) (พ.ศ.2362-2431)

15. พระยาโบราณราชธานินท์

16. พระยาอมาตยพงศ์ธรรมพิศาล (ประสงค์ อมาตยกุล) (พ.ศ.2426-2495)

17. หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูรยชีวิน) (พ.ศ.2435-2518)

18. หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) (ไม่ทราบปีที่เกิด) แต่คาดว่าสมัยรัชกาลที่ 2)

19. ครูโท้

20. ครูส่าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

21. ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล

22. นายภาวาส บุนนาค (พ.ศ.....-2537)

23. นางคงศักดิ์ คำศิริ

24. ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน

25. ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ (พ.ศ. 2466-2525)

26. ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์

27. ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี

โดยครูซอสามสายที่ได้กล่าวมาข้างต้นทุกท่านได้เสียชีวิตแล้วโดยในปัจจุบันมีกลุ่มลูกศิษย์ซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดซอสามสายจากครูโบราณโดยตรงมีอายุมากกว่า 60 ปี โดยมีรายชื่อ ดังต่อไปนี้

1. ศ.ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ

2. รองศาสตราจรย์พิชิต ชัยเสรี

3. ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

4. ครูบุญเตือน ศรีวรพจน์

5. ผศ.ดร.พล คำปังส์

6. ครูศิริภูมิ เขตต์คง

7. ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล

8. ครูวิสาขา ภูมิรัตน

9. ครูมานพ อิศรเดช

10. ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

โดยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลข้างต้นที่ได้ศึกษามาใช้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายในขั้นตอนต่อไป

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

2.1 การเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษา

ในการกล่าวถึงการเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษาในประเทศไทย รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่องพัฒนาการหลักสูตรและการเรียนการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สอนดนตรีไทยศึกษาของประเทศไทย ไว้ในวารสารเซนต์จอห์น โดยสรุปการเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษาแบ่งตามยุคสมัยดังนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีไทยสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ.1932) สามารถแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่

ช่วงที่ 1 ดนตรีไทยศึกษาในสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี

ผู้สอนและผู้เรียน มีทั้งสามัญชน ขุนนาง ข้าราชบริพารในราชสำนัก กษัตริย์ และในพระบรมวงศานุวงศ์ ถ่ายทอดความรู้แบบมุขปาฐะ (Oral Culture) บทเพลงที่ใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอน คือ เพลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพลงประกอบการแสดงโขนละคร และเพลงเกร็ดที่ใช้บรรเลงในโอกาสต่าง ๆ ทางสังคม ส่วนการวัดและประเมินผลยังไม่มีการกำหนดเกณฑ์อย่างเป็นระบบชัดเจน

ช่วงที่ 2 ดนตรีไทยศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ผู้สอนและผู้เรียนพบว่าเป็นกลุ่มเดียวกับช่วงเวลาแรก หลักสูตร ยังคงเป็นไปตามแบบโบราณ ภายหลังมีการศึกษาอย่างเป็นระบบแล้วจึงเริ่มมีการวางหลักสูตรตามความเหมาะสมเป็นลำดับขั้น ในช่วงเวลานี้พบว่าเริ่มมีการบันทึกโน้ตเกิดขึ้น ส่วนผู้เรียนดนตรีในระบบบ้าน วัด หรือสำนัก ยังคงใช้วิธีการเรียนรู้แบบมุขปาฐะ การวัดและประเมินผล จะใช้รูปแบบการสังเกตโดยผู้สอนเป็นหลัก ภายหลังในยุคที่เกิดโรงเรียนและการศึกษาในระบบแล้ว จึงเริ่มมีการสอบเลื่อนชั้น แต่การเรียนการสอนในบ้าน วัด หรือสำนักยังคงยึดการประเมินโดยผู้สอนเป็นหลักเช่นเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ช่วงที่ 3 ดนตรีไทยศึกษาในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้สอน บุคลากรทางด้านดนตรีอยู่ในระบบราชการมากขึ้น ผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ในการเรียนดนตรีเพื่อนำความรู้ ทักษะด้านดนตรีไทยไปประกอบเป็นอาชีพศิลปินและครูผู้สอนดนตรีไทยเป็นหลัก ในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นั้น พบว่า ผู้เรียนจะได้รับการสอนทั้งวิชาดนตรีไทย และวิชาสามัญควบคู่กัน หลักสูตร ถูกจัดให้มีความเป็นระบบและชัดเจนมากขึ้น เกิดหลักสูตรวิชาชีพครูขึ้นเป็นครั้งแรกในหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง สาขาดุริยางค์ไทยถูกจัดให้อยู่ในหลักสูตรศิลปะศึกษา มีเนื้อหาทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย การวัดและประเมินผลเป็นระบบมากขึ้น มีการสร้างเกณฑ์ในการรับผู้เรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์

และมีเกณฑ์ในการพิจารณาผลการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนอีกด้วย จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าดนตรีไทยนั้นแต่เดิมมีรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดแบบ “มุขปาฐะ”

2. หลักสูตรและการเรียนการสอนดนตรีไทยศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (หลังมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจนถึงปัจจุบัน)

มีจำนวนทั้งสิ้น 19 หลักสูตร 29 ฉบับ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาคือ

ช่วงที่ 1 หลักสูตรดนตรีก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้แก่

- หลักสูตร พ.ศ.2503 และหลักสูตร พ.ศ. 2518 เป็นหลักสูตรฉบับแรกที่มีการบรรจุวิชาดนตรีในสถานศึกษาและกำหนดเนื้อหาดนตรีอย่างชัดเจนประกอบไปด้วยหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย โดย หลักสูตร พ.ศ. 2503 และหลักสูตร พ.ศ. 2518 กำหนดให้ดนตรีเป็นวิชาเลือก มุ่งเน้นการสอนขับร้องและฟังเพลง ชื่อรายวิชา “ขับร้องดนตรีและดนตรี” หลักสูตร พ.ศ. 2518 ดนตรีไทยเป็นวิชาเลือกในหมวดวิชาชีพประเภทวิชาศิลปะและศิลปะปฏิบัติ ใช้ชื่อว่า “ดนตรีศึกษา” แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดของเพลงที่สอนและการประเมินผล

- หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2521 และ 2524 หลักสูตรในยุคนี้ขยายเนื้อหาสาระเนื้อหาดนตรีเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก มีการกำหนดให้สอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติดนตรี รวมถึงมีวิชาดนตรีหลากหลายให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2521 และ 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533 (1990) วิชาดนตรีในหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ถูกปรับให้อยู่ในกลุ่มของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพ แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายยังคงปรากฏวิชาดนตรีอยู่ในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ช่วงที่ 2 หลักสูตรดนตรีหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้แก่

- หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เกิดขึ้นจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (1999) แบ่งกลุ่มสาระออกเป็น 8 กลุ่ม โดยวิชาดนตรีถูกจัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กำหนดให้เป็นวิชาบังคับ

- หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 วิชาดนตรียังคงเป็นวิชาบังคับมีการกำหนด “ตัวชี้วัด” เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีระบบ

จากประวัติ และที่มาของการเรียนดนตรีไทยในข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนดนตรีไทยในช่วงสมัยหลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีไทยสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (ถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 (ค.ศ.1932) นั้นเป็นการเรียนที่ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบ “มุขปาฐะ” ทั้งกลุ่มคนในราชสำนัก ขุนนางและสามัญชนทั่วไป โดยในช่วงแรกยังไม่มีการวางหลักสูตรในการเรียนหรือการประเมินที่ชัดเจน ต่อมาในภายหลังในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการนำดนตรีเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน มีการวัดประเมินผล แต่ ระบบบ้าน วัดหรือ วังหรือสำนัก ยังคงเรียนแบบมุขปาฐะ และการวัดและประเมินผลจะอยู่ในรูปแบบของการสังเกต และในภายหลังมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจนถึงปัจจุบัน มีการบรรจุดนตรีเข้าไปในหลักสูตร มีการกำหนดเนื้อหาดนตรีอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามดนตรีไทยที่เรียนในการปฏิบัติทักษะเฉพาะเครื่องดนตรียังอยู่ในรูปแบบของวิชาเลือก เป็นการวางพื้นฐานการปฏิบัติดนตรีให้กับผู้เรียน เพื่อการเรียนรู้ดนตรีในลักษณะของวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งหากต้องการเรียนที่มุ่งหวังพัฒนาผู้เรียนให้มีวิชาการในลักษณะวิชาชีพ จะต้องศึกษาต่อไปในระดับอุดมศึกษาที่จะมีเนื้อหาสาระดนตรีที่มีในหลักสูตรที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุม โดยเฉพาะถ้าอย่างยิ่งในระดับปริญญาโทและเอกความลึกซึ้งก็ยิ่งมีมากขึ้น (ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์,)

ในการเรียนการสอนด้านดนตรีไทยผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนดนตรีไทย และมีอาจารย์ประจำเป็นเอกทักษะปฏิบัติซอสามสายไว้ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

มหาวิทยาลัยที่หลักสูตรการเรียนการสอนดนตรี

โดยคณะที่เปิดสอนเกี่ยวกับทักษะทางดนตรี มีดังนี้

1. คณะศิลปกรรมศาสตร์
2. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
3. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ / คณะมนุษยศาสตร์
4. คณะศึกษาศาสตร์ / ครุศาสตร์
5. คณะดนตรี และการแสดง

โดยมหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชนที่เปิดสอนเกี่ยวกับดนตรีไทยและมีอาจารย์ประจำที่เป็นเอกเครื่องดนตรีซอสามสาย โดยผู้วิจัยขอสรุปและนำเสนอในรูปแบบตารางโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 9 ตารางมหาวิทยาลัยที่จัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านดนตรีไทย

ที่	มหาวิทยาลัย	คณะ	สาขาดนตรีทั้งที่เปิดสอนดนตรี	ดนตรีไทย	อาจารย์ประจำ (เอกซอสามสาย)
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะศิลปกรรมศาสตร์	- สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย - สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ตะวันตก	/	-
		คณะครุศาสตร์	- ดนตรีศึกษา	/	รองศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์
2	มหาวิทยาลัยมหิดล	วิทยาลัยดุริยางคศิลป์	- สาขาปฏิบัติดนตรีคลาสสิก สาขาดนตรีแจ๊ส - สาขาการประพันธ์ดนตรี - สาขาละครเพลง - สาขาดนตรีสมัยนิยม - สาขาดนตรีไทยและดนตรีตะวันออก - สาขาธุรกิจดนตรี - สาขาดนตรีศึกษาและการสอน - สาขาเทคโนโลยีดนตรี	/	-
3.	มหาวิทยาลัยศิลปากร	คณะดุริยางคศาสตร์	- สาขาวิชาการแสดงดนตรี - สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส - สาขาวิชาดนตรีเชิงพาณิชย์ - สาขาวิชาธุรกิจดนตรีและบันเทิง	/	-
		คณะอักษรศาสตร์	- สังคีตศิลป์ไทย	/	ศาสตราจารย์พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์
4.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	คณะศิลปกรรมศาสตร์	- สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล	/	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ที่	มหาวิทยาลัย	คณะ	สาขาดนตรีทั้งที่เปิดสอนดนตรี	ดนตรีไทย	อาจารย์ประจำ (เอกซอสามสาย)
5.	มหาวิทยาลัยรังสิต	วิทยาลัยดนตรี	- สาขาวิชาการแสดงดนตรี - สาขาวิชาดนตรีแจ๊สศึกษา - สาขาวิชาการแสดงขับร้อง - สาขาวิชาการสอนดนตรี - สาขาวิชาการประพันธ์เพลง สาขาวิชาการผลิตดนตรี สาขาวิชาดนตรีประกอบภาพยนตร์และมัลติมีเดีย	-	-
6.	มหาวิทยาลัยนเรศวร	คณะมนุษยศาสตร์	สาขาดุริยางคศาสตร์ไทย สาขาดุริยางคศาสตร์สากล	/	-
7.	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	วิทยาลัยดุริยางคศิลป์	สาขาดุริยางคศาสตร์	/	
8.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	คณะมนุษยศาสตร์	สาขาวิชาดนตรีตะวันตก สาขาวิชาดนตรีไทย	/	
9.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	คณะศิลปกรรมศาสตร์	ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรีตะวันตก ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรีพื้นเมือง	/	รองศาสตราจารย์ธรณัส หินอ่อน
10.	มหาวิทยาลัยทักษิณ	คณะศิลปกรรมศาสตร์	สาขาดุริยางคศาสตร์ไทย สาขาดุริยางคศาสตร์สากล	/	
11.	มหาวิทยาลัยบูรพา	คณะดนตรีและการแสดง	สาขาวิชาดนตรี	/	-
		คณะศึกษาศาสตร์	สาขาวิชาดนตรีศึกษา	/	-
12.	มหาวิทยาลัยพะเยา	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์		
13.	พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	คณะวิศวกรรมศาสตร์	สาขาวิชาวิศวกรรมดนตรีและสื่อประสม		
14.	มหาวิทยาลัยสยาม	วิทยาลัยศิลปะการแสดง	สาขาดนตรีและศิลปะการแสดง		
15.	มหาวิทยาลัยพายัพ	วิทยาลัยดุริยศิลป์	สาขาดุริยางคศาสตร์		
16.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	คณะศิลปกรรมศาสตร์	สาขาดนตรีไทย สาขาดนตรีไทยสมัยนิยม	/	
17.	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ	คณะดนตรี	สาขาการแสดงดนตรี สาขาธุรกิจดนตรี		
18.	มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต	คณะศิลปกรรมศาสตร์	สาขาดุริยางคศิลป์		

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ที่	มหาวิทยาลัย	คณะ	สาขาดนตรีทั้งที่เปิดสอนดนตรี	ดนตรีไทย	อาจารย์ประจำ (เอกซอสามสาย)
19.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์สากล ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย	/	
20.	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์	หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีไทย หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีสากล	/	
21.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
22.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
23.	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรี	/	
24.	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี		
25.	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	คณะครุศาสตร์	หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา	/	
		คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรี	/	
26.	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	ผศ.ดร.สุรพงษ์ บ้านไกรทอง
27.	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
28.	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรีไทย สาขาวิชาดุริยางคศิลป์	/	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ที่	มหาวิทยาลัย	คณะ	สาขาดนตรีทั้งที่เปิดสอนดนตรี	ดนตรีไทย	อาจารย์ประจำ (เอกซอสามสาย)
29.	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	วิทยาลัยการฝึกหัดครู	สาขาดนตรีศึกษา	/	
30.	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรีสากล		
31.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชานาฏดุริยางศาสตร์		
32.	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
33.	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
34.	มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรีสากล		
35.	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรี	/	
36.	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรี	/	
37.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	คณะครุศาสตร์	สาขาวิชาศิลปศึกษาแขนงดนตรี	/	
		คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรี	/	
38.	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์	คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์	หลักสูตรสาขาวิชาดุริยางคศิลป์		
39.	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
40.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรี	/	
41.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	คณะศิลปกรรมศาสตร์	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีไทย หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ตะวันตก	/	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชวิช มุสิการุณ
42.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	คณะศิลปกรรมศาสตร์	สาขาดนตรี	/	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ที่	มหาวิทยาลัย	คณะ	สาขาดนตรีทั้งที่เปิดสอนดนตรี	ดนตรีไทย	อาจารย์ประจำ (เอกซอสามสาย)
43.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรีสากล		
44.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
45.	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
		คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรี	/	
46.	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์	คณะครุศาสตร์	สาขาดนตรีศึกษา	/	
		คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรี	/	
47.	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	สาขาวิชาดนตรี	/	
48.	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	คณะศิลปกรรมศาสตร์	สาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์		

จากตารางที่ผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปข้างต้น พบว่ามีมหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยอยู่หลายแห่งแต่มีบุคลากรที่เป็นอาจารย์ประจำเอกซอสามสายมีจำนวนน้อย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ แล้วยังไม่เพียงพอต่อการ อนุรักษ์ สืบสาน องค์ความรู้ ทฤษฎี หลักการและการปฏิบัติทางซอสามสาย ดังนั้นในการรวบรวมคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะศึกษา เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการใช้ศึกษาและอ้างอิงได้ต่อไปในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2 การเรียนการสอนซอสามสาย

1. การเรียนการสอนซอสามสายจากวังหลวง

ในการเรียนการสอนซอสามสายในอดีตนั้น ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเป็นอย่างมากสำหรับกลุ่มคนในราชสำนัก ซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่ถูกสอนในบ้าน วัด และวัง แต่เป็นที่น่าแปลกที่ซอสามสายไม่เคยมีการระบุไว้ในหนังสือ เอกสาร เรื่องเล่าที่พูดถึงการเรียนการสอนซอสามสายใน บ้านและวัดเลย โดยในการเรียนการสอนซอสามสายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นั้นจากหลักฐานที่กล่าวไว้ในสาส์นสมเด็จ ฯ ในเล่มที่ 23 หน้า 156 มีความว่า

> “ครูมีแขกนั้น หม่อมฉันรู้จักแต่เมื่อหม่อมฉันไว้จุก ไปเรียนภาษาอังกฤษที่พระปิตุลา ประทับ ณ หอนิเพทพิทยา เห็นแกเดินผ่านไปหัดมโหรีของทูลกระหม่อมปราสาทที่มุขกระสัน พระมหาปราสาททุกวัน เวลานั้นแกแก่มากอายุกว่า 70 ปีแล้ว มีบ่าวแบกซอสามสายตามหลังเสมอ วันหนึ่งกรมหลวงประจักษ์ตรัสเรียกให้แกแวะที่หน้าหอ แล้วยืมซอสามสายของแกมาลองสี แกฉุนออกปากว่าถ้าทรงสีอย่างนั้น ไฟจะลุก จำได้เท่านั้น”

จากความข้างต้นจะเห็นว่า ในการเรียนการสอนซอสามสายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จะมีครูซอสามสายเข้าไปสอนในวัง ซึ่งซอสามสายน่าจะได้รับความนิยมอย่างมากสำหรับเจ้านายชั้นสูง อีกทั้งน่าจะเกิดจากความเชื่อเรื่องคุณสมบัติสำหรับสตรีชั้นสูง ที่ระบุไว้ใน หนังสือเรื่องปูมราชธรรม มีเนื้อหาในเรื่องของประมวลธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่พึงปฏิบัติ ซึ่งหนังสือเล่มดังกล่าวนี้ไว้ถูกบันทึกไว้บนสมุดไทยขาวในราวสมัยอยุธยาตอนปลาย กรมศิลปากรได้นำต้นฉบับที่เก็บรักษาที่พิพิธภัณฑ์ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส มาชำระขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 3 คือ “ราชวิจารธรรม” กล่าวถึงวิธีคัดเลือกสตรีที่เข้ามาเป็นมเหสี ต้องมีความสามารถทางดนตรี ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำหรับสตรีชั้นสูง (พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์, 2553) โดยกล่าวไว้ว่า

> “แม้พระราชหฤทัยใฝ่ แลจะหาพระอัครมเหสี เทพีแท่นทอง คือนางฟ้าปรนนิบัติ บ้างนั่งพัดนั่งวี แกว่งจามรีจามร นั่งองค์อ่อนเอาภาร บ้างรู้การสังคีต บ้างรู้ดีดทันที บ้างรู้ตีพาทย์ฆ้อง บ้างแต่งต้องตามคุณ บ้างปุนเป็นแม่ครัว บ้างรู้อั่วรู้เจียว บ้างรู้พิทักษ์เลี้ยงไพร่ บ้างรู้แต่งได้เทียมยาม บ้างรู้แต่งความผิดชอบ รู้ประกอบพระหฤทัยพิสัยรู้รอบการ สารดั่งกล่าวมานี้ ชาติเชื้อมเหสี ”(กรมศิลปากร : 105)

จากความข้างต้นทำให้ทราบถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นมเหสี ในคุณสมบัติหนึ่งคือ ต้องบรรเลงดนตรีได้ ซึ่งวงดนตรีที่ใช้ในการขับกล่อมนั้น คือวงมโหรีหลวง ดังนั้นจึงเป็นวงสำคัญสำหรับราชสำนักตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งวงมโหรีนั้นก็มีซอสามสายเป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลง โดยจากหลักฐานที่ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนซอสามสายนั้น เราสามารถสันนิษฐานได้ว่า ซอสามสาย เป็นเครื่องดนตรีที่รับใช้ราชสำนักโดยตรงตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.การเรียนการสอนซอสามสายจากบ้าน

ในการเรียนซอสามสายเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซอสามสายถูกนำออกมาเผยแพร่จากรั้ววังสู่บ้านเรือนโดยมีหลักฐานที่สามารถอ้างอิง สำหรับการเรียนซอสามสายในบ้าน จากหนังสืออนุสรณ์ 100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ผู้เชี่ยวชาญซอสามสายแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีตอนหนึ่งได้กล่าวถึง ครูโท้ ครูส่าย นักเลงซอสามสายจากกรุงเก่า เมืองอยุธยา ความว่า

> “ครูโท้ ครูส่ายนี้ เมื่อรวมวงเล่นดนตรีกันคราวใด ทำให้พระยาประสาน ฯ ต้องแต่งลิ้นปี่ และยกย่องว่า กล้าสีถึงเพลงกราวในจัดได้ว่าเป็นเพลงที่ยากมากสำหรับซอสามสาย อีกหนึ่งท่านคือหลวงกัลยาณมิตตาวาส เจ้ากรมทับ ปู่ของนายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ผู้เชี่ยวชาญในการสีซอสามสายแห่งบ้านฝั่งธน มีเรื่องเล่ากันว่า เจ้ากรมทับนั้น เวลาท่านจับซอขึ้นสี ท่านมักจะสีเพลงตระบองกัน เป็น การไหว้ครูก่อนเสมอ แทนที่จะสีเพลงสาธุการ (สุขสันต์ พวงกลัด,2538)

1. การเรียนการสอนซอสามสายจากสถาบันการศึกษา

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบบศักดินาก็เสื่อมลงไป ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบ “ประชาธิปไตย” ซึ่งทำให้เครื่องดนตรีที่มีชื่อว่า “ซอสามสาย” นั้นถูกย้ายที่ติดตามเจ้าของเดิมจากรั้ววังสู่บ้านและสถาบันการศึกษา ที่สามารถสอนให้กับประชาชนทั่วไปได้โดยไม่แบ่งแยกชนชั้น วรรณะ โดยในการเรียนการสอนซอสามสายนั้นในสถาบันทางการศึกษาอย่างเช่น สถาบันอุดมศึกษามีการการเรียนการสอนซอสามสายตามชุมนุมดนตรีไทย (ไม่จำเป็นต้องเรียนในวิชาเอก) และผู้ที่เรียนวิชาเอกดนตรีโดยเลือกเครื่องดนตรีเอกคือ ซอสามสาย แต่อย่างไรก็ตามครูผู้สอนซอสามสายทั้งในอดีตและจนถึงปัจจุบันก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากซอสามสายยังถูกจำกัดด้วยเหตุอันเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง โดยผู้วิจัยได้สรุปจากการสัมภาษณ์ (ศิริภูมิ เขตต์คง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 สิงหาคม 2554) โดยได้สาเหตุปัจจัยดังนี้

1. ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีราคาสูง
2. ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่หาครูผู้สอนยาก
3. ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ปฏิบัติยาก
4. ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่หาผู้เรียนที่จะอดทนต่อความละเอียดละออได้ยาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5. ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่หาช่างที่เข้าใจ มีฝีมือที่จะสามารถสร้างออกมาให้ดีนั้นยาก

ซึ่งจากเหตุปัจจัยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้เครื่องดนตรีซอสามสายถึงแม้จะถูกนำมาสอนในสถาบันการศึกษาแต่ก็เป็นเรื่องที่ยากในการสร้างคนซอสามสายในยุคต่อ ๆ ไปให้มีจำนวนมากขึ้นอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่ภาครัฐควรที่จะสนับสนุน เพื่อให้ซอสามสายนั้นสามารถอยู่คู่กับสังคมของไทยต่อไปได้ในอนาคต

2. กระบวนการเรียนการสอนซอสามสาย

ในการศึกษาถึงกระบวนการเรียนการสอนซอสามสายนั้นมีงานวิจัยที่ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนการสอนซอสามสาย ของสายสำนักพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้น

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนสอน

ขั้นพิจารณาลูกศิษย์

ขั้นตอนการฝากตัว

ขั้นเตรียมความพร้อม

ขั้นที่ 2 ขั้นถ่ายทอดพื้นฐานการบรรเลง

ขั้นสอนท่าทางพื้นฐาน คือ การจับซอ การปักซอ การคอนซอ การจับคันชัก การพาดคันชัก

ขั้นลากคันชัก

ขั้นไล่นิ้ว

ขั้นต่อฝึกเพลงพื้นฐาน

ขั้นต่อเพลงเดี่ยวขั้นต้น

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินผล

ขั้นที่ 4 ขั้นต่อเพลงขั้นกลาง

ขั้นที่ 5 ขั้นต่อเพลงขั้นสูง

ในการสอนตั้งแต่ขั้น 2-5 มีการสอดแทรกจิตวิทยาอยู่ด้วย และในการเรียนการสอนจะเน้นขั้นพื้นฐานและท่าทางการบรรเลงที่สง่างามเป็นเอกลักษณ์ หลังจากที่สามารถบรรเลงได้แล้วครูจะหางานเพื่อเสริมประสบการณ์ (สุรพงษ์ บ้านไกรทอง, 2555)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

3. บทเพลงที่ใช้ในการถ่ายทอดซอสามสาย

ในการถ่ายทอดซอสามสายนั้นแต่ละสำนักจะมีการเรียบเรียงบทเพลงที่ใช้ในการเรียนการสอนที่ใช้บทเพลงแตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งแยกบทเพลงจากความยากง่ายของเพลงโดยแบ่งเป็นชั้นดังนี้

1. บทเพลงขั้นฝึกหัด
2. บทเพลงขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 2 บทเพลง ได้แก่ เพลงไล่นิ้ว และเพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น
3. บทเพลงขั้นกลาง
4. บทเพลงขั้นสูง

ตอนที่ 3 เทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย

3.1 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีการบรรเลงซอสามสาย

จากการศึกษาบทความวิชาการที่เขียนโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยผู้วิจัยการจำแนกเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย ตามหลักการสีซอสามสายของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) (ภูมีเสวิน, 2482) ในรูปแบบของตาราง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 10 ตารางแสดงหลักการและเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
1	ท่า (สามท่า)	การสีแบบท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ ซึ่งมีท่วงทำนอง รัก โศรก และโกรธอย่างใดอย่างหนึ่งในสามอย่างแต่ละอย่างเป็นท่าของท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์
2	ท่านั่ง	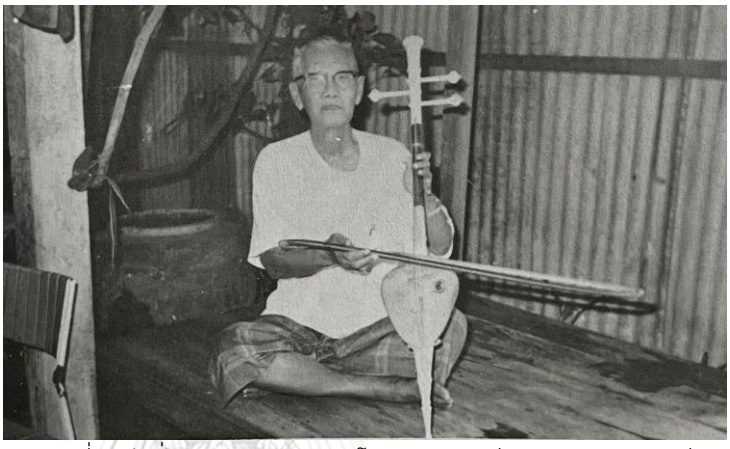 ภาพที่ 2 ท่านั่งบรรเลงซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) 1 ท่านั่ง ให้กะโหลกซออยู่ตรงกับหัวเข่าลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหู มือซ้ายคอนซอ มือขวาจับคันชัก
3	การคอนซอ	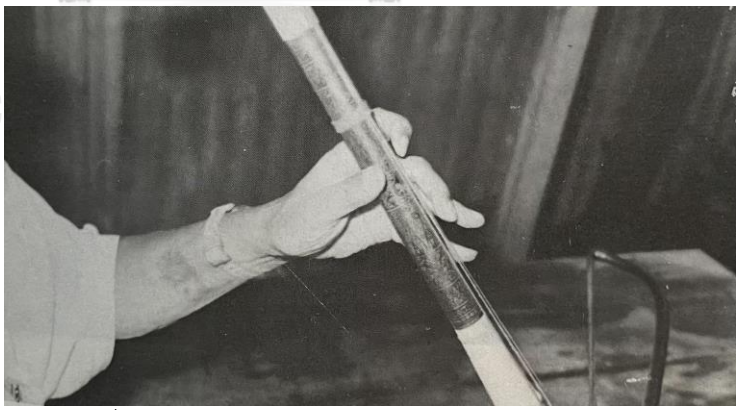 ภาพที่ 3 การคอนซอสามสายโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) การคอนซอ ให้ทวนกลางของซออยู่บนโคนนิ้วชี้ ใช้หัวแม่มือแตะทวนซอ ระดับต่ำกว่าโคนนิ้วชี้

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
	การคอนซอ	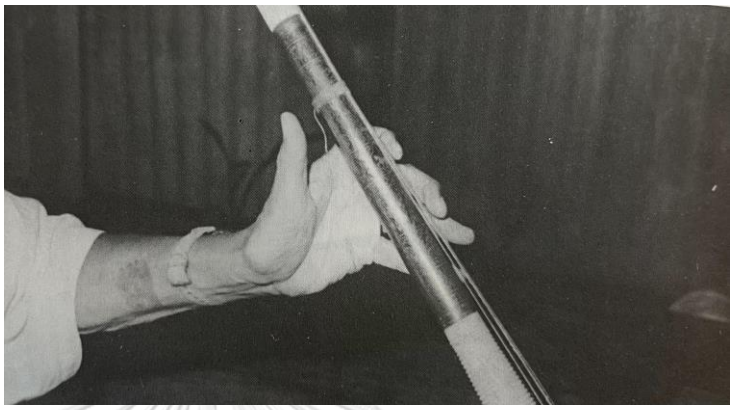 ภาพที่ 4 การคอนซอแบบปล่อยหัวแม่มือโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) ถ้าคอนซอถูกต้องตามรูปที่ 2 แล้ว ถึงแม่จะปล่อยหัวแม่มือ ซอก็ไม่หลุดจากมือ
4	การจับคันชัก	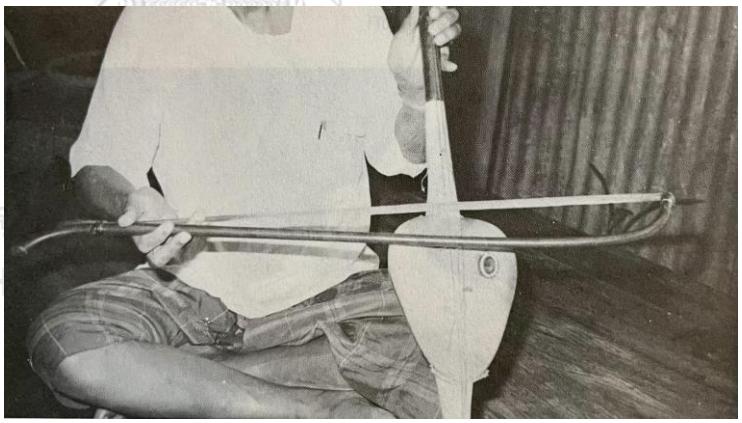 ภาพที่ 5 การจับคันชักแบบสามหยิบโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) การจับคันชักแบบสามหยิบโดยใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางอยู่นอกคันชัก นิ้วหัวแม่มือกดบนส่วนโคนของคันชัก และนิ้วนาง อยู่ระหว่างหางม้ากับส่วนที่เป็นไม้ดังรูปที่ 5 และสิ่งที่สำคัญคันชักต้องขนานกับพื้น หรือตั้งฉากกับสายซอ

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
		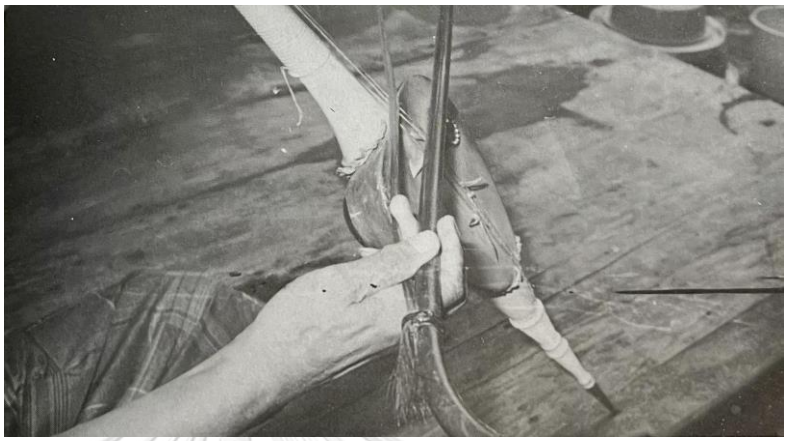 ภาพที่ 6 การจับคันชักแบบสามหยิบ มองด้านบนโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) การจับคันชักแบบสามหยิบ มองด้านบน
5	วิธีกดนิ้ว	 ภาพที่ 7 วิธีการกดนิ้วโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) วิธีกดนิ้ว การกดนิ้วลงบนสายซอ เฉพาะสามสาย (สายทุ้ม) และสายกลางนั้น ใช้ปลายนิ้วส่วนบริเวณที่เป็นก้นหอย หรือมัดหวาย กดลงบนสาย เมื่อกดนิ้วกลางลง ก็ต้องกดนิ้วชี้ด้วย เพื่อให้เกิดเสียงหนักแน่น และกังวาน และเช่นเดียวกันเมื่อกดนิ้วนาง ก็ต้องกดนิ้วชี้และนิ้วนางลงไปด้วยดังรูปที่ 7

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
		 ภาพที่ 8 การกดนิ้วกลางลงบนสายกลาง และสายทุ้มโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) แสดงการกดนิ้วกลางลงบนสายกลาง และสายทุ้ม
		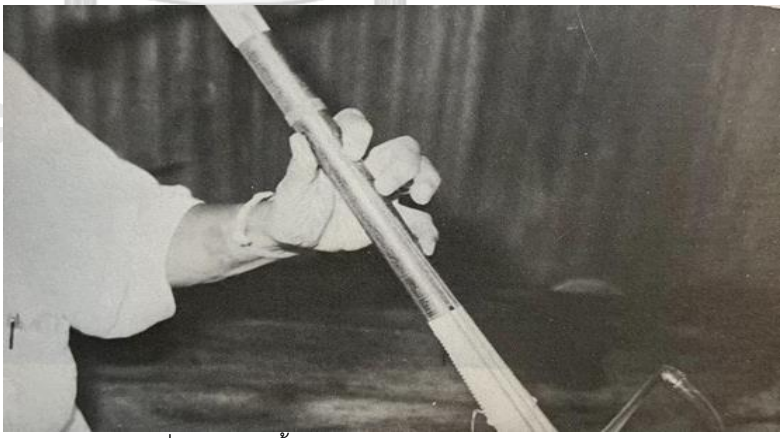 ภาพที่ 9 การใช้ นิ้วชุนโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) การใช้ “นิ้วชุน” ใช้เฉพาะสายเอก (สายที่ 1) โดยใช้ปลายนิ้วทั้ง 4 วางลงบนทวนแล้วชุนข้างสายเอก โดยเริ่มจากนิ้วชี้ (นิ้วที่ 1)

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
		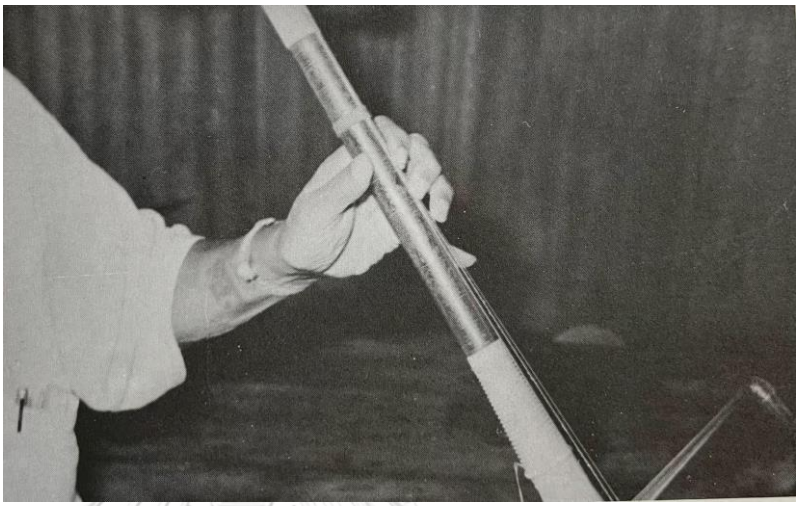 ภาพที่ 10 การใช้นิ้วชุนของนิ้วกลางโดย พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) นิ้วชุนของนิ้วกลาง (นิ้วที่ 2)
		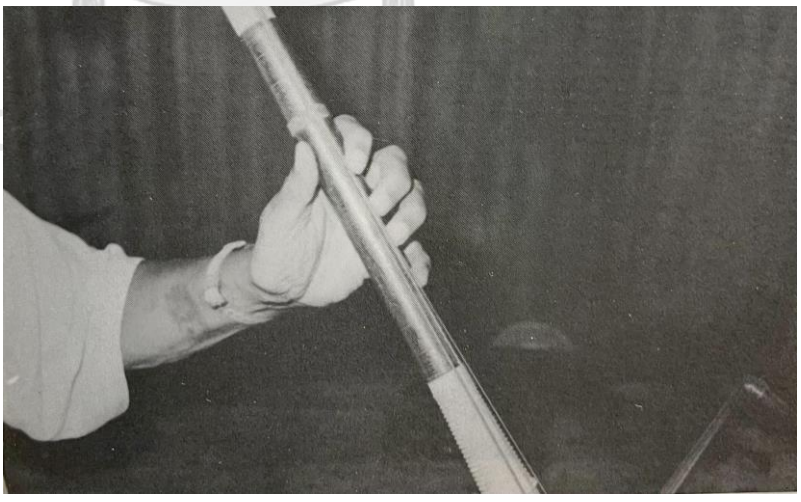 ภาพที่ 11 การใช้นิ้วชุนของนิ้วนางโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) นิ้วชุนของนิ้วนาง (นิ้วที่ 3)

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
		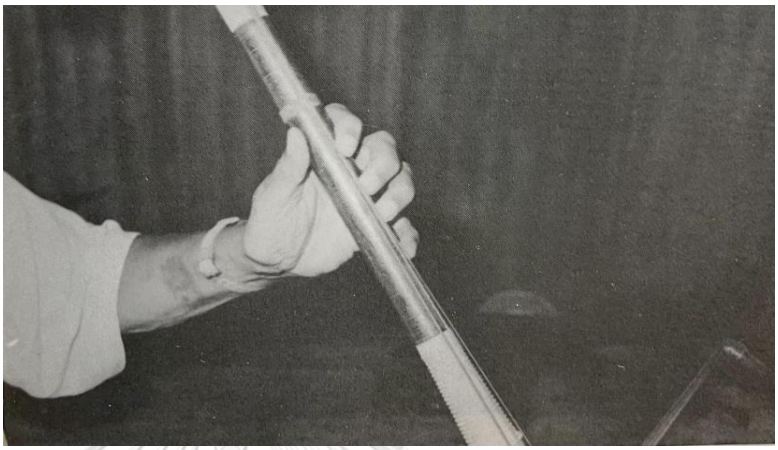 ภาพที่ 12 การใช้นิ้วชุนของนิ้วก้อยโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) นิ้วชุนของนิ้วก้อย นิ้วที่ 4 โดยให้นิ้ว 1 นิ้ว 2 และนิ้ว 3 วางลงบนสายทั้งสามเพื่อให้เสียงกำทอนแก่นิ้วก้อย
		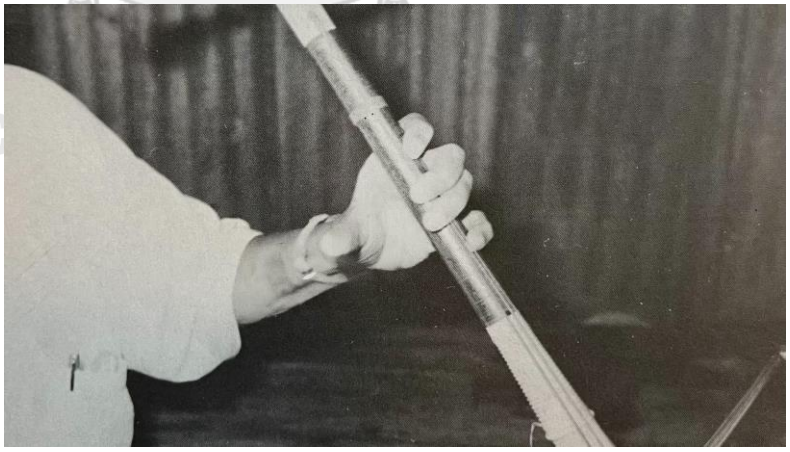 ภาพที่ 13 การใช้นิ้วชุนโดยปล่อยหัวแม่มือโดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่มา พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) วารสารวัฒนธรรมไทย (2511) นอกจากการใช้นิ้วชุนของนิ้วก้อยอย่างถูกวิธีแล้วสามารถปล่อยหัวแม่มือได้ เป็นการพักหัวแม่มือในขณะที่กำลังสีอยู่ได้อีกด้วย

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ลักษณะการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
6	การสีแบบขับไม้	อันการสีแบบขับไม้นี้ หลักของการสีมีประการสำคัญคือ ต้องพยายามสีเคล้าไปกับเสียงของคนขับลำนำ ผู้สีต้องพยายามใช้เสียงซอสนับสนุนให้สอดคล้องกับทำนอง เป็นการเสริมให้การขับลำนำนั้นมีชีวิตจิตใจไพเราะยิ่งขึ้นในบางโอกาสซึ่งเหมาะเมื่อต้องการจะสีให้ชัดถ้อยชัดคำกับบทประพันธ์ ถ้าทำได้ยิ่งดี เป็นเครื่องแสดงว่าผู้สีมีฝีไม้ลายมือสูง จุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ก็คือสีให้กลมกลืน และในบางตอนที่คนลำนำถอนหายใจหรือหยุดชะงักเสียง ซอต้องเสริมในเสียงช่องว่างนั้น และเมื่อทำนองขับลำนำจะเปลี่ยนทำนองไปในเสียงใดเสียงหนึ่ง ซอก็ต้องสีทำนองขับลำนำที่จะต้องใช้ต่อไปข้างหน้า
7	การสีแบบไกวเปล	(ไม่มีการอธิบายลักษณะดังกล่าว)
8	การสีแบบฉุยฉาย	(ไม่มีการอธิบายลักษณะดังกล่าว)
การใช้คันชัก		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
9	คันสีผิดและคันสีถูก	การบรรเลงเพลงตามจังหวะธรรมดา ซึ่งเพลงนั้นจะเป็นทำนองขับไม้ ไกวเปลหรือฉุยฉายก็ตาม ระดับจังหวะคันสีต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของเพลงที่มีอยู่นั้น ๆ เสมอ หลักการทั่ว ๆ ไปนั้นเมื่อเราดึงคันสีออกมาซึ่งเราเรียกว่า “คันสีเกิด” นั้นต้องอยู่ในจังหวะ ฉิ่ง และเมื่อเราเดินคันสีเข้าไปซึ่งเราเรียกว่า “คันสีดับ” นั้นจะต้องอยู่ในจังหวะ ฉับ ดังนี้เสมอไป เช่นนี้เราเรียกว่าคันสีที่ถูกต้อง แต่ผู้สีคันสีที่ถูก คันสีที่ผิด ประสงค์จะพลิกแพลงให้เห็นความเชี่ยวชาญในการสีว่าสามารถกลับ ผิด ให้เป็น ถูก หรือทำคันสีที่ถูกให้เป็นคันสีที่ ผิดได้ ซึ่งทำให้เกินไปจากจังหวะ เช่น อัตราเพลงเดิมมีจบลงใน 4 จังหวะ แต่แกล้งสีให้เป็น 5 ซึ่งสามารถหักได้ในวรรคใหม่ต่อไป การสีเช่นนี้เป็นการสีที่ผิดและในวงการดนตรีถือกันมากว่าเป็นการล่อแหลมต่ออันตราย คือทำให้ความไพเราะของเพลงหมดไป ตลอดจนลีลาของเพลงจะพลอยผิดตลอดเพลง ในกรณีเช่นนี้ถ้าผู้สีมีความเชี่ยวชาญแล้วก็สามารถกลับที่ผิดให้เป็นถูกได้ด้วยการทอดจังหวะต่อมาให้เข้ากับอัตราของเพลง หรือหน้าทับให้พอดี ดังนี้เป็นต้น

ตารางที่ 10 (ต่อ)

การใช้นิ้วของซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
10	นิ้วชุน	เป็นนิ้วที่ใช้แทงขึ้นเฉพาะสายเอกไม่ใช้นิ้วกดลงตามตำแหน่งบนสายเอก การที่นิ้วใช้แทงขึ้นบนสายเอกนั้นจะทำให้ซอดังกังวานเสียงซอหนักแน่นกว่าที่ใช้นิ้วกดลงบนสาย ซึ่งไม่ควรใช้เป็นอันขาด อีกประการหนึ่งนิ้วชุนเป็นนิ้วที่ใช้เลื่อนขึ้นเลื่อนลงตามสายซอจนกว่าจะถึงระดับตำแหน่งเสียงที่แท้จริงตามต้องการ ครั้งแล้วก็เปลี่ยนนิ้วชุนให้เป็นนิ้วประหรือนิ้วพรมต่อไป
11	นิ้วแอ้	ใช้นิ้วรูดสายหรือรุกขึ้นไปจากตำแหน่งเสียงเดิมของซอสามสาย ทำให้เสียงต่ำกว่าเดิมครึ่งเสียงและให้เข้าหาเสียงที่แท้จริงของตำแหน่งเสียงในนิ้วชี้ นิ้วแอ้นี้ใช้เฉพาะนิ้วชี้นิ้วเดียวเท่านั้นจะใช้นิ้วอื่นไม่ได้เป็นอันขาด อีกประการหนึ่งนิ้วแอ้นี้ตรงกับนิ้วโอดของปี่ ซึ่งผู้เล่นซอสามสายต้องพยายามหา เสียงใน ให้ตกนิ้วนี้เป็นส่วนมากโดยเฉพาะเพลงเดี่ยว
12	นิ้วนาคสะดุ้ง	นิ้วที่สืบต่อกันมาจากนิ้วชุนคือเป็นลักษณะของการใช้นิ้วสะดุ้งประดุจพระยานาคที่ถูกจี้ที่สะดือกระแสเสียงซอที่เกิดจากนิ้วนาคสะดุ้งนี้จะทำให้เกิดอารมณ์หวั่นไหวหวาดสะดุ้งแก่ผู้ฟังเหมือนลักษณะพระยานาคสะดุ้งเมื่อเห็นพระยาครุฑ ฉะนั้นการใช้นิ้วนาคสะดุ้งนี้มีกฎเกณฑ์อยู่ว่า จะต้องเปิดซอให้เป็นเสียงเปล่าหนึ่งครั้งเสมอไป
13	นิ้วประนิ้วพรม	เรียกคู่กันไปและเป็นการใช้นิ้วที่แพร่หลายกันในหมู่นักดนตรีคือการทำนิ้วประพรมลงไปบนซอเป็นระยะ ๆ หรือเป็นห้วง ๆ กระแสเสียงจะยืดยาวเท่าไหร่กี่จังหวะที่ประพรมนั้นแล้วแต่อัตราของจังหวะหรือคันสีการที่ใช้นิ้วประหรือนิ้วพรมนี้คล้ายกันมาก ถ้าผู้ใช้ไม่ระมัดระวังแล้วก็จะเกิดเสียงคล้ายกันหมด ฉะนั้นจึงใครของเตือนไว้ ณ ที่แห่งนี้ว่า นิ้วประนิ้วพรมเป็นนิ้วที่ใช้ง่ายก็จริงแต่ปฏิบัติได้ยากเพราะแยกกันเกือบไม่ออก ถ้าใช้นิ้วประนิ้วพรมที่ถูกต้องแล้วเพลงนั้นจะเพิ่มความไพเราะขึ้นอีกเป็นทวีคูณ
เทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
14	การเปิดซอ	การสีซอเมื่อสิ้นสุดจังหวะแล้วกลับเปิดสายเปล่าให้เป็นสำเนียงคู่สี่ และขณะที่เปิดสายเป็นคู่อยู่นั้นให้ใช้นิ้วกลางซึ่งเป็นคู่หก กดลงบนสายหนึ่ง ลักษณะที่กดลงไปนั้นให้กดลงในลักษณะนิ้วนาคสะดุ้ง ถ้าเปิดสายกลางและสายสาม ก็ให้ปฏิบัติตามในคู่สี่แต่ให้เปลี่ยนเป็นแตะนิ้วกลางลงบนสายกลางแต่เพียงบางเบา
15	การชะงักซอ	การปฏิบัติระหว่างการบรรเลงเพลงวรรคใดวรรคหนึ่งซึ่งประสงค์จะตัดเสียงให้ขาดจากทำนองที่กังวาลอยู่เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไปตามอารมณ์ดันดุดันหรือเหี้ยมเกรียมของเพลง เมื่อลีลาของจังหวะเพลงได้สิ้นสุดลงแล้ว ก็ให้ชะงักซอ ชะงักทั้งคันสี ให้ขาดจังหวะมิให้มีเสียงกังวาลต่อไป การชะงักซอและชะงักคันสีนี้จะสะเทือนอารมณ์แก่ผู้ฟังมากที่สุดที่จะต้องเรียกร้องใคร่ฟังเพลงต่อไปอีกวันข้างหน้า

3.2 ระเบียบวิธีการบรรเลงซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย

การจำแนกเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย , 2544)ปรากฏดังนี้ คือ

ตารางที่ 11 ตารางแสดงเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายการใช้คันชักซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย

การใช้คันชัก		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
1	การใช้คันชักหนึ่ง	การสีคันชักออก - เข้าเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงติดต่อกันหลาย ๆ ครั้ง ด้วยความยาวเสียงเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด แต่ก่อนเรียกว่าคันชักเลื่อยซุง
2	การใช้คันชักสอง	การสีคันชักออก – เข้าหลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงสองครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด
3	การใช้คันชักสี่	การสีคันชักออก - เข้า หลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงสี่ครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด
4	การใช้คันชักหก	การสีคันชักออก - เข้า หลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงหกครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างกันก็ได้ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด
5	การใช้คันชักแปด	การสีคันชักออก - เข้า หลายๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงแปดครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนสม่ำเสมอและไม่สะดุด
6	การใช้คันชักสิบสอง	หมายถึงการสีคันชักออก – เข้าหลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงสิบสองครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด
7	การใช้คันชักสิบหก	การสีคันชักออก - เข้า หลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงสิบหกครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 11 (ต่อ)

การใช้คันชัก		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
8	การใช้คันชักสามสิบสอง	การสีคันชักออก - เข้า หลาย ๆ ครั้ง โดยแต่ละคันชักเกิดเสียงสามสิบสองครั้งจะเป็นเสียงเดียวกันหรือต่างเสียงกันก็ได้ให้แต่ละคันชักยาวเท่ากัน ได้เสียงชัดเจนดังสม่ำเสมอและไม่สะดุด
9	การบังคับคันชักประคองเสียง	โดยการใช้คันชักออกเข้า แต่ละคันชักเกิด 2 เสียง เกิด 4 เสียง และเกิด 8 เสียงได้เสียงสม่ำเสมอและใช้คันชักได้ความยาวเหมาะสม
10	เปิดซอ	แบ่งออกเป็นเปิดซอคู่บน และเปิดซอคู่ล่าง เปิดซอคู่บนคือ การสีสายเปล่าคู่บนด้วยคันชักเข้าแล้วก่อนจะสุดคันชักใช้นิ้วกลางประบนสายเอกให้เกิดเสียงคู่ 6 สลับเสียงคู่ของสายเปล่าคู่บน จนหมดคันชักแล้วจบลงด้วยเสียงคู่สายเปล่า เปิดซอคู่ล่าง คือการสีสายเปล่าคู่ล่างด้วยคันชักเข้า และก่อนจะสุดคันชักใช้นิ้วกลางประบนสายกลางให้เกิดเสียงคู่ 6 สลับเสียงคู่ของสายเปล่าคู่ล่างจนหมดคันชัก แล้วจบลงด้วยเสียงคู่สายเปล่า
11	การสีสายเปล่าพร้อมกันทั้งสองสายให้เกิดเสียงคู่สี่ล่างและคู่สี่บน	โดยการวางคันชักลงบนสายซอคู่ล่าง (สายกลาง สายทุ้ม) โดยให้คันชักขนานกับพื้นและหน้าอกของผู้บรรเลงพร้อมทั้งกดน้ำหนักมือพอประมาณ และสีคันชักออกให้เกิดเสียงดังสมดุลกันทั้งสองสาย สำหรับสายคู่บน (สายนอก สายกลาง) ต้องพลิกหน้าซอเข้าหาคันชักและเข้าหาตัว ปฏิบัติเช่นเดียวกับคู่ล่างทุกประการ ทั้งนี้ต้องได้เสียงดังตลอดคันชักอย่างสม่ำเสมอ และคู่เสียงดังเสมอกันและถ้าเริ่มสีจากคู่บนก่อนเมื่อจะสีคู่ล่างต่อไปต้องพลิกหน้าซอออกจากตัว
12	การสีสายเปล่าพร้อมกันทั้งสองสาย	เป็นการสีสองสายพร้อมกันให้เกิดเสียงเป็นเสียงคู่ 4 คู่บนเกิดจากการสีสายเอกและสายกลาง คู่ล่างเกิดจากการสีสายกลางและสายทุ้ม เสียงที่เกิดจากทั้ง 2 สายจะต้องดังเท่ากันและสม่ำเสมอตลอดคันชัก การสีเปลี่ยนคู่ทำได้โดยการไกวซอ(พลิกหน้าซอ) เข้าหาคันชัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 11 (ต่อ)

การใช้คันชัก		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
13	การสีสายเปล่าสายเดียว	เป็นการสีทีละสาย โดยพลิกหน้าซอเข้าหาคันชักให้สัมผัสถูกสายที่ต้องการ และสีได้เสียงดังสม่ำเสมอ
14	คันชักสายน้ำไหล	โดยการสีทำนองให้เสียงสุดท้ายของวรรคที่ 1 และเสียงแรกของวรรคที่สองยังต่อเนื่องกันไประหว่างใช้คันชักเข้าหรือ คือ คันชักหนุน ซึ่งหมายถึงคันชักจะยังไหลและสีต่อไปจนกว่าที่ควรจะจบคันชักเมื่อจบวรรค โดยไม่ให้เกิดเสียงสะดุด โดยทั่วไปคันชักหนุนจะใช้ในการสีเที่ยวหวานหรือเที่ยวเก็บ แต่คันชักสายน้ำไหลจะใช้แต่การสีเที่ยวหวานและการสีคลอการขับร้องเท่านั้น
15	คันชักงูเลื้อย	ด้วยลีลาการใช้นิ้วแบบนิ้วแอ้ แต่เป็นการสีที่สายกลางโดยการเลื่อนนิ้วชี้ลงมาที่เก่า และไม่ได้เริ่มต้นด้วยการกดที่รัดอกดังเช่น การสีนิ้วแอ้ ขณะเดียวกันสีคันชักเข้าโดยกดโคนคันชักที่จับลงให้ปลายคันชักเชิดขึ้น บังคับคันชักให้เลื่อนนิ้วแล้ววกให้โค้งเคลื่อนลงพร้อมกับพลิกให้สีเต็มหน้าหางม้าเมื่อใกล้สุดคันชักและให้เสียงดังขึ้น
16	ชะงักซอหรือชะงักคันซอ	โดยการสีซอทำนองทางหวานหรือทางเก็บตามปกติ แต่ในขณะดำเนินทำนองอยู่นั้นจะหยุดการสีในจังหวะยกแล้วเริ่มสีใหม่ในจังหวะตก
17	สีแผ่ว	โดยการสีซอในวรรคตอนหรือประโยคที่ต้องการให้มีความดังของเสียงซอเบาที่สุด
18	สีดัง	โดยการสีซอในวรรคตอนหรือประโยคที่ต้องการให้มีความดังของเสียงซอดังขึ้นกว่าปกติ
19	สีให้เบาลงหรือดังขึ้น	การสีให้เบาลงโดยการสีซอยืนเสียงหรือสีในวรรคตอนหรือประโยคที่ต้องการโดยเริ่มจากระดับเสียงปกติและลดให้ความดังของเสียงซอค่อย ๆ เบาลงกว่าปกติ แล้วเพิ่มเสียงให้ค่อย ๆ ดังขึ้นจนถึงระดับปกติ การสีให้ดังขึ้นโดยเริ่มจากเสียงปกติ แล้วเพิ่มให้มีความดังของเสียงซอค่อย ๆ ดังขึ้นกว่าปกติ แล้วค่อย ๆ ลดเสียงให้ค่อย ๆ เบาลงจนเท่าระดับปกติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 12 ตารางแสดงเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายการใช้นิ้วซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย

การใช้นิ้ว		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
1	ใช้นิ้วบริเวณก้นหอยหรือมัดหวาย	กดลงไปบนสาย เป็นการใช้บังคับเสียงที่สายกลาง และสายทุ้ม
2	ใช้นิ้วชุน	เป็นการใช้ปลายนิ้วแทงไปทางด้านข้างของสายเอกเท่านั้น สามารถทำได้โดยนิ้วทุกนิ้ว จุดประสงค์เพื่อให้เสียงซอดังชัดเจนและกังวานขึ้น
3	นิ้วควง	โดยการสีต่างสายให้ได้ระดับเสียงเดียวกัน แต่ใช้นิ้วต่างกันและต้องทำเสียงที่ใช้นิ้วคนละอย่างนั้นติดต่อกันเช่น ใช้นิ้วนางกดสายทุ้มแล้วเปิดไปสีสายเปล่าสายกลาง หรือใช้นิ้วนางกดสายกลางและเปิดไปสีสายเปล่าสายเอก
4	นิ้วรูด	โดยการใช้นิ้วก้อยเลื่อนตำแหน่งเสียงให้สูงขึ้นจากปกติไปตามเสียงที่ต้องการ
5	นิ้วแอ้	โดยการสีสายเปล่าด้วยคันชักออกพร้อมกับใช้นิ้วชี้แตะที่รัดอกแล้วเลื่อนนิ้วลงมายังตำแหน่งของนิ้วชี้จากช้าแล้วเร็ว
6	นิ้วชุน	โดยการใช้ปลายนิ้วดันข้างสายเอกและให้ท้องของปลายนิ้วสัมผัสคันทวน วิธีการชุนนิ้ว 1. การชุนนิ้วชี้โดยการใช้ปลายนิ้วดันข้างสายเอกและให้ท้องของปลายนิ้วสัมผัสคันทวน 2. การชุนนิ้วกลางโดยการใช้ปลายนิ้วกลางดันข้างสายเอก และให้ท้องของปลายนิ้วสัมผัสคันทวนซึ่งนิ้วชี้ยังชุนสายอยู่ในตำแหน่งเดิม 3. การชุนนิ้วนางโดยการใช้ปลายนิ้วนางดันข้างสายเอก และให้ท้องของปลายนิ้วสัมผัสคันทวน ซึ่งนิ้วชี้และ นิ้วกลางยังชุนสายอยู่ในตำแหน่งเดิม 4. การชุนนิ้วก้อยโดยการใช้ปลายนิ้วสัมผัสคันทวน ซึ่งนิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางยังชุนสายอยู่ในตำแหน่งเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 12 (ต่อ)

การใช้นิ้ว		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
7	การสีไล่เสียงโดยใช้นิ้วก้อย	1. เริ่มจากสีคันชักออก ใช้นิ้วชี้กดที่สายทุ้มเปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่าสายกลาง กดนิ้วชี้ที่สายกลางเปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่าสายกลาง ตามด้วยการสีด้วยคันชักเข้าพร้อมกับกดนิ้วชี้ที่สายกลาง 2. เริ่มจากสีคันชักออก ใช้นิ้วชี้กดที่สายกลาง เปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่าสายเอก ชุนนิ้วชี้ที่สายเอกเปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่าสายเอก ชุนนิ้วชี้ที่สายเอกเปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่าสายเอก ตามด้วยการสีคันชักเข้าพร้อมกับใช้นิ้วชี้ชุนที่สายเอก 3. เริ่มจากสีคันชักออก ใช้นิ้วกลางชุนที่สายเอกและตามด้วยชุนนิ้วก้อย เปิดนิ้วก้อยใช้นิ้วชี้กดสายกลาง เปิดนิ้วกลาเพื่อสีสายเปล่าสายเอกตามด้วยสีคันชักเข้าด้วยการชุนนิ้วที่สายเอก 4. เริ่มจากสีคันชักออก ใช้นิ้วกลางกดลงบนสายกลางและตามด้วยนิ้วก้อย เปิดนิ้วก้อยใช้นิ้วชี้กดสายทุ้มเปิดนิ้วชี้เพื่อสีสายเปล่า สายกลาง ตามด้วยการสีคันชักเข้าด้วยการใช้นิ้วชี้กดที่สายกลาง
8	นิ้วประ	โดยการใช้นิ้วชี้กดยืนเสียงใดเสียงหนึ่งไว้และใช้นิ้วกลางแตะลงในตำแหน่งของเสียงต่อไป แล้วยกนิ้วกลางแตะขึ้นลงให้เกิดเสียงสลับกันห่าง ๆ เท่าๆ กันอย่างน้อย 3-4 ครั้งขึ้นไป สำหรับกรณีที่สีสายเปล่าให้ใช้นิ้วชี้ “ ประ” เพื่อความสะดวกในการคอนซอ
9	นิ้วพรม	โดยการใช้นิ้วชี้กดยืนเสียงใดเสียงหนึ่งไว้และใช้นิ้วกลางแตะลงในตำแหน่งของเสียงต่อไปแล้วยกนิ้วกลางขึ้นและแตะยก แตะยก ขึ้นเกิดเสียงถี่ ๆ กว่านิ้วประอย่างน้อย 5-6 ครั้งขึ้นไป
10	นิ้วครั่น	โดยการใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลางกดลงบนตำแหน่งนิ้ว สีพร้อมกับเลื่อนนิ้วกลางขึ้นมาจนชิดนิ้วชี้ แล้วเลื่อนลงไปยังตำแหน่งเดิมตามด้วยการทำให้สายสั่นสะเทือนด้วยนิ้วกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 12 (ต่อ)

การใช้นิ้ว		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
11	นิ้วนาคสะดุ้ง	โดยการเริ่มสีที่สายเปล่าให้สั้น 1 เสียงด้วยคันชักเข้าแล้วใช้นิ้วกลางแตะลงบนสาย รีบยกขึ้นทันทีก่อนกลับไปสีกระทบคู่บนหรือคู่ล่างตามที่ต้องการ โดยเน้นให้เสียงดังขึ้นด้วยคันชักออกและจบด้วยคันชักเข้า ที่คู่บนหรือคู่ล่างเดิม ปฏิบัติได้ทั้งสายเอกและสายกลาง โดยสายเอกใช้กระทบคู่บนและสายกลางใช้กระทบคู่ล่าง
12	การเลื่อนตำแหน่งนิ้วให้สูงขึ้นเป็นคู่ 4 และไล่เสียงต่อไปได้อีก 3 เสียง	โดยการใช้วิธีสีแบบนิ้วรูดให้นิ้วชี้เลื่อนไปแทนตำแหน่งของนิ้วนาง เพื่อให้นิ้วกลาง นาง ก้อย สามารถไล่เสียงให้สูงขึ้นต่อไปได้อีก 3 เสียง

ตารางที่ 13 ตารางแสดงลักษณะการสีซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานทบวงมหาวิทยาลัย

ลักษณะการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
1	การสีลงนิ้วแบบไกวเปล	1. เริ่มต้นการสีคันชักออกด้วยการสีสายเปล่าสายทุ้มตามด้วยการกดนิ้วชี้และนิ้วกลางพร้อมกันที่สายทุ้มต่อไปกดนิ้วนางสายทุ้มในขณะที่นิ้วชี้และนิ้วกลางกดคงที่ไว้หลังจากนั้นให้เปิดนิ้วนางนิ้วเดียว และเริ่มสีคันชักเข้าที่การสีสายเปล่าคู่ล่าง (สายเปล่า สายทุ้ม และสายกลาง) 2. เริ่มต้นการสีคันชักออกด้วยการสีสายเปล่าสายกลางลักษณะการใช้นิ้ว เช่นเดียวกับข้อ 1 และจบด้วยการสีคันชักเข้าที่การสีสายเปล่าคู่บน (สายเปล่า สายกลาง และสายเอก) 3. เริ่มต้นการสีคันชักออกด้วยการสีสายเปล่าสายเอก ตามด้วยการกดนิ้วกลาง และนิ้วนางพร้อมกันที่สายเอก ต่อไปสีสายเปล่าสายกลางตามด้วยการกดนิ้วและนิ้วกลางพร้อมกันที่สายกลาง และเริ่มสีคันชักเข้าที่การสีสายเปล่าคู่บน (สายกลางและสายเอก)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ลักษณะการสีซอสามสาย		
ลำดับ	เทคนิค	รายละเอียด
		4. เริ่มต้นการสีคันชักออกด้วยการกดนิ้วชี้สายกลางตามด้วยการกดนิ้วกลาง และนิ้วนางพร้อมกัน ต่อไปสีสายเปล่าสายทุ้มตามด้วยการกดนิ้วชี้และนิ้วกลางพร้อมกันที่สายทุ้ม และเริ่มสีคันชักเข้าที่การสีสายเปล่าคู่ล่าง (สายเปล่าสายทุ้ม และสายกลาง)โดยปกติเมื่อเริ่มต้นเพลงจะเริ่มด้วยคันชักออกแต่ต้องจบวรรค ประโยค ตอนท่อน และจบเพลงด้วยคันชักเข้าเสมอ
2	การสีแบบขับไม้	โดยการใช้วิธีการสีด้วยคันชัก 2 ,4 ,6 และ 8 คละกันไป คู่ใดคู่หนึ่งแบบไกวเปล ตามด้วยวิธีการใช้คันชัก
3	สีเก็บ	โดยการสีดำเนินทำนองด้วยเสียงถี่ ๆ กว่าเนื้อเพลงถ้าเขียนเป็นโน้ตไทย 1 ห้องจะมีโน้ต 4 ตัว

ตอนที่ 4 หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

4.1 ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยม

กลุ่มนักคิดโครงสร้างนิยมหันมาสนใจเรื่องของสังคมในฐานะ “ระบบ” ที่เกิดความจริงเกี่ยวกับสังคมโดยรวม (Total social facts) เขาเชื่อว่าสิ่งที่เป็นโครงสร้างบางอย่างซ่อนอยู่ในทุกสังคมและโครงสร้างนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ที่เป็นระบบเกี่ยวข้องกัน

นักคิดสำนักนี้มองว่า สังคม คือ ส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน แต่ละสังคมมีโครงสร้างที่คล้ายกันไม่มากก็น้อย การทำงานของความคิดหรือสมองมนุษย์ (Human mind) มีโครงสร้างอยู่โดยมนุษย์ไม่รู้ตัว โครงสร้างนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโครงสร้างที่มากำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และความสัมพันธ์ของสถาบันสังคม

1.สังคมคืออะไร

สังคม คือ ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นมวลรวม เปรียบเหมือนระบบอินทรีย์ของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยกลุ่มก้อนจุลินทรีย์ซึ่งเล็กมาก สังคมเติบโตด้วยกระบวนการสองแบบ แบบแรกคือ การพอกพูนของหน่วยต่าง ๆ ตามธรรมชาติในลักษณะวิวัฒนาการ อีก

แบบหนึ่งคือ การประสานกันของส่วนต่าง ๆ หน่วยต่าง ๆที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันมาก่อน การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดความสลับซับซ้อนมากขึ้นในโครงสร้าง

2.องค์ประกอบของสังคม สเปนเซอร์เสนอว่า โครงสร้างสังคมประกอบด้วยสถาบันสังคม มี 6 สถาบัน ซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กันไปดังนี้

1. สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่
2. สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์
3. สถาบันการเมือง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย
4. สถาบันศาสนา มีหลักคำสอนให้มนุษย์ยึดถือ
5. สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วน ๆ ในสังคม
6. สถาบันเศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินา และแรงงานเสรี เป็นต้น

(สุภางค์ จันทวานิช, 2563)

3. ความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคม คือ ส่วนต่าง ๆ ของสังคมร่วมมือกันได้โดย**แรงผูกพันทางกายภาพ** (เช่นเดียวกับระบบอินทรีย์ในร่างกายมนุษย์) อีกส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กันโดยสื่อสาร คือ **ภาษา** (ท่าทาง การพูด และภาษาเขียน) ส่วนต่าง ๆ รวมกันได้ด้วย **สำนึก**ที่กระจายไปทั่วทุกส่วน แต่สำนึกหรือความรู้สึกทางสังคมร่วมกันนี้ไม่ได้มีอยู่ในส่วนในระดับที่เท่ากัน เพราะไม่มีศูนย์กลางประสาทความรู้สึกทางสังคมเหมือนร่างกายมนุษย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กฎของสังคม คือ กฎของการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด (Survival of the fittest) ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ ยิ่งประชากรเพิ่มมาก มนุษย์ก็ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด กลุ่มและบุคคลที่มีความฉลาดน้อยจะต้องล้มหายตายจากไป สังคมจะขับสมาชิกที่ไม่แข็งแรง โง่เขลา เชื่องช้า เอาแน่นอนไม่ได้ออกไป ซึ่งรัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงความเป็นไปของกฎแห่งความอยู่รอดด้วยมาตรการสังคมสงเคราะห์ใด ๆ เพราะจะเป็นการบิดเบือนกระบวนการคัดเลือก

ระบบอินทรีย์ทางสังคม (Social Organic System) ส่วนต่าง ๆของสังคมจะทำหน้าที่ของตนและสังคมจะดำเนินไปได้เพราะหน้าที่เช่นเดียวกับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายทำหน้าที่ ระบบชีวอินทรีย์ของร่างกาย เป็นการหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งก็คือการ

เปลี่ยนแปลงในหน้าที่และการเพิ่มขนาดของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม “เพื่อเข้าใจองค์กรหนึ่ง ๆ” ว่ามีการก่อกำเนิดและพัฒนาอย่างไร โดยต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ เหมือนโลกชีวภาพ กายภาพ คือเปลี่ยนจากภาวะที่ไม่แน่นอน ไม่ต่อเนื่อง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เป็นเนื้อเดียวกัน) ไปสู่สภาวะที่แน่นอน ต่อเนื่องและความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสากล เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ก็เหมือนการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ขณะที่เปลี่ยนแปลงสังคมจะมีขนาดใหญ่ขึ้น มีหน้าที่และโครงสร้างที่ซับซ้อนมากขึ้น ถ้าไม่เปลี่ยนโครงสร้างสังคมก็จะไม่อยู่รอดจึงต้องมีการแบ่งแยกโครงสร้างและหน้าที่ส่วนต่าง ๆ ให้ชัดเจน การแบ่งแยกนี้เรียกว่า Differentiation วิวัฒนาการทางสังคมเป็นวิวัฒนาการแนวตรงสายเดี่ยว (Linear) (สุภางค์ จันทวานิช, 2563)

4.พฤติกรรม/การกระทำทางสังคม

ปัจเจกชนนิยม มนุษย์ต้องมีเสรีภาพ สังคมหรือรัฐควรควบคุมมนุษย์น้อยที่สุด ยกเว้นเรื่องการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและร่วมกันป้องกันศัตรูจากภายนอกเท่านั้น ปัจเจกบุคคลมีพันธสัญญากับรัฐโดยสมัครใจ รัฐปล่อยให้แต่ละคนมีอิสรภาพไม่บังคับควบคุม

กรรมสิทธิ์ร่วมและสังคมนิยม เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับสังคม ปัจเจกบุคคลควรมีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลได้

สถาบันทางสังคม ไม่ได้เกิดจากเจตนาของผู้กระทำ แต่เกิดจากความจำเป็นของสถานการณ์เกี่ยวกับหน้าที่และโครงสร้าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ของทัลคอตต์ พาร์สัน (Parsons’s Structural)

ระบบสังคม และหน้าที่พื้นฐาน ของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979)พาร์สันกล่าวถึง “ระบบสังคม” และ “หน้าที่” ว่า หน้าที่ คือ กลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม ในเบื้องต้น พาร์สันต์เห็นว่าสังคมเป็นระบบ ในระบบสังคมนี้มีหน้าที่ คือมีการกระทำกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ทำเป็นกลุ่ม ๆ และทำเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบ เราจะเข้าใจระบบสังคมได้โดยพิจารณาจากหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ ที่เราได้ยินกันในชื่อที่ว่า AGIL หน้าที่พื้นฐานสี่ประการนี้ประกอบด้วย การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย บูรณาการ และการรักษาแบบแผน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การปรับตัว (Adaptation) การที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบ ก็ต้องมีการปรับตัว เช่น สังคมต้องการให้มีการจัดการศึกษาให้สมาชิกของสังคม แต่สิ่งที่เรียกว่าโรงเรียนให้ความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตแก่ผู้เรียนไม่ให้สิ่งที่ขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่จะสอนเด็กว่าเด็กจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนแบบไหนและมีทัศนคติ/ค่านิยมแบบใด หน้าที่พื้นฐานของระบบก็ต้องเกิดการปรับ (adaptation)

2. การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) สังคมต้องมีการกำหนดเป้าหมาย และระบบต่าง ๆ ก็จะต้องทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก

3. บูรณาการ (Integration) คือ หน้าที่ในการทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของระบบต่าง ๆ ซึ่งจะต้องดำเนินไปร่วมกัน เนื่องจากระบบสังคมประกอบด้วยระบบย่อยที่มีความแตกต่างกัน และมีกลุ่มกิจกรรมเฉพาะของตน จำเป็นจะต้องมีการดูแลให้เกิดการประสานสอดคล้องระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ จึงต้องบูรณาการเข้าหากัน และกัน

4. การรักษาแบบแผน (Pattern Maintenance) คือ การธำรง และฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชน และแบบแผนของสังคม ในการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้นจำเป็นที่จะต้องมีแรงจูงใจร่วมกัน ถ้ามีคนบางกลุ่มเกิดความรู้สึกท้อแท้หรือแตกต่างจนไม่อาจจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าร่วมกันได้ ก็เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้นขึ้นมาเพื่อให้กลับเข้ามาและยึดถือเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ให้ได้ นอกจากฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้วแบบแผนของสังคมก็จะต้องถูกธำรงไว้ด้วย แบบแผนของสังคมที่จะต้องถูกธำรงไว้คือลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนหรือเป็นแบบแผนอนุรักษ์นิยม (สุภางค์ จันทวานิช, 2563)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยสิ่งที่จำเป็นพื้นฐานที่กล่าวมาข้างต้นคือ 1.การปรับตัว (Adaptation) 2.การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) 3.บูรณาการ (Integration) และ 4.การรักษาแบบแผน (Pattern Maintenance) นั้นเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่เชื่อมกับระบบอินทรีย์ 4 ประการ คือ

ตารางที่ 14 ตารางความสัมพันธ์ระหว่างระบบอินทรีย์และหน้าที่พื้นฐานของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์

ที่	ระบบอินทรีย์ 4 ประการ + หน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ
1.	ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Biological) + การปรับตัว (Adaptation)
2.	ระบบบุคลิกภาพ (Personality System) + การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment)
3.	ระบบทางสังคม (Social System) + บูรณาการ (Integration)
4.	ระบบทางวัฒนธรรม (Cultural System) + การรักษาแบบแผน (The Pattern Maintenance)

ระบบปฏิบัติการของสังคม

จากหน้าที่พื้นฐานสี่ข้อ คือ AGIL พาร์สันเสนอว่า สังคมต้องมี **ระบบปฏิบัติการสี่ระบบ** ซึ่งเกี่ยวข้องกัน ได้แก่ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบบุคลิกภาพ ระบบสังคม และระบบวัฒนธรรม ซึ่งเป็นระบบที่ทำหน้าที่ควบคู่ไปกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ ดังแผนภาพต่อไปนี้

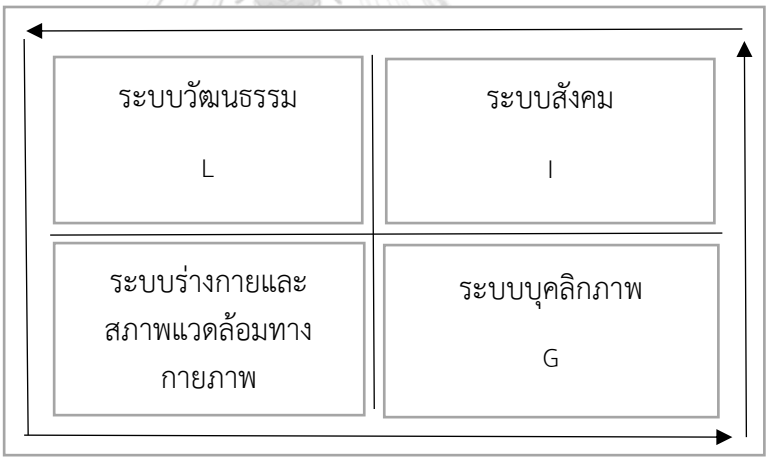

แผนภาพที่ 1 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพาร์สันส์

ที่มา (สุภางค์ จันทวานิช, 2563)

จากระบบปฏิบัติการของสังคมข้างต้นในการศึกษางานวิจัยในครั้งในหลักทฤษฎีดังกล่าวในการอธิบายถึงปัจจัยที่หล่อหลอมและขัดเกลา คนซอสามสายที่ส่งผลต่อ คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ที่เกิดขึ้นโดยระบบปฏิบัติการของสังคมจะมีตัวหลัก 5 ตัว ที่จะทำให้เกิดคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ดังนี้

1. Action = ผู้กระทำ
2. Interaction = การปฏิสัมพันธ์
3. Environment = สภาพแวดล้อม
4. Optimization of gratification = ความพึงพอใจสูงสุด
5. Culture = วัฒนธรรม

โดยในการศึกษาเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายนั้นสามารถใช้ทฤษฎีของพาร์สันในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสามารถใช้เป็นแนวทางในการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยมีความเชื่อมโยงกับทฤษฎีโครงสร้างสังคม และหน้าที่นิยมดังนี้

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมกับการวิเคราะห์คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

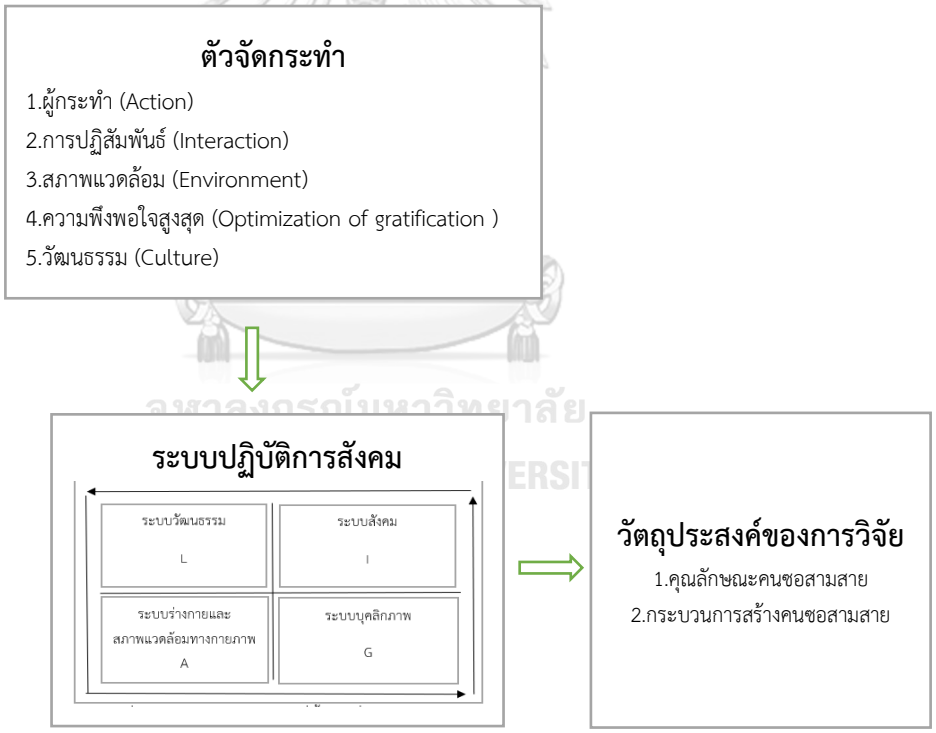

โดยในการใช้ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมการศึกษานั้น ผู้วิจัยใช้แนวคิด และวิธีการศึกษาโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมมาอธิบายปรากฏการณ์ แนวคิด ความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะของคนในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

กรณีศึกษา ครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในวิธีการวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ คุณลักษณะ ภาพลักษณ์ของคนซอสาสาย โดยขอยกตัวอย่างจากการศึกษางานวิจัยของต่างประเทศมีการศึกษาโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อ อัตลักษณ์ครูดนตรีในระดับปริญญาตรีสาขาการศึกษาดนตรี จากหนังสือ The New Handbook of Research on Music Teaching and Learning (A Project of the Music Educators National Conference) หน้า 675- 694 (2002) เขียนโดย PAUL G. WOODFORD จากบทความวิจัยเรื่องโครงสร้างทางสังคมของอัตลักษณ์ครูดนตรีในระดับปริญญาตรีสาขาการศึกษาดนตรี (The Social Construction of Music Teacher Identity in Undergraduate Music Education Majors)

โดยมีการศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจชีวิตทางสังคมอย่างครอบคลุมมากขึ้น (Wallace & Wolf, 1999, p. 3) ในการที่บุคคลและกลุ่มต่าง ๆ มีวิวัฒนาการทางความคิดและแนวปฏิบัติทางสังคมเมื่อเวลาผ่านไป แต่ยังจัดการเพื่อพัฒนาและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและส่วนร่วม (Green, 19999, p. 160) โดยทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมยืนยันว่าการรับรู้และความเข้าใจของคนเราเกี่ยวกับโลกและความเป็นจริงในชีวิตประจำวันนั้นถูกสื่อกลางและสร้างขึ้นมาในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์ (Green, 19999, p. 192) โดยมีคำถามในการวิจัย คือ 1) อะไรคือธรรมชาติของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยนำวิชาเอกการศึกษาดนตรีระดับปริญญาตรีเข้าสู่การฝึกสอนดนตรีและแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในบทบาทของครูดนตรี 2) อะไรคืออุปสรรคทางสังคม พัฒนาการ การสอน หรืออุปสรรคอื่น ๆ ที่ขัดขวางการสร้างบทบาททางวิชาชีพที่เหมาะสมในนักศึกษาระดับปริญญาตรี 3) แบบจำลองทางทฤษฎีและการสอนที่อิงการวิจัยแบบใดที่มีอยู่เพื่อเป็นแนวทางให้นักการศึกษาครูสอนดนตรีในการพัฒนาหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ทางวิชาชีพในสาขาวิชาเอกดนตรีศึกษา

ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสร้างสังคมในการศึกษาครูสอนดนตรียังคงเป็นอุมดมคติทางปรัชญาและการเมืองมากกว่าความเป็นจริงทางสังคม แม้จะมีรูปแบบการสร้างสังคมที่แพร่หลายมากขึ้นแต่นักศึกษาปริญญาตรีไม่ได้สร้างอัตลักษณ์ให้กับตนเองมากเท่ากับการจำลองแนวทางปฏิบัติในอดีตรวมถึงแนวคิดดั้งเดิมของอัตลักษณ์ครูสอนดนตรี (Beynon, 1998; Hanwood, 1993; L'Roy, 1983; Prescesky, 1997; Roberts, 1991a, 1991b, 1991c, 1993, 2000b) โดยครูผู้สอนดนตรีอาจมีตำแหน่งหน้าที่ที่ดีกว่านี้ในการปฏิรูปการศึกษาที่จำเป็นเพื่อพัฒนาสังคม แต่อุปสรรคทางสถาบันต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางวิชาชีพทำให้ครูดนตรีเกิดความกลัว ประหม่าที่จะพัฒนา โดยในการพัฒนาทางความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมหากมีความขัดแย้งกับบทบาท และสถาบันทางสังคม ทำให้ครูผู้สอน

ดนตรีเลือกที่จะอยู่เฉย ๆ มากกว่าที่จะกระตือรือร้นในการสร้างความเป็นจริงทางสังคมขึ้นใหม่ ซึ่งขัดแย้งกับแนวความคิดเดิม

การขัดเกลาทางสังคมในวัยเด็กที่ส่งผลต่อการเป็นครูดนตรี มีองค์ประกอบคือ 1) ครอบครัว 2) ครู 3) ผู้อื่นที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยเด็กรับบทบาทและทัศคติที่สำคัญของผู้อื่นจึงทำให้เกิดการถ่ายโอนความรู้และเกิดค่านิยมจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง (Berger & Luckmann, 1966, pp. 121-122)

การขัดเกลาทางสังคมในระดับมัธยมศึกษา เกิดขึ้นหลังวัยเด็กเป็นผลมาจากการเลือกอาชีพและการ ใช้ชีวิต และเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งความรู้เฉพาะทางสถาบัน เช่น การที่เด็กต้องการที่จะเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย มีปัจจัยที่จะทำให้เด็กเลือกเรียน คือ อายุ เพศ วัฒนธรรม สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมหรือปัจจัยอื่น ๆ (Duster, 1997; Wright, 1991)

การกล่าวถึงเพศ และเชื้อชาติ มีการกล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง The Socialization of music Education Majors to Music Teacher Identify โดยการศึกษานี้มุ่งเน้นที่จะต้องการหาคำตอบว่าอะไรที่เป็นสิ่งขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนไปสู่การปฏิบัติและอัตลักษณ์ทางวิชาชีพ ระบบความเชื่อความรู้ทางสังคมเป็นข้อมูลในการยับยั้งทางความคิดของนักเรียนอย่างไร โดยมีการศึกษาการสร้างสังคมของอัตลักษณ์ครูสอนดนตรี มีการศึกษาการขัดเกลาทางสังคมเบื้องต้นของวิชาเอกดนตรีศึกษาโดยการศึกษาชั่วโมงที่เรียน โดยจากผลสำรวจพบว่าสาขาวิชาดนตรี เด็กนักเรียนส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากครอบครัว โดยพ่อแม่เป็นนักดนตรี โดยสิ่งที่น่าสังเกตในงานวิจัยเล่มนี้คือ สาขาวิชาเครื่องสายได้รับอิทธิพลจากผู้ปกครองมากกว่าสาขาวิชาการศึกษาด้านดนตรีอื่น ๆ (Cox, 1997, p. 115) ซึ่งผู้ปกครองเป็นส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และการวางแนวทางในการเลือกอาชีพของนักเรียน โดยแผนอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิชาเอกการศึกษาดนตรีแนวโน้มในการรับคำแนะนำและกำลังใจในการประกอบอาชีพในฐานะนักดนตรี มากกว่าที่จะเป็นครูดนตรี ซึ่งมีแนวโน้มที่สังคมจะมองว่าวิชาเอกดนตรีศึกษาในโรงเรียนนั้น จะถูกมองว่าอยู่ในฐานะนักดนตรีทั่วไป มากกว่าในฐานะครูดนตรีในอนาคต (Cox, 1997; L'Roy, 1983; Roberts, 1991a, 1991b, 1991c)

ความแตกต่างทางเพศในการขัดเกลาทางสังคมเบื้องต้นของครูดนตรี Cox's (1997) ความคิดเรื่องเพศมีความเชื่อมโยงกับการครอบงำต่ออาชีพเนื่องมาจากส่วนหนึ่งของการสร้างทางสังคมและการรับรู้บทบาท - อัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งเป็นปัญหาเช่น ความสำเร็จของนักเรียนหญิงในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยถูกบรรเทาด้วย "การรับรู้ของผู้หญิงในโลกแห่งความเป็นจริงว่าด้อยกว่าผู้ชาย"

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(O'Neill, 1997, p. 58; see also Atterbury, 1993; Belenky, Clinchy, Goldberger), & Tarule, 1986; Green, 1993)

จากการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรี เกิดขึ้นมาจาก การเปลี่ยนแปลงในโลกทัศน์และอัตลักษณ์ของตน โดยมีปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (Cox, 1997) โดยการอธิบายของ Roberts (1991b, p.32) ได้อธิบายให้เห็นว่าความคิดและความเชื่อของผู้เรียนในมุมมองของวิชาดนตรีศึกษา พบว่าวิชาเอกดนตรีศึกษาในระดับปริญญาตรีขาดความเป็นตัวตนของครู แต่จะถูกมองในฐานะ "นักดนตรี" มากกว่า

บทสรุปของการใช้ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมในการอธิบายปรากฏการณ์ ในการสร้างอัตลักษณ์ครูดนตรีนั้น ทำให้ทราบถึงกระบวนการสร้างตั้งแต่ สถานบันครอบครัว กลุ่มคนรอบข้าง สภาพแวดล้อม ความเชื่อ วัฒนธรรม การปลูกฝัง ที่ผ่านมาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา ตลอดจนการปรับเปลี่ยนแนวความคิดในระดับอุดมศึกษา ซึ่งต้องใช้เวลามากในการปรับเปลี่ยน เนื่องจากกระบวนการของการเติบโตและวุฒิภาวะส่วนบุคคลนั้น ไม่สามารถรับรู้ได้อย่างเต็มที่ในหลักสูตรปริญญาใด หรือหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเพียงเท่านั้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้นสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้โดยมีการศึกษาประเด็น 2 ข้อ คือ 1.คุณลักษณะคนซอสามสาย 2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นที่ได้กล่าวนั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคม การหล่อหลอม ขัดเกลา ค่านิยม แนวคิดความเชื่อ ฯลฯ ที่สัมพันธ์กับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ส่งผลโดยตรงกับคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom's Taxonomy (1956)

กล่าวถึงการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย โดยในแต่ละด้านจะมีการจำแนกระดับความสามารถจากต่ำสุดไปถึงสูงสุด

การเรียนรู้ (Learning) คือ กระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่ได้มาจากภาวะชั่วคราว วุฒิภาวะหรือสัญชาตญาณ (Klein 1991:2)

โดยบลูม Bloom อ้างถึงใน (ทิศนา แขมมณี, 2556) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้านได้แก่

1. **ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)** เป็นเรื่องของการพัฒนาทางด้านสติปัญญาความรู้โดยแบ่งขั้นของสติปัญญาเรียงจากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนเป็น 6 ขั้น

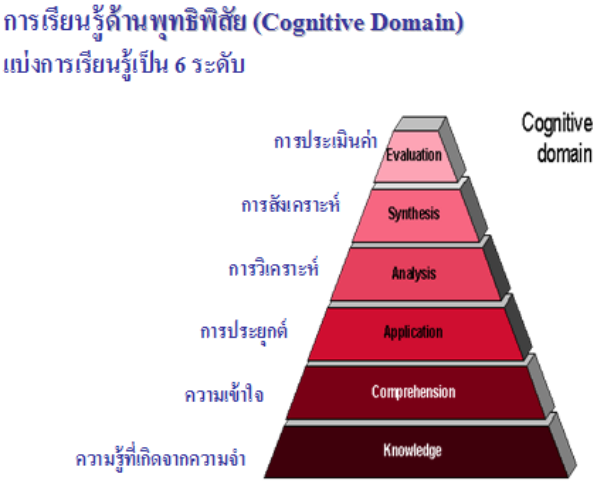

แผนภาพที่ 3 การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย

ที่มา https://sites.google.com/site/anansak2554/thvsdi-kar-reiyn-ru-khx-ngblum)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยในด้านพุทธิพิสัยนั้นมีพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย 6 ระดับ ได้แก่ (ทิศนา แขมมณี, 2561)

1. ความรู้ความจำ ความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่ได้รับรู้ไว้และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการเปรียบดังเทปบันทึกเสียงหรือวิดีทัศน์ที่สามารถเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่างๆได้ สามารถเปิดฟังหรือ ดูภาพเหล่านั้นได้ เมื่อต้องการ

2. ความเข้าใจเป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือ การกระทำอื่น ๆ

3. การนำความรู้ไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้

4. การวิเคราะห์ ผู้เรียนสามารถคิด หรือ แยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน

5. การสังเคราะห์ ความสามารถในการที่ผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานขึ้นใหม่ หรืออาจจะเกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบ หรือแนวคิดใหม่

6. การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสิน ตีราคา หรือสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้

2. **ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)** รูปแบบการเรียนการสอนในหมวดนี้เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ยากต่อการปลูกฝัง

จะประกอบด้วย พฤติกรรมย่อย ๆ 5 ระดับ ได้แก่

1.การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์ หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้านั้นว่าคืออะไร แล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกที่เกิดขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอม และพอใจต่อสิ่งเร้านั้น ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากการเลือกสรรแล้ว

3. การเกิดค่านิยม การเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม การยอมรับนับถือในคุณค่านั้น ๆ หรือปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกลายเป็นความเชื่อ แล้วจึงเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น

4. การจัดระบบ การสร้างแนวคิด จัดระบบของค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไปแต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับอาจจะยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยมเก่า

5. บุคลิกภาพ การนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงามพฤติกรรมด้านนี้ จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งจะเริ่มจากการได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อม แล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่าง ๆ จนกลายเป็นค่านิยม และยังพัฒนาต่อไปเป็นความคิด อุดมคติ ซึ่งจะเป็นควบคุมทิศทางพฤติกรรมของคนคนจะรู้ดีรู้ชั่วอย่างไรนั้น ก็เป็นผลของพฤติกรรมด้านนี้

3. **ทักษะพิสัย (Phychomotor Domain)** เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางกาย เน้นหนักด้านการวางท่าทางให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับการปฏิบัติงานแต่ละชนิด พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย ประกอบด้วย พฤติกรรมย่อย ๆ 5 ขั้น

1. การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือ เป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ

2. กระทำตามแบบ หรือ เครื่องชี้แนะ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือ สามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ

3. การหาความถูกต้อง พฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้ว ก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ

4. การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเองจะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ยุ่งยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องคล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

5. การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปฏิบัติ ได้คล่องแคล่วว่องไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง (ที่มา : https://sites.google.com/site/anansak2554/thvsdi-kar-reiyn-ru-khx-ngblum)

ตอนที่ 5 ประวัติครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ในการศึกษาประวัติของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยได้สรุปประวัติออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1.ประวัติส่วนตัว 2. ประวัติการศึกษา 3. ประวัติการเรียนดนตรีไทย 4. ประวัติการเรียนดนตรีสากล 5. ประวัติการทำงาน 6. ประวัติผลงานทางด้านดนตรี 7. ประวัติการสืบทอดและการถ่ายทอดซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประวัติครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ภาพที่ 14 ครูศิริพันธ์ ปาบกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต (2564)

ผู้วิจัยจะนำเสนอประวัติของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, ม.ป.ป) มีรายละเอียดดังนี้

5.1 ประวัติส่วนตัว

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2488 เติบโตและอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 12/1 ซอยสุขุมวิท 61 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรสาวของนายแช่ม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา และนางจงจิตร์ จิตตเสวี โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งหมด 3 คน ได้แก่

1. นายวัชระ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
2. ทิวพล ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
3. นางศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ปัจจุบันครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (อายุ 78 ปี) อาศัยอยู่ที่ Riverside Villa Condominium 466/16 (Villa 1) แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยคุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้กล่าวไว้ว่า

สมัยครูเด็ก ๆ นั้นครูเกิดและเติบโตในครอบครัวตระกูลที่เป็นระดับชนชั้นกลาง ในสมัยนั้นคนส่วนมากจะต้องคลอดโดยการใช้หมอตำแย แต่ตัวครูนั้นเกิดที่โรงพยาบาลนะ โดยคนทั่วไปสมัยนั้นก็ยังต้องให้หมอตำแยมาทำคลอดให้ที่บ้านอยู่ โดยสมัยนั้นไม่มีสูติบัตร โดยผู้ที่จดจำเวลาเกิดได้นั้นคือคุณแม่เพราะท่านเป็นผู้จดเอาไว้ว่า เกิดวันที่เท่าไหร่ วันอะไรเวลาเท่าไหร่ ตอนนั้นครูเกิดหลังสงครามโลกยุติลงพอดี ซึ่งก่อนหน้านั้นคนสมัยนั้นยากลำบากมาก แต่ครูโชคดีที่เกิดหลังจากสงครามยุติลงแล้ว คุณแม่ของครูเป็นลูกสาวของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) และคุณพ่อเป็นลูกของท่านผู้พิพากษา พระยาวทัญญูวินัจฉัย ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยคุณแม่ของครูนั้นเป็นผู้ที่มีฝีมือในการทำอาหารอย่างมากโดยสูตรในการทำอาหารนั้นเป็นตำรับชาววัง คุณพ่อของครูก่อนที่ท่านจะทำงานรับราชการอยู่ที่กระทรวงการข้าว ท่านเคยได้รับใช้เป็นข้าราชบริพารใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ที่วังบางขุนพรหม ทูลกระหม่อมท่านมีความรักในดนตรีไทยมาก ท่านเล่นซอสามสายด้วยนะ และคุณพ่อกับคุณแม่ของครูก็รักในดนตรีไทยอย่างมาก ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากคนในครอบครัว จากเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)) จนส่งผลทำให้คุณพ่ออยากให้ลูกสาวคนเล็กเล่นซอสามสายได้ (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 พฤศจิกายน 2563)

ภาพที่ 15 นางจงจิตร์ จิตตเสวี (มารดาของคุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2563)

ภาพที่ 16 จากซ้ายไปขวา กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และ นายแช่ม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (บิดาของคุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2563)

5.2 ประวัติการศึกษา

ตารางที่ 15 ตารางแสดงลำดับการศึกษาของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ลำดับ	ระดับชั้น	สถานศึกษา
1	อนุบาล	โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย
2	ประถมศึกษา	โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย
3	มัธยมศึกษาต้น	โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย
4	มัธยมศึกษาปลาย	โรงเรียนสตรีวิทยา
5	ปริญญาตรี (ครูภาษาเยอรมัน)	ทุนจากสถาบันเกอเธ่ Goethe Institute เรียนครูภาษาเยอรมันที่ประเทศเยอรมนี 1967
6	ปริญญาตรี (ดนตรี)	ทุนในศึกษาต่อทางด้านศิลปะดนตรีและขับร้อง สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory ซึ่งในภายหลังปี พ.ศ. 2551 สถาบันดนตรีแห่งนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ University of music and Performing Arts Munich เมืองมิวนิค ประเทศเยอรมนี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้เล่าเกี่ยวกับการศึกษาของตนเองไว้ว่า

"ครูเริ่มเข้าศึกษาเล่าเรียนในสายสามัญ โดยเริ่มเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย โดยสมัยนั้นมีเจ้าของโรงเรียนคือ ศาสตราจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ ซึ่งท่านเป็นอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น โดยโรงเรียนจะอยู่ใกล้บ้าน โดยสามารถเดินจากปากซอยบ้านของครูไปถึงโรงเรียนได้ซึ่งไม่ห่างกันไกลนัก พอครูโตขึ้นในสมัยนั้นคุณพ่อของครูท่านรับราชการมีรถประจำตำแหน่ง ก็ขับรถไปส่งครูไปเรียนที่สตรีวิทยา ซึ่งระยะทางจากบ้านนั้นไกลมาก โดยในสมัยนั้นโรงเรียนสตรีวิทยามีวงดนตรีไทยประจำโรงเรียนที่มีชื่อเสียง โดยมีผู้ควบคุมวงดนตรีคือ คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ โดยในสมัยนั้นวงดนตรีของโรงเรียนสตรีวิทยายังขาดผู้บรรเลงซอสามสาย ครูจึงได้รับโอกาสในการเข้าไปร่วมบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีของโรงเรียน หลังจากที่ครูเรียนจบที่โรงเรียนสตรีวิทยา ครูก็ได้รับโอกาสในการเริ่มต้นทำงานกับสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม แต่ด้วยความที่ครูชอบศิลปะและดนตรีในระหว่างที่ทำงานครูก็ยังไปเรียนร้องเพลง ไปเรียนเปียโน ไปเรียนภาษาฝรั่งเศส เรียนภาษาเยอรมัน จนประมาณปี พ.ศ. 2509-2511 ครูได้สอบทุนไปเรียนต่อเป็นครูสอนภาษาเยอรมัน ที่ประเทศเยอรมนี และเมื่อครูเรียนจบครูก็สอบทุนเพื่อศึกษาต่อทางด้านศิลปะดนตรีและการขับร้องที่สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory ซึ่งในภายหลังปี พ.ศ. 2551 สถาบันดนตรีแห่งนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ University of music and Performing Arts Munich เมืองมิวนิค ประเทศเยอรมนี" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 พฤศจิกายน 2563)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.3 ประวัติการเรียนดนตรีไทย

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เริ่มเรียนวิชาซอสามสายโดยตรงจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าคุณตา โดยเริ่มเรียนซอสามสายตั้งแต่อายุ 9 ขวบ โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ได้พาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ไปกราบและฝากตัวกับเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) ที่เรือนของเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) ในขณะนั้นท่านอาศัยอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 17 พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)
ที่มา ครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นอกการเรียนปฏิบัติซอสามสายครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาแล้ว ยังได้เรียนซออู้ และซอด้วงกับ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) อีกด้วยซึ่งท่านเล่าว่า

> “ตอนเด็กคุณพ่อและคุณแม่ของครูคงเห็นแววที่จะส่งให้ครูนั้นไปเรียนดนตรีได้ โดยครูเป็นลูกสาวคนเล็ก และคุณพ่อของครูนั้นชอบซอสามสายมาก จึงพาครูไปเรียนกับท่านเจ้าคุณ โดยคุณพ่อของครูเป็นผู้ที่คอยดูแลขับรถรับส่งให้ไปเรียนกับเจ้าคุณตาทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ ที่บ้านของเจ้าคุณซึ่งอยู่ในซอยวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยคุณพ่อ

นั้นจะคอยไปเฝ้าลูกสาวคอยพัด เป็นกำลังสนับสนุนให้ครูได้เรียนซอสามสาย ครูเองในสมัยนั้นก็เป็นเด็กที่ร่าเริง สนุกสนาน อยากจะไปวิ่งเล่นเหมือนเด็กคนอื่น ๆ แต่ต้องมานั่งพับเพียบเรียนซอสามสาย เวลาที่เจ้าคุณโกรธเวลาปฏิบัติซอสามสายไม่ได้ คุณพ่อก็จะคอยบอกจากที่ฟังจากท่านเจ้าคุณ ซึ่งคุณพ่อเป็นคนที่ไปหาวัสดุในการทำซอสามสาย หางาช้าง หาทวน หากะโหลกและหาช่างที่จะกลึงซอและท่านก็สร้างซอให้ครูเป็นซอคันเล็ก 1 คัน ซึ่งในขณะที่ครูฝึกฝนซอสามสายนั้นคุณพ่อก็จะเป็นผู้ที่คอยเปลี่ยนสายซอเวลาสายซอขาด เตรียมซอสามสายให้ครูทุกครั้ง ส่วนคุณแม่ก็เป็นผู้ที่คอยให้กำลังใจ สนับสนุนลูกสาวอยู่ห่าง ๆ ซึ่งนอกจากที่ครูจะได้เรียนซอสามสายกับท่านเจ้าคุณแล้วนั้น ครูก็ยังเรียนซออู้กับซอด้วงด้วยนะ ซึ่งก็เรียนพร้อมกับลูกศิษย์คนอื่น ๆ ที่มาเรียนกับท่านเจ้าคุณนั่นเหละ แต่ไม่ได้มีความชำนาญในการบรรเลงเหมือนกับซอสามสาย ซึ่งในการเรียนดนตรีไทยของครูนั้นครูมีครูคนเดียว ซึ่งเรียนลงลึกในการปฏิบัติซอสามสายจากเจ้าคุณตา ตั้งแต่เพลงเดี่ยวสองชั้น จนไปถึงเพลงทยอยเดี่ยว เจ้าคุณท่านสีอย่างไร ครูก็สีอย่างนั้นไม่มีการต่อเติมอะไร ในสมัยนั้นก่อนที่เวลาครูจะไปออกงาน ออกรายการทีวี ครูจะต้องมาสีให้เจ้าคุณตาดู คอยปรับแก้ เพิ่มเติมรายละเอียดทุกครั้ง และเมื่อครูเล่นงานนั้นเสร็จเจ้าคุณก็จะคอยพูดบอกว่าตรงไหนดี ตรงไหนไม่ดี” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 18 ระเบียงบ้านของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ที่ใช้สอนดนตรีลูกศิษย์
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2563)

ภาพที่ 19 เด็กหญิงศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ออกงานกับเจ้าคุณตา
(พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)) ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2562)

ภาพที่ 20 เจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)
กับหลานสาว (ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2562)

5.4 ประวัติการเรียนดนตรีสากล

นอกจากที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้เรียนดนตรีไทยแล้ว เมื่อครูอายุประมาณ 17-18 ปี ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาก็ยังได้ดนตรีสากล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ฝึกหัดขับร้องเพลงคลาสสิกสากลกับ Mr.Malcolm Hossick ครูสอนร้องเพลงคลาสสิกชาวสก๊อตแลนด์
2. เรียนไวโอลิน กับอาจารย์นพ โสตถิพันธ์ และอาจารย์อวบ สาณะเสน
3. เรียนเปียโน กับ ดร.สายสุรี จุติกุล
4. ได้รับทุนในศึกษาต่อทางด้านศิลปะดนตรีและขับร้อง สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“ในการเรียนดนตรีสากลของครูนั้น ครูได้เรียนดนตรีสากลเมื่ออายุ 18-19 ปี ตอนนั้นเรียนอยู่มัธยม ระดับชั้น ม.7 ม.8 เพราะครูจะสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้คนเดียว ซึ่งตอนเด็กคุณพ่อคุณแม่พาไปบ้านท่านเจ้าคุณไง ก็ขับรถพาไป พอโตครูก็สามารถไปหาวิชาความรู้อื่น ๆ ได้ โดยนั่งรถเมล์ไป ครูก็เรียนเปียโน ไวโอลิน โดยมีอาจารย์สอนเป็นเรื่องเป็น

ราว โดยครูเรียนขับร้องเพลงคลาสสิกสากลกับ Mr.Malcolm Hossick โดยครูท่านเป็นนักร้องโอเปลร่า เสียงบาริโทนซึ่งคุณฮอต สิกได้ร้องออกทีวีกับครูด้วย ออกทีวีรายการนิเทศศิลป์ ช่อง 4 เรามีรายการดนตรีฝรั่งของเราเองนะ เป็นเรื่องเป็นราวนะ พอๆ กับรายการดนตรีไทยเดิมเลย ควบคู่กันไปกับ Mr.Malcolm Hossick คุณสว่างจิตร กาญจนเสถียร และอีกหลาย ๆ ท่าน และครูก็ได้เรียนไวโอลิน กับอาจารย์นพ โสตถิพันธ์ และอาจารย์อวบ สาณะเสน เรียนเปียโน กับ ดร.สายสุรี จุติกุล ตอนหลังจากที่เรียนจบครูภาษาเยอรมัน (ระดับปริญญาตรี) ครูก็ได้รับทุนให้ไปเรียนต่อทางด้านศิลปะดนตรีและขับร้อง สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory ซึ่งในภายหลังปี พ.ศ. 2551 สถาบันดนตรีแห่งนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ University of music and Performing Arts Munich เมืองมิวนิค ประเทศเยอรมนี อีกด้วย”(ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 มีนาคม 2565)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 21 ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาออกทีวีรายการนิเทศศิลป์ ช่อง 4
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2563)

ภาพที่ 22 ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา บรรเลงเดี่ยวซอสามสาย
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2563)

5.5 ประวัติการทำงาน

ตารางที่ 16 ตารางประวัติการทำงานของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ลำดับ	การทำงาน	สถานที่/รายการ
1.	ผู้ประกาศข่าว	สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
2.	บรรเลงดนตรีไทยกับวงดุริยประณีต	สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
3.	เดี่ยวซอสามสาย	สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
4.	เดี่ยวซอสามสาย	รายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
5.	ทูตวัฒนธรรม Ambassador of Goodview	องค์กร USIS (United States Information Service)
6.	สื่อ สิ่งพิมพ์	งานนิตยสาร งานหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ลำดับ	การทำงาน	สถานที่/รายการ
7.	ธุรกิจโทรทัศน์ของตนเอง	แผ่นเสียง เพลงประกอบ - รายการ “เป่ายิ้งฉุบ” สถานีโทรทัศน์ทีวีสีช่อง 3 - รายการ “จีจ่อเจี๊ยบ” ทางโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. - รายการ “บุหลันลอยฟ้า” สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 อื่น ๆ อีกมากมาย
8.	เปิดบริษัทโฆษณา	บริษัท โฟร์ สโคป (บริษัทรับจ้างผลิตสื่อโฆษณา)
9.	ผู้จัดการนักแสดง	นำนักแสดงและบุคคลที่มีชื่อเสียงมาเป็นพรีเซ็นเตอร์ออกทัวร์โปรโมทสินค้าต่าง ๆ อ่านสปอตโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์เป็นคนแรก
10.	กิจการร้านอาหาร	ร้านอาหารซอสามสาย สุขุมวิท ซอย 61 กรุงเทพมหานคร
11.	กิจการ catering	Sawsamsai catering service รับจัดเลี้ยง 25/1 ซอยอ่อนนุช 53 แยก 1-3 ถนนอ่อนนุช เขตประเวศ แขวงประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ร่วมงานกับสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ในตำแหน่งผู้ประกาศของทางสถานี โดยการชักนำจาก คุณจำนงค์ รังสิกุล ผู้อำนวยการของสถานีโทรทัศน์

ภาพที่ 23 ตราประจำสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม
ที่มา https://board.postjung.com/1152069

ภาพที่ 24 ภาพการทำงานในสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม
จากซ้ายไปขวา แถวนั่งหลัง 1) ดาเรศ ศาตะจันทร์ 2) นวลละออ (ทองเนื้อดี) เศวตโสภณ
3) สินีนาฏ โพธิเวส 4) ศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 5) อารีย์ (นักดนตรี) จันเกษม
นั่งหน้า 6) ดวงดาว (อาษากิจ) ปริวัติธรรม
ที่มา https://pantip.com/topic/36634734

ภาพที่ 25 ภาพการทำงานในสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม
(2) จากซ้ายไปขวา 1) สมจินต์ ธรรมทัต 2) สินีนาฎ โพธิเวส 3) สัมพันธ์ พันธุ์มณี
4) ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 5) อารีย์ (นักดนตรี) จันเกษม 6) จำนงค์ รังสิกุล
ที่มา https://pantip.com/topic/36634734

ภาพที่ 26 รายการ รายการ“เพลินเพลงกับนฤพนธ์” ทางไทยทีวีช่อง 4
นักดนตรีไทยวันรุ่นคู่ดังคุณนฤพนธ์ ดุริยพันธุ์ ขับร้องเพลงพญาโศก
ให้คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เดี่ยวซอสามสาย
ที่มา https://m.facebook.com/BanBangLamphu/
photos/a.896771890375314/896772070375296/

ภาพที่ 27 รูปถ่าย Portrait ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ประมาณปี 2506
ที่มา ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2565)

5.6 ผลงานทางด้านดนตรี

ตารางที่ 17 ตารางผลงานด้านดนตรี ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ลำดับ	เรื่อง	สถานที่/รางวัล
1	การบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย เพลงพญาโศกสามชั้น โดยส่งวีดิโอเผยแพร่วัฒนธรรมไทย	การประกวดงานศิลปะวัฒนธรรมนานาชาติของสถานีโทรทัศน์ เมืองบัฟฟาโล่ (Buffalo) รัฐนิวยอร์ค ประเทศสหรัฐอเมริกา รางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1
2.	บรรเลงดนตรีไทยกับวงดุริยประณีต	สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
3.	เดี่ยวซอสามสาย (หลากหลายบทเพลง)	สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
4.	เดี่ยวซอสามสายเพลงพญาโศกสามชั้น	รายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง	สถานที่/รางวัล
5.	เดี่ยวซอสามสาย (หลากหลายบทเพลง)	สถานีโทรทัศน์ช่อง 11
6.	เดี่ยวซอสามสายเพลงเชิดนอกและเพลงพญาโศกสามชั้น	งานเชิดชูเกียรติ 100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)
7.	เดี่ยวซอสามสายเพลงทยอยเดี่ยว	งานเชิดชูเกียรติ ในวาระครบ 120 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)
5.	ทูตวัฒนธรรม Ambassador of Goodview	องค์กร USIS (United States Information Service) แสดงเดี่ยวซอสามสายที่เมือง Jamestown(Rhode Island)} Vermant, Washington, D.C.
6.	เป็นกรรมการการประกวดเดี่ยวซอสามสาย	รายการประลองเพลง ประเลงมโหรี ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัดมหาชน

5.7 การสืบทอดและการถ่ายทอดซอสามสาย

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้เรียนซอสามสายโดยตรงจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ตั้งแต่อายุ 9 ขวบ โดยได้รับการถ่ายทอดกลวิธีในการบรรเลงซอสามสายตั้งแต่ขั้นต้นจนไปถึงขั้นสูง ตั้งแต่ท่านั่ง การคอนซอ การไกวซอ เทคนิควิธีการต่าง ๆ อีกมากมายมาจนครบถ้วน รวมไปถึงเพลงบรรเลงรวมวง เพลงเดี่ยวซอสามสายที่ได้รำเรียนจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ตั้งแต่บทเพลงประเภทพเพลงสองชั้น ไปจนถึงเพลงเดี่ยวขั้นสูง ซึ่งพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) เป็นผู้ที่มีความเป็นเลิศในหลักการ องค์ความรู้และปฏิบัติซอสามสาย ซึ่งเมื่อครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา อายุได้เพียง 11 ปี ก็สามารถเดี่ยวเพลงขั้นสูงอย่างเช่น เพลงเชิดนอก กราวใน และทยอยเดี่ยวได้แล้ว ซึ่งเพลงเหล่านี้จะต้องอาศัย ความอดทน พยายาม สติปัญญาของผู้ปฏิบัติ รวมถึงต้องมีครูที่มีความสามารถในการถ่ายทอดบทเพลงเหล่านี้ ซึ่งถือว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นในการเป็นผู้ที่รักษา อนุรักษ์ และสามารถปฏิบัติซอสามสายซึ่งพัฒนาตนเองจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยครูศิริพันธุ์ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเป็นผู้ที่ได้รับความยอมรับจากคนในสังคมดนตรีและสังคมโดยทั่วไปว่าเป็นผู้ที่เลิศด้วยองค์ความรู้ทางซอสามสาย ซึ่งใน

ปัจจุบันจะหาผู้ใดที่จะมีฝีมือสามารถบรรเลงซอสามสายได้ไพเราะเท่าครูนั้นหาได้ยากมากแล้ว ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายให้กับกลุ่มลูกศิษย์ ได้แก่ อาจารย์สิทธิศักดิ์ จรรยาวุฒิ ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต นายภีมข์ ศุภชลาศัย นายวัชรดม โสภณดิลก เด็กหญิงปาลิตา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เป็นต้น

ภาพที่ 28 คุณครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
การสอนซอสามสาย ที่ร้านอาหารซอสามสาย
ที่มา บุญธนา จำพรต

โดยในการถ่ายทอดเพลงขั้นสูง เพลงทยอยเดี่ยวครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ทำพิธีตามรูปแบบ ขนบที่สืบทอดกันมาแต่โบราณให้กับว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต และเด็กหญิงปาลิตา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 29 พิธีกรรมในการถ่ายทอดซอสามสายขั้นสูง เพลงทยอยเดี่ยว
จากซ้ายไปขวา ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต, ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 30 การถ่ายทอดซอสามสายขั้นสูง เพลงทยอยเดี่ยว
จากซ้ายไปขวา เด็กหญิงปาลิตา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต,
ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ตอนที่ 6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานข้อมูลหลักการ แนวคิด และทฤษฎีจากเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย

การศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่เป็นครูดนตรีไทย โดยศึกษา กรณีศึกษา ครูสำราญ เกิดผล เรื่องการวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและตรวจสอบข้อมูลจาก 1. ครูสำราญ เกิดผล 2. กลุ่มเครือญาติ และ 3.กลุ่มลูกศิษย์ใกล้ชิด โดยมีการวิเคราะห์จากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านคุณธรรม 3) ด้านการสอน โดยครูสำราญ เกิดผลยึดหลักการสอนให้ผู้เรียนมีความเป็นดนตรีควบคู่ไปกับความเก่งดนตรี และมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง (เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2559)

การวิเคราะห์เอกลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทย ของผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร ด้านการใช้หลักความเมตตาในการสอนและอบรมบ่มนิสัย โดยศึกษา ลำดับปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีไทยที่ดีของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร และ วิเคราะห์เอกลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทย ด้านการใช้หลักความเมตตาในการสอนและการอบรมบ่มนิสัย พบว่า ลำดับปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีไทยที่ดี ได้แก่ 1) รับรู้ ซึมซับ รับการสนับสนุน 2) มานะบากบั่น หมั่นแสวงหาโอกาส 3) มั่นคงหนักแน่น หวงแหนวัฒนธรรม 4) แตกฉานรอบด้าน บูรณาการอย่างเข้าใจ 5) เป็นแบบอย่างของความดี เป็นผู้มีบารมีด้วยความเมตตา และผลการวิจัยการใช้หลักความเมตตาในการสอนดนตรีไทย ของผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร แบ่งได้ 5 ประเด็น ดังนี้ 1) การให้ด้วยหลักจิตวิทยาเชิงบวก 2) การให้ด้วยหลักความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน 3) การให้ความรู้ที่ถูกต้อง 4) การให้ความรู้ที่ครบถ้วน และ 5) การให้ประสบการณ์ตรง (พรปวีณ์ จันทร์ผ่อง, 2562)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอดการบรรเลงซอสามสาย จากการวิเคราะห์กระบวนการทางภูมิปัญญา พบว่า ที่มาและแนวคิดของกระบวนการทางภูมิปัญญา เกิดขึ้นจาก 1. พื้นฐานชีวิตครอบครัวและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 2. พื้นฐานทางดนตรีที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูดนตรีหลายท่าน 3. คุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัว คือ ความเป็นปัญญาเลิศ (Gifted) และความถนัดเฉพาะด้าน (Talented) ผลจากวิเคราะห์การสั่งสอนความรู้ของภูมิปัญญาไทยในฐานะผู้รับการถ่ายทอด พบว่า เอตทัคคะทางบรรเลงซอสามสายของครูอุดม อรุณรัตน์และครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ได้รับการถ่ายทอดทักษะดนตรีหลายประเภท โดยตรงแบบ “ตัวต่อตัว” แบบลองผิดลองถูก แบบครูพักลักจำ และประสบการณ์ทางดนตรี โดยเฉพาะซอสามสาย จากครูดนตรีไทยชั้นเยี่ยม ได้แก่ หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) และนายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล และด้วยมีคุณลักษณะพิเศษคือ พรสวรรค์ จึงสามารถซึมซับและหลอมรวมความรู้ต่าง ๆ แล้วเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่มีศิลปินดนตรีไทยเสมอเหมือน การถ่ายทอดการบรรเลงซอสามสายจะปรับผ่อนตามคุณลักษณะภายนอกคือ นิสัยใจคอ และคุณลักษณะภายในคือความมุ่งหมาย พื้นฐานความรู้เดิม และความสามารถในการรับการถ่ายทอดของศิษย์ ด้วยวิธีการถ่ายทอดที่เป็นเฉพาะของครู ทั้งทางตรงคือ บอกด้วยปากเปล่า สาธิตให้ดู และการจัดประสบการณ์ รวมทั้งการขัดเกลาลักษณะนิสัยใจคอ และปลูกฝังคุณงามความดีไปพร้อม ๆ กับการถ่ายทอดทักษะและการบรรเลงซอสามสายเพื่อให้ศิษย์ได้เกิดการพัฒนาทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม (สุขสันต์ พ่วงกลัด, 2539)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซอสามสายสำนักพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) พบว่า มีแผนการบรรเลงซอสามสาย 4 ประการ คือ 1.ท่าทาง 2.การนั่ง 3.การบรรเลงที่สง่างาม 4.มีทางเพลงที่เรียบง่าย โดยมีการถ่ายทอดซอสามสายมี 2 ลักษณะคือ 1.สีซอสามสายไปพร้อมกับลูกศิษย์ 2.การต่อเพลงแบบบอกด้วยปาก ซึ่งเป็นการต่อเพลงที่ใช้ความจำ ไม่มีโน้ต โดยมีขั้นตอนในการถ่ายทอด 5 ขั้น ได้แก่ 1.ขั้นก่อนสอน 2.ขั้นถ่ายทอดพื้นฐานการบรรเลง 3.ขั้นประเมินผล 4.ขั้นต่อเพลงเดี่ยวขั้นกลาง และ 5.ขั้นต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง เอกลักษณ์ในการถ่ายทอดการบรรเลงคือ 1.เน้นการสอนพื้นฐานให้มีท่าทางที่สง่างาม 2.มีแบบฝึกปฏิบัติขั้นพื้นฐานของบทเพลง มีการถ่ายทอดที่เคร่งครัดแบ่งบทเพลงออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเพลง

ฝึกหัด กลุ่มเพลงเดี่ยวขั้นพื้นฐาน กลุ่มเพลงเดี่ยวขั้นกลาง กลุ่มเพลงเดี่ยวขั้นสูง (สุรพงษ์ บ้านไกรทอง ,2555)

การศึกษาภูมิหลังสายการสืบทอดความรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้และการสืบทอดความรู้ของครูเจริญใจ สุนทรวาทิน พบว่า (1) ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยะชีวิน) และครูเทวาประสิทธิ์พาทยโกศล มาบูรณาการเข้ากับความรู้ด้านขับร้องและบุคลิกเฉพาะตน จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเน้นความเรียบง่ายและความพอดี (2) ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วยการฝากตัว การถ่ายทอดความรู้การวัดประเมินผล และการฝึกฝนเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (3) การสืบทอดความรู้ประกอบด้วยการถ่ายทอดความรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ ถ่ายทอดโดยยึดหลักความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจาก ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ถ่ายทอดโดยเลือกเฉพาะบางส่วนของวิชาความรู้และถ่ายทอดโดยบูรณาการตามแนวทางของตนเอง ทั้งนี้ยังมีการสืบทอดความรู้โดยการเผยแพร่ผ่านการจัดการแสดงงานวิชาการและสื่อรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการสืบทอดความรู้ซอสามสายของครูเจริญใจ สุนทรวาทิน คงแพร่หลายอยู่ในกลุ่มศิษย์ที่ศึกษาซอสามสายกับครูเจริญใจ สุนทรวาทินโดยตรง (วีศิลป์ ห่วงประเสริฐ, 2562)

หลักและวิธีการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายของ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ศึกษามูลบท หลักการ และวิธีการบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย โดยศึกษาจากเพลงเดี่ยวจำนวน 2 เพลงคือ เพลงพญาโศก สามชั้น และเพลงเชิดนอก โดยผลการศึกษาพบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เป็นหลานตาของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ผู้เชี่ยวชาญการบรรเลงซอสามสายที่มีชื่อเสียง เริ่มเรียนซอสามสายเมื่ออายุได้ 9 ปี กระทั่งอายุ 10 ปี สามารถในการเดี่ยวพญาโศก สามชั้น ครูศิริพันธุ์เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงมากจากการทำหน้าที่เป็นศิลปินเดี่ยวซอสามสายทางสถานีโทรทัศน์ทีวีช่องสี่ บางขุนพรหม ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการรส่งเทปวิดีโอการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายเพลงพญาโศก เข้าร่วมประกวดในเทศกาลโทรทัศน์นานาชาติ ณ เมืองบัฟฟาโล รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทย ในการบรรเลงซอสามสายครูศิริพันธุ์มีหลักการสำคัญคือ การตีความและการสำแดงอารมณ์ ถ่ายทอดลงในท่องทำนองเพลง มีกลวิธีในการบรรเลงที่เป็นวิธีการสำคัญเฉพาะคือ การเดินนิ้ว รูดสาย ที่ได้สร้างลีลาท่าทาง เป็นอัตลักษณ์ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย ดังนี้ 1.องค์ประกอบทางสรีระที่เอื้อกับการบรรเลงเดี่ยว 2.การตีความ 3.การจูงจิต 4.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การเรียงลำดับความสำคัญของทำนองเดี่ยว 5.การแสดงออกภายนอก 6.การแสดงออกภายใน 7.การเลือกใช้กลวิธีการบรรเลงและ 8.กลวิธีพิเศษ (วัชรดม โสภณดิลก, 2564)

การศึกษาภูมิปัญญาซอสามสาย กรณีศึกษาครูเฉลิม ม่วงแพรศรี ศิลปินแห่งชาติ โดยศึกษาองค์ความรู้ทางด้านการบรรเลงซอสามสายและศึกษาบทความสำคัญของครูเฉลิม ม่วงแพรศรี ในฐานะภูมิปัญญาดนตรีไทย พบว่า ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี เป็นครูที่มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องสายไทย ทั้งซออู้ ซอด้วง และซอสามสายโดยเฉพาะเครื่องดนตรีซอสามสาย ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี มีความสามารถเชี่ยวชาญทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทย ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี เรียนซอสามสายจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) อีกทั้งยังได้รับแนวคิดและกระบวนการทางการบรรเลงเครื่องดนตรีซอสามสายนี้เพิ่มเติมจากการสังเกต เรียนรู้ ครูพักลักจำ และสอบถามแนวทางและวิธีการบรรเลงจากครูผู้มีชื่อเสียงทางการบรรเลงซอสามสายอีกหลายท่าน เช่น หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) ครูเทวาประสิทธิ พาทยโกศล และ ครูประเวช กุมุท (ศิลปินแห่งชาติ) ด้วยความรักและความสามารถทางด้านภาษาและวรรณคดีไทยทำให้ สนใจศึกษาในเรื่องของบทกลอนและบทร้องเพลงไทยที่มาจากวรรณคดีได้ สามารถจดจำและบรรเลงคลอร้อง สีได้ใกล้เคียงกับเสียงร้อง ซึ่งได้รับความรู้เรื่องการร้องและการเอื้อน จากครูที่มีชื่อเสียงทางด้านขับร้องหลายท่าน จนสามารถจดจำและสีคลอร้องได้หลากหลายแนวทาง (เมธี พันธุ์วราทร, 2552)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การศึกษาความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย การบำรุงรักษาซอสามสายและศึกษาวิธีการฝึกหัดซอสามสาย พบว่าซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย มีคันทวนยาวเจาะผ่านกล่องเสียง และมีปลายเท้ายื่นต่อจากกล่องเสียง ลักษณะของซอสามสายจึงจัดอยู่ในตระกูล spike fiddle โดยมีต้นกำเนิดจากอาหรับ ลักษณะของซอสามสายคล้ายเครื่องดนตรีในแถบเอเชีย แต่มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าชาติอื่นในเรื่องความสวยงาม ความซับซ้อนและความพิถีพิถันในการสร้างซอสามสาย การฝึกหัดซอสามสาย ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี พบว่า 1. การเตรียมพร้อมคือ ท่านั่ง การจับซอ การลงนิ้ว การใช้คันชัก การบำรุงรักษาซอสามสายเช่น การใส่สายการพันรัดอก การทำถ่วงหน้า และการทำหนวดพราหมณ์ 2. ฝึกโดยใช้แบบฝึกหัด คือ การต่อเพลงทำนองสั้นเพื่อเรียนรู้การสีเพลงที่ไม่ซับซ้อน 3. ต่อเพลงที่มีความยาวมากขึ้นตามลักษณะหน้าที่ของซอสามสาย คือ วิธีการ

บรรเลงมีลักษณะการบรรเลงแบบกรอ สลับกับการบรรเลงในแบบเก็บ วิธีการแปรทางของซอสามสาย ลักษณะการคลอร้อง วิธีการฝึกหัดซอสามสาย มีรูปแบบวิธีการสอนที่ผสมผสานระหว่างการสอนแบบมุขปาฐะ และการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการฝึกหัดซอสามสายและสามารถปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย และถ่ายทอดให้กับผู้เรียนรุ่นหลังได้อย่างถูกต้อง (วงศ์วรรณ คมสราวุธ, 2548)

3. หลักการ เทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย

วิเคราะห์เดี่ยวซอสามสายพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน พบว่าโครงสร้างการประพันธ์เหมือนกัน แทรกกลวิธีพิเศษ 10 ประเภท คือพรมจาก สะบัด สะอึก รูดสาย ทดนิ้ว นิ้วชั่ง กระทบเสียง นิ้วนาคสะดุ้ง ยักจังหวะ และผันเสียง ในทางพันพบสำนวนกลอนที่นำมาจากสำนวนปี่ใน ทางเสียงของทั้ง 3 เพลงมีการเปลี่ยนทางเสียงตลอดทั้งเพลง โดยเริ่มจากเพียงออบน ลงจบการเปลี่ยนทางเสียงจากทางนอกเป็นทางเพียงออบนก่อนจะจบเพลงเหมือนกันทั้ง 3 เพลง (ประชากร ศรีสาคร, 2556)

เทคนิคการบรรเลงซอสามสายของประเทศไทย และตรัวขแมร์ของประเทศกัมพูชา พบว่า ตรัวขแมร์ได้สร้างส่วนประกอบภายในเครื่องดนตรีให้ง่ายสำหรับการปฏิบัติบรรเลง ในขณะที่ซอสามสายไม่มีการพัฒนาเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติดังกล่าว โดยเทคนิคการซอสามสายและตัวขแมร์มีความคล้ายคลึงกัน แต่ซอสามสายมีการกำหนดชื่อเทคนิคในการบรรเลง และในด้านเทคนิคการบรรเลง ซอสามสายจะใช้คันชักที่เรียบสม่ำเสมอโดยประคับประคองเสียงให้ไม่เกิดการสะดุดขาดช่วง ในขณะที่ตรัวขแมร์จะกระทุ้งคันชักในการดำเนินทำนองของบทเพลง เพื่อสร้างจังหวะและลีลาให้กับบทเพลงแทนการใช้เครื่องประกอบจังหวะ ทั้งองค์ความรู้ทั้งซอสามสายและตรัวขแมร์ยังขาดแคลนมาก อีกทั้งทัศนคติทางสังคมของประชาชนทั้งสองประเทศยังมีความเป็นชาตินิยมสูง (รัชวิช มุสิการุณ, 2562)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 4 แผนภาพกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

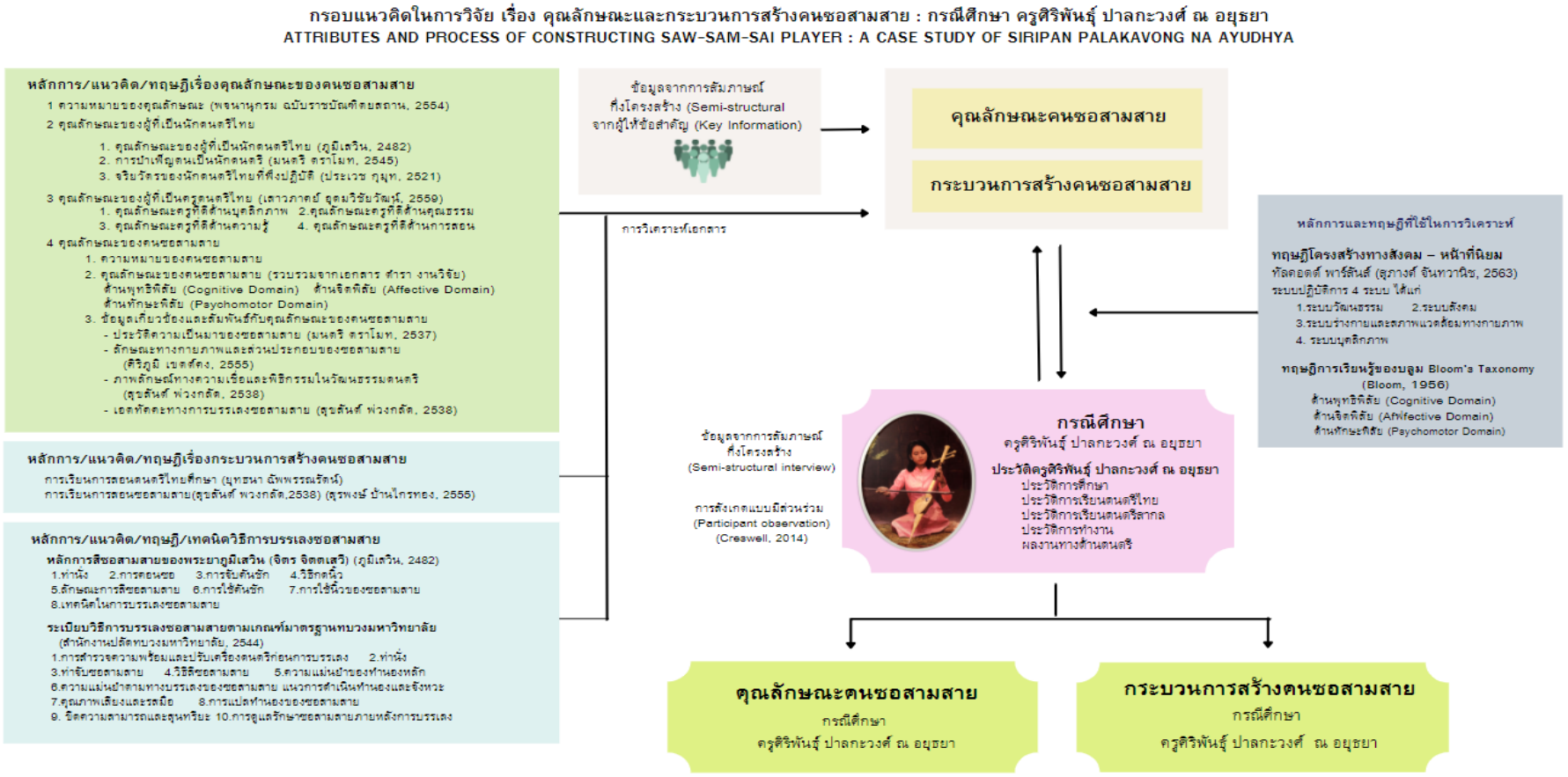

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของคนซอสามสาย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายกรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่เน้นทำในสถานการณ์ธรรมชาติโดยมีนักวิจัยเป็นคนสำคัญในการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีความยืดหยุ่นของข้อมูล เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยเพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้มาจะนำเสนอในรูปแบบของแบบแผน (Pattern) ที่เรียกว่าทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการบรรยายเชิงคุณภาพ (Creswell, 2007) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study research)

ในการวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์หลักจากเอกสาร ตำรา บทความวิจัย ฯลฯ ควบคู่กับการสัมภาษณ์คนซอสามสายร่วมสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังศึกษาด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ผ่านหลักการ โครงสร้างทางสังคม (Social Construction) และวิเคราะห์คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ออกตามทฤษฎีพฤติกรรมการเรียนรู้ของ Bloom’s Taxonomy แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย โดยในการศึกษา กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยจะจะใช้การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Observation participant) และการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นหลัก (Creswell, 2014; O’Reilly, 2005) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนในเชิงลึก ตามสภาพจริงและมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษานำร่อง (Pilot Study)
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดแหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย
ขั้นตอนที่ 4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล
ขั้นตอนที่ 7 การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษานำร่อง (Pilot Study)

ในการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ผู้วิจัยตั้งต้นจากความชื่นชอบและความสนใจในการบรรเลงซอสามสายมาตั้งแต่ยังเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษา จึงแสวงหาความรู้ในการปฏิบัติซอสามสายโดยมีโอกาสไปฝากตัวเป็นศิษย์กับ ครูศิริภูมิ เขตต์คง และครูพรรณี สอนวิสัย (ทั้งสองท่านเป็นผู้วางรากฐานทั้งหลักการ ทฤษฎี และการปฏิบัติซอสามสาย) เมื่อผู้วิจัยได้เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีมีโอกาสไปฝากตัวเป็นศิษย์กับครูเอกวิทย์ ศรีสำอาง (ผู้วางรากฐานด้านเทคนิคในการปฏิบัติเดี่ยวซอสามสาย)และในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท มีโอกาสไปฝากตัวเป็นศิษย์กับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ หลักการ ทฤษฎี เพลงเดี่ยวตั้งแต่ขั้นต้น-ขั้นสูง) โดยครูซอสามสายทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งด้านหลักการ ทฤษฎี และการปฏิบัติซอสามสายตามแบบแผนที่โบราณาจารย์ได้รังสรรค์และถ่ายทอดกันต่อมาอย่างครบถ้วน

จากการที่ผู้วิจัยได้ฝากตัวเป็นศิษย์ การสังเกตนักปฏิบัติซอสามสาย ผู้เรียนซอสามสาย ครูผู้สอนซอสามสายจากหลากหลายที่ จึงทำให้สังเกตเห็นถึงคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายที่มีลักษณะและแบบแผนที่เฉพาะ ทำให้เกิดคำถามและข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ที่น่าจะมีจุดร่วมของคุณลักษณะและกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนซอสามสาย ในการวิเคราะห์และหาข้อสรุปในคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจากคนซอสามสายหลาย ๆ ท่าน จากนั้นศึกษา กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายที่ลงลึกมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การลงภาคสนามเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในการเรียนซอสามสายและเป็นผู้ปฏิบัติซอสามสายมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี ได้สังเกตเห็นคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจากหลาย ๆ ท่าน พบข้อสังเกตว่า คนซอสามสาย เป็นผู้ที่มีความเรียบร้อย มีกิริยามารยาทที่งดงาม เป็นผู้ที่บุคลิกที่ดี ฯลฯ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย พบข้อสังเกตว่าจะมีกระบวนการที่จัดลำดับขั้นในการสอน การสร้างแนวคิด รวมถึงมีแนวทางในปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจากการสังเกตและยกตัวอย่างในขั้นต้นนี้ เป็นการศึกษานำร่องของผู้วิจัยโดยยังไม่มีข้อสรุปและการวิเคราะห์ผลและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ที่สามารถใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงได้ ทั้งนี้จะต้องศึกษาเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มคนซอสามสาย เพื่อหาข้อสรุปในการศึกษาครั้งนี้ในขั้นตอนต่อไป

การศึกษานำร่อง (Pilot Study) กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้เดินทางจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรถยนต์ส่วนตัว ไปเก็บข้อมูลในวันเสาร์ – อาทิตย์ โดยไปเรียนกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่ร้านอาหารซอสามสาย ซอยสุขุมวิท 61 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ 27 พ.ย. 2557 ผ่านมาเป็นระยะเวลา 9 ปี ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดแนวคิด หลักการ ทฤษฎี เทคนิคการบรรเลง บทเพลง วิธีการถ่ายทอดซอสามสายตั้งแต่ขั้นต้น-ขั้นสูง และเรื่องราวและประสบการณ์ทางดนตรีของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยพบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ทำให้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีคุณลักษณะเฉพาะที่ได้ผ่านกระบวนการสร้างคนซอสามสายมา จากครูซอสามสายโดยตรง ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ตรง ในด้านดนตรีไทย ด้านดนตรีสากล ด้านปรัชญา และด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียน การสอนที่ประยุกต์ความรู้ดั้งเดิมและประสบการณ์ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามาประยุกต์ใช้ในการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายที่เป็นแบบเฉพาะ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาและค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. คุณลักษณะของคนซอสามสาย
2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย
3. หลักการและเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย
4. หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
5. ประวัติครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร และแหล่งข้อมูลด้านบุคคล โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1. แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี จากหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของคนซอสามสาย การสร้างคนซอสามสายและกลวิธีการบรรเลงซอสามสายตามแนวทางของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งผู้วิจัยนำผลการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมไปใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) และกำหนดแนวทางการวิจัยโดยมีรายละเอียดตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 18 ตารางแสดงข้อมูลหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้สร้างกรอบแนวคิดและกำหนดแนวทางในการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อเอกสาร	ประเภท	ผู้แต่ง/ผู้วิจัย	ปี
1.คุณลักษณะคนซอสามสาย	ดนตรีในราชสำนักเปอร์เซียและราชสำนักไทยในสมัยอยุธยา	บทความ	อุดม อรุณรัตน์	2534
	ซอสามสาย	บทความ	มนตรี ตราโมท	2537
	ต้นตอซอสามสาย	บทความ	อุดม อรุณรัตน์	-
	ซอสามสาย	บทความ	อุทิศ นาคสวัสดิ์	2523
	ซอสามสายในพระราชวงศ์จักรี	หนังสือ	พูนพิศ อมาตยกุล	2524
	มโหรีวิจักษณ์	หนังสือ	พงศิลป์ อรุณรัตน์,	2553
	หลักการสีซอสามสาย	บทความ	พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)	2482
	หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ 2549ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์	หนังสือ	อุดม อรุณรัตน์	2549
	คุณลักษณะของครูซอสามสาย	หนังสือ	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2523

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	ภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอด กับ ความอยู่รอดของซอสามสาย	บทความ	สุขสันต์ พ่วงกลัด	2538

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อเอกสาร	ประเภท	ผู้แต่ง/ผู้วิจัย	ปี
	ทางเดี่ยวซอสามสาย เพลงทยอยเดี่ยวของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)	งานวิจัย	สถิตสถาพร สังกรณีย์	2563
	ความเป็นครูดนตรีของเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่	หนังสือ	สุขุม ใจเย็น	2503
	สาส์นสมเด็จ ฯ ในเล่มที่ 23 หน้า 156	หนังสือ	สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ	2484
2. กระบวนการสร้างคนซอสามสาย	การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซอสามสายสำนักพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)	วิจัย	สุรพงษ์ บ้านไกรทอง	2555
	ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย ภาค 2 คู่มือการฝึกเครื่องสายไทย.	หนังสือ	อุทิศ นาคสวัสดิ์	2525
	วิธีการฝึกหัดซอสามสาย กรณีศึกษา ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี	วิจัย	วงศ์วรรณ คมสราวุธ	2548
	การสืบทอดความรู้ด้านซอสามสายของครูเจริญใจ สุนทรวาทิน	วิจัย	วีศิลป์ ห่วงประเสริฐ	2562
3.หลักการและเทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน	หนังสือ	สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	2544

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อเอกสาร	ประเภท	ผู้แต่ง/ผู้วิจัย	ปี
	หลักการสีซอสามสาย	บทความ	พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)	2482
	หลักและวิธีการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	วิจัย	วัชรดม โสภณดิลก.	2564
4.ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์	ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ	หนังสือ	ทิศนา แขมมณี	2561
	ทฤษฎีสังคมวิทยา	หนังสือ	สุภางค์ จันทวานิช	2563
5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	การวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ	วิจัย	เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์	2559
	การวิเคราะห์เอกลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทยของผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร ด้านการใช้หลักความเมตตาในการสอนและอบรมบ่มนิสัย	วิจัย	พรปวีณ์ จันทร์ผ่อง	2562
	วิเคราะห์เดี่ยวซอสามสายพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษา อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน	วิจัย	ประชากร ศรีสาคร	2556

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ยังมีแหล่งข้อมูลด้านสื่อสารสนเทศเป็นส่วนประกอบในการศึกษาเรื่องกลวิธีการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่ถูกบันทึกไว้ในขณะที่กำลังบรรเลงซอสามสายในโอกาสต่าง ๆ แต่ละช่วงอายุของครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีการบรรเลงซอสามสายในหลาย ๆ บทเพลง เช่น 1. เดี่ยวซอสามสายเพลงแสนเสนาะ สามชั้น 2. เดี่ยวซอสามสายเพลงพญาโศก สามชั้น 3. เดี่ยวซอสามสายเพลงลาวแคน 4. เดี่ยวซอสามสายเพลงฉุยฉาย 5. เดี่ยวซอสามสายเพลงหกบท สองชั้น 6. เดี่ยวซอสามสายเพลงเชิดนอก 7. เดี่ยวซอสามสายทยอยเดี่ยว ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อีกทั้งยังนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในขั้นตอนของการตรวจสอบข้อมูลเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัยนี้ด้วย

2.แหล่งข้อมูลด้านบุคคล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้ในการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ คือ 1) ศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย 2) ศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีรายละเอียดของแหล่งข้อมูลด้านบุคคลดังนี้

1.แหล่งข้อมูลด้านบุคคลในการศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนสร้างคนซอสามสาย

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ผู้วิจัยคัดเลือกด้วยเทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive) (Babbie, 2001) โดยการกำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1.เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านซอสามสายทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ได้รับการยอมรับในสังคมซอสามสาย

2.เป็นบุคคลที่อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติครูซอสามสายต้นทางความรู้ในอดีต ซึ่งท่านเหล่านั้นได้เสียชีวิตแล้ว และมีกลุ่มลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายโดยตรง มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ทั้งเป็นผู้ที่สั่งสมประสบการณ์ทางซอสามสายเป็นระยะเวลายาวนาน มี

โอกาสได้บรรเลงร่วมกับวงดนตรี การคลอร้อง การบรรเลงเดี่ยว การเผยแพร่ผลงานและการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับศิษย์อย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยได้พิจารณาหาบุคคลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ข้างต้น โดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) (Babbie, 2001) มีรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) กลุ่มคนซอสามสาย ดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.พล คำปังสุ

ประวัติและการทำงาน เกิดที่ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อ ปี พ.ศ.2480 จบชั้นมัธยมศึกษา ปี พ.ศ.2496 จากนั้นเรียนต่อที่โรงเรียน ฝึกหัดครูชั้นสูง ซอยประสานมิตร 3 ปีประกาศนียบัตรครูประถมศึกษา (ป.ป.) ปี พ.ศ.2499 เรียนต่อ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ซอยประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบัน) จบ กศ.บ. ปี พ.ศ.2503 จบ M.S. (Math) ปี พ.ศ.2512; จบ M.A. (Teaching English - Second Language) ปี พ.ศ.2515; จบ Ph.D.(Research Methods & Evaluation) ปี พ.ศ.2519 ประวัติในการทำงานในปี พ.ศ.2503-2516 เป็นอาจารย์ ที่วิทยาลัยครูอุดรธานี ปี พ.ศ. 2517-2520 เป็นอาจารย์ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ.2521-2523 เป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ปี พ.ศ.2524 -2529 เป็นอธิการบดี ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2530 – 2532 เป็น Senior researcher ที่ Philippines ปี พ.ศ.2533 – 2535 เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และปี พ.ศ.2536 -2541 เป็นอธิการบดี สถาบันราชภัฏอุดรธานี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การเรียนดนตรี เรียนซอด้วงจากบิดา เรียนแตรวงที่ โรงเรียนมัธยมเรียนซอด้วง กับครูเลิศ รักรุกรบ (2498 - 2500) เรียนซอสามสาย กับพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 – 2503

2. รองศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี

ประวัติและการทำงาน เกิดวันที่ 7 มกราคม 2492 ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พ.ศ.2495 ที่โรงเรียนอำนวยศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ย้ายมาศึกษาต่อ ที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน จนสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในปี พ.ศ.2508 ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตั้งแต่ ม.1-ม.8 หรือ ม.ศ.5 จากนั้นศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาการสอนวิทยาศาสตร์ ค.บ.

ครุศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2512 ต่อมาเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาปรัชญา คุณวุฒิ อ.ม. (ปรัชญา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2520 ในประสบการณ์ด้านงานบริหาร คือ เป็นผู้ก่อตั้งและประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2537-2540 มีผลงานในการเขียนตำรา เรื่องสังคีตลักษณ์วิเคราะห์ และการประพันธ์เพลงไทย เป็นต้น

ประวัติการเรียนซอสามสาย ในระดับปริญญาตรีได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมดนตรีสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยได้เรียนซอสามสายโดยตรงกับครูเจริญใจ สุนทรวาทิน (ศิลปินแห่งชาติ)และได้มีโอกาสไปเรียนที่บ้านฝั่งธน ฯ ด้วยโดยได้เรียนรู้ จากครูซอสามสายอีกท่านหนึ่ง คือครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เมื่อสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีในปี พ.ศ.2512 ได้บรรจุเป็นอาจารย์ของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสอนอยู่ที่โรงเรียนสาธิต (ฝ่ายมัธยม) ในช่วงนั้นครูเจริญใจ สุนทรวาทินได้รวบรวมศิษย์ก่อตั้งวงดนตรีไทยขึ้น ชื่อวง เสนาะดุริยางค์ โดยได้เชิญครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) มาเป็นครูผู้สอนและร่วมปรับวง ทำให้ครูพิชิต ชัยเสรีได้มีโอกาสได้เรียนเพลงและซอต่าง ๆ จากหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) อีกด้วย

3. ครูมานพ อิศรเดช

ประวัติและการทำงาน เกิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2499 ปี พ.ศ.2521 สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2527 สำเร็จจากศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปี พ.ศ. 2529 ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างการศึกษาได้รับทุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการทำงานรับราชการ สังกัดวิทยาเขตเทเวศร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กระทรวงศึกษาธิการ จากนั้นรับราชการ สังกัดคณะ ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีผลงานในการทำงานมากมาย เช่น วิจัยสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ (มานพ อิศรเดช, 2533) การแสดงผลงานครั้งสำคัญเมื่อปี พ.ศ. 2553นิทรรศการ "Chair-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

share" โดยคณาจารย์คณะ จิตรกรรมฯ ปี พ.ศ. 2552 นิทรรศการศิลปกรรม " โคมแก้วแห่งความสุกใส " หอศิลป์ PSG Gallery เป็นต้น

ประวัติการเรียนซอสามสายในระดับปริญญาตรีได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมดนตรีสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยได้เรียนซอสามสายโดยตรงกับครูเจริญใจ สุนทรวาทิน (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง คีตศิลป์)

4. ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

ประวัติและการทำงาน เกิดเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2491 ณ บ้านพักข้าราชการที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เรียนชั้นประถมศึกษา ที่ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ชั้นต้น-ชั้นสูง เรียนที่โรงเรียนนาฏศิลปะ(วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) กรมศิลปากร และระดับอนุปริญญา (ครุศาสตร์บัณฑิต) จบจากวิทยาลัยครูเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การทำงาน ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ขั้นสูงแล้ว ได้เข้าทดลองปฏิบัติราชการในตำแหน่งครูตรีอันดับ 1 และได้บรรจุเข้ารับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพมหานครประมาณ 2 ปี จากนั้นในปี พ.ศ.2517 ได้รับคำสั่งให้มาช่วยราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และได้ย้ายไปประจำโดยรับราชการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิชาชีพเฉพาะสาขาเครื่องสายไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ใน พ.ศ.2526 รับหน้าที่ผู้อำนวยเพลงและควบคุมการฝึกซ้อมในการบรรเลงของการผสมวงพิเศษ คือ วงลานนามหาดุริยางค์ แสดง ณ โรงละครเชียงใหม่ เพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อีกทั้งใน พ.ศ.2528 ได้มีการจัดคอนเสิร์ตอีกครั้งในวโรกาสทูนเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนมูลนิธิสายใจไทย นอกจากนี้ครูเชวงศักดิ์นำนักเรียนฝึกซ้อมและแสดงดนตรีไทย ณ สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 8 ศูนย์ประชาสัมพันธ์ เขต 2 ลำปาง และผลิตบทวิทยุและควบคุมการบรรเลงในรายการ “เผยแพร่แนะนำเครื่องดนตรีไทยพื้นเมือง “ ณ สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 2 จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536-2537 นอกจากนั้นได้รับงานเสริมในการบรรเลงดนตรีไทยตามโรงแรมต่าง ๆในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ประวัติการเรียนซอสามสาย โดยเรียนซอสามสายโดยตรงกับครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) ทั้งการเรียนในระบบ คือวิทยาลัยนาฏศิลป์ และตามอัธยาศัย คือ ที่สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร และที่บ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5. ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล

ประวัติและการทำงาน เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2503 ณ หมู่บ้านสวนกลวง เลขที่ 40/1 ตำบลอินทร์บุรี อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เรียนชั้นประถมศึกษา ป.1-ป.7 ที่โรงเรียนวัดโบสถ์ ต่อ มศ.1-มศ.5 ที่โรงเรียนสิงห์บุรี และเข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ.2521 เริ่มเรียนคณะวิทยาศาสตร์ เอกเคมี เอกชีวะตามลำดับ ภายหลังย้ายมาเรียนคณะมนุษยศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ วิชาโทภาษาไทย จบจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงปี พ.ศ. 2526

ในช่วง พ.ศ.2526-2529 ครูธีรพันธุ์ ธรรมานุกูล ใช้เวลาในการผลิตซอและสอนพิเศษ ต่อมาปี พ.ศ.2529-2539 เข้าทำงานที่ธนาคารกรุงเทพพิณชยการ ได้ประมาณ 10 ปี จากนั้นจึงได้ประกอบอาชีพเป็นช่างซอผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทซอ คือ ซอด้วง ซออู้ ซอสามสายตลอดมาหลังจากนั้น

ประวัติการเรียนซอสามสาย ปี พ.ศ.2521 ได้เรียนซอสามสายกับครูเฉลิม ม่วงแพรศรี (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีไทย)

6. ครูบุญเตือน ศรีวรพจน์

ประวัติและการทำงาน เกิดวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ที่ ตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

อ.บุญเตือนได้เข้ามาศึกษาใน กรุงเทพมหานคร จบชั้นปริญญาตรีจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรับราชการครูสอนอยู่ที่โรงเรียนสายน้ำผึ้ง อดีตรับราชการทำงานตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มภาษาและวรรณกรรม สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กรุงเทพมหานคร หลังจากเกษียณอายุราชการเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการอักษรศาสตร์ กรมศิลปากร

ประวัติการเรียนซอสามสาย เรียนซอสามสายจากหม่อมเจ้าอายุมงคล โสณกุล และศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์

7. ครูวิสาขา ภูมิรัตน

ประวัติและการทำงาน เกิดวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2495 ที่บ้านรวงผึ้ง สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร เรียนชั้นอนุบาล–ระดับชั้นมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนดรุโณทยาน จังหวัด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กรุงเทพมหานคร จากนั้นเรียนที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มศ. 4-5 พ.ศ. 2511-2512 สายศิลป์ คำนวณ จากนั้นเรียนต่อที่คณะพานิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าทำงานเป็นอาจารย์ 1-2 ที่คณะบัญชี หลังจากนั้นเรียนปริญญาโท (NBA) ไฟแนนซ์ สาขาการเงิน ที่มหาวิทยาลัยวิทคอนสิ้น เมืองเมดิสัน อเมริกา (University of Wisconsin – Madison) และกลับมาเป็นอาจารย์ที่คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี แผนกการเงินและการธนาคาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และลาออกมาทำธุรกิจส่วนตัวหลากหลายแห่ง CEO ของบริษัท เบเคอร์ แอนด์ แม็คเค็นซี่ จำกัด (Onsen At Moncham) โดยเป็นที่ปรึกษากฎหมายระหว่างประเทศ จนเกษียณ หลังจากนั้นทำธุรกิจบริษัทออนเซน แอต ม่อนแจ่ม

ประสบการณ์การเรียนดนตรี และซอสามสาย เริ่มตั้งแต่สมัยมัธยมศึกษา เรียนซอสามสายกับอาจารย์เจริญใจ ส่งไปเรียนเปียโนกับสุมิตรา สุริตกุลเพลงไทยเดิม และเรียนกับอาจารย์ชวลิดา สุจริตกุล เพลงไทยเดิมเปียโนและเพลงฝรั่ง สมัยนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ออกทีวีเลยอยากเรียนซอสามสายมากจึงไปขอเรียนกับครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน (ศิลปินแห่งชาติ สาขาการแสดง คีตศิลป์) ในการเผยแพร่ผลงานทางดนตรีได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชุมนุมดนตรี สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและวงสายใยจามจุรี

8. ครูศิริภูมิ เขตต์คง

ประวัติและการทำงาน เกิดเมื่อ พ.ศ.2488 ปัจจุบันอายุ 78 ปี ในเรือกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ณ ท้ายเกาะเรียน อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่จังหวัดปราจีนบุรี จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา จบชั้นอุดมศึกษาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร สาขามัธยมศึกษา วิชาเอก เคมี – ชีววิทยา ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษาด้านดนตรี เรียนดนตรีไทยทั้งเครื่องสาย ปี่พาทย์ ตลอดจนการขับร้องและโขนละครจากบิดา มารดาซึ่งเป็นคนดนตรี ขับร้องในคณะละครของวังพระองค์เจ้าอลังการ เทศาภิบาลมณฑลปราจีน พระโอรสของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ จึงมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ มีความรัก ความศรัทธา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และเห็นคุณค่าทางวิชาการของศิลปไทยแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ ต่อมาเมื่อเข้าสู่

การศึกษาในระบบก็มีโอกาสศึกษากับครูอาจารย์อีกหลายท่าน ได้แก่ คุณครูหมื่นสำเริง ชวนชม (กู๋ พุลละผลิน) ม.ร.ว ชัชรินทร์ มนตรีกุล ณ อยุธยา คุณหญิงชิ้น ศิลปะบรรเลง ซึ่งท่านทั้งหลายล้วนแต่เป็นผู้มีความสามารถสูงเยี่ยมทางดนตรีไทย ดนตรีสากล และโขนละครทั้งสิ้น

การศึกษาดนตรีไทยด้านซอสามสาย สำหรับซอสามสายนั้นโดยส่วนตัวมีความพอใจรักใคร่ หลงใหลในน้ำเสียงของซอสามสาย รูปลักษณ์ที่ประณีตงดงาม ประวัติความเป็นที่สูงส่งพิสดาร วิธีการบรรเลงก็มีความพิเศษเฉพาะตัวที่น่าสนใจอย่างคาดไม่ถึง จึงได้พยายามศึกษาจากท่านครูผู้มีความรู้ทางซอสามสายลึกซึ้งทั้งความรู้และการปฏิบัติอย่างสุดความสามารถของตนเองที่จะทำได้ ท่านครูผู้มีพระคุณหลายท่านนั้นได้แก่ คุณครูเปี่ยมศรี ดุริยางกูร พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ อาจารย์ภาวาส บุนนาค และศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์

การทำงานด้านดนตรีไทย จากความรัก และความศรัทธาเห็นคุณค่าของดนตรีไทย จึงมีความพอใจที่จะถ่ายทอดวิชาการด้านนี้ให้กับเยาวชน และผู้สนใจ โดยเริ่มถ่ายทอดวิชาศิลปะแขนงนี้ มาตั้งแต่ พ.ศ.2508 ตามวาระและโอกาสที่มี เพราะหน้าที่การงานมิได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยตรง และตนเองก็มิได้ประกอบอาชีพด้านนี้ การถ่ายทอดจึงเน้นการถ่ายทอดเป็นวิทยาทาน ด้วยความรัก และความศรัทธาเพียงอย่างเดียว ไม่เคยรับค่าตอบแทนใด ๆ ทุกกรณีตลอดเวลา 46 ปี จนกระทั่งภรรยามีอายุครบ 60 ปี ในปี พ.ศ.2554 จึงตัดสินใจยุติกิจกรรมนี้ไป ปัจจุบันมีอายุ 78 ปี และได้เลิกทำกิจกรรมศิลปะทุกด้าน ทุกแขนงไปโดยเด็ดขาดแล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

9. ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ประวัติและการทำงาน เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2488 เติบโตและอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 12/1 ซอยสุขุมวิท 61 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรสาวของนายแช่ม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา และนางจงจิตร์ จิตตเสวี โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาประวัติการศึกษา ชั้นอนุบาลศึกษาที่โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย ชั้นประถมศึกษาศึกษาที่โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย ชั้นมัธยมศึกษาต้นศึกษาที่โรงเรียนสุกิจวิทยาลัย ชั้นมัธยมศึกษาปลายศึกษาที่โรงเรียนสตรีวิทยา ชั้นระดับปริญญาตรี (ครูภาษาเยอรมัน) ได้รับทุนจากสถาบันเกอเธ่ Goethe Institute เรียนครูภาษาเยอรมันที่ประเทศเยอรมนี

1967 และศึกษาระดับปริญญาตรี (ดนตรี) ทุนในศึกษาต่อทางด้านศิลปะดนตรีและขับร้อง สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory ซึ่งในภายหลังปี พ.ศ. 2551 สถาบันดนตรีแห่งนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ University of music and Performing Arts Munich เมืองมิวนิค ประเทศเยอรมนี ประวัติการทำงาน ได้เป็นผู้ประกาศข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม เป็นนักซอสามสายบรรเลงดนตรีไทยกับวงดุริยประณีต และบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย รายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ได้ทำงานเป็นทูตวัฒนธรรม Ambassador of Goodview องค์กร USIS (United States Information Service) ทำธุรกิจสื่อ สิ่งพิมพ์งานนิตยสาร และงานหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษซึ่งท่านได้ทำธุรกิจโทรทัศน์ของตนเอง คือเป็นผู้ผลิตแผ่นเสียง เพลงประกอบ รายการ “เป่ายิ้งฉุบ” สถานีโทรทัศน์ทีวีสีช่อง 3 รายการ “จีจ่อเจี๊ยบ” ทางโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.รายการ “บุหลันลอยฟ้า” สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 อื่น ๆ อีกมากมาย อีกทั้งยังเปิดบริษัทโฆษณาบริษัท โฟร์ สโคป (บริษัทรับจ้างผลิตสื่อโฆษณา) มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้จัดการนักแสดง นำนักแสดงและบุคคลที่มีชื่อเสียงมาเป็นพรีเซ็นเตอร์ออกทัวร์โปรโมทสินค้าต่าง ๆ อ่านสปอตโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์เป็นคนแรก ภายหลังได้ทำกิจการร้านอาหารซอสามสาย สุขุมวิท ซอย 61 กรุงเทพมหานคร และกิจการ catering Sawsamsai catering service รับจัดเลี้ยง 25/1 ซอยอ่อนนุช 53 แยก 1-3 ถนนอ่อนนุช เขตประเวศ แขวงประเวศ กทม 10250 มาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติการเรียนซอสามสาย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เริ่มเรียนวิชาซอสามสายโดยตรงจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าคุณตา โดยเริ่มเรียนซอสามสายตั้งแต่อายุ 9 ขวบ โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ได้พาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ไปกราบและฝากตัวกับเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) ที่เรือนของเจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) ในขณะนั้นท่านอาศัยอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. แหล่งข้อมูลด้านบุคคลในการศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยไล่เรียงจากวัตถุประสงค์ในการวิจัยโดยมีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Babbie, 2001) เนื่องจากเป็นการศึกษาแบบ กรณีศึกษา ซึ่งหมายถึง การวิเคราะห์ข้อมูลที่เน้นปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ (One phenomenon) เป็น

กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับกรณีที่ต้องการศึกษา และแสดงถึงผลของการเรียนรู้ในกรณีนั้น (Product of learning) (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, อ้างถึง Stake, 1988) โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ประเภทของวิธีการศึกษา แบบกรณีศึกษา แบบ Observational ซึ่งเป็นการศึกษาที่ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการพื้นฐานของการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาที่เฉพาะเจาะจง

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ กลุ่มคนซอสามสาย โดยการกำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกผู้วิจัยกำหนด

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เพียงท่านเดียวเท่านั้น

ตารางที่ 19 ตารางแสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

เรื่อง/ วัตถุประสงค์ในการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง/อาชีพ	วิธีการเลือก
1.แหล่งข้อมูลด้านบุคคลในศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant	รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		อาจารย์บุญเตือน ศรีวรพจน์	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		ผศ.ดร.พล คำปังส์	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		อาจารย์มานพ อิศรเดช	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		ครูวิสาขา ภูมิรัตน	ธุรกิจส่วนตัว	แบบเจาะจง (Purposive)
		ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล	ธุรกิจส่วนตัว	แบบเจาะจง (Purposive)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 19 (ต่อ)

เรื่อง/ วัตถุประสงค์ในการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง/อาชีพ	วิธีการเลือก
		ครูศิริภูมิ เขตต์คง	ข้าราชการบำนาญ	แบบเจาะจง (Purposive)
		ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	ธุรกิจส่วนตัว	แบบเจาะจง (Purposive)
2.แหล่งข้อมูลด้านบุคคลในศึกษา กระบวนการสร้างคนซอสามสายกรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) กรณีศึกษา (Case study)	ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	ธุรกิจส่วนตัว	แบบเจาะจง (Purposive)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในวัน และเวลาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 28 ตุลาคม 2565 เวลา 13.00 -15.00 น. รวมเวลา 2 ชั่วโมง

2) ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 11 ธันวาคม 2565 เวลา 13.00 – 16.00 น. รวมเวลา 3 ชั่วโมง

3) อาจารย์บุญเตือน ศรีวรพจน์ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 11 มกราคม 2566 เวลา 15.00 – 18.00 น. รวมเวลา 3 ชั่วโมง

4) ผศ.ดร.พล คำปังส์ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 30 มีนาคม 2566 เวลา 18.00 – 20.00 น. ครั้งที่ 2 ในวันที่ 3 เมษายน 2566 เวลา 19.00 -20.00 น. รวมเวลา 3 ชั่วโมง

5) อาจารย์มานพ อิศรเดช ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2565 เวลา 15.00 – 19.00 น. ครั้งที่ 2 ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2565 เวลา 14.00 - 16.00 น. รวมเวลา 6 ชั่วโมง

6) ครูวิสาขา ภูมิรัตน ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2565 เวลา 18.00 – 21.00 น. รวมเวลา 3 ชั่วโมง

7) ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 28 ตุลาคม 2565 เวลา 15.00 – 19.00 น. ครั้งที่ 2 ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2566 เวลา 18.00 – 20.00 น. รวมเวลา 6 ชั่วโมง

8) ครูศิริภูมิ เขตต์คง ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 10 มกราคม 2563 เวลา 13.00 – 18.00 น. ครั้งที่ 2 ในวันที่ 15 มิถุนายน 2565 เวลา 14.00 - 20.00 น. ครั้งที่ 3 ในวันที่ 16 สิงหาคม 2566 เวลา 13.00 – 18.00 น. รวมเวลา 16 ชั่วโมง

9) ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2563 เวลา 10.00 – 15.00 น. ครั้งที่ 2 ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2563 เวลา 10.00 – 15.00 น. ครั้งที่ 3 ในวันที่ 16 ธันวาคม 2563 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 4 ในวันที่ 23 ธันวาคม 2563 เวลา 10.00 – 16.00 น. ครั้งที่ 5 ในวันที่ 16 มกราคม 2564 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 6 ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 7 ในวันที่ 21 เมษายน 2564 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 8 ในวันที่ 11 พฤษภาคม 2564 เวลา 10.00 – 12.00 น. ครั้งที่ 9 ในวันที่ 25 มีนาคม 2565 เวลา 10.00 - 14.00 น. ครั้งที่ 10 ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 10.00 – 14.30 น. ครั้งที่ 11 ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 12 ในวันที่ 26 เมษายน 2566 เวลา 10.00 – 15.30 น. ครั้งที่ 13 ในวันที่ 16 มิถุนายน 2566 เวลา 10.00 – 15.00 น. ครั้งที่ 14 ในวันที่ 9 ตุลาคม 2566 เวลา 10.00 – 15.00 น. ครั้งที่ 15 ในวันที่ 2 ธันวาคม 2566 เวลา 10.00 – 16.30 น. รวมเวลา 76 ชั่วโมง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขั้นตอนที่ 4 การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสร้างเครื่องมือจากวัตถุประสงค์และคำถามวิจัยเป็นฐานตั้งต้นในการสร้างเครื่องมือรวมไปถึงการตรวจสอบคุณภาพ เพื่อใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยโดยมีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

1.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยไล่เรียงตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและรูปแบบของเครื่องมือตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 2 สร้างเครื่องมือตามขอบเขต และรูปแบบที่กำหนด

ขั้นที่ 3 กำหนดคุณสมบัติผู้เชี่ยวชาญในการนำไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือ โดยมีคุณสมบัติ คือ จบการศึกษาด้านดนตรีศึกษา (ดนตรีไทย) และ/หรือดุริยางค์ไทยวุฒิปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 3 คน

ขั้นที่ 4 นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้เชี่ยวชาญที่ได้กำหนดไว้ (เฉพาะแบบสัมภาษณ์)

ขั้นที่ 5 ปรับปรุง แก้ไขเครื่องมือจากการทดลองใช้ และจากข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

โดยขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ส่วนโดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.1 แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรมจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัย โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่พัฒนามาจากแนวคิดของ (อุทัย ศาสตรา, 2553) โดยแบ่งประเด็นวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย

1.2 แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบุคคลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structural interview) (Creswell, 2007) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถาม

จากการกำหนดประเด็นที่ศึกษาไว้อย่างหลวม ๆ มีความยืดหยุ่นในข้อคำถาม โดยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และขอบเขตในการวิจัย

1.3 แบบสังเกต

ผู้วิจัยสังเกตกระบวนการในการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ด้วยแบบสังเกตที่พัฒนาจากแนวคิดของ Schatzman and Strauss (1973) โดยแบ่งแบบสังเกตออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สิ่งที่สังเกตตามความเป็นจริงในภาคสนาม 2) การตีความเบื้องต้นของผู้วิจัย และ 3) ประเด็นอื่น ๆ ที่พบ

1.4 แบบบันทึกโน้ต

ในการเก็บข้อมูลด้านกลวิธีการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยบันทึกโน้ตซอสามสายตามรูปแบบของการบันทึกโน้ตเพลงไทย โดยสร้างแบบบันทึกโน้ตซอสามสาย 8 ห้องเพลง ลักษณะบรรทัด 3 บรรทัดเพื่อแทนสายทั้งสาม และมีสัญลักษณ์ที่ระบุถึงคันชักและเทคนิคเฉพาะต่าง ๆ ที่ใช้ เพื่ออธิบายรายละเอียดในการปฏิบัติซอสามสาย

1.5 แบบวิเคราะห์เทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยใช้กรอบของเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยทบวงมหาวิทยาลัย (สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2544) เป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ และความแตกต่างทางการปฏิบัติเทคนิคต่าง ๆ ในการบรรเลงซอสามสาย

1.6 อุปกรณ์ต่าง ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้นอกจากเครื่องมือที่เป็นรูปแบบเอกสารแล้ว ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์อิเล็ดทรอนิกส์ชนิดต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถสรุปข้อมูลและนำเสนอรูปแบบตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 20 ตารางแสดงอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย

อุปกรณ์	รายละเอียด
กล้องถ่ายภาพ	บันทึกภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวในการเก็บข้อมูลภาคสนาม
โทรศัพท์มือถือ	บันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
เครื่องสแกน	แปลงภาพถ่าย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้อยู่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์
คอมพิวเตอร์	บันทึกประมวลผล และรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สร้างขึ้นโดยได้ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบวิเคราะห์โน้ต และแบบวิเคราะห์เทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย โดยการวัดความตรงเชิงเนื้อหา (Index of item Objective Congruence) เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพในการนำไปใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

3.1 สร้าง และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2 นำเครื่องมือไปตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

โดยผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

- รองศาสตราจารย์ ดร.มนสิการ เหล่าวานิช ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีศึกษา

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในวันที่ 20 กันยายน 2565

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นัทธี เชียงชะนา ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีการวิจัยทางการศึกษา และสังคมศาสตร์

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในวันที่ 17 กันยายน 2565

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ .ดร.สุรพงษ์ บ้านไกรทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนซอสามสาย

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในวันที่ 16 กันยายน 2565

3.3 นำผลการตรวจสอบมาแก้ไข ปรับปรุงเครื่องมือ

3.4 นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (try out)

3.5 นำผลการทดลองมาปรับปรุงเครื่องมือ

3.6 นำเครื่องมือไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสาย การสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. **การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร**

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสาย ที่มีการบันทึกไว้ในหนังสือ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บทความวิชาการ บทความวิจัย และข้อมูลสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่สาธารณะ

2. **การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบุคคล**

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนซอสามสาย ผู้วิจัยจะใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลคนซอสามสายด้วยเทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Babbie, 2001) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีกึ่งโครงสร้าง (Semi-struction interview) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) เป็นหลัก โดยใช้คำถามเป็นแบบเดียวกันกับผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคน มีลำดับขั้นตอนเรียงเหมือนกัน การตอบคำถามของผู้สัมภาษณ์ ก็ถูกกำหนดเอาไว้ภายใต้กรอบและคำจำกัดความของปัญหานั้น ๆ (มนสิช สิทธิสมบูรณ์, 2563) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) (Creswell, 2014) มีแบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยทำการบันทึกเสียง ถ่ายภาพ บันทึกวิดีทัศน์ และถอดเทปบันทึกเสียง และจะดำเนินการเก็บรักษาไว้ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือกลุ่มคนซอสามสายที่มีความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เก็บข้อมูลจากครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเพียงท่านเดียว ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-struction interview) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) (Creswell, 2014) มีแบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยทำการบันทึกเสียง ถ่ายภาพ บันทึกวิดีทัศน์ และถอดเทปบันทึกเสียง และจะดำเนินการเก็บรักษาไว้ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตั้งแต่เดือนกันยายน 2564 - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 เนื่องจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ร่วมกับการเรียนซอสามสาย และติดตามครูไปตามงานแสดงดนตรี และสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการสร้างคนซอสามสายเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือมากที่สุด

3 ผู้วิจัยจะทำการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยผู้วิจัยจะไม่นำเสนอภาพในเรื่องของความเป็นส่วนตัวโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล อีกทั้งในระหว่างการเก็บข้อมูลหากผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว่าไม่สบายใจในข้อคำถามบางประการ ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด

4 หากเกิดกรณีผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถให้ข้อมูลได้ครบทุกข้อคำถาม ผู้วิจัยจะนำข้อมูลเท่าที่ได้รับจากการให้ข้อมูลมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนถัดไป เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลล้วนเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้นที่ผู้วิจัยมิอาจละเลยหรือตัดออกได้

5 การลงภาคสนามหากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) บางท่านไม่สะดวกให้สัมภาษณ์โดยตรง เนื่องจากสถานะการณ์โรคระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผ่านการสื่อสารทางไกลผ่านโปรแกรม Zoom แทน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามด้วยเครื่องมือชนิดต่าง ๆ มีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนไล่เรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจากเอกสารมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากคนซอสามสาย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-struction interview) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) (Creswell, 2014) โดยรวบรวมข้อมูล ทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูล (Memoing and Data reduction) และ

จัดแยกข้อมูลตามประเด็นที่จะศึกษา (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) รวมถึงข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างข้อมูลสรุปแบบอุปนัย (Inductive reasoning) ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive) เป็นความเรียง พร้อมการแสดงข้อสรุปในบางประเด็นด้วยแผนภาพ และตารางอย่างชัดเจน โดยผู้วิจัยใช้หลักการและทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (Social Construction) ร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล และผู้วิจัยจะสรุปข้อมูลโดยแยกประเด็นของคุณลักษณะคนซอสามสายออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1.พุทธิพิสัย 2. ทักษะพิสัย 3.จิตพิสัย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom’s Taxonomy (Bloom et al, 1956) และใช้ข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาต่อไป

ซึ่งในการนำเสนอข้อมูลจะใช้การจัดระเบียบข้อมูล ด้วยความปรารถนาที่จะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายซึ่งเกิดเป็นคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายอย่างถ่องแท้ และเพื่อให้ข้อมูลสามารถพูดแทนตัวมันเองจาก “คำสัมภาษณ์” ของกลุ่มคนซอสามสายได้เปิดเผย และอธิบายถึงการปลูกฝังแนวคิดค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ผ่านประสบการณ์ตรงในการเรียนการสอนซอสามสายของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายที่ส่งต่อทางด้านแนวคิด วิธีการที่มาจากครูซอสามสายโบราณ ซึ่งประกอบด้วยคำสัมภาษณ์จำนวนหนึ่งจากข้อมูลในการวิจัย และเพื่อปกป้องตัวตนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาจเป็นผลกระทบจากการถูกพาดพิง หรือการอ้างอิงส่วนบุคคลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแสดงความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้ตัวย่อดังนี้

(คนสามสาย) : กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่

1. ผศ.ดร.พล คำปังส์
2. รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี
3. ครูวิสาขา ภูมิรัตน
4. ครูศิริภูมิ เขตต์คง
5. ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

6. อาจารย์บุญเตือน ศรีวรพจน์

7. ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล

8. ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

9. อาจารย์มานพ อิศรเดช

โดยผู้วิจัยจะใช้ตัวเลขหลังคำย่อที่แสดงถึงกลุ่มคนซอสามสายผู้เข้าร่วมแต่ละท่าน เช่น (คนซอสามสาย 1) (คนซอสามสาย 2) (คนซอสามสาย 3) เป็นต้น นามแฝงที่แสดงในบทนี้ **ไม่เป็นไปตามลำดับข้อมูลตัวเลข** ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่แสดงไว้ข้างต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) มาถอดเทปสัมภาษณ์เป็นความเรียง รวบรวมข้อมูล ทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูล (Memoing and Data reduction) และจัดแยกข้อมูลตามประเด็นที่จะศึกษา (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสังเกตผู้วิจัยใช้วิธีเดียวกับการสัมภาษณ์ จากนั้นนำความเรียงที่ได้จากเครื่องมือทั้ง 2 ชนิดมาวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive reasoning) ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive) เป็นความเรียง พร้อมการแสดงข้อสรุปในบางประเด็นด้วยแผนภาพและตารางอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยจัดกระทำ และวิเคราะห์ข้อมูลในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา และจัดระเบียบข้อมูลโดยถอดเทปบทสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียงในลักษณะแบบคำต่อคำ (Verbatim) แล้วทบทวนข้อมูลทั้งหมด กำหนดรหัสข้อมูล จากนั้นพิมพ์เป็นบทสัมภาษณ์ (Transcript) และอ่านวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ข้องผู้ให้ข้อมูลหลักทุกรายการโดยอาศัยการตีความ (Interpret) โดยในขั้นต้นจะกระทำไปตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจัดแบ่งประเภทข้อมูลที่มีลักษณะเดียวกันให้อยู่ด้วยกัน เพื่อกลั่นกรองข้อมูลให้เหลือเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการวิจัย แล้วประมวลผลเพื่อสร้างมโนทัศน์ (Concept) และทฤษฎี จากนั้นจัดกลุ่มมโนทัศน์ (Category) พัฒนาหมวดหมู่มโนทัศน์ให้มีรายละเอียด และมีความเป็นนามธรรมสูง โดยใช้คุณสมบัติคุณลักษณะของข้อมูลที่สามารถแปรผันได้ เพื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูล หมวดหมู่ของมโนทัศน์จะกลายเป็น

เงื่อนไขและพัฒนามโนทัศน์ให้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี ซึ่งข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้มาจะนำเสนอในรูปแบบของแบบแผน (Pattern) ที่เรียกว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) (พิทักษ์ ศิริวงศ์, 2547)

2.การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin & Lincoln, 2001) ที่ช่วยลดความผิดพลาดในการตีความโดยใช้มุมมองที่หลากหลายในการยืนยันความหมายที่ชัดเจน และถูกต้อง แบ่งเป็น การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล แหล่งเวลาผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่มาจากการเก็บข้อมูลในเวลาที่ต่างกัน และเปรียบเทียบเพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่ต่างเวลากันมีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ แหล่งสถานที่ ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลต่างสถานที่กัน แหล่งบุคคล โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน

2)การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี โดยตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง หลายแนวคิดทฤษฎี แล้วสร้างมโนทัศน์ที่แตกต่างจากข้อมูลที่ได้มา (Negative Case) จนกระทั่งทฤษฎีชนเพดานหรือทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัว ทำให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

ขั้นตอนที่ 7 การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ผู้วิจัยสรุปผลและอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งประกอบด้วย การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พร้อมให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่สำคัญจากผลการวิจัยเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัยโดยนำเสนอเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

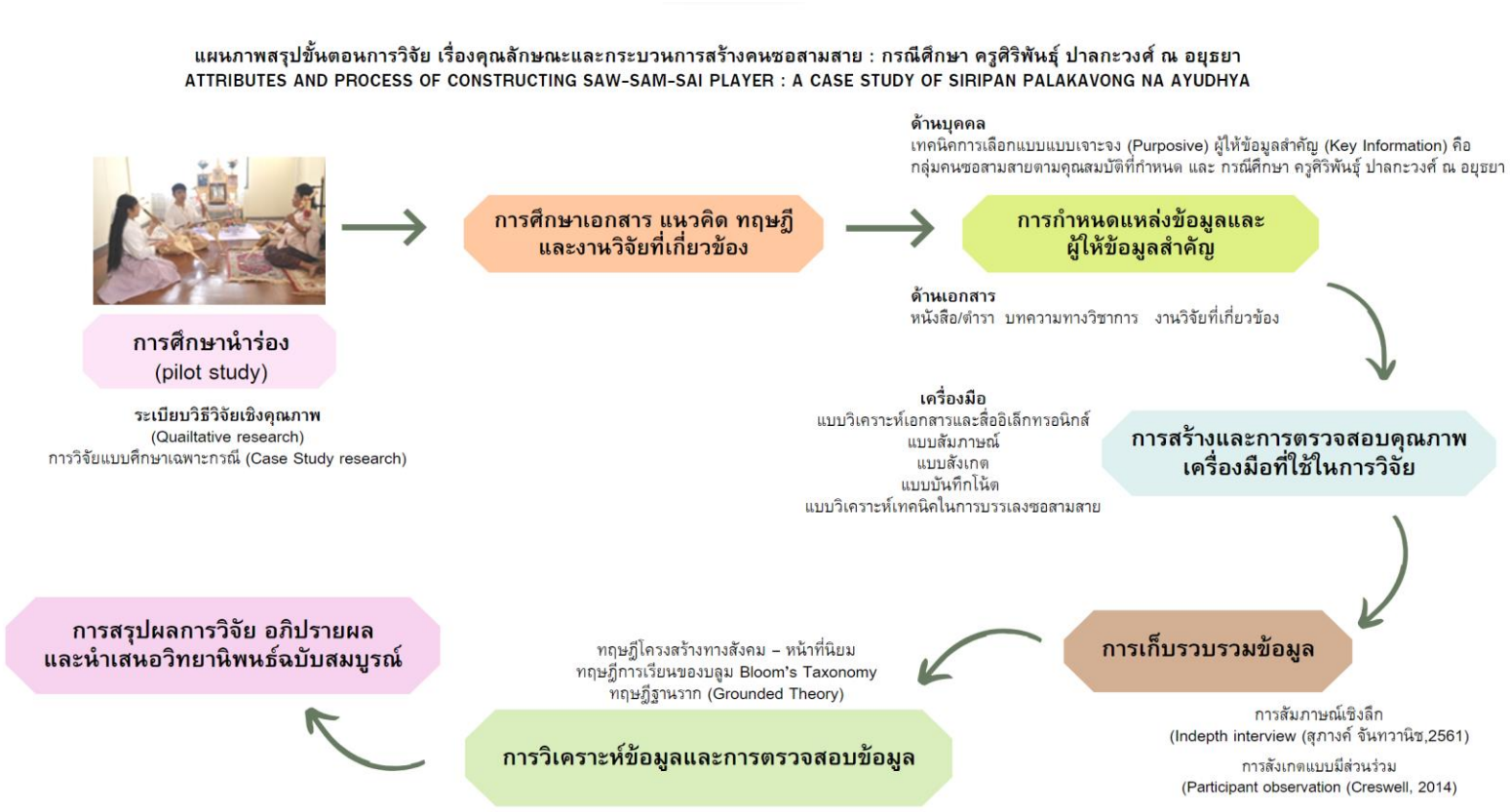

แผนภาพที่ 5 แผนภาพสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
เรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยในบทที่ 4 ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์คุณลักษณะ และ กระบวนการสร้างคนซอสามสาย แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

การศึกษามีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์คุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และความคิดเห็นของกลุ่มคนซอสามสายที่ได้จากการใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากการกำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มคนซอสามสาย โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เนื่องจากลักษณะของการศึกษาเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ข้อมูลที่จะเปิดเผยคุณลักษณะองค์รวมของกลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านการสืบทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายมาจากครูซอสามสายตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัจจัยทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่อการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ทำให้เกิดการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสายขึ้น ซึ่งในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัว โดยข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์นั้นเป็นข้อมูลที่เกิดจากแนวคิดของกลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการสืบทอดองค์ความรู้จากครูซอสามสายตั้งแต่โบราณมาโดยตรง ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยตรวจสอบแล้วพบว่ามีข้อมูลที่มีความคิดเห็นที่ตรงกัน และมีความสอดคล้องกับข้อมูลทางด้านเอกสารบางส่วนซึ่งบ่งบอกถึงการสืบทอดแนวคิดดั้งเดิมของการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ และมีข้อมูลบางส่วนที่กล่าวถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของกลุ่มคนซอสามสายในปัจจุบันที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิด ค่านิยมของกลุ่มคนซอสามสายในปัจจุบัน ซึ่งเป็นความท้าทายในการใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือการทำให้เกิดความกระจ่างในภาพรวมของข้อมูลทั้งด้านคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ทำให้เกิดคุณลักษณะคนซอสามสาย จากทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ของทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979) ที่อธิบายถึงระบบสังคม และหน้าที่พื้นฐาน ที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีศึกษา ดังนั้นในการไล่เรียงคุณลักษณะคนซอสามสายจากการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้การจำแนกคุณลักษณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom's Taxonomy (1956) ซึ่งมีการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีแบ่งเป็น 3 ด้านได้แก่ 1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2.ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3. ด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) ควบคู่กับการวิเคราะห์คุณลักษณะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จากโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายเพื่อให้ข้อมูลในการวิเคราะห์นี้เห็นถึงปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายจนเกิดเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสาย ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์คุณลักษณะคนสามสายโดยไล่เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1.คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม และบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของคนซอสามสายได้ 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย (Personality)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งภายนอก และภายใน ซึ่งบุคลิกภาพของคนซอสามสายนั้นเกิดจากการเป้าหมายทางสังคม (Goal Attainment) ที่เป็นตัวกำหนดเป้าหมายของบุคลิกภาพผ่านการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนในสังคมซอสามสาย สืบเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้าง และมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงในสภาพแวดล้อมที่อดีตนั้นมาจากราชสำนักไทย "ซอสามสายถูกพัฒนามาจากราชสำนักไทยทั้งลักษณะทางกายภาพของเครื่องดนตรี และการบรรเลงที่มีความละเอียดลออ" (คนซอสามสาย 6) โดยในอดีต"บุคลิกภาพของคนซอสามสายนั้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในราชสำนัก โดยมีพระมหากษัตริย์ และเจ้านายชนชั้นปกครองเป็นผู้กำหนดแบบแผน หรือเป็นต้นแบบ" (คนซอสามสาย 4) โดยได้รับการ

ถ่ายทอดแนวคิดในการพัฒนาด้านบุคลิกภาพมาจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้**ความสำคัญด้านบุคลิกภาพ**ซึ่งมีความสำคัญกับคนซอสามสาย ตัวอย่างเช่น

> “บุคลิกภาพของคนซอสามสายในราชสำนักนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มี **“คุณานุรูป”** ที่ดีซึ่งหมายถึง รูปที่มีคุณประโยชน์ รูปที่ดูแล้วพอตาพอใจ รูปที่ดูแล้วไม่สบายตา ไม่สบายใจ ดูแล้วอึดอัด จะไม่ถูกคัดเลือกให้ปฏิบัติซอสามสายในราชสำนัก ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่าง หน้าตา กริยามารยาท การเดิน การนั่งที่งดงาม **น้ำเสียงที่ไพเราะ อ่อนหวาน ภาษาที่พูดแล้วน่าฟัง การแต่งกายที่ดี**” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญกับ**อากัปกริยาท่าทางและการแต่งกายที่เหมาะสม**ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพคนซอสามสายจากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสาย ต้องเตรียมพร้อมด้านร่างกายให้มีความพร้อมอยู่เสมอ ต้องมีบุคลิกภาพที่ดี การนั่ง **การเคลื่อนไหว**ต่าง ๆ **การแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อย** จะต้องสังเกตตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นครูโบราณเวลาฝึกซอสามสายนั้นจะต้องฝึกสีหน้ากระจกเพื่อสังเกตจุดเด่น จุดด้อยของตนเองอยู่เสมอ” (คนซอสามสาย 1)

> “คนซอสามสายต้อง**สุภาพเรียบร้อย** สงบ นิ่ง ไม่หลุกหลิก เพราะครูซอสามสายจะฝึกเรื่องกริยามารยาท การพูด การเดิน อากัปกริยาต่าง ๆ นั้นจะต้องสำรวมอยู่เสมอ” (คนซอสามสาย 9)

ในการพัฒนาด้านบุคลิกภาพของคนซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งบุคลิกภาพที่ดีนั้นจะเป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุนด้านความงดงามในการบรรเลง โดย“ซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงดงาม และเสียงที่ไพเราะ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นภาพลักษณ์ของซอสามสายนั้นอาจจะดูเป็นเครื่องดนตรีที่ผู้บรรเลงจะต้องมีบุคลิกภาพที่งดงาม”(คนซอสามสาย 3) “ครูซอสามสาย

โบราณนั้น ให้ความสำคัญ และมีการฝึกฝนอย่างพิถีพิถัน โดยเฉพาะ ซึ่งคนซอสามสายจะต้องมีการฝึกฝน สังเกตบุคลิกภาพของตนเองว่ามีข้อบกพร่องในด้านความงดงามอย่างไรบ้าง” (คนซอสามสาย 9) โดยจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความงดงามอยู่เสมอ ซึ่งในการบรรเลงซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญด้านบุคลิกภาพซึ่งมีเหตุผลที่สนับสนุนเกี่ยวกับ **ตำแหน่งในการบรรเลงซอสามสาย**ซึ่งจะต้องบรรเลงอยู่หน้าวงดนตรี จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “กรณีที่สนับสนุนในเรื่องบุคลิกภาพอีกอย่างหนึ่งก็คือ ตำแหน่งของซอสามสายในการบรรเลงรวมวงนั้น**จะต้องอยู่ด้านหน้าสุดของวง** ฉะนั้นบุคลิกภาพจึงมีความจำเป็นมาก เพราะจะทำให้เกิดความงดงามในทุก ๆ ด้าน ดังที่โบราณกล่าวว่าเป็นผู้มี “ทีพระทีพระยา” (คนซอสามสาย 4)

> “มีรูปร่างที่เหมาะสม สันทัด ไม่ใหญ่โตจนเกินไป ไม่อ้วนหรือผอมมากจนเกินไป ถ้าอ้วนมากก็จะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติซอสามสาย เช่น การนั่งในขณะบรรเลง เช่นนั่งพับเพียบ นั่งคุกเข่า ซึ่งตำแหน่งของซอสามสายนั้นอยู่หน้าสุดของวง หากมีร่างกายที่ไม่เหมาะสมก็จะส่งผลต่อความงดงามของการบรรเลงซอสามสาย และความงดงามของวงดนตรีนั้น ๆ ด้วย” (คนซอสามสาย 6)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากการสัมภาษณ์จะเห็นว่า ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะทางกายภาพที่งดงาม อีกทั้งในการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีนั้นตำแหน่งของซอสามสายจะต้องอยู่ด้านหน้าสุดของวง ซึ่งความงดงามด้านบุคลิกภาพของผู้บรรเลงซอสามสายนั้นจึงส่งผลต่อความงดงามในด้านภาพลักษณ์ของซอสามสาย และวงดนตรี ซึ่งจะต้องมีการคัดเลือกในด้านลักษณะทางกายภาพของผู้บรรเลง อีกทั้งการบรรเลงซอสามสายจะต้องระมัดระวังในการรักษาความเรียบร้อย และงดงามในท่วงท่าของการบรรเลงไว้อยู่เสมอ อีกทั้งซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีแบบแผนในการบรรเลงที่มีความเฉพาะ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญด้านบุคลิกภาพที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับ**ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะ**การใช้คันชัก**แตกต่างจากซอด้วง ซออู้คือซอสามสายจะใช้**ช่วงคันชักยาวเป็นส่วนใหญ่** เช่น คันชัก 4 8 16 32 ซึ่งลักษณะการใช้คันชักแบบนี้**เหมาะสำหรับอากัปกริยาเคลื่อนไหวที่นิ่ง สุขุม ไม่โลดโผน** จึงเหมาะกับผู้ที่มีบุคลิกภาพที่นิ่ง เรียบร้อย เพราะถ้าใช้วิธีการสีเหมือนซอด้วง ซออู้จะทำให้การปฏิบัติซอสามสายนั้นดูหลุกหลิก และไม่งดงาม”(คนซอสามสาย 5)

นอกจากนี้บุคลิกภาพของคนซอสามสายนั้นมีความสัมพันธ์กับ **แบบแผนในการบรรเลงซอสามสาย** จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญด้านบุคลิกภาพ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “บุคลิกของซอสามสายต้อง**สุภาพเรียบร้อย** ไม่โลดโผน เพราะถ้า**คนที่โลดโผนมาบรรเลงซอสามสายก็มักจะเล่นกลอนที่โลดโผน** โลดโผนมันซอด้วงซออู้ ซอสามสายจะกลอนกลาง ๆ แต่ต้องคม ถ้าใช้กลอน ใช้วิธีสีแบบซออู้ ซอด้วงก็จะทำให้ท่วงท่า **ลีลาของซอสามสายนั้นไม่สง่างาม ความงดงามของซอสามสายก็จะหมดไป**” (คนซอสามสาย 7)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า บุคลิกภาพของคนซอสามสายที่มีความเหมาะสมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ**ที่มาของซอสามสายที่มาจากราชสำนัก** โดยให้ความสำคัญกับความ**งดงามด้านบุคลิกภาพที่ดี อากัปกริยาท่าทาง น้ำเสียงที่ไพเราะอ่อนหวาน ภาษาที่พูดแล้วน่าฟัง การแต่งกายที่เหมาะสม** ซึ่งนอกจากจะมีที่มาจากราชสำนักแล้ว ความสำคัญของบุคลิกภาพที่ดีของคนซอสามสายยังสัมพันธ์กับความเหมาะสมในการบรรเลง ซึ่งซอสามสายจะต้องบรรเลงอยู่ใน**ตำแหน่งหน้าวงดนตรี** อีกทั้งความเหมาะสมกับลักษณะ**ทางกายภาพของซอสามสาย** และ**แบบแผนในการบรรเลงซอสามสาย** จึงต้องคัดเลือกบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่นิ่ง สุขุม ไม่โลดโผนในการบรรเลงซอสามสายจึงจะสามารถทำให้ภาพลักษณ์ในการบรรเลงซอสามสายนั้นเรียบร้อย มีทีพระทีพระยาตรงตามภาพในอุดมคติของคนซอสามสายในราชสำนักการมีบุคลิกภาพที่ดีนั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับคนซอสามสายมาก เพราะการมีบุคลิกภาพที่ดีในทุก ๆ ด้านนั้นมีส่วนในการ

สนับสนุน ส่งเสริมทั้งด้านรูปธรรม และนามธรรมที่ทำให้ซอสามสาย และผู้บรรเลงซอสามสายมีความงดงาม มีความสง่างามสมเป็น “ศิลปศาสตร์” ชั้นสูงยิ่งขึ้น

1.2.มีใจชอบในซอสามสาย

“การมีใจชอบในซอสามสายนั้นเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนซอสามสายที่จะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลนั้น ๆ มีความตั้งใจมุ่งมั่นในการเรียน การฝึกฝนตนเองให้มีความเชี่ยวชาญในด้านซอสามสาย” (คนซอสามสาย 4) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญต่อการมีใจชอบในซอสามสาย โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีใจชอบในซอสามสายที่เกิดจาก **ลักษณะเสียงของซอสามสาย** โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์กล่าวถึงที่มาของซอสามสายที่**เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และค่านิยมของกลุ่มคนในราชสำนัก**ที่ชอบเสียงที่มีความไพเราะ นุ่มนวล อ่อนโยน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ที่มาของซอสามสายนั้นมาจากราชสำนักไทย ซึ่งอุปนิสัยของคนในราชสำนักนั้นจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากคนทั่ว ๆ ไป การพูด น้ำเสียง กริยามารยาทของคนในราชสำนักนั้นจะมีความเรียบร้อย สุภาพ เวลาที่พูดจะต้องน่าฟัง น้ำเสียงน่าฟัง จะไปพาทีเสียงแหบแสบสั่นไม่ได้ เขาถือกันว่าเสียงแบบนั้นไม่เป็นมงคล ซึ่งเสียงของซอสามสายก็มี**ความไพเราะ อ่อนโยน นุ่มนวล ไม่ดัง**จนเกินไป จึงเป็นเสียงที่เหมาะสมกับคนในราชสำนัก” (คนซอสามสาย 4)

“โดยส่วนมากบุคคลที่มีความชื่นชอบในเสียงที่ไพเราะ อ่อนโยน นุ่มนวลนั้นจึงมีความพอใจในเสียงของซอสามสาย” (คนสามสาย 9) โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์กล่าวถึง **มีใจชอบในลักษณะเสียงของซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในแง่ของเสียงซอสามสายนั้นมีความไพเราะแตกต่างจากซอด้วงที่เสียงแจ่ม ๆ สดใส หรือซออู้ที่เสียงเศร้า ๆ ซึ่งเสียงของซอสามสายจะอยู่กลาง ๆ โดยเสียงของซอสาม

สายนั้นจะเหมาะกับคนต้องรักในเสียงที่ นิ่ง ๆ เย็น ๆ เวลาเล่นเสียงของซอสามสายก็จะ**อ่อนหวานไพเราะ** ” (คนซอสามสาย 3)

นอกจากนี้การมีใจชอบในเสียงของซอสามสายนั้นยังเกิดจาก ซอสามสาย**เป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเลียนเสียงร้องของมนุษย์ได้**เหมือนมากที่สุด เป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการคลอร้องในวงดนตรีไทย จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“เสียงของซอสามสายนั้นมีความงดงาม ไพเราะ เป็นเครื่องที่มีเสียงเฉพาะตน และยังเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถใช้**คลอร้องได้เหมือนกับเสียงมนุษย์**มากที่สุด” (คนซอสามสาย 6)

ซึ่งความงดงามของซอสามสายนั้นไม่เพียงมีเสียงที่ไพเราะ อ่อนหวาน นุ่มนวล และสามารถเลียนเสียงร้องของมนุษย์ได้เหมือนที่สุดเท่านั้น ซอสามสายยังเป็นเครื่องดนตรีที่ “ถูกสร้าง และรังสรรค์จากกลุ่มคนในราชสำนักที่มีความวิจิตร งดงาม ประณีต ซึ่งผู้ที่มีความชื่นชอบในความงามทางศิลปะนั้นย่อมมีใจชอบใน ลักษณะรูปลักษณ์ของซอสามสาย” (คนซอสามสาย 4) จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการ **มีใจชอบในในลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“ในสมัยก่อนซอสามสายอยู่ในวัง เล่นกันอยู่ในกลุ่มเจ้านาย ดังนั้นซอสามสายจึงถูกสร้างและประดับตกแต่งด้วยวัสดุที่มีค่า หายาก มีราคาสูง เช่น งาช้าง ทองคำ เพชร พลอย เป็นต้น และยัง**ถูกสร้างจากช่างฝีมือที่มีจากช่างในวัง** ไม่ใช่ช่างชาวบ้านโดยทั่วไป ซึ่งเทคนิคการสร้างเครื่องดนตรีแบบชาวบ้านก็ไม่สวยเท่ากับแบบในวัง เพราะศิลปะชาวบ้านกับวังจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง รสนิยมก็แตกต่างกันด้วยคุณลักษณะนิสัยของคนวังจึงส่งผลต่อคุณลักษณะนิสัยของคนซอสามสายมาจนถึงปัจจุบัน” (คนซอสามสาย 7)

"ความงดงามของลักษณะทางกายภาพของซอสามสายนั้นเกิดจากการพัฒนามาจากคนในราชสำนัก สิ่งที่อยู่ในราชสำนักนั้นจะต้อง **งดงาม ประณีต วิจิตรบรรจง** ดังนั้นซอสามสายจึงเป็นเครื่องดนตรีที่งดงาม จึงทำให้**ชอบในความงดงามของซอสามสาย**" (คนซอสามสาย 9)

"การพัฒนาของรูปลักษณ์ของซอสามสายนั้นเรียกได้ว่าเป็นคลาสสิก คืองดงามถึงขั้นสุดยากที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้งดงามไปกว่าเดิม เพราะถูกพัฒนามาจากกลุ่มคนที่มีความรู้ มีความสามารถทางด้านศิลปะที่เป็นเลิศในราชสำนัก หากคนที่**ชื่นชอบในศิลปะก็ย่อมชื่นชอบในความงามทางรูปลักษณ์ของซอสามสาย**ด้วย" (คนซอสามสาย 4)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกรังสรรค์ได้อย่างงดงาม วิจิตรบรรจง ยากที่จะถูกปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาให้มีความสวยงามไปจากรูปลักษณ์ที่เห็นกันในปัจจุบัน อีกทั้งซอสามสายยังเป็นเครื่องที่มีเทคนิค วิธีการในการบรรเลงที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีใจชอบใน **ลักษณะการปฏิบัติซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

"ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกพัฒนารูปแบบวิธีการในการบรรเลง โดยสืบต่อกันมาจากคนในราชสำนัก ซึ่งลักษณะในการบรรเลงของซอสามสายนั้นจะต้อง **นิ่ง สุขุม สง่างาม**ตามลักษณะของคนในราชสำนัก โดยบุคคลที่จะมีความพอใจในการปฏิบัติซอสามสายจะต้องเป็นคนที่มีอุปนิสัยที่เรียบร้อย ไม่โลดโผน สุขุม จึงจะบรรเลงซอสามสายได้สง่างามเหมาะสมกับเป็นเครื่องดนตรีที่มาจากราชสำนัก" (คนซอสามสาย 7)

"ซอสามสาย**มีขนบตายตัว โลดโผนไม่ได้ เฮฮาสนุกสนานไม่ได้** แต่วิธีการบรรเลงของซอสามสายนั้นมีความคลาสสิกลงตัว ใน

การเล่นกับวงดนตรีที่เดินทางเพลงของซอสามสายเสียงของซอสามสายจะสอดขึ้นมาไพเราะ น่าฟัง” (คนซอสามสาย 6)

“ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มี**รูปแบบการบรรเลงเทคนิคต่าง ๆ การดำเนินทำนอง กลอนเพลง ทางเพลงที่เฉพาะ**จะไม่ปะปนกับทางของเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรี**ที่มีเสียงเบา** ดังนั้นจะต้องทำทางให้เหมาะสมจึงจะทำให้เสียงของซอสามสายนั้นสามารถเข้ากับวงดนตรีได้ ซึ่งในการทำกลอนและท่าทางในการบรรเลงนั้นจะต้องรักษาความสุขุม สง่างาม ตามแบบของคนในราชสำนัก” (คนซอสามสาย 9)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะในการปฏิบัติซอสามสายมีรูปแบบการบรรเลง เทคนิคต่าง ๆ การดำเนินทำนอง กลอนเพลง และทางเพลงที่เฉพาะตน ซึ่งจะต้องบรรเลงให้มีความสง่างามตามแบบแผนที่สืบทอดต่อกันมาจากราชสำนัก จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีใจชอบในซอสามสายเกี่ยวข้องกับ **การเห็นคุณค่าในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

“ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่สะท้อนให้เห็นถึง**ความงดงามของศิลปวัฒนธรรมของไทย** ซึ่งมีความงดงาม ไพเราะ สืบทอดกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสิ่งที่เยาวชนรุ่นใหม่ควรสืบทอด และรักษาให้เป็นมรดกของประเทศไทยต่อไป” (คนซอสามสาย 3)

“ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่สืบทอดต่อกันมา และเป็นเครื่องดนตรีที่มีเทคนิคในการบรรเลงที่วิจิตร บรรจง โดยมีการสืบทอดจากครูซอสามสายโบราณ**ที่มาจากราชสำนัก**” (คนซอสามสาย 9)

“ศิลปะทุกสิ่งทุกอย่างนั้นมีคุณค่า ให้เขาอยู่ถูกที่ถูกทางจะมีคุณค่าในตัวเอง ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีที่มาจากราชสำนัก ซึ่งเป็นเป็นสิ่งที่เราต้อง**ภาคภูมิใจที่จะต้องรักษา สืบทอด และเผยแพร่**ให้กับเด็ก ๆ รุ่นใหม่” (คนซอสามสาย 7)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกรังสรรค์จากกลุ่มคนซอสามสาย ที่สืบทอดต่อกันมาจากกลุ่มคนในราชสำนักของไทย โดยซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะ นุ่มนวล มีลักษณะทางกายภาพที่งดงาม อีกทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และเป็นเครื่องดนตรีที่มีการสืบทอดต่อกันมายาวนานตั้งแต่โบราณ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์และสามารถแบ่งการมีใจชอบออกได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) มีใจชอบในลักษณะเสียงของซอสามสาย 2) มีใจชอบในลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย 3) มีใจชอบในลักษณะในการปฏิบัติของซอสามสาย และ 4) การเห็นคุณค่าของการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย

1.3. มีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย (leaning commitment)

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎี และปฏิบัติควบคู่กันไป ดังนั้นในการเรียนซอสามสาย ผู้เรียนจะต้องมีมุ่งมั่นในการเรียน ซึ่งในการเรียนดนตรีนั้นผู้เรียนจะต้องมีความทุ่มเท มีวินัยในการเรียน และฝึกซ้อมถึงจะทำให้สามารถปฏิบัติทักษะทางซอสามสายได้อย่างชำนาญ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การเรียนซอสามสายนั้น**มีรายละเอียดเยอะมาก** และบางกรณีเป็น**เทคนิคเฉพาะ**ที่ไม่มีในเครื่องดนตรีอื่น ๆ ดังนั้นการเรียนการฝึกฝนซอสามสายจึง**ต้องใช้ความตั้งใจ และพยายามอย่างมาก** ถึงจะสามารถสีซอสามสายได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ” (คนซอสามสาย 3)

> “ซอสามสายก็เป็นเครื่องดนตรีที่ผู้เรียนจะต้องมีความตั้งใจในการเรียน ฝึกฝนถึงจะทำให้บุคคลนั้น**มีความเป็นเลิศด้านซอสามสาย**” (คนซอสามสาย 4)

ซึ่งในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายนั้น ครูซอสามสาย จะสังเกตจากความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนซอสามสาย หากผู้เรียนไม่มีความมุ่งมั่นในการเรียนครูซอสามสายก็จะไม่รับเป็นศิษย์ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

> “ในการเรียนซอสามสายถ้าครูเห็นว่า ผู้เรียนไม่ตั้งใจจริง ไม่เอาเรื่อง ครูก็จะไม่สอน**ไม่รับเป็นลูกศิษย์**ซอสามสาย” (คนซอสามสาย 8)

โดยในการเรียนซอสามสายนั้นจะต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายจากครูที่มีความเชี่ยวชาญทางซอสามสายโดยตรง เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่มีความประณีตละเอียดละออในการปฏิบัติอย่างมาก อีกทั้งผู้เรียนจะต้องสามารถรักษาวิชาความรู้ และวิธีการปฏิบัติซอสามสายตามแบบแผนโบราณอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และมีความชำนาญในการปฏิบัติซอสามสายจนมีความเป็นเลิศ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการรักษาแบบแผนในการปฏิบัติซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในสมัยนี้จะหาผู้ที่สนใจน้อยหนักเข้าไปอีก ถ้าจะพูดกันภาษาครูโบราณคือมีแต่พวกที่รู้ไม่จริง ผิวเผิน ร้อนวิชา ตั้งตัวเป็นครูเลย หรือตอนมาเรียนมาจับซอถ่ายรูป อัดวีดีโอไปแกะเอาเอง ซึ่งต่อไปกลุ่มคนพวกที่เรียนแบบนี้จะบอกว่าทางที่คนโบราณเล่นผิด อาจจะพลิกแผ่นดินไปเลยว่าซอสามสายต้องสีแบบนี้มันไปหมดแล้ว ดังนั้นจะต้องเลือกลูกศิษย์ที่จะสามารถรักษาวิชาความรู้ วิธีการปฏิบัติซอสามสายตามแบบแผนโบราณ ต้องไม่เอาไปดัดแปลง ปรับเปลี่ยนจนเสียของ หรือดูหมิ่นถิ่นแคลนความรู้ของครูซอสามสายโบราณ” (คนซอสามสาย 7)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายจะเห็นได้ว่า ในการรักษาความรู้วิธีการปฏิบัติ ตามแบบแผนในการบรรเลงซอสามสาย นั้นเป็นสิ่งที่ครูซอสามสายนั้นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก การเรียนซอสามสายนั้นมิใช่ของง่าย เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่ลึกซึ้งต้องอาศัยการศึกษาจากครูที่มีความรู้ทางด้านซอสามสายโดยตรง ต้องมีความมุ่งมั่นในการเรียน ฝึกฝนอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ยาวนาน จึงจะเป็นบุคคลที่มีความเป็นเลิศทางด้านซอสามสาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.4 มีความอดทน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้อง**มีความอดทน**โดยได้รับอิทธิพลมาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในคนในราชสำนักในอดีตโดยคนซอสามสายนั้นจะต้องเป็นผู้ที่**มีความอดทนในการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมที่เหมาะสม** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ความอดทนในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่สามารถ**ควบคุมอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม** ไม่สำรวม **กริยามารยาทจะต้องเรียบร้อย** ให้สมกับเป็นเครื่องดนตรีที่สืบทอดกันต่อมาจากราชสำนัก ซึ่งมีอิทธิพลมาจากวิถีชีวิตของคนในราชสำนักที่สืบทอดความรู้ทางซอสามสายจากครูซอสามสายในราชสำนักที่เป็นต้นแบบของคนซอสามสายในปัจจุบัน” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันคนซอสามสายนั้นจะต้องมี**ความอดทนในการปฏิบัติทักษะซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายนั้นต้องมีความอดทนเนื่องจากซอสามสายเป็นซอที่ถูกพัฒนา**วิธีการปฏิบัติ ระเบียบแบบแผน**มาจากครูซอสามสายในราชสำนัก จึงมีหลักการใน**การปฏิบัติที่ละเอียด** ซึ่งเป็นซอที่**เล่นให้เป็นให้ดียาก** คนส่วนมากชอบซอสามสายเพราะสวยงามของซอ จึงจะพบเห็นอยู่บ่อยที่เวลามาเรียนแล้ว คนไม่เป็นดนตรีเลยตั้งท่าถ่ายรูป เสร็จแล้วก็ไป ไม่มีความอดทน เรียนผิวเผิน ฉาบฉวยเพราะว่ามันไม่ได้ง่ายเหมือนซออื่น ๆ” (คนซอสามสาย 7)

> “ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่**สีให้ไพเราะนั้นยากยิ่งเพราะมีเทคนิคและวิธีการปฏิบัติที่ละเอียดละออ** ดังนั้นคนที่ฝึกซอสามสายนั้นจะต้องมีความอดทน และมีระเบียบวินัยอย่างมากในการฝึกซ้อมถึงจะทำให้เกิดผลที่น่าพึงพอใจ ไพเราะ น่าฟัง” (คนซอสามสาย 5)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะคนซอสามสายนั้นจะต้องมีความอดทน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายในราชสำนักที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบันทั้งการประพฤติปฏิบัติตน และการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย มีความพิถีพิถัน ละเอียดละออ ดังนั้นการเรียนรู้ฝึกฝนให้เป็นผู้มีความสามารถที่แท้จริงทางด้านซอสามสายจะต้องมีความอดทน 2 ด้านได้แก่ 1) มีความอดทนในการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมที่เหมาะสม และ 2) มีความอดทนในการปฏิบัติทักษะซอสามสาย

1.5 มีความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ประจำชาติของคนไทย ซึ่งเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมไทยที่ให้การยึดถือเรื่องการรู้คุณ การตอบแทนคุณผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งของคุณธรรมที่สังคมไทยนั้นยกย่อง โดยเฉพาะในกลุ่มนักดนตรีไทยนั้นการมีความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเรียน และการอยู่ร่วมกันในสังคม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายในการคัดเลือกลูกศิษย์ซอสามสายที่จะต้อง**มีความกตัญญูกตเวทีต่อครู** ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “เนื่องจากสังคมไทยเราสอนให้**รู้จักการกตัญญูรู้คุณ** ผูกผันกันไปจนตาย ขนาดตายไปแล้วก็ต้องไปทำบุญให้เราถูกปลูกฝังมาอย่างนี้ซึ่งในสังคมของคนซอสามสายนั้นความกตัญญูรู้คุณสิ่งที่ครูจะต้อง**สังเกตและตัดสินใจในการคัดเลือกลูกศิษย์**ที่จะถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายให้” (คนซอสามสาย 7)

> “คนซอสามสายนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความกตัญญู **รู้คุณของครู** ที่ได้อบรมสั่งสอน ไม่ยึดตนข่มท่าน ไม่เอาดนตรีไปฆ่าฟันกับคนอื่น **ให้เกียรติผู้อื่น** ดังนั้นจะสอนซอสามสายให้ใครอย่าสอนมั่ว **ต้องดูความกตัญญูด้วย** ” (คนซอสามสาย 6)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า ความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ทางซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในการคัดเลือกลูกศิษย์ทางซอสามสาย ครูจะต้องสังเกตถึงคุณลักษณะที่จะต้องมีความกตัญญู จึงจะตัดสินใจในการรับเป็นศิษย์ซอสามสาย หากผู้ใดไม่มีความกตัญญูก็จะไม่ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายให้ โดยความกตัญญูนี้ยังมีความหมายที่รวมไปถึง **การมีความกตัญญูต่อวิชาความรู้ทางซอสามสาย** โดยจะต้องสามารถรักษาวิชาความรู้ทางซอสามสายตามแบบแผนที่สืบทอดกันต่อมาแต่โบราณ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายต้องมีความกตัญญู รู้คุณค่าของ**ความรู้ที่ครูได้ถ่ายทอดมา รักษาแบบแผนในการปฏิบัติซอสามสาย**ที่ครูได้รับการถ่ายทอดตามแบบโบราณ” (คนซอสามสาย 8)

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของกลุ่มคนซอสามสายที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นเครื่องหมายของผู้ที่มีคุณธรรม จึงเป็นคุณลักษณะที่สมควรให้มีอยู่กับคนซอสามสายทุกคน ซึ่งบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวทิตาอยู่เป็นปกติวิสัยย่อมเป็นผู้ที่น่าชื่นชม นับถือ ยกย่อง จากสังคม

1.6 มีความเคารพ

การแสดงความเคารพนั้นเป็นสิ่งที่มีสามารถแสดงออกได้ในหลายลักษณะซึ่งการมีความเคารพของคนซอสามสายนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่จะต้องเป็นผู้ที่**มีความเคารพต่อเครื่องดนตรีซอสามสาย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การปฏิบัติต่อซอสามสายอย่างให้เกียรติ เช่น การดูแลรักษาซอสามสายให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ดีงาม ถูกต้อง ไม่เอาไปทำเสียหาย การรักษาความสะอาดของซอสามสาย ก็เป็นการรักษาเกียรติของซอสามสายเช่นกัน” (คนซอสามสาย 5)

> “การปฏิบัติต่อซอสามสายให้อยู่ในที่อันควร **ไม่อยู่ในที่ต่ำ ไม่เสือก ไส ผลัก โยน หรือ เดินข้าม** แม้กระทั่งหันเท้าไปทางเครื่องดนตรีซอสามสายก็ถือว่าเป็นการให้เกียรติต่อเครื่องดนตรีซอ

สามสาย เป็นสิ่งที่ถูกสอนกันต่อมาจากครูโบราณ” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้การให้ความเคารพนั้นคนซอสามสายจะต้องมี**ความเคารพต่อวิชาความรู้ทางซอสามสาย** ในการรักษาแบบแผน รักษาขนบ และวิชาการของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “วิชาการที่ครูซอสามสายโบราณคิดค้นไว้ และปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งหากไม่ศึกษาอย่างถ่องแท้ ไม่ปฏิบัติตามแบบแผนก็จะกลายเป็นซออื่นที่ไม่ใช่ซอสามสาย **การไม่ปฏิบัติตามแบบแผนหรือผิดวิธีเป็นการไม่ให้เกียรติต่อวิชาการทางซอสามสาย** เพราะจะทำให้เทคนิค วิธีการของซอสามสายดั้งเดิมนั้นสูญหายไป” (คนซอสามสาย 7)

อีกทั้งคนซอสามสายนั้นจะต้องเป็นผู้ที่**มีความเคารพต่อตนเอง และผู้อื่น** โดยการไม่กระทำการที่จะเป็นการล่วงเกินผู้อื่น จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายนั้นจะต้องเป็นคนที่**รู้จักการวางตัว** การปฏิบัติตนที่เหมาะสม การดูแล**ตรวจสอบตนเองอยู่เสมอว่าสิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ และจะไม่นินทาคนอื่น หรือกล่าวให้ร้ายผู้อื่น**” (คนซอสามสาย 1)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์คุณลักษณะคนซอสามสายในการมีความเคารพโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) มีความเคารพต่อเครื่องดนตรีซอสามสาย 2) มีความเคารพต่อวิชาความรู้ทางซอสามสาย 3) มีความเคารพต่อตนเอง และผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเป็นเป็นคุณลักษณะที่คนซอสามสายพึงมี ซึ่งทำให้วิชาการทางซอสามสายคงอยู่ยั่งยืนอย่างมีคุณค่า และยังทำให้เกิดความรักใคร่ ความสามัคคี กลมเกลียว เอื้ออาทรซึ่งกัน และกันในหมู่นักดนตรี ตลอดถึงบุคคลทั่วไป

1.7 มีอัธยาศัยที่ดี

การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีนั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นคุณลักษณะของคนซอสามสายที่ “ทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่ม หรือหมู่

คณะที่ดีงามเพราะจะทำให้บุคคลในกลุ่ม หรือหมู่คณะมีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว มีความเอื้ออาทร และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน” (คนซอสามสาย 4) ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีอัธยาศัยที่ดีของคนซอสามสาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับอุปนิสัยของคนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายจะต้องเป็นผู้ที่**เสียสละ** ถ้าจะรับอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเป็น**ผู้ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน** และต้องเป็นคนที่**ใจกว้าง** รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น **รู้การควรไม่ควร** ต้องยอมในสิ่งที่ควรยอม **ไม่ชิงดีชิงเด่น ไม่ระรานผู้อื่น** ดังนั้นคนที่จะเล่นซอสามสายต้องมีลักษณะดังที่กล่าวไปถึงจะทำให้บรรเลงซอสามสายได้ดีเพราะเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดี” (คนซอสามสาย 7)

โดยครูซอสามสายนั้นจะคัดสรรลูกศิษย์จากการมีอัธยาศัยที่ดีต่อครู และผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อความเต็มใจที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายให้อย่างไม่ปิดบัง จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ครูซอสามสายจะประเมินลูกศิษย์จากการประพฤติตน**การช่วยเหลือ**เพื่อนร่วมวง **การเสียสละ**ในการทำกิจกรรมของส่วนรวม การรักษาความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดไป การไม่เอาความรู้ไปใช้ในทางที่**แก่งแย้งชิงดีชิงเด่น**กับใครอย่างไม่มีเหตุมีผล” (คนซอสามสาย 9)

> “ครูโบราณจะต้องสังเกตลูกศิษย์ว่าคนนั้นเป็นคนที่ร้อนวิชาไหม ถ้าได้วิชาไปแล้วไม่เอาวิชาที่ได้เรียนไป**โอ้อวดกับผู้อื่น**” (คนซอสามสาย 6)

> “หากเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดี มีอัธยาศัยที่ดีต่อครู ครูก็จะ**เต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้อย่างไม่ปิดบัง** โดยไว้ใจให้เรา**เป็นตัวแทน**ที่จะรักษาและสืบทอดความรู้ทางซอสามสายต่อไป” (คนซอสามสาย 5)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะของคนซอสามสายที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยที่ดี เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะทำให้คนซอสามสายผู้นั้น

เป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น ทำให้มีส่วนสนับสนุนในการศึกษาหาความรู้จากครูผู้มีความรู้ทั้งหลาย ซึ่งครูจะถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้อย่างเต็มใจ และไม่ปิดบัง รวมถึงมีผลดีต่อการถ่ายทอดความรู้ของคนซอสามสายผู้ให้ไปยังผู้อื่น (ศิษย์) อีกด้วย นอกจากนั้นคนซอสามสายผู้นั้นยังเป็นรักใครในกลุ่มนักดนตรีด้วยกันซึ่งเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างเป็นสุข ทำให้เกิดการยอมรับ เชื่อถือ เกรงใจ รักใคร่ของคนในสังคมดนตรี

2.คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจในทางทฤษฎี หลักการต่าง ๆ ที่เป็นคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะด้านพุทธิพิสัยของคนซอสามสายได้ 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายได้ข้อค้นพบที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมาของซอสามสาย ซึ่งการศึกษาด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสายนั้นจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนซอสามสาย (คนซอสามสาย 4) โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้องมีความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย โดยจะทำให้ทราบถึง **บริบทสังคมของกลุ่มคนซอสามสายในแต่ละยุคสมัย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การศึกษาความเป็นมาของซอสามสายจะทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในคนซอสามสายในอดีต ที่มีความแตกต่างจากปัจจุบัน เนื่องจาก**ความคิด ค่านิยม สังคม ของคนซอสามสายที่ต่างกันในแต่และยุคสมัย**” (คนซอสามสาย 6)

นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสายในอดีตเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตนของคนซอสามสายในปัจจุบัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การทราบถึงประวัติความเป็นมาจะทำให้เรารู้ว่าซอสามสายนั้นถูกสร้างมาจากที่ใด มีบทบาทหน้าที่ และขนบธรรมเนียมในการบรรเลงอย่างไร การปฏิบัติตน กริยามารยาท ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ซึ่ง**ใช้เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตนของคนซอสามสายในปัจจุบัน**” (คนสามสาย 9)

ซึ่งการศึกษาประวัติความเป็นมาของซอสามสายนั้นจะทำให้เกิดการเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจในการรักษาและสืบทอดวิชาความรู้ทางซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การรู้ประวัติความเป็นมาของซอสามสายนั้น จะทำให้ผู้สนใจผู้นั้น**มีความรู้ ความเข้าใจ ทำให้เห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจ**ในวิชาการทางซอสามสาย จนเกิดความพอใจ รักใคร่ ซึ่งจะนำไปสู่ค่านิยมในสิ่งนั้นของคนผู้นั้น จนกระทั่งคนผู้นั้นจะรักษา และสืบทอดซอสามสายไปตลอดชีวิตของคนผู้นั้น” (คนสามสาย 4)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้องมีความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสายนั้นส่งผลให้คนซอสามสายผู้นั้นเกิด ความเข้าใจถึงบริบทสังคมของกลุ่มคนซอสามสายในแต่ละยุคสมัย เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตนของคนซอสามสายในปัจจุบัน อีกทั้งยังทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการรักษาสืบทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายของคนซอสามสายผู้นั้นต่อไปในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.2 ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

คุณลักษณะคนซอสามสายอีกประการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้มีความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วนซึ่งในศาสตร์แขนงอื่น ๆ นั้นการมีความรู้เรื่องทฤษฎีก็เป็นสิ่งที่จะทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความรู้ความเข้าใจทั้งความรู้พื้นฐานตลอดจนความรู้ขั้นสูงในศาสตร์แขนงนั้น ๆ “สิ่งใดๆ ก็ตามที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานสิ่งนั้นจะต้องมีหลักวิชาการทั้งส่วนที่เป็นความรู้ และปฏิบัติอย่างครบครัน จึงจะสามารถดำรงความถูกต้อง ดีงามต่าง ๆ เอาไว้ได้ ซอสามสายก็หนีไม่พ้นกฎเกณฑ์นี้เช่นกัน” (คนซอสามสาย 4) “การสืบทอดของซอสามสายนั้นมีการสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ครูซอสามสายโบราณท่านจะต้องมีหลักเกณฑ์ วิธีการต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ” (คนซอสามสาย 5) โดยความรู้ ความเข้าใจในหลักวิชาการ และทฤษฎีทางซอสามสายนั้นสัมพันธ์กับการปฏิบัติซอสามสายด้านทักษะ โดยคนซอสามสายนั้นจะต้องความรู้เรื่องวิชาการ และทฤษฎีทางซอสามสายก่อนจึงจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติซอสามสายได้อย่างถูกต้อง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายนั้นจะต้องมีความรู้ทางทฤษฎี และหลักการซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การบรรเลงซอสามสายนั้น จะให้ไพเราะ ดีงามจะต้องรู้จักเริ่มจากการนั่ง การคอนซอ การใช้นิ้ว ใช้คันชักในลักษณะต่าง ๆ การสีในวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น สีเดี่ยว สีรวมวงหลาย ๆ แบบ เช่น วงมโหรี วงเครื่องสายผสม การสีแบบขับไม้ ไกวเปล ฉุยฉายนั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งล้วนเป็น**การปฏิบัติที่เกิดจากความเข้าใจในทฤษฎี และหลักการของซอสามสาย**ทั้งสิ้น” (คนซอสามสาย 7)

> “หากผู้เรียนมีความรู้ใน**หลักการทางดนตรี และทฤษฎีทางซอสามสาย**ก็จะทำให้สามารถปฏิบัติซอสามสายได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ เข้าถึงอารมณ์” (คนซอสามสาย 1)

ความรู้ทางทฤษฎีทางซอสามสายเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาควบคู่ไปกับการปฏิบัติซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการสั่งสมความรู้ด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ความรู้เรื่องวิชาการ และทฤษฎีทางซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องใช้เวลา และการเก็บสะสมวิชาความรู้เป็น **ระยะเวลายาวนาน** ซึ่งหากผู้ใดมีความรู้ในด้านทฤษฎีทางซอสามสายมากก็**จะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของทฤษฎีในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น** ซึ่งเป็นการรักษารูปแบบ วิธีการที่ถูกต้อง ซึ่งสืบทอดต่อมาอย่างยาวนาน และจะทำให้ปฏิบัติซอสามสายได้อย่าง ไพเราะ ได้เสียงที่ทำให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ทางดนตรี ตามที่ผู้ปฏิบัติซอสามสายต้องการให้เกิด เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า เป็นต้น” (คนซอสามสาย 4)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การมีความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสายที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติซอสามสายที่ถูกต้องตามแบบแผนการปฏิบัติซอสามสายที่สืบทอดกันต่อมาแต่โบราณ ซึ่งในการสั่งสมความรู้ทางทฤษฎีและหลักการซอสามสายนั้นจะต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ซึ่งผู้ที่มีความรู้ทางทฤษฎีซอสามสายมากเท่าไหร่ก็จะส่งผลต่อการปฏิบัติซอสามสายที่ดีมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งการมีความรู้ทางทฤษฎี และหลักการซอสามสายนั้นยังเป็นการรักษาและสืบทอดความรู้ทางซอสามสายแต่โบราณให้คงอยู่ต่อไปได้ในปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.3 ความรู้ด้านวรรณคดีไทย

คุณลักษณะคนซอสามสายอีกประการหนึ่งที่สำคัญ และมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ที่ส่งผลถึงการปฏิบัติซอสามสายโดยตรง คือ การตีความบทประพันธ์ การคลอร้อง และการบรรเลงซอสามสายในการอ่านบทประพันธ์ โดยการมีความรู้เรื่องวรรณคดีนั้นจะทำให้คนซอสามสายมีความเข้าใจเรื่องราวของวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ซึ่งบทประพันธ์ที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทยนั้นนิยมใช้บทประพันธ์ที่มาจากวรรณคดีไทย ซึ่งจะสัมพันธ์ไปถึงการบรรเลงซอสามสายให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้ตรงตามความหมายและอารมณ์ของบทประพันธ์นั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง และไพเราะ จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แสดงความคิดเห็นที่

สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสาย ใน**ความรู้ด้านวรรณคดีไทย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ความรู้เกี่ยวกับบทประพันธ์ วรรณคดีต่าง ๆ เพื่อให้**ทราบถึงความหมายและการตีความบทประพันธ์ การสื่ออารมณ์**ซึ่งสามารถใช้ควบคู่กับการบรรเลงซอสามสาย ใน**การคลอร้อง การสีซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์**ได้” (คนซอสามสาย 9)

> “ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในวรรณคดีจะทำให้เราเราก็จะสามารถสีซอสามสายให้เกิดอารมณ์ตรงกับความหมายของบทประพันธ์ในวรรณคดีนั้น ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อถึงได้เป็นอย่างดี โดยคนซอสามสายจะทำหน้าที่**สื่อสารผ่านเสียงของซอสามสาย**” (คนซอสามสาย 5)

ตัวอย่างของบทเพลงที่ใช้บทประพันธ์ในวรรณคดี โดยคนซอสามสายจะต้องตีความบทประพันธ์ที่มาวรรณคดีไทย จากตัวอย่าง เพลงพญาโศก ที่กล่าวว่า

> “การมีความรู้เรื่องวรรณคดี จะ**ทำให้เราเข้าใจอารมณ์ของบทเพลงนั้น** ๆ เช่น เนื้อ**เพลงพญาโศก** ใช้บทร้องที่มาจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวว่า เหลือบเห็นพระไวยอาลัยพ่อ น้ำพระเนตรคลอคลอถึงหลวงแผนเป็นทหารผลาญย่อยมาร้อยแดน พระกริ้วแค้นตรัสสั่งพระไวยพลัน ซึ่งกล่าวถึงอารมณ์เศร้าโศก อาลัย ผสมโกรธแค้นของพระพันวสาเจ้ากรุงอยุธยาที่มีต่อขุนแผนผู้เป็นแม่ทัพและข้าราชบริพารที่โปรดปรานอย่างชัดเจน ซึ่ง**คนซอสามสายจะต้องทำเสียงของซอสามสายให้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครออกมาให้ได้**” (คนซอสามสาย 4)

เห็นได้ว่าคนซอสามสายนั้นควรจะมีความรู้เรื่องวรรณคดี เพราะการมีความรู้ในเรื่องราวของวรรณคดีไทยต่าง ๆ จะเป็นส่วนช่วยทำให้ เข้าใจบทบาท อารมณ์ สถานการณ์ของตัวละครที่อยู่ในบทเพลงหรือบทร้องเพลงต่าง ๆ ทำให้การบรรเลงซอสามสายสามารถสื่อ

ถึงอารมณ์ของบทบาทของตัวละคร ในบทเพลงได้อย่างชัดเจน มีชีวิตชีวา เข้าถึง และถ่ายทอดอารมณ์ได้ถูกต้องตามเจตนาของผู้ประพันธ์

2.4 ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์

บทบาท และหน้าที่ของซอสามสายนั้นนอกจากการบรรเลงในวงดนตรี และการบรรเลงเดี่ยวแล้ว หน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการสีคลอร้อง และการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าคุณลักษณะของคนซอสามสายนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ**บทบาทหน้าที่ของซอสามสาย** จากตัวอย่างข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่**มีหน้าที่ในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์** เช่น การสีขับไม้ประกอบการอ่านกาพย์ขับไม้ ซึ่งใช้ในพระราชพิธีต่าง ๆ มาแต่โบราณซึ่งจะต้องมีความรู้ในการท่วงทำนองของบทประพันธ์จึงจะสามารถสีซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์ได้ กลมกลืน ไพเราะ” (คนซอสามสาย 6)

ซึ่งในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้น คนซอสามสายจะต้องมีความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ จากตัวอย่างข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

Chulalongkorn University

> “บทร้องเพลงไทยนั้นส่วนใหญ่จะเป็นบทร้อยกรองประเภทต่าง ๆ เช่น **กลอน กาพย์ ฉันท์ โคลง ร่าย** ซึ่งมีความไพเราะตามแบบแผนฉันทลักษณ์ของบทร้องกรองนั้น ๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นส่วนส่งเสริมการสีซอสามสายได้อย่างดียิ่งขึ้น” (คนซอสามสาย 4)

> “ถ้ามีความรู้ในการอ่านบทประพันธ์ จะ**ทำให้เข้าใจการใช้เสียงต่าง ๆ ที่ใช้ในทำนองการอ่านบท**

ประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้สามารถบรรเลงซอสามสายได้อย่างกลมกลืน ” (คนซอสามสาย 1)

“ต้องรู้จักทำนองสรภัญญะ เช่น การสีซอสามสายกับการอ่านวสันดิลกฉันท์ประกอบทำนองสรภัญญะ ซึ่งต้องมีความรู้เกี่ยวกับ**ท่วงทำนองของบทประพันธ์ถึงจะสามารถสีซอสามสายให้เข้ากับการอ่านบทประพันธ์**ได้” (คนซอสามสาย 8)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า หน้าที่ของซอสามสายที่มีมาตั้งแต่โบราณนั้น คือการบรรเลงในวงขับไม้ โดยจะต้องบรรเลงประกอบการอ่านบทประพันธ์ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญ โดยกำหนดบทบาททางสังคมโดยกลุ่มคนในราชสำนักแต่โบราณ ซึ่งทำให้คนซอสามสายนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ที่จะเป็นส่วนสนับสนุนให้คนซอสามสายนั้นสามารถประดิษฐ์ ตกแต่งเสียงของซอสามสายให้เกิดความไพเราะ และกลมกลืนกับฉันทลักษณ์อันเป็นลักษณะการอ่านบทประพันธ์ และท่วงทำนองอื่น ๆ ที่ใช้ในการอ่านบทประพันธ์ประเภท กลอน กาพย์ ฉันท์ โคลง ร่าย เป็นต้น

2.5 ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทบาทหน้าที่ของซอสามสายในการบรรเลงรวมวงนั้นนอกจากจะต้องบรรเลงในวงดนตรีร่วมกับเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ แล้ว ยังมีหน้าที่สีคลอร้อง และการว่าดอก ดังนั้นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของคนซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้องมีความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

“ซอสามสายนั้นจะมีหน้าที่ใน**การคลอร้อง หรือว่าดอก** ซึ่งจะต้องมีความรู้และเข้าใจในหลักการขับร้องเพลงไทย เพื่อให้สามารถสีคลอร้อง หรือเลียนเสียงร้องได้ โดยคนซอสามสายที่มีความรู้ในการขับร้องเพลงไทยจะช่วยให้**สามารถสีคลอร้องได้กลมกลืน** หรือถ้าคนร้องลืมบทร้องคน

ซอสามสายก็จะ**สามารถช่วยคนร้องให้สามารถร้องต่อไปได้จนจบเพลง**” (คนซอสามสาย 9)

ซึ่งในการฝึกหัดการคลอร้องนั้น คนซอสามสายจะต้องฝึกขับร้องเพลงไทยไปด้วยเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในการใช้เสียง และเทคนิคต่าง ๆ ของการขับร้องเพลงไทย ซึ่งคนซอสามสายจะต้องฝึกการใช้เสียงของซอสามสายให้มีความกลมกลืนกับเสียงของคนร้อง จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “เวลาจะหัดสีคลอร้อง จะต้องเข้าใจทำนอง และต้องรู้ว่าเสียงที่ร้องนั้นจะต้องใช้นิ้วใด สายใด ตำแหน่งใดจึงจะกลมกลืน เหมาะสมกับเสียงของคนร้องมากที่สุด” (คนซอสามสาย 3)

ซึ่งคนซอสามสายนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องร้องเพลงไทยได้เหมือนกับคนร้อง จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการขับร้องเพลงไทยก็จะสามารถทำให้สีคลอร้องได้อย่างกลมกลืน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การคลอร้อง**ไม่จำเป็นต้องร้องเพลงได้** แต่จะต้องรู้แนวทาง โครงสร้างของเพลงนั้น ๆ จึงจะสามารถสีซอสามสายคลอร้องได้อย่างเหมาะสม กลมกลืน มีชีวิตชีวา” (คนซอสามสาย 4)

> “การที่มีความรู้เรื่องการร้องเพลงไทยนั้น จะว่าไม่มีเลยก็ได้แต่ก็จะเสียเปรียบคนที่เขามี ถ้าร้องได้มันจะก้าวหน้า การเอื้ออะไรพวกนี้จากทางร้องเอามาใช้กับซอสามสายได้หมด แม้แต่การที่จะแต่งทางเดี่ยว นั้นจะต้องมีเอื้อนซึ่งมาจากทางร้อง แต่คนซอสามสายทุกคน**ไม่จำเป็นต้องร้องเพลงได้**เพียงแต่ต้องรู้หลัก และวิธีการในการขับร้องก็จะทำให้สามารถสีคลอร้องได้” (คนซอสามสาย 7)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีหน้าที่ที่สำคัญในวงดนตรีคือการสีคลอร้อง และการว่าดอก ซึ่งคนซอสามสายนั้นไม่จำเป็นต้องร้องเพลงไทยได้เหมือนกับคนร้อง แต่จะต้องมีความรู้ และเข้าใจในหลักการขับร้องเพลงไทย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้การสีคลอร้องนั้น มีความไพเราะ เหมาะสม กลมกลืนกับการขับร้องใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทเพลงต่าง ๆ ได้ดี มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น โดยถ้าคนซอสามสายมีความรู้ในการขับร้อง และมีความแม่นยำในทางร้อง รวมถึงระดับเสียงที่ใช้ในการขับร้องก็จะสามารถช่วยเหลือประคับประคองคนร้องให้สามารถขับร้องไปจนจบเพลงได้อย่างกลมกลืน

2.6 ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย

"นาฏศิลป์เป็นวิชาที่ว่าด้วยการฟ้อนรำ และการละคร มีจุดประสงค์ตรงที่เน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ภาษาท่ารำ การตีบท โดยใช้สรีระต่าง ๆ ในการสื่อความหมายซึ่งในการแสดงทางนาฏศิลป์จะต้องมีดนตรีที่ใช้เพื่อบรรเลงประกอบการแสดง ดังนั้นเสียงดนตรีจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยในการเร้าอารมณ์ผู้ชมให้เกิดความเคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ในการแสดงนั้น กริยาอาการต่าง ๆ ของผู้แสดง เป็นต้นว่า กระโดด ร้องไห้ เดิน ก็ต้องมีการร่ายรำแสดงบทบาทไปตามเสียงดนตรี" (คนซอสามสาย 4) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้อง มีความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> "ซอสามสายซึ่งซอสามสายก็เป็นเครื่องดนตรีที่ถูกใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์มาแต่โบราณ" (คนซอสามสาย 5)

> "ในสมัยก่อนการแสดงละครใน ซึ่งเป็นการแสดงในราชสำนักฝ่ายใน จะใช้ซอสามสายแทนเสียงของปี่ในการสีประกอบท่ารำต่าง ๆ ซึ่งด้วยเหตุที่ว่าในราชสำนักฝ่ายในนั้นไม่อนุญาตให้ผู้ชายเข้าไปบรรเลงจึงใช้นักดนตรีผู้หญิงสีซอสามสายแทน เช่น ในการสีเพลงฉุยฉาย เชิดนอก เป็นต้น" (คนซอสามสาย 6)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยถูกกำหนดบทบาทหน้าที่จากความเหมาะสมของกลุ่มคนในราชสำนักมาแต่โบราณ และสืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อมโยงกับการกำหนดหลักและวิธีการบรรเลงซอสามสายของครูซอสามสายในราชสำนักไทยที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สัมพันธ์กับนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีการกำหนด **วิธีการบรรเลงซอสามสายที่สัมพันธ์กับท่าทางทางนาฏศิลป์** จากตัวอย่างข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “โบราณาจารย์ทางซอสามสายกำหนดไว้ว่า ต้อง**สีให้ได้ทั้งสามท่าเพลง** คือ **ท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์** ซึ่งท่าต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับท่าทางของนาฏศิลป์ทั้งสิ้น นอกจากนั้นบางบทเพลงยังมีท่ารำประกอบ เช่น เพลงฉุยฉาย เพลงเชิดนอก การมีความรู้และเข้าใจท่าทางต่าง ๆ ของตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และอากัปกริยาต่าง ๆ เช่น **โกรธ รัก เศร้าโศก เขินอาย** จะทำให้สีซอสามสายได้ถึงบทบาทของตัวละครต่าง ๆ ทางนาฏศิลป์มากขึ้น” (คนซอสามสาย 4)

> “ท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ ที่กล่าวถึงท่าในการสีซอสามสายแต่โบราณนั้น ตัวละครแต่ละตัวที่กล่าวมานั้นจะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น ยักษ์โกรธก็จะแตกต่างจากพระโกรธ เพราะเวลาพระโกรธก็จะโกรธแบบสุภาพไม่เหมือนกับเวลาที่ยักษ์โกรธที่จะดุดัน หนักแน่น เป็นต้น” (คนซอสามสาย 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ซึ่งในการบรรเลงซอสามสายที่มีความสัมพันธ์กับนาฏศิลป์นั้น **ไม่จำเป็นที่จะต้องบรรเลงซอสามสายไปพร้อมกับการแสดงทางนาฏศิลป์**เสมอไป ซึ่งในการพัฒนาวิธีการบรรเลง และทางเพลงของครูซอสามสายนั้น ได้พัฒนาการบรรเลงซอสามสายประเภท**เพลงเดี่ยว** ซึ่งเป็นบทเพลงที่แสดงถึงอากัปกริยาของตัวละครทางนาฏศิลป์ จากตัวอย่างข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายจะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการบรรเลง ที่แสดงให้เห็นถึงท่าทางของตังละคร เช่นการกระโดด การเหาะเหินเดินอากาศ การวิ่ง การกอด การจูบ การแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละคร ซึ่งจะต้องจินตนาการถึงท่าทางต่าง ๆ ในการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยจะต้อง

บรรเลงซอสามสายให้สอดคล้องมากที่สุด” (คนซอสามสาย 6)

“การสีซอสามสายในบทเพลงที่มีท่ารำทางนาฏศิลป์เป็นส่วนประกอบ ซึ่ง**ไม่จำเป็นว่าต้องมีผู้ปฏิบัตินาฏศิลป์อยู่เบื้องหน้า** ซึ่งถ้าผู้สีมีความเข้าใจท่าทางนาฏศิลป์จะทำให้สีได้ดีขึ้น เหมาะสมขึ้น ตัวอย่าง เพลงเดี่ยวฉุยฉาย เชิดนอก กราวใน ทยอยเดี่ยว เป็นเพลงที่มีท่าทางนาฏศิลป์ประกอบบทเพลงไปด้วย ดังนั้นถ้าผู้สีซอสามสายเข้าใจท่ารำของนาฏศิลป์ ก็จะสามารถสีได้เหมาะสม กลมกลืนกับบทบาทของตัวละครตามบทเพลงนั้น ๆ เป็นอย่างดี” (คนซอสามสาย 5)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้นมีความจำเป็นกับการสีซอสามสายอย่างยิ่ง ซึ่งผู้บรรเลงซอสามสายควรจะต้องศึกษาให้ตนเองมีความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยซึ่งในหลักการบรรเลงซอสามสายนั้นจะประกอบไปด้วย ท่าพระ ท่านาง ท่างยักษ์ โดยสัมพันธ์กับตัวละครทางนาฏศิลป์ไทย ซึ่งหากคนซอสามสายนั้นมีความเข้าใจถึงท่าทางทางนาฏศิลป์ไทยก็จะสามารถสีซอสามสายได้เข้าถึงบทบาทและอารมณ์ของบทเพลงที่มีความสัมพันธ์กับท่าทางของตัวละครทางนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นการรักษากฎเกณฑ์ และวิธีการต่าง ๆ ของซอสามสายไว้ได้อย่างสง่างาม ครบถ้วนตามรูปแบบวิธีการบรรเลงซอสามสายที่สืบทอดกันมาจากโบราณ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.7 ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

ดนตรีไทยถือเป็นศิลปะศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความวิจิตร งดงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งในการบรรเลงที่แสดงถึงปัญญา และความเป็นเลิศในการบรรเลงนั้นคือการปรับปรุงทางเพลงที่มีความเหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในการบรรเลง ซึ่งในการดำเนินทำนองของดนตรีไทยนั้น เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นในวงดนตรีจะมีอิสระในการแปรทำนอง ดังนั้น “ในการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ในการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวงดนตรีนั้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากสำหรับคนซอสามสาย เนื่องจากซอสามสายเป็น

เครื่องดนตรีที่มีหลักการ และขนบในการบรรเลงที่มากและยังเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบากว่าเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ ในวงดนตรีไทย จึงทำให้ผู้ที่บรรเลงซอสามสายนั้นต้องสามารถแปรทำนองในการบรรเลงซอสามสายให้เหมาะสม” (คนสามสาย 7) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ คุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้องมีความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การบรรเลงรวมวงนั้นถ้าคนซอสามสายมีความรู้ในการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงก็จะสามารถ**ทำทางเพื่อหลบหลีก ในการเล่นกับวงถ้าเดินทางซอสามสายเสียงจะสอดแทรกขึ้นมาโดยไม่โดนเสียงของเครื่องดนตรีทับ**” (คนซอสามสาย 6)

> “เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่**มีเสียงค่อนข้างเบากว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวง** ดังนั้นการปฏิบัติให้สอดคล้องตามโอกาสจะทำให้เสียงซอสามสาย**แสดงความเด่นของเสียงซอสามสายได้**โดยไม่โดนทางเพลงของเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงทับ” (คนซอสามสาย 7)

นอกจากนี้ในการแปรทำนองของซอสามสายให้มีความเหมาะสมในการบรรเลงในวงดนตรีนั้น**จะต้องรักษาความเรียบร้อย และความสง่างาม ทั้งท่วงท่า และท่วงทำนองในการบรรเลง** จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ ที่มีผลต่อการแปรทำนองของซอสามสายที่เหมาะสมไว้ว่า

> “สมัยก่อนครูดนตรีโบราณจะเล่นดนตรีได้หลากหลายชนิด โดยจะเข้าใจกลอนเพลงและทางเพลงของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงการดำเนินทำนองของซอสามสายที่เหมาะสม และเป็นกลอนเฉพาะของซอสามสาย โดย**ไม่เอากลอนของเครื่องดนตรีอื่นมาปะปน**” (คนซอสามสาย 9)

> “ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีแบบแผนในการบรรเลงที่มีรูปแบบเฉพาะ ค่อนข้างจะเป็นขนบที่ตายตัว **โลดโผนไม่ได้**

> **เฮฮาสนุกสนานไม่ได้** แต่ซอสามสายนั้นคลาสสิก ลงตัวจะต้องรักษาความเรียบร้อย ความสง่างามในการบรรเลง รวมถึง**การแปรทำนอง**อีกด้วย” (คนซอสามสาย 6)

จะเห็นได้ว่า ความรู้ในการบรรเลงและการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ นั้นเป็นสิ่งสำคัญในการบรรเลงรวมวงของซอสามสาย ซึ่งซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะของเสียงที่เบากว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ดังนั้นหากคนซอสามสายนั้นมีความรู้ในการบรรเลงการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวงดนตรีก็จะสามารถทำทางเพื่อหลบหลีกเพื่อไม่ให้เสียงและทางเพลงและเสียงของเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาทับจนทำให้ไม่ได้ยินเสียงของซอสามสาย และในการแปรทางของซอสามสายจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการดำเนินกลอน โดยจะไม่โลดโผนแต่จะต้องรักษาแนวทางในการบรรเลงที่สง่างาม มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งเป็นรักษาแบบแผน และกลอนเพลงของซอสามสายที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

3.คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain)

การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสายที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการปฏิบัติทักษะต่าง ๆ ที่เป็นคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะด้านทักษะพิสัยของคนซอสามสายได้ 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.1 การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีไทยชิ้นหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้มาจากกลุ่มคนที่มีความรู้และเป็นปราชญ์ในราชสำนักไทยโดยมีการถ่ายทอดต่อกันมามากกว่าร้อยปี ดังนั้น “ความรู้และหลักการในการปฏิบัติซอสามสายนั้นจึงมีแบบแผน และเทคนิควิธีการที่ละเอียดลออ ซึ่งจะต้องอาศัยการเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติที่มุ่งมั่น ตั้งใจ ประณีตจึงจะสามารถรักษาหลักการในการปฏิบัติ และเทคนิคต่าง ๆ ในการปฏิบัติซอสามสายไว้ได้อย่างครบถ้วน” (คนซอสามสาย 5) ตามที่ได้สืบทอดกันต่อมาแต่โบราณ “หลักการสีซอสามสาย การใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการสีซอสามสายนั้นมีหลักการเฉพาะตนที่คนซอสามสายจะต้องสามารถปฏิบัติได้ตามระเบียบแบบแผนที่ครูซอสามสายโบราณกำหนด” (คนซอสามสาย 9) จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่ตรงกันเกี่ยวกับคุณลักษณะของ

คนซอสามสายที่จะต้องมีความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายได้ตามทฤษฎี และหลักการของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายจะต้องสามารถ**ปฏิบัติได้ตามหลักการของซอสามสายที่ถูกต้อง** เช่น การคอนซอ การไกวซอ การใช้นิ้ว การจับคันชัก การใช้คันชักต่าง ๆ (คนซอสามสาย 7) การนั่ง การสีแบบขับไม้ ไกวเปล ฉุยฉาย สายน้ำไหล คันชักงูเลื้อย นิ้วนาคสะดุ้ง นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วแอ้ นิ้วชุน นิ้วชั่ง (คนซอสามสาย 5) การใช้คันชักหนุนคันชัก หนุนไปกี่พยางค์ การถอนคันชักจะต้องถอนไปกี่พยางค์ ซึ่งเป็นหลักการและเทคนิคต่าง ๆ ที่มีรายละเอียดอีกมากมาย ซึ่งคนซอสามสายจะต้องเรียนรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน” (คนซอสามสาย 8) ซึ่งมีหลักการในการปฏิบัติซอสามสายอีกมากมายที่คนซอสามสายจะต้องเรียน และสามารถปฏิบัติให้ครบถ้วน เพราะหากเราไม่ทำตามสิ่งที่ครูซอสามสายโบราณคิดค้น สืบทอดกันมายาวนานนั้น ไปใช้เทคนิคของเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาปฏิบัติก็ทำให้ความรู้ทางซอสามสายสูญหายไป เสียอัตลักษณ์ดั้งเดิมไปจนหมด” (คนซอสามสาย 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีหลักการ และทฤษฎีในการปฏิบัติที่ละเอียดลออ มีการใช้เทคนิค วิธีการในการปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น ท่านั่ง การคอนซอ การจับคันชัก การไกวซอ การสีแบบขับไม้ การสีแบบไกวเปล การสีแบบฉุยฉาย คันสีสายน้ำไหล คันสีงูเลื้อย คันสีสะอึก คันสีผิดและคันสีถูก นิ้วชุน นิ้วแอ้ นิ้วนาคสะดุ้ง นิ้วประ นิ้วพรม เปิดซอ ชะงักซอ ชะงักคันชัก และเทคนิคอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นคนซอสามสายจะต้องสามารถปฏิบัติซอสามสายได้ตามทฤษฎี หลักการ และเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากเพราะจะทำให้หลักวิชาการถูกต้องของซอสามสายที่สืบทอดกันมายาวนานให้คงอยู่ และสืบทอดต่อไปอย่างไม่ผิดเพี้ยน สมกับเป็นซออันนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติได้อย่างแท้จริง

3.2 การบรรเลงรวมวง

ในการบรรเลงรวมวงนั้นเป็นสิ่งที่นักดนตรีเครื่องดนตรีอื่น ๆ นั้นจะต้องปฏิบัติได้โดยทั่วไปซึ่งในเครื่องดนตรีซอสามสายนั้นก็เป็นคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จะต้องสามารถ บรรเลงซอสามสายรวมวงดนตรีประเภทต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องเข้าถึงบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงในวงดนตรีแต่ละประเภท จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ธรรมดาของการบรรเลงรวมวงดนตรีชนิดต่าง ๆ จะต้องมีความแม่นยำในเพลงที่ตนเองจะบรรเลงและต้องพิจารณาสังเกตการบรรเลงของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนระหว่างเครื่องดนตรีในวงการบรรเลงนั้น เสียงดนตรีที่ปรากฏออกมาจึงจะไพเราะเพราะพริ้งฟังแล้วอยากฟังอีก ติดตรึงใจของผู้ฟัง และอีกประการหนึ่งสำหรับซอสามสายนั้นโดยธรรมชาติ**มีเสียงเบากว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น** ๆ อยู่แล้ว จึง**ต้องใช้เทคนิคการบรรเลงรวมวง**ที่สามารถทำให้ผู้ฟังได้รับรู้ รับฟัง**เสียงซอสามสายที่บรรเลงอยู่ในวง**นั้นเสมอ ไม่ถูกกลบโดยเสียงเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ” (คนซอสามสาย 4)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบากว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวง ดังนั้นจะต้องใช้เทคนิคในการบรรเลงในวงประเภทต่างๆ เพื่อให้เสียงของซอสามสายนั้นมีความโดดเด่น และเหมาะสมกับการบรรเลงในวงประเภทต่างๆ จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ได้กล่าวถึง**ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายในวงต่าง ๆ** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในวงดนตรีซอสามสายนั้นมีบทบาทและ**หน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามประเภทของวง** โดยในวงมโหรีซอสามสายจะทำหน้าที่เป็นประธานของวง ประธานไม่ใช้ผู้นำนะ ถ้าในวงเครื่องสายซอสามสายจะทำให้หน้าที่เป็นเครื่องผสมทั้ง ๆ ที่เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเดียวกัน ซึ่งประธานนั้นมีหน้าที่ในการประสาน

ประโยชน์ ต้องเชื่อมโยงเสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีในวงให้กลมกลืน สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ไปแข่งขันหรือแย้งชิงเพื่อให้ตนเองโดดเด่นในวง ซึ่งซอสามสายก็ไม่เด็ดขาดเหมือนผู้นำ ในวงมโหรีผู้นำคือ ระนาดเอก โดยซอสามสายจะต้องบทบาทหน้าที่ของตนเองในการบรรเลงในวงดนตรีแต่ละประเภทให้เกิดความเหมาะสม กลมกลืน” (คนซอสามสาย 7)

ซึ่งในการบรรเลงรวมวงของซอสามสายนั้นจะต้องรักษาความงดงามในการบรรเลงซอสามสายอยู่เสมอ จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“ในการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีประเภทใดก็ตาม เช่น วงมโหรี วงเครื่องสายผสม วงดนตรีประยุกต์ที่ผสมผสานระหว่างดนตรีไทยกับสากล ในการบรรเลงรวมวงนั้นซอสามสายจะต้องสามารถปฏิบัติเทคนิควิธีการในการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรี ซึ่งต้องรักษา**ความงดงาม สง่างามเพื่อรักษาอัตลักษณ์**ของซอสามสายไว้” (คนซอสามสาย 6)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีแต่ละประเภทนั้นมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงที่แตกต่างกัน โดยจะต้องใช้ความรู้ และประสบการณ์ในการรวมวงเพื่อให้เกิดเข้าใจ และสามารถปฏิบัติซอสามสายในวงดนตรีต่าง ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จะทำให้คนซอสามสายสามารถบรรเลงซอสามสายรวมวงดนตรีประเภทต่าง ๆ ได้โดยมีความโดดเด่น ไพเราะ เหมาะสมกับวงดนตรีที่กำลังบรรเลงอยู่ และยังสามารถรักษาวิธีการปฏิบัติ เทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของซอสามสายมิให้สูญหายไป

3.3 การบรรเลงเดี่ยว

ในการแสดงทักษะปฏิบัติทางดนตรีในขั้นสูงนั้น การเดี่ยวเป็นการแสดงให้เห็นถึงทักษะ ความสามารถ และเทคนิควิธีการในการปฏิบัติที่พิเศษ และปฏิบัติได้ยากกว่าการบรรเลงดนตรีโดยทั่วไป ซึ่งจะต้องประพันธ์ทางเพลงที่ใช้ในการเดี่ยวโดยเฉพาะที่เรียกว่า “เพลงเดี่ยว” เป็นทางพิเศษสำหรับบรรเลงเฉพาะเครื่องดนตรี แสดงถึงไหวพริบปฏิภาณ ฝีมือ ความแม่นยำ ของผู้บรรเลงซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายในการบรรเลงเดี่ยว จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การบรรเลงเดี่ยวจะต้องใช้เทคนิควิธีการพิเศษโดยเฉพาะ ดังนั้นคนซอสามสายที่มีความสามารถในการเดี่ยวจึง**ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญลึกซึ้งในเรื่องซอสามสายอย่างแท้จริง**” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายนั้นยังแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เฉพาะตนและอัตลักษณ์ของสำนักในทางเพลงเดี่ยว และเทคนิคในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การบรรเลงเดี่ยวซอสามสายนั้นนอกจากที่จะสามารถ**แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้บรรเลง**แล้ว ยังสามารถแสดงให้เห็นความโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของ**ทางเดี่ยวในแต่ละสายสำนัก**ที่แตกต่างกัน ซึ่ง**คนซอสามสายทุกคนนั้นจะต้องสามารถบรรเลงเดี่ยวซอสามสายได้**อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญมีความโดดเด่น” (คนซอสามสาย 6)

โดยในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายนั้น ทางเพลงและเทคนิควิธีการในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายนั้นจะต้องได้รับการถ่ายทอดมาจากครูซอสามสายโดยตรงเท่านั้น จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “การเดี่ยวซอสามสาย คือการใช้เทคนิคพิเศษที่มีการปรับแต่งสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเพลงเดี่ยวและเทคนิคพิเศษต่าง ๆ นั้น**จำเป็นจะต้องต่อจากครูซอสามสาย จึงจะได้เทคนิควิธีการเฉพาะของซอสามสาย ที่ไพเราะ พิสดาร** ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ที่มีความชำนาญในซอสามสายเท่านั้นที่จะสามารถปฏิบัติได้” (คนซอสามสาย 5)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า การเดี่ยวซอสามสายนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ ตลอดจนถึงทางเพลงที่พิเศษพิสดาร ไพเราะมากกว่าการบรรเลงธรรมดาปกติทั่วไป คนซอสามสายจึงต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมทั้งความรู้ทางด้านเทคนิควิธีการ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงถึง อัตลักษณ์ของสำนัก และอัตลักษณ์เฉพาะตนของผู้บรรเลงที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งโดยปกติแล้วคนซอสามสายจะต้องได้รับการถ่ายทอดจากครูซอสามสายเท่านั้นจึงจะมีผลสัมฤทธิ์ที่สมบูรณ์

3.4 การสีคลอร้อง

คุณลักษณะคนซอสามสายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของซอสามสายที่สำคัญในการบรรเลงรวมวงดนตรีนั้นคือ การสีคลอร้อง ซึ่ง “ซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงคล้ายกับเสียงของนักร้องมากที่สุด ครูโบราณจึงนิยมใช้เสียงของซอสามสายในการคลอร้อง” (คนสามสาย 4) ดังนั้นความสามารถที่สำคัญของคนซอสามสายนั้นคือ การสีคลอร้อง ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายในการสีคลอร้อง จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “หน้าที่ของซอสามสายที่จำเป็น และไม่เหมือนเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ อย่างหนึ่งก็คือ การสีคลอร้อง คนซอสามสายจึง**ต้องฝึกฝนให้ตนเองมีความรู้ ความสามารถอย่างดีที่สุดในเรื่องนี้** จะละเลยเสียมิได้เพราะจะ**ทำให้การบรรเลงซอสามสายนั้นลดคุณค่าลงไป**อย่างมาก” (คนซอสามสาย 4)

โดยคนซอสามสายที่มีความสามารถในการสีคลอร้องนั้น จะสามารถทำเสียงของซอสามสายให้มีความกลมกลืน สอดคล้องกับเสียงของนักร้องมากที่สุด ซึ่งจะช่วยให้ประคองเสียงของนักร้องได้อย่างตรงเสียง ไม่เพี้ยน หรือช่วงใดที่เสียงของนักร้องขาดหายไปก็จะใช้เสียงของซอสามสายนั้นทดแทนไปจนจบเพลง จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “การสีคลอร้อง ต้องคลอตามคนร้องโดย**จะต้องช่วยเหลือคนร้องในเวลาที่พลั้งเผลอหรือผิดพลาดไป ประครองให้คนร้องสามารถร้องไปจนจบเพลงได้** ซึ่งหากคนซอสามสายไม่มีความสามาถในการคลอร้องก็จะไปเกาะคนร้อง ทำให้คนร้องเกิดความรำคาญ โดยจะต้อง**สังเกตทางร้อง การเอื้อน การดำเนินทำนองของทางร้อง**ว่าไปในทิศทางใด ใช้ระดับเสียงใด ซึ่งจะทำให้การสีคลอร้องมีความกลมกลืน ไพเราะ” (คนซอสามสาย 9)

นอกจากนี้การสีคลอร้องโดยการสีให้เสียงของซอสามสายนั้นเหมือนกับเสียงร้องมากที่สุดนั้นยังแสดงถึงความสามารถของคนซอสามสาย จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “คนซอสามสายจะต้องมีความสามารถในการสีคลอร้อง ซึ่งผู้ใด**สามารถสีคลอร้องได้เหมือนกับเสียงคนร้องมากที่สุด ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถชั้นครู** ครูโบราณเล่ากันว่า เจ้าเทพกัญญา บูรณพิมพ์ ณ เชียงใหม่ เป็นครูซอสามสายที่สีคลอร้องได้แนบเนียน เหมือนกับเสียงร้องมาก ในขณะที่สีคลอร้องแยกไม่ออกเลยว่าเป็นเสียงคนร้องหรือเสียงของซอสามสาย” (คนซอสามสาย 5)

จะเห็นได้ว่า ความสามารถในการสีคลอร้องนั้นเป็นการใช้กลวิธีการบรรเลงขั้นสูงที่ผู้บรรเลงจะต้องมีความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายที่มีความเชี่ยวชาญอย่างมาก ควบคู่กับความรู้ ความเข้าใจในหลักการขับร้องเพลงไทยเป็นฐาน โดยผู้บรรเลงต้องสามารถใช้เสียงของซอสามสายในการเลียนเสียงของคนร้องได้อย่างถูกต้อง และกลมกลืนมากที่สุด ซึ่งเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คุณลักษณะของคนซอสามสายที่สำคัญอย่างยิ่ง ถือเป็นอัตลักษณ์ของซอสามสายที่มีแนวทางในการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ

3.5 การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์

นอกเหนือจากการหน้าที่ในการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีไทยที่จะต้องบรรเลงซอสามสายไปพร้อมกับคนร้องแล้วคือการคลอร้อง ซอสามสายยังมีหน้าที่ในการสีซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์ ซึ่งเป็นทักษะการปฏิบัติซอสามสายที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับซอสามสาย จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่จะต้องมีความสามารถในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธีมาแต่โบราณ โดยการบรรเลงซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้นจะบรรเลงในวงขับไม้ โดยจะต้องสีให้สอดคล้องกับท่วงทำนองในการขับบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ” (คนซอสามสาย 7)

> “ในการ**สีขับไม้**ประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้นแต่เดิมใช้ในพระราชพิธีต่าง ๆ เช่นการสมโภชช้างเผือก สมโภชพระมหาเศวตฉัตร สมโภชพระบรมราชาภิเษก ซึ่งใช้ซอสามสายในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์เท่านั้น คนซอสามสายจึงต้องมีความสามารถในด้านนี้เป็นสำคัญ” (คนซอสามสาย 6)

> “ในบางกรณีคนซอสามสายจะต้องสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ การสีทำนองสรภัญญะประกอบการอ่านวสันตดิลกฉันท์ ซึ่งจะต้องสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ประเภท **โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน** ให้ได้อย่างไพเราะ ” (คนซอสามสาย 8)

ซึ่งในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้นคนซอสามสายจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับทำนองในการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนช่วยทำให้สามารถสีซอสามสายประกอบการอ่านบนประพันธ์ได้อย่างไพเราะ กลมกลืน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การสีคลอร้องหรือการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ เป็นหน้าที่ซอสามสาย โดยคนซอสามสายจะต้องรู้จักบทร้อง บทประพันธ์ ลักษณะการใช้เสียง หนักเบา จังหวะ การแยกคำ จะต้องหาจุดที่มีความพอเหมาะพอดีในการใช้เสียงของซอสามสายเพื่อคลอไปกับเสียงร้อง จะทำให้มีความกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (คนซอสามสาย 5)

จะเห็นได้ว่า การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ เช่น การสีขับไม้ประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นหน้าที่ของซอสามสายที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่อันเป็นเอกลักษณ์ของซอสามสายอย่างหนึ่ง หากคนซอสามสายไม่มีความสามารถในการสีประกอบอ่านบทประพันธ์ ก็จะทำให้ความไพเราะในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวที่สืบทอดกันต่อมาแต่โบราณนั้นลดลงไปอย่างน่าเสียดาย

3.6 การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์

ทักษะในการสีซอสามสายประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นเป็นคุณลักษณะที่เชื่อมโยงกับคุณลักษณะด้านความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น ซึ่งคนซอสามสายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในท่าทางในการแสดงของตัวละครในเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงที่แสดงอากัปกริยาต่าง ๆ เช่น การเดิน การวิ่ง การกระโดด การเกี้ยวพาราสี การไล่จับ อารมณ์โกรธ รัก โศกเศร้าเสียใจ เป็นต้น ซึ่ง “ผู้บรรเลงจะต้องมีความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายขั้นสูง ซึ่งจะต้องใช้เทคนิคในการบรรเลงเฉพาะที่จะสามารถสร้างเสียงที่มีลักษณะต่าง ๆ ตามบทบาทของตัวละครที่แสดง” (คนสามสาย 5) ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่จะต้องมีความสามารถในสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “นอกจากจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับท่าทางของนาฏศิลป์เบื้องต้นแล้ว คนซอสามสายจะต้องทำเสียงของซอสามสายที่มีอารมณ์สอดคล้องไปกับท่าทาง และความรู้สึกของตัวละครที่กำลังแสดงในฉากนั้น ๆ ซึ่งจะต้องใช้ความรู้ประสบการณ์ และฝีมือทางซอสามสายที่ดีถึงจะ**สามารถสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์** โดยมีความสัมพันธ์กับท่าทางของตัวละครที่แสดงอย่างไพเราะ กลมกลืน” (คนซอสามสาย 4)

จะเห็นได้ว่าทักษะความสามารถในการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นจะต้องอาศัยความรู้ และประสบการณ์จากการสังเกตท่าทางต่าง ๆ ของการแสดงทางนาฏศิลป์ ซึ่งทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ สิ่งแวดล้อมของคนซอสามสายที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มคนทางนาฏศิลป์ โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ในสมัยก่อนคนซอสามสายก็มักจะมีความใกล้ชิดกับคนโขน คนละคร ครูซอสามสายโบราณ เช่น อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน**ท่านมีความรู้ ความสามารถในการรำการแสดงโขนละคร** จึงทำให้ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้ง และเข้าใจท่วงท่า ลีลาของการแสดงรำของตัวละครต่าง ๆ แม้แต่**การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของท่าน จะเดิน จะนั่ง การเคลื่อนไหวร่างกาย** ท่านก็มี**ลักษณะเป็นคนโขนละคร**ติดมาด้วย” (คนซอสามสาย 9)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบถึงสภาพสิ่งแวดล้อมของคนซอสามสายที่มักจะมีความใกล้ชิดกับกลุ่มคนที่มีความรู้ ความสามารถในการแสดงทางนาฏศิลป์ หรือคนซอสามสายบางท่านมีความสามารถในการแสดงนาฏศิลป์อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในการแสดงทางนาฏศิลป์ควบคู่ไปกับความรู้ความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายทำให้คนซอสามสายผู้นั้นมีความสามารถในการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์อย่างไพเราะ กลมกลืน ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของ

ซอสามสายแสดงถึงคุณลักษณะของคนซอสามสายที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ โดยปฏิบัติสืบทอดต่อมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

3.7 การปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

ในปรับปรุงทางเพลงซอสามสายในการบรรเลงได้อย่างเหมาะสมนั้น คนซอสามสายจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการแปรทำนองเพลง ซึ่ง”ในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายนั้นจะต้องอาศัยการสั่งสมความรู้ในทำนองเพลง กลอนเพลง สำเนียงเพลง ทำนองหลัก (ทางฆ้อง) ในการปรับปรุงทางเพลงให้มีความเหมาะสม” (คนซอสามสาย 4) ซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความเห็นที่มีความสอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จะต้องสามารถปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายนั้นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้กลอน โดยจะต้องใช้กลอนเฉพาะของซอสามสาย โดยจะไม่เอากลอนเพลงของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ มาปะปนจนเสียอัตลักษณ์ของการดำเนินกลอนของซอสามสายที่มีความเฉพาะไป” (คนซอสามสาย 5)

> “การสีเดี่ยว หรือสีคนเดียวมีความหมายเท่ากัน จะประดิษฐ์นิ้วอย่างไรก็ได้ แต่พออยู่ในวงมโหรีมีเครื่องเยอะ 12 ถึง 13 ชิ้น ไปประดิษฐ์นิ้วมากจนเกินไป ก็ไม่เกิดประโยชน์ ฉะนั้นจะต้องใช้ความได้เปรียบของซอสามสายที่เครื่องดนตรีอื่นไม่มีแสดงออกมาให้เห็นผ่านกลอนเพลง ซึ่งมีข้อจำกัดบางนิ้วบางลูกที่ซอสามสายเล่นแล้วไพเราะซออู้ซอด้วงเล่นแล้วไม่ไพเราะ หรือบางนิ้วบางกลอนถ้าซอสามสายสีคนเดียวฟังแล้วไม่ไพเราะแต่พอมาเข้ากับวงดนตรีกลับโดดเด่นที่สุด ซึ่งเป็นความสามารถของคนซอสามสายที่จะต้องปรับปรุงทางเพลงอย่างเหมาะสม” (คนซอสามสาย 7)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยสาเหตุที่คนซอสามสายนั้นจะต้องมีความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสมเนื่องจาก การบรรเลงในวงดนตรีที่หลากหลาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> ซึ่งในการบรรเลงรวมวงนั้นหากใช้ทางของครูที่ต่อมาให้พอไปเล่นกับวงที่ไม่ใช่วงของตน เลยทำให้ไม่สอดคล้องกับวงที่บรรเลง ซึ่ง**จะต้องสามารถปรับปรุงทางเพื่อให้เข้ากับการบรรเลงของแต่ละวงอย่างเหมาะสม**" (คนซอสามสาย 7)

นอกจากนี้ความสำคัญของการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสมเนื่องจากรูปแบบในการบรรเลงซอสามสายที่มีความหลากหลาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> "จะต้องแปรทำนองซอสามสายให้ได้ ซึ่ง**กลอนของซอสามสายจะมีลักษณะเฉพาะ** ไม่เล่นเก็บเพราะจะแข่งกับเสียงของเครื่องดนตรีอื่น การบรรเลงซอสามสายแต่ละทางมีลักษณะการเล่นที่แตกต่างกันไป เช่น การบรรเลงรับร้อง การบรรเลงเดี่ยว การบรรเลงรวมวง หรือการบรรเลงเพลงที่มีสำเนียงใกล้เคียงกัน ต้องแยกให้ออกว่ากลอนที่ใช้เป็นสำเนียงของเพลงใดห้ามนำมารวมกัน" (คนซอสามสาย 9)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายในการบรรเลงได้อย่างเหมาะสมนั้น เป็นความสามารถที่มีความจำเป็นซึ่งไม่แตกต่างจากเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงดนตรีที่ทางเพลงจะต้องแปรมาจากทำนองหลัก หรือทางฆ้อง ซึ่งจะต้องแปรทางเพลงให้มีความเหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยในการปรับปรุงทางเพลงของซอสามสายที่มีความเหมาะสมนั้นจะต้อง ทำทางเพลงให้สามารถสื่อถึงอารมณ์ของบทเพลงได้ การใช้กลอนที่เฉพาะของซอสามสายเท่านั้นไม่นำกลอนหรือทางเพลงของเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาปะปน และในการบรรเลงจะต้องไม่เล่นเก็บจนมากเกินไปจะทำให้เสียงของเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงมาทับจนทำให้ไม่ได้ยินเสียงของซอสามสาย เพราะเสียงของซอสามสายนั้นมีเสียงที่เบากว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวง และมีลักษณะของเสียงที่นุ่มนวล การทำทางเพลงพิเศษเฉพาะของซอสามสายจึงมีคุณประโยชน์อย่างมากที่จะสามารถทำให้เสียง

ของซอสามสายมีความโดดเด่น ไพเราะ น่าฟัง เมื่อบรรเลงอยู่กับวงดนตรีประเภทต่าง ๆ ตลอดจนถึงการบรรเลงเดี่ยว โดยในการปรับปรุงทางเพลงนั้นจะต้องคำนึกถึงสำเนียงของบทเพลงโดยจะต้องปรับปรุงทางเพลงให้สามารถสื่อถึงสำเนียงของบทเพลงนั้น ๆ จึงจะเป็นการปรับปรุงทางเพลงที่มีความไพเราะ เหมาะสม ตามแนวทางของการบรรเลงซอสามสาย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายทำให้ทราบถึงคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2.ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3. ด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพคุณลักษณะคนซอสามสายดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

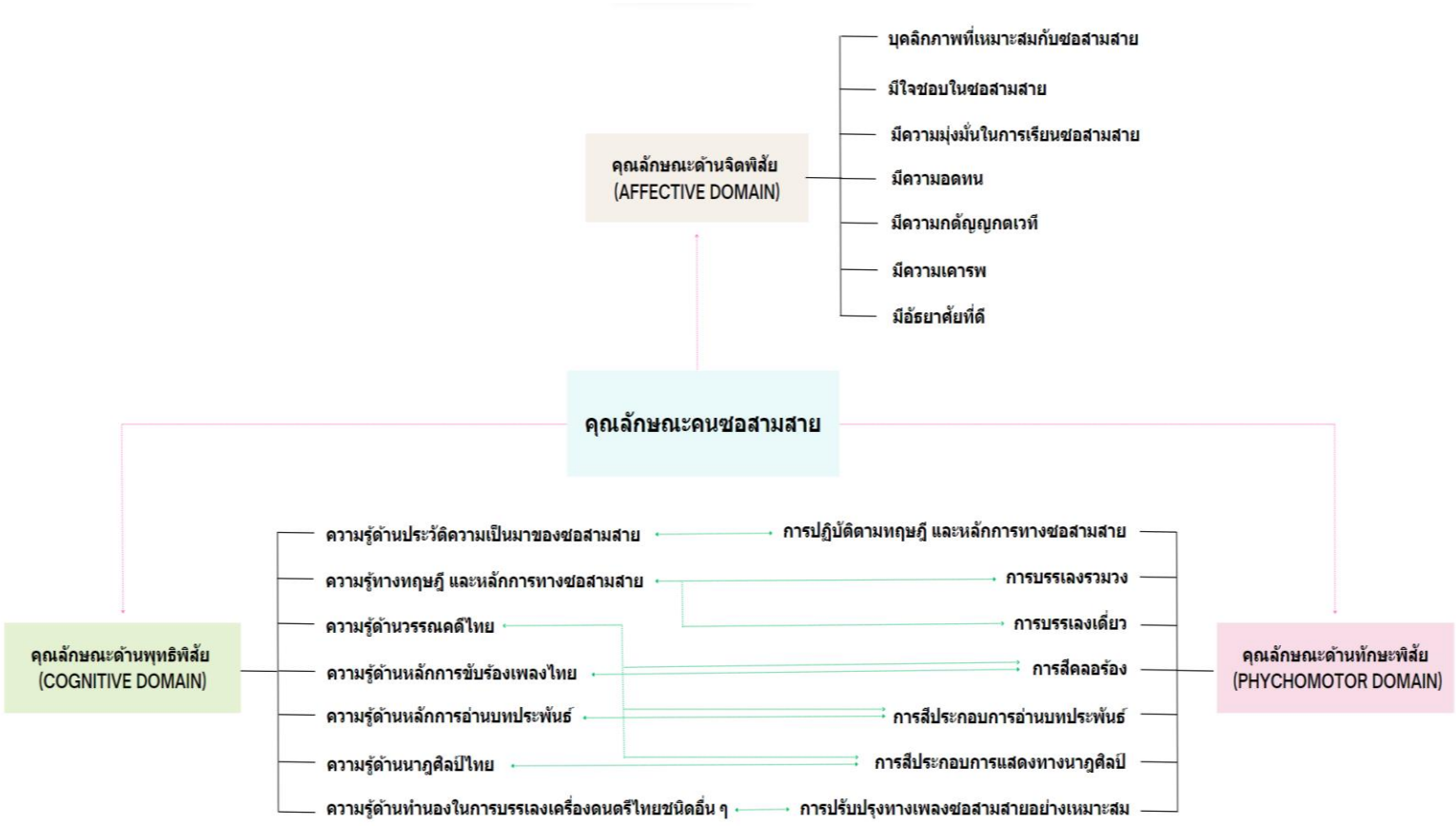

แผนภาพที่ 6 แผนภาพสรุปและแสดงความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

จากการศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสายจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยสามารถแบ่งขั้นตอนในการสร้างคนซอสามสายออกเป็น **4** ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นสอน 4) ขั้นประเมินผล โดยมีรายละเอียดในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1.ขั้นการคัดสรรผู้เรียน

ขั้นตอนในการคัดสรรผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายนั้นจะคัดสรรจาก **บุคลิกภาพ อุปนิสัย สติปัญญา และความมุ่งมั่น** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการคัดเลือกลูกศิษย์ที่จะเข้ามาเรียนนั้นจะต้องดูเรื่อง **บุคลิกภาพ กริยามารยาท** การพูดการใช้ภาษาที่เรียบร้อยสุภาพ รู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่” (คนซอสามสาย 3)

> “นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีกริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนซอสามสายนั้นจะต้องมี**สติปัญญาที่ดี** เพราะในการปฏิบัติซอสามสายนั้นจะต้องมีรายละเอียดละออ จึงต้องอาศัยผู้ที่มีสติปัญญาที่ดี มีหน่วยก้านที่จะเรียนซอสามสายได้ (คนซอสามสาย 1)

> “ต้องคัดเลือกคนที่มี**นิสัยที่ดี** เสียสละ ไม่เป็นผู้ที่ชอบนินทา หรือกล่าวให้ร้ายผู้อื่น” (คนซอสามสาย 3)

นอกจากนี้ในการคัดสรรผู้เรียนนั้นครูซอสามสายยังให้ความสำคัญกับ **ความมุ่งมั่น** ในการเรียนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “หากศิษย์คนใดมีความ**มุ่งมั่น**ตั้งใจที่จะศึกษาหาความรู้ทางซอสามสาย ครูก็จะมีความเมตตาแก่ศิษย์ผู้มีความมุ่งมั่นผู้นั้น โดยหวังว่าศิษย์ผู้นั้นจะเป็นตัวแทนที่จะรักษาวิชาความรู้ทางซอสามสายไว้ได้” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ครูซอสามสายนั้นให้ความสำคัญด้าน บุคลิกภาพ อุปนิสัย สติปัญญาที่ดี และความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนซอสามสายอย่างมาก ซึ่งในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายนั้นจากประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูลในการฝากตัวเป็นศิษย์กับครูซอสามสาย ซึ่งผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์วิธีการในการคัดสรรผู้เรียนได้เป็น 3 กรณีได้แก่

การคัดสรรโดยมีผู้นำไปฝากเป็นศิษย์กับครูซอสามสาย

การคัดสรรบุคคลเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ของครูซอสามสายโบราณนั้น มีวัฒนธรรมในการคัดสรรลูกศิษย์จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนที่ใกล้ชิด มีความนับถือ ให้เกียรติซึ่งกันและกันในกลุ่มสังคมของคนซอสามสาย ซึ่ง”การฝากตัวจะต้องมีคนที่รู้จักกับอาจารย์ สามารถเชื่อถือได้ว่าผู้เรียนที่นำมาฝากให้เรียนนั้นมีความประพฤติที่ดี เหมาะสมกับการเรียนซอสามสาย จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการคัดสรรผู้เรียน จากความไว้เนื้อเชื่อใจ เชื่อถือเปรียบเสมือนเป็นการรับรองด้านบุคลิกภาพ กริยามารยาท อุปนิสัย ความพร้อมทางสติปัญญา และความสามารถของศิษย์ที่ต้องการเข้ามาเรียนกับครูซอสามสาย” (คนซอสามสาย 7) ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมีการแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ การคัดสรรโดยมีผู้นำไปฝากเป็นศิษย์กับครูซอสามสาย โดยจากประสบการณ์ตรงนั้นมีจำนวน 5 ท่านได้แก่ (คนซอสามสาย 3) (คนซอสามสาย 5) (คนซอสามสาย 6) (คนซอสามสาย 7) (คนซอสามสาย 8) จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “เรียกว่า**แนะนำกันมา** จะต้อง**รู้จักกับอาจารย์เป็นส่วนตัว** ไม่ได้สอนคนทั่วไป เนื่องจากคุณแม่และอาจารย์รู้จักกันมาก่อน คนสมัยก่อนต้องรู้จักหัวนอนปลายเท้า รู้ว่าเป็นลูกใคร มาจากตระกูลไหน มีกริยามารยาทอย่างไร และเมื่อท่านพิจารณาแล้วว่าเหมาะสมถึงจะรับเป็นศิษย์” (คนซอสามสาย 3)

> “การฝากตัวเกิด**จากการแนะนำของครูทองดี ครูท้วม ครูทัด** ซึ่งท่านพาไปฝากกับพ่อหลวง (หลวงไพเราะเสียงซอ) และท่านก็ดูหน่วยก้านว่าสามารถทำได้ไหม มีกริยามารยาทอย่างไรท่านถึงจะสอนซอสามสายให้” (คนซอสามสาย 8)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายกับครูซอสามสายนั้น บุคคลที่พาไปฝากตัวกับครูซอสามสายนั้นจะต้องสังเกต และตรวจสอบเกี่ยวกับกริยามารยาท และความเหมาะสมในการเรียนซอสามสายในขั้นต้น ก่อนที่จะนำไปฝากเป็นศิษย์กับครูซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ตอนที่ผมได้เข้าเรียนกับคุณชายอายุ**มงคล มีข้าหลวงของวังบางขุนพรหมพาผมไปฝากท่าน**ถึงรับผมเป็นศิษย์ และเมื่อเรียนกับคุณชายอายุมงคลได้ช่วงหนึ่ง คุณชายท่านก็พาผมไปฝากกับครูอุดม อรุณรัตน์ ซึ่ง**ก่อนที่ท่านจะพาใครไปฝากให้เรียนนั้นท่านจะต้องสังเกต และพิจารณาแล้วว่าคนนั้นมีความเหมาะสมในการเรียนซอสามสายจึงนำไปฝากตัวกับครูซอสามสาย**” (คนซอสามสาย 6)

การคัดสรรโดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครูซอสามสาย

การคัดสรรศิษย์ของครูซอสามสายในกรณีที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยตรง จากการสังเกตด้านพฤติกรรม ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งเกิดจากความพึงพอใจของครูซอสามสายที่ต้องการถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างศิษย์กับครูซอสามสาย ซึ่งในกรณีดังกล่าวจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนั้นมีการแสดงความคิดเห็น และมีประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกันจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ (คนซอสามสาย 1) (คนซอสามสาย 2) และ (คนซอสามสาย 9) จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “**ผมเป็นนักดนตรีในชมรมที่ครูท่านสอนอยู่** ท่านสังเกตหน่วยก้าน พอรับไหวไหม ท่านเจ้าคุณภูมีเสวิน ท่านเอาซอมาวางตรงหน้าผม และถามว่าชอบไหม ผมจึงตอบว่าชอบหลังจากนั้นท่านก็ ให้ผมตามไปเรียนที่บ้านของท่าน” (คนซอสามสาย 1)

การคัดสรรผู้เรียนนั้นเกิดจากมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน มีความใกล้ชิดจนทำให้ครูมีโอกาสในการเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของศิษย์ เช่น

กริยามารยาท บุคลิกภาพ อุปนิสัย สติปัญญา เป็นต้น ที่มีความเหมาะสมในการเรียนซอสามสาย จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ก่อนที่จะได้เรียนซอสามสายนั้น ได้**เป็นนักดนตรีในชมรมดนตรีไทยที่อาจารย์สอนอยู่แล้ว** ท่านจะสังเกตพฤติกรรม กริยามารยาท สติปัญญา นิสัยใจคอ โดยท่านจะคัดกรองเลือกลูกศิษย์ที่จะถ่ายทอดความรู้ทาง ซอสามสาย จากการสังเกต ถ้าไปขอเรียนกับท่านโดยตรงท่านจะไม่รับ” (คนซอสามสาย 9)

การคัดสรรจากการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายด้วยตนเอง

การฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายด้วยตนเองนั้น เป็นวิธีการที่พบได้น้อยในสังคมของคนซอสามสาย โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายมีเพียง 1 ท่านที่มีประสบการณ์ในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายกับครูซอสามสายด้วยตนเอง ซึ่งจากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย ครูใช้หลักคารวะธรรมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะไปเรียน กับพระยาภูมีเสวิน คุณน้าเปี่ยมศรี ดุริยางกูร และ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ หรือครูท่านใดก็ตามจะต้อง**เข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์ด้วยตนเอง เตรียมขันไหว้ครูไปกราบเพื่อขอฝากตัวเป็นศิษย์**ซึ่งสำเร็จทุกครั้ง ซึ่งเกิดจากความเมตตาของครู ที่เห็นถึงความตั้งใจมุ่งมั่นของผู้เรียน ซึ่งครูคาดว่าผู้มาขอเป็นศิษย์คงจะเรียนวิชาซอสามสายได้สำเร็จ สามารถรักษาหลักวิชาทางซอสามสายไว้ได้อย่างมั่นคง” (คนซอสามสาย 4)

2.ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนั้นมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนซึ่งเป็นกระบวนอย่างหนึ่งที่สำคัญก่อนที่จะเริ่มเรียนซอสาม

สาย โดยผู้วิจัยวิเคราะห์การเตรียมพร้อมผู้เรียนออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านขนบธรรมเนียมในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย 2) ด้านการตรวจสอบความรู้ และทักษะพื้นฐานทางดนตรีไทย 3) ด้านการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ด้านขนบธรรมเนียมในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมของผู้เรียนในการรักษาขนบธรรมเนียมในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การไหว้ครูนั้นเป็นเรื่องการยอมรับและเคารพระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ และความศรัทธา ซึ่งเป็นขนบประเพณีของไทยที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ” (คนซอสามสาย 7)

> “ก่อนเรียนจะต้องตั้งขันธ์ 5 มีธูปเทียน ดอกไม้ เงิน ผ้าขาวแล้วเอาไปไหว้ครู**ในวันพฤหัสบดี** พอไหว้แล้วคุณชายอายุมงคลก็จะพามาบ้านพาทยโกศล มาให้ครูพังพอน แตงสืบพันธุ์ ซึ่งครูพังพอนคือคนอาวุโสที่สุดที่ยังมีชีวิตอยู่ พาจุดธูปเทียนไปไหว้ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เพื่อให้ทราบถึง**ที่มาของความรู้ทางซอสามสายที่เราจะเรียนว่าสืบทอดมาจากครูท่านใดบ้าง**” (คนซอสามสาย 6)

> “เวลาที่ผู้ไปขอเรียนหรือขอเป็นศิษย์ซอสามสาย เมื่อนำเครื่องคารวะครูอันประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว เงินกำนล ใส่ในขันล้างหน้า ไปกราบคารวะครู ครูท่านก็จะรับเครื่องคารวะครูนั้นไว้ ครูจะเล่า**ถึงประวัติความเป็นมาของซอสามสาย และความเป็นมาของครูซอสามสายรุ่นก่อน ๆ พอสังเขป** จบด้วย**การให้ศีล ให้พร ให้มีความสุข ความเจริญ ความมั่นใจในสรรพวิชาต่าง ๆ ของซอสามสาย** และเมื่อมีเจริญรุ่งเรือง มั่นคงในวิชาการต่าง ๆ นั้นแล้ว

ขอให้เป็น**ผู้ถ่ายทอดวิชาซอสามสายที่สืบทอดมาอย่างยาวนานนี้แก่ผู้อื่นในรุ่นหลัง ๆ ต่อไป**" (คนซอสามสาย 4)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย ผู้ที่จะเรียนซอสามสายจะปฏิบัติตนกับครูซอสามสายเหมือน ๆ กันทุกคน คือ ผู้เป็นศิษย์จะนำเครื่องคารวะครูอันประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว เงินกำนล ขันล้างหน้านำไปกราบคารวะครู โดยครูจะรับเครื่องคารวะนั้นไว้ หลังจากนั้นครูจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับซอสามสายในอดีต และจบลงด้วยการให้ศีลให้พร ให้มีความสุขความเจริญตามธรรมเนียม

2.2 ด้านการตรวจสอบความรู้ และทักษะพื้นฐานทางดนตรีไทย

ในการตรวจสอบความรู้ และทักษะพื้นฐานทางดนตรีไทยนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ครูซอสามสายนั้นทราบถึงความรู้พื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ การตรวจสอบความรู้ และทักษะพื้นฐานทางดนตรีไทย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> "ถ้าเป็นเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ มาก่อน เช่น ซอด้วง ซออู้ ให้กลับไป**ทวนเพลงที่ตนเองถนัด** และในครั้งหน้าที่มาเรียน ให้ใช้เพลงกลับไปทบทวนมาเป็นที่ในการเรียนซอสามสาย" (คนซอสามสาย 7)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ครูซอสามสายจะใช้บทเพลงที่คุ้นเคยจากที่ผู้เรียนเคยเรียน หรือสามารถปฏิบัติได้ในเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ มาเป็นฐานในการเรียนซอสามสาย นอกจากนั้นความรู้และความสามารถในการปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ยังสามารถใช้เป็นฐานในการเรียนซอสามสายได้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> "ถ้าผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติซอด้วง ก็จะให้เรียนซอด้วงก่อน จนสามารถสีเพลงตับต้นเพลงฉิ่งได้ จากนั้นจึงต่อเพลงเดี่ยวนกขมิ้น หลังจากนั้นครูจึงจะต่อซอสามสายให้" (คนซอสามสาย 8)

นอกจากนี้ความรู้พื้นฐานทางดนตรี ยังสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติซอสามสายได้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “โดยความรู้พื้นฐานทางดนตรีในเรื่องของ บทเพลง จังหวะ ทำนอง เทคนิควิธีการในการบรรเลงเครื่องดนตรีอื่น ๆ นั้นสามารถใช้เป็นพื้นฐานความรู้ และสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติซอสามสายได้” (คนซอสามสาย 9)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูซอสามสายบางท่านใช้วิธีการเชื่อมโยงวิชาความรู้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เช่น ความรู้เกี่ยวกับ บทเพลงต่าง ๆ จังหวะ ทำนอง เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการบรรเลง เป็นต้น ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการฝึกปฏิบัติซอสามสายได้

2.3 ด้านการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ในการเตรียมพร้อมผู้เรียนนั้นครูซอสามสายจะใช้การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “วิธีการต่อเพลงอาจารย์ประเมินลูกศิษย์แต่ละคนว่าควรจะต่อเพลงอะไร และควรต่อให้ประมาณไหนตามความสามารถในแต่ละช่วงอายุ ร่างกาย และฝีมือลูกศิษย์แต่ละคนที่มีลักษณะต่างกัน” (คนซอสามสาย 9)

> “ในการเรียนซอสามสายขั้นสูง เช่น การต่อเพลงเดี่ยวต่าง ๆ นั้น การพิจารณาผู้เรียนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เพราะจะทำให้ครูสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเทคนิควิธีการใดที่อยู่ในเพลงต่าง ๆ ควรจะต่อให้ศิษย์ก่อนหลังอย่างไร บทเพลงใดที่ควรต่อให้ก่อนหลัง” (คนซอสามสาย 4)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลนั้นมีประโยชน์ และเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถทำให้ครูพิจารณาความรู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ความสามารถของศิษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันอย่างไร ทั้งด้านความพร้อมด้านร่างกาย สติปัญญา และช่วงวัยของผู้เรียนแต่ละคนโดยจัดเนื้อหาในการสอนให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยวิเคราะห์ว่าสมควรที่จะพัฒนาความรู้ และความสามารถในด้านใดจึงจะทำให้ผู้เรียนมีศักยภาพสูงที่สุด

3.ขั้นสอน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 9 ท่านผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ขั้นสอนโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่1) การสอนด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย 3) การสอนด้านความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซอสามสาย 4) การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1. การสอนด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

ในการสอบด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการสอนด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นจะต้อง สอนควบคู่ไปกับการสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการสอนด้านทฤษฎีนั้น จะต้องสอนควบคู่ไปกับการสอนด้านทักษะ” (คนสามสาย 5)

> “ในการเรียนซอสามสายระหว่างที่ปฏิบัติซอสามสายผู้เรียนจะได้รับความรู้ทางทฤษฎีและหลักการในการปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน เช่น วิธีการจับซอ วิธีการวางซอ เป็นต้น” (คนสามสาย 6)

> “ในการเรียนซอสามสายก็ไม่เคยเห็นว่า ครูท่านไหนที่สอนแยกกันเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจนว่า อันไหนเป็นทฤษฎี อันไหนเป็นปฏิบัติ เป็นแต่ครูท่านจะบอกว่าที่ปฏิบัติอย่างนี้มาจากหลักการหรือความรู้อย่างใดเท่านั้น” (คนสามสาย 7)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสอนด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะสอนไปพร้อม ๆ กันโดยไม่แยกว่าสอนด้านทฤษฎี หรือด้านปฏิบัติ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นความสามารถของผู้เรียนในการปฏิบัติซอสามสายที่

ถูกต้องตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายไปอย่างอัตโนมัติ ซึ่งเป็นธรรมชาติของการสอนวิชาทักษะดนตรีโดยปกติทั่วไป

3.2 การสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสามารถวิเคราะห์การด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย โดยแบ่งออกเป็น 10 ด้าน 1) ท่านั่งในการบรรเลงซอสามสาย 2) การคอนซอ 3) การจับคันชัก และการใช้คันชัก 4) การใช้นิ้ว 5) แบบฝึกหัดขั้นพื้นฐาน 6) บทเพลงขั้นพื้นฐานในการฝึกหัดซอสามสาย 7) การต่อเพลงเดี่ยวขั้นต้น และขั้นกลาง 8) การต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง 9) การสีคลอร้อง 10) การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ท่านั่งในการบรรเลงซอสามสาย

ในการสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสายนั้นครูซอสามสายจะฝึกฝนผู้เรียนให้สามารถปฏิบัติได้ตามแบบแผนในการปฏิบัติซอสามสาย ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายนั้นได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการสอนด้านทักษะปฏิบัติที่จะต้องเริ่มจากการฝึกฝนท่านั่งที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย โดยมีท่านั่งในการบรรเลงซอสามสาย 3 ท่าได้แก่ 1) ท่านั่งพับเพียบ 2) ท่านั่งคุกเข่า 3) ท่านั่งเก้าอี้ จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

ท่านั่งพับเพียบ

ในการนั่งบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งพับเพียบ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า **ท่านั่งพับเพียบเป็นท่าทางในการบรรเลงที่มีความเหมาะสมและเรียบร้อย** จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ท่านั่งสีซอสามสายต้องพับเพียบถึงจะงามที่สุด **การบรรเลงในที่สาธารณะจะต้องนั่งพับเพียบให้เรียบร้อย** พับไปซ้ายหรือขวาได้หมดโดยจะต้องนั่งไม่เปิดขาออกด้วย ครูโบราณทุกท่านต้องหัดนั่งเก็บขา เก็บปลายเท้า” (คนสามสาย 7)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม ท่านั่งพับเพียบจึงเป็นท่าทางที่มีความเรียบร้อยและมีความเหมาะสมในการบรรเลงซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายอยู่ในพิธีกรรมชั้นสูงจึงทำให้จะต้องนั่งให้เรียบร้อย จะนั่งยอง ๆ นั่งขัดสมาธิสีไม่มี ต้องนั่งพับเพียบเท่านั้น โดยลักษณะของการนั่งพับเพียบนั้นเป็นการเก็บปลายเท้า โดยคนไทยถือว่าเท้าเป็นอวัยวะของร่างกายที่อยู่ต่ำที่สุด ไม่ควรหันไปทางสิ่งศักดิ์สิทธิหรือผู้ที่มีอาวุโสกว่าตนเอง” (คนสามสาย 6)

โดยการนั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสายนั้นมีตัวอย่างภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 31 ภาพท่านั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสาย

ท่านั่งคุกเข่า

ในการนั่งบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งคุกเข่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าท่านั่งในการบรรเลงซอสามสายที่มีความเหมาะสมนอกจากท่าพับเพียบแล้ว คือ ท่านั่งคุกเข่า จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ส่วนมากการนั่งคุกเข่าสีซอสามสายนั้น ในสมัยก่อนพวก พรามณ์ที่ทำหน้าที่สีขับไม้ในพระราชพิธีจะนั่งคุกเข่าสีซอสามสาย ซึ่งจะนั่งคุกเข่าแบบเทพธิดา คือ นั่งคุกเข่า ปลายเท้าราบ นั่งลงบนฝ่าเท้า ซึ่งจะแตกต่างจากการนั่งแบบท่าเทพบุตร ที่จะปลายเท้าตั้ง นั่งลงบนส้นเท้า” (คนสามสาย 6)

> “การนั่งสีซอสามสายนอกจะนั่งพับเพียบแล้ว ยังมีวิธีการนั่งสีโดยการคุกเข่าอีกด้วย ส่วนมากการนั่งคุกเข่าจะใช้ในพระราชพิธี เช่น สีขับไม้ สมโภชต่าง ๆ” (คนสามสาย 4)

โดยการนั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสายนั้น มีตัวอย่างภาพดังต่อไปนี้

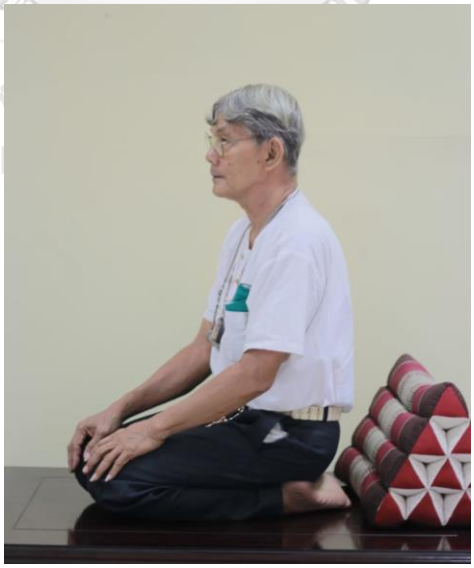

ภาพที่ 32 ภาพท่านั่งคุกเข่าบรรเลงซอสามสาย

ท่านั่งเก้าอี้

ในการนั่งบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งเก้าอี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ท่านั่งเก้าอี้เป็นท่านั่งที่นิยมกันในปัจจุบัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ท่านั่งสีซอสามสายปกตินิยมนั่งพับเพียบซ้าย หรือขวาว่าไปตามความถนัด และเหมาะสม หรือนาน ๆ ทีก็จะนั่งคุกเข่าบ้าง แต่ในปัจจุบัน**การนั่งเก้าอี้กำลังเป็นที่นิยม** เพราะนักดนตรีท่านอื่น ๆ ในวงก็นั่งเก้าอี้กันหมดแล้ว ซอสามสายจะไปพับเพียบกับพื้นอยู่ก็คงจะไม่เหมาะ” (คนสามสาย 6)

โดยในการนั่งเก้าอี้บรรเลงซอสามสายนั้น คนซอสามสายจะต้องปรับตัวให้เข้ายุคสมัย และบริบทของสังคมดนตรีไทย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การบรรเลงซอสาสายที่**นั่งบนเก้าอี้นั้นเป็นวิธีการเกิดในภายหลัง** หลังจากที่วงดนตรีไทยนิยมนั่งบรรเลงบนเก้าอี้ ซอสามสายก็จะต้องนั่งให้เหมาะสม และมีความถนัดในการบรรเลงเพื่อให้เหมาะสม และกลมกลืนกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงดนตรี เช่น การหาโต๊ะที่รองซอให้เหมาะสมกับซอสามสายและตัวผู้บรรเลง รวมไปถึงให้มีความถนัดในการบรรเลงของคนซอสามสายคนนั้นด้วย” (คนสามสาย 5)

โดยการนั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสายนั้น มีตัวอย่างภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 33 ภาพท่านั่งเก้าอี้บรรเลงซอสามสาย

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับท่านั่งในการบรรเลงซอสามสายนั้นจะเห็นได้ว่า ท่านั่งที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ท่านั่งพับเพียบ และท่านั่งคุกเข่า ซึ่งท่านั่งคุกเข่านั้นเป็นท่านั่งที่นิยมใช้ประกอบในพระราชพิธี ซึ่งในปัจจุบันมีโอกาสที่ใช้และพบเห็นได้น้อย โดยท่านั่งที่มีความนิยมซึ่งเป็นความจำเป็นตามยุคสมัยคือ ท่านั่งเก้าอี้ ซึ่งวงดนตรีไทยในปัจจุบันส่วนมากนิยมนั่งเก้าอี้เป็นปกติ ดังนั้นซอสามสายจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม ซึ่งผู้บรรเลงซอสามสายจะต้องใช้เก้าอี้หรือตั่งตัวเล็ก ๆ เป็นที่ใช้สำหรับปักเท้าซอสามสาย โดยผู้บรรเลงจะนั่งเก้าอี้เป็นปกติ คล้าย ๆ กับนักดนตรีท่านอื่น ๆ ในวงดนตรี

3.2.2 การคอนซอ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับพื้นฐานในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย ในการคอนซอ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ต้องฝึกการคอนซอเป็นพื้นฐานในการบรรเลงซอสามสาย เพื่อให้มีความคล่องแคล่วในการบรรเลง คำนี้ครูประเวท กุมุท ท่านใช้บ่อยคือ จับซอเหมือนลูกไก่ในกำมือ

ต้องสามารถปฏิบัติได้โดยไม่ลำบาก ไม่เคอะเขิน คุมซออยู่ ต้องรู้จักลักษณะทางกายภาพของซอที่สีด้วย” (คนซอสามสาย 7)

โดยในการคอนซอนั้นจะมีลักษณะในการคอนที่เฉพาะของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

“ ในการคอนซอนั้น ซอสามสายจะต้องมีลักษณะที่พิเศษกว่าซอชนิดอื่น เนื่องจากซอสามสายนั้นจะต้องเอียงเป็นมุม 45 องศา การคอนซอจึงต่างจากการจับซออู้ซอด้วง โดยจะต้องไกวซอไปทางด้านซ้ายและขวาได้ ซึ่งการวางซอนั้นจะต้องวางไม่ให้ตกลงไปในอุ้งมือ และจะต้องมีการลักษณะการกดนิ้วลงบนสายเอกที่เรียกว่า การชุนนิ้ว อีกด้วย” (คนซอสามสาย 8)

“ การจับซอสามสายนั้น จะเรียกว่า การคอนซอ มีวิธีการแตกต่างจากการจับของซอชนิดอื่น ๆ ซึ่งจะต้องฝึกฝนโดยเฉพาะของซอสามสายเท่านั้น โดยผู้สีจะต้องพลิกซอเพื่อเปลี่ยนสายในขณะบรรเลง ซึ่งมีศัพท์เรียกว่า การไกวซอ และการกดนิ้วลงบนสายเอกจะเรียกว่า การชุนนิ้ว ซึ่งมีลักษณะที่เฉพาะไม่เหมือนกับซอชนิดอื่น ๆ ผู้บรรเลงจะต้องฝึกฝนเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดความชำนาญ และความงดงามในการปฏิบัติซอสามสาย” (คนซอสามสาย 4)

โดยมีตัวอย่างในการคอนซอสามสายจากภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 34ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านหน้า)
ภาพที่ 35ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านข้าง)

นอกจากนี้ การคอนซอนั้นคนซอสามสายจะต้องปฏิบัติให้มีความงดงาม ซึ่งการคอนซอนั้น มีต้นแบบความงดงามทางศิลปะมาจากท่าทางของเทวรูปซึ่งพัฒนามาจากท่าทางของนาฏศิลป์ที่เรียกว่า “ท่าหงสปัก” จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ท่าที่งดงามแต่โบราณที่ใช้มาจะมีลักษณะการคอนซอที่จะต้องหลบข้อมือ และฝ่ามือไว้หลังทวนของซอโดยที่ตำแหน่งของหัวแม่มือและนิ้วชี้ต้องไม่เสียไป โดยต้องอยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้อง ซึ่งท่าคอนซอนี้ครูโบราณน่าจะนำมาจากท่าทางของเทวรูปซึ่งพัฒนามาจากท่าทางของนาฏศิลป์ที่เรียกว่า “**ท่าหงสปัก**” ซึ่งเป็นท่าทางทางนาฏศิลป์ และท่าทางของเทวารูปโบราณ” (คนซอสามสาย 4)

โดยในการคอนซอสามสายครูโบราณทางซอสามสายนั้นได้ประยุกต์ใช้ท่าทางของนาฏศิลป์มาใช้ในการคอนซอสามสายโดยมีตัวอย่างภาพเทวรูปโบราณมือขวาทำท่า “หงสปัก” ตามภาพตัวอย่างดังต่อไปนี้

ภาพที่ 36 ภาพเทวรูปโบราณมือขวาทำท่า “หงสปัก”
ที่มา https://www.allthaievent.com/article/88/

ท่าทางของเทวารูปโบราณนั้นเมื่อนำมาปฏิบัติกับซอสามสาย ในการคอนซอนั้นจะมีลักษณะตามตัวอย่างภาพดังต่อไปนี้

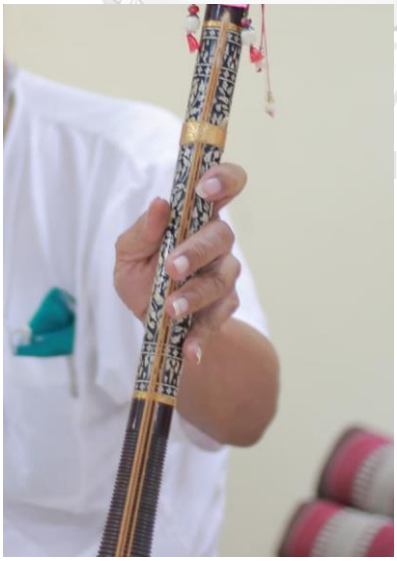

ภาพที่ 37 ภาพการคอนซอสามสายแบบท่า “หงสปัก” (ด้านหน้า)
ภาพที่ 38 ภาพการคอนซอสามสายแบบท่า “หงสปัก” (ด้านข้าง)

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า การจับซอสามสามเพื่อสีนั้นมีศัพท์เฉพาะเรียกว่า “การคอนซอ” ซึ่งต้องฝึกปฏิบัติเป็นพิเศษเพราะไม่เหมือนกับการจับซออื่น ๆ เป็นท่าที่มีลักษณะเฉพาะกับซอสามสายเท่านั้นโดยมีชื่อท่าในการคอนซอสามสายตามแบบเทวรูปหรือท่าทางทางนาฏศิลป์โบราณที่เรียกว่าท่า “หงสปัก” ซึ่งจะทำให้เกิดความงดงามในการคอนซอ และท่าทางในการบรรเลงซอสามสาย ทั้งนี้การคอนซอนั้นจะนำไปสู่การพลิกซอ ซึ่งก็มีศัพท์โดยเฉพาะใช้อีกเช่นกันว่า “การไกวซอ” และ ยังเป็นความจำเป็นต่อการใช้นิ้วปฏิบัติกับสายเอกซึ่งเป็นวิธีการพิเศษเรียกว่า “นิ้วชุน” ฉะนั้นการคอนซอจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถ้าคอนซอไม่ถูกนอกจากจะขาดความงดงามตามสภาพแล้ว ยังทำให้การปฏิบัติในเรื่องไกวซอหรือนิ้วชุนยากลำบาก และไม่ถูกต้องอีกด้วย

3.2.3 การจับคันชัก และการใช้คันชัก

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับพื้นฐานในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย ในการจับคันชัก และการใช้คันชัก จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การจับคันชักซอสามสายนั้นหัวแม่มือจะต้องทาบอยู่บนหางม้า และคันชัก ส่วนนิ้วชี้และนิ้วกลางนั้นทาบอยู่นอกคันชัก นิ้วนางสอดอยู่ระหว่างคันชักกับหางม้า โดยในการสีนั้นถ้าต้องการให้เสียงดังจะต้องกดน้ำหนักคันชักให้มากขึ้นก็จะทำให้เกิดเสียงที่ดัง ถ้ากดน้ำหนักน้อยเสียงก็จะเบา” (คนซอสามสาย 6)

โดยมีภาพตัวอย่างในการจับคันชักซอสามสายดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 39 ภาพการจับคันชัก (ด้านบน)
ภาพที่ 40 ภาพการจับคันชัก (ด้านหน้า)

นอกจากนี้ในการใช้คันชักนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า คนซอสามสายจะต้องใช้คันชักที่หลากหลายรูปแบบ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คันชักซอสามสายนั้นมีลักษณะที่ยาว และการสีคันชักก็หนักกว่าซอชนิดอื่น ๆ ดังนั้นจะต้องฝึกการจับคันชักและการใช้คันชักในลักษณะต่าง ๆ เป็นพิเศษเพื่อให้เกิดความคล่องตัว การกำหนดความสั้น ยาว เบา ดัง ช้า เร็ว ของคันชักได้ โดยจะต้องทำให้เกิดความสวยงามอีกด้วย” (คนซอสามสาย 1)

> “การใช้คันชักของซอสามสายนั้น มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การหนุนคันชัก การถอนคันชัก การใช้คันชักพิเศษเพื่อทำให้เกิดเสียงกระทบอารมณ์ผู้ฟัง ซึ่งครูซอสามสายจะต้องฝึกฝนให้กับผู้เรียนเป็นพิเศษจึงจะสามารถทำให้ปฏิบัติซอสามสายได้อย่างไพเราะ” (คนซอสามสาย 8)

จะเห็นได้ว่า การจับคันชักซอสามสายนั้นคำนึงถึงความงดงาม ความคล่องตัว ความช้าเร็วในการใช้คันชัก ความหนักเบาของเสียง และ เทคนิคอื่น ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องฝึกฝนเป็นพิเศษทั้งสิ้นดังนั้นคนซอสามสายจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการจับคันชัก และการ

ใช้คันชักให้มากเป็นพิเศษ จึงจะสามารถทำให้เกิดความงดงามในการบรรเลง และเสียงของซอสามสายไพเราะ

3.2.4 การใช้นิ้ว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับพื้นฐานในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย ในการใช้นิ้ว จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การใช้นิ้วของซอสามสายนั้นมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนซออื่นใด เช่น นิ้วที่ใช้กับสายเอกต้องเป็นนิ้วชุน หรือเมื่อใช้นิ้วก้อยที่เหลือด้านบนคือนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางจะต้องแตะสายเอาไว้ด้วย ซึ่งจะต้องเรียนและฝึกฝนจนเกิดความชำนาญจึงจะสามารถบรรเลงซอสามสายได้อย่างไพเราะ” (คนซอสามสาย 7)

ซึ่งในการสอนซอสามสายของครูซอสามสายแต่โบราณนั้นได้ เปรียบเทียบถึงการใช้นิ้วในการบรรเลงซอสามสายที่เป็นสิ่งสำคัญเหมือนการเลี้ยงดูของคนในครอบครัวที่ดีย่อมสร้างคนที่ดีจากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “มีคำโบราณท่านว่าไว้เป็นหลักการว่า คันชักเปรียบประดุจบิดาผู้ให้กำเนิด นิ้วเปรียบประดุจมารดาผู้ประคับประคองเลี้ยงดู ทางเพลงเปรียบดั่งครูอาจารย์ คนเราถ้าพ่อดี แม่ดี ครูดี ย่อมต้องดีทุกประการ” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากการใช้นิ้วในการบรรเลงซอสามสายนั้นมีนิ้วที่ใช้ในการบรรเลงที่เฉพาะและละเอียดละออมาก จึงทำให้คนซอสามสายนั้นจะต้องเรียบรู้และฝึกฝนเพื่อให้การบรรเลงซอสามสายนั้นเกิดความไพเราะ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “นิ้วของซอสามสายเป็นนิ้วพิเศษโดยเฉพาะ โดยคนซอสามสายต้องศึกษาให้รู้ และเข้าใจ เช่น **การใช้นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วแอ้ นิ้วชุน นิ้วชั่ง นิ้วนาคสะดุ้ง นิ้วก้อง** เป็นต้น เพราะจะ**ทำให้ซอสามสายมีความไพเราะมากขึ้นอีก เป็นทวีคูณ** ซึ่งนิ้วต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นมีอยู่ในซอสามสายเท่านั้น” (คนซอสามสาย 5)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการใช้นิ้วของซอสามสายนั้น ประกอบด้วยเทคนิควิธีการเฉพาะตั้งแต่เริ่มต้นในการฝึก และเป็นความจำเป็นของซอสามสายที่จะละเลยเสียไม่ได้ เช่น การใช้นิ้วชุน นิ้วแอ้ นิ้วประ นิ้วพรม และนิ้วอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ครูซอสามสายต้องให้ความสำคัญ กวดขันให้ผู้เรียนปฏิบัติให้ได้อย่างถูกต้อง มิฉะนั้นจะทำให้หลัก และวิธีการในการปฏิบัติซอสามสายนั้นแปรปรวนไป ซึ่งไม่เป็นผลดีกับการรักษาหลัก และวิธีการในปฏิบัติซอสามสายที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน

3.2.5.แบบฝึกหัดขั้นพื้นฐาน

แบบฝึกหัดในขั้นพื้นฐานที่ครูซอสามสายนั้นใช้ในการสอนนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 9 ท่านผู้วิจัยสามารถแบ่งแบบฝึกหัดขั้นพื้นฐาน 2 แบบฝึกหัดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกหัดทำนองที่ใช้ฝึกหัดซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (คนซอสามสาย 1-9) โดยยกเว้น (คนซอสามสาย 8) ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับแบบฝึกหัดทำนองที่ใช้ฝึกหัดซอสามสาย โดยใช้วิธีการของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ท่านได้คิดทำนองสำหรับฝึกซอสามสายเบื้องต้นไว้ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการฝึกซอสามสายในหลาย ๆ ลักษณะของการสีซอสามสายทั้ง การเปิดซอ การลงนิ้วในสายสองสายสาม การใช้นิ้วชุนในสาย

เอก การใช้นิ้วควง และยังเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ง่ายต่อการฝึกบทเพลงที่จะต่อเป็นอันดับแรก คือ เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ต่อไปอีกด้วย” (คนซอสามสาย 4)

ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายและปฏิบัติซอสามสายแบบฝึกหัดทำนองที่ใช้ฝึกหัดซอสามสาย โดยผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตซอสามสายแบบฝึกหัดทำนองที่ใช้ฝึกหัดซอสามสายของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยมีรายละเอียดดังนี้

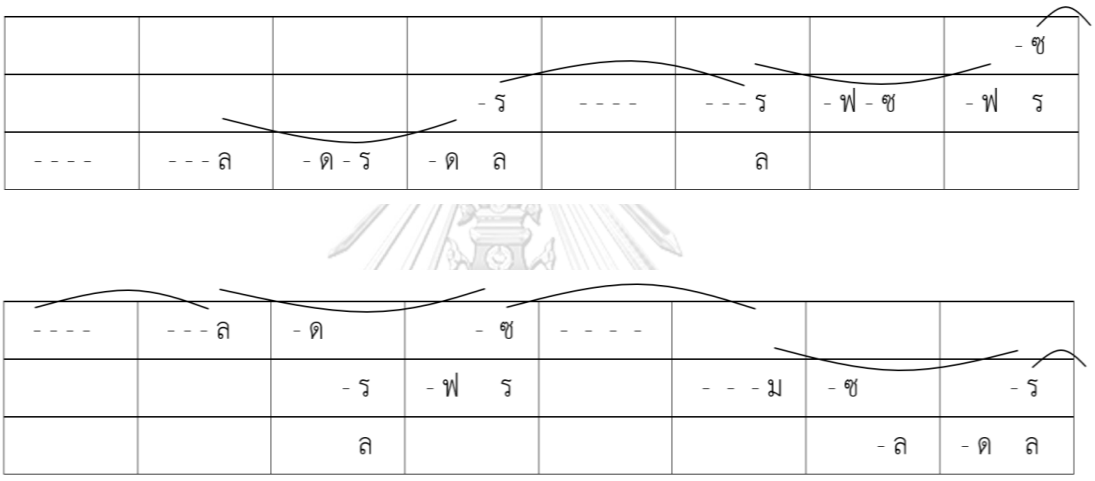

แบบฝึกหัดทำนองสรภัญญะ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (คนซอสามสาย 8) ได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจาก (คนซอสามสาย 1-9) เกี่ยวกับแบบฝึกหัดทำนองที่ใช้ฝึกหัดซอสามสาย โดยในการฝึกผู้เรียนในขั้นต้นนั้นจะใช้แบบฝึกหัดทำนองสรภัญญะ จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“ในการฝึกหัดซอสามสายนั้นจะต้องรู้จักทำนองสรภัญญะ เป็นการฝึกการบังคับคันชัก และจะต้องรู้จักเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ซึ่งเป็นการฝึกซอสามสายในขั้นต้น” (คนซอสามสาย 8)

โดยจากการสัมภาษณ์คนซอสามสาย 8 ได้สาธิตการบรรเลงซอสามสายทำนองสรภัญญะ โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตซอสามสายแบบฝึกหัดทำนองสรภัญญะโดยมีรายละเอียดดังนี้

		- - - ท	- - - ซ	- - - -		- - - ร	- - - ท
- - - -	- - - ร		ร		- - - ร		
	ล				ล		

		- - - ร	- - - ล	- - - -		- - - ร	- - - ซ
- - - -	- - - ร				- - - ร		ร
	ล				ล		

3.2.6. บทเพลงขั้นพื้นฐานในการฝึกหัดซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ บทเพลงในการฝึกหัดซอสามสายโดยให้ข้อมูลที่ตรงกันเกี่ยวกับบทเพลงแรกที่ใช้ฝึกหัดคือ **เพลงขับไม้บัณเฑาะว์** โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตเพลง ขับไม้บัณเฑาะว์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เพลงขับไม้บัณเฑาะว์

ท่อน 1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

						- ซ	- - - ซ
- - - -	- - - ร	- - - -	ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
	ล		- ด - ล		- ด - ล		

	ซ	- - - ท	- - - ท	- - - ด	- ร - ด	- ร - ซ	- - - ซ
- - - -	- ฟ - ร					ร	ร

	ซ	- - - ล	- ด
- - - -	- ฟ - ร		- ร
			ล

กลับต้น

ท่อน 2

- - - -	- - - ท	- - - -	- ท - ท	- ด - ท	- ซ - ท	- - - ด	- - - ร
					ร		

	ซ	- ท - ซ				- ซ	- - - ซ
- - - ร	- ฟ - ร		- ฟ - ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
ล			ล		- ด - ล		

	ซ	- ท - ซ				- ซ	- - - ซ
- - - ร	- ฟ - ร		- ฟ - ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
ล			ล		- ด - ล		

กลับต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ท่อน 3

					ด	- ร - ด	- ร - ท
- - - -	- - - ร	- - - ร	- - - ฟ	- - - -	- - -		
	ล	ล					

- - - -	- - - ด	- ร - ด	- ร - ซ	- - - -	ซ	- - - ล	- ด
			ร		- ฟ - ร		- ร
							ล

กลับต้น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสายทั้ง 9 ท่าน (คนสามสาย 1-9) ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า หลังจากที่ได้ต่อเพลงขับไม้บัณเฑาะว์แล้ว ก็จะต่อเพลงในตับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น ซึ่งได้แก่ 1) เพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น 2) เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น 3) เพลงตวงพระธาตุ สามชั้น 4) เพลงนกขมิ้น สามชั้น

หลังจากที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติซอสามสายในบทเพลงพื้นฐานอย่างคล่องแคล่งแล้ว ครูซอสามสายก็จะฝึกหัดในการสีคลอร้อง ซึ่งเป็นทักษะในการบรรเลงรวมวงดนตรีอย่างหนึ่งของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “โดยเมื่อได้ต่อเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งจบแล้ว ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญจนถึงขั้นที่สามารถใช้การได้ ครูซอสามสายจึงจะต่อเพลงในขั้นต่อไปให้ โดยหลังจากที่ผู้เรียนมีความชำนาญในระดับหนึ่งแล้ว ก็จะต่อคลอร้องให้ในขั้นต่อไปเพื่อให้มีความสามารถในการบรรเลงรวมวงได้ นอกจากการบรรเลงรวมวงโดยทั่วไปแล้วหน้าที่ที่สำคัญของซอสามสายในการบรรเลงรวมวงก็คือ การคลอร้อง ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝนเป็นพิเศษกว่าการต่อเพลงในขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2.7 **การต่อเพลงเดี่ยวขั้นต้น และขั้นกลาง**

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการต่อเพลงเดี่ยวขั้นต้นและขั้นกลาง โดยเรียงลำดับจากบทเพลงเดี่ยวที่ง่ายไปหายาก จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “บทเพลงเดี่ยวที่นิยมใช้สอนซอสามสายกันโดยทั่วไปนั้น มีการใช้คันชัก การใช้นิ้ว และเทคนิคอื่น ๆ ก็จะปฏิบัติได้ง่าย ตลอดจนอารมณ์ของบทเพลงก็เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน รวมถึงความยาวของบทเพลงก็จะไม่ยาวจนเกินไป” (คนซอสามสาย 7)

> “ซึ่งในการต่อเพลงเดี่ยวในขั้นต้นไปจนถึงขั้นกลางนั้น จะต้องเรียบเรียงเพลงจากเพลงที่มีความง่ายไปหายาก ซึ่งสัมพันธ์กับความยาว และเทคนิคที่ใช้ในการบรรเลงที่ซับซ้อน” (คนซอสามสาย 4)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสามารถเรียบเรียงบทเพลงเดี่ยวขั้นต้น และขั้นกลางได้ดังต่อไปนี้

1. เพลงเดี่ยวบุหลันลอยเลื่อน สองชั้น
2. เพลงเดี่ยวหกบท สองชั้น
3. เพลงเดี่ยวนกขมิ้น สามชั้น
4. เพลงเดี่ยวทะแย สามชั้น
5. เดี่ยวสุดสงวน สามชั้น
6. เดี่ยวพญาครวญ สามชั้น
7. เดี่ยวสารถี สามชั้น
8. เดี่ยวสุรินทราหู สามชั้น
9. เดี่ยวแขกมอญ สามชั้น
10. เดี่ยวพญาโศก สามชั้น
11. เดี่ยวลาวแพน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2.8 การต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูงที่ใช้ในการสอนผู้เรียนซอสามสาย โดยมีเพลงเดี่ยวขั้นสูงดังต่อไปนี้

1.เพลงเดี่ยวกราวใน
2.เพลงเดี่ยวเชิดนอก
3.เพลงทยอยเดี่ยว

โดยบทเพลงเดี่ยวขั้นสูงที่ใช้ในการต่อซอสามสายนั้นจะต้องใช้ทักษะในการปฏิบัติขั้นสูงจากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “เพลงเดี่ยวขั้นสูงนั้นเป็นเพลงที่ใช้เทคนิควิธีการพิเศษเฉพาะทั้งการคันชัก ใช้นิ้ว อารมณ์ของบทเพลงที่ซับซ้อน ลีลาท่าของซอสามสายที่ปฏิบัติได้ยาก และมีจังหวะที่หลากหลาย รวมถึงมีความยาวของบทเพลงที่มากกว่าเพลงเดี่ยวทั่วไป จึงต้องใช้ความตั้งใจจริง อดทน พยายามอย่างมากในการต่อเพลง” (คนซอสามสาย 4)

ซึ่งในการต่อเพลงเดี่ยวชั้นสูงนั้นจะต้องมีพิธีกรรมในการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ในการต่อเพลงขั้นสูง ได้แก่เพลงเดี่ยวเชิดนอกกราวใน ทยอยเดี่ยว ครูซอสามสายจะต้องมีพิธีกรรมก่อนที่จะต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูงอีกด้วย เช่น การไหว้ครู การคำนับครู ซึ่งจะต้องมีเครื่องใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครู เช่น หัวหมู บายศรี ขันกำนล เป็นต้น”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2.9 การสีคลอร้อง

ซอสามสายมีหน้าที่พิเศษกว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ คือ การสีคลอร้อง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความสำคัญของการฝึกการสีคลอร้อง โดยครูซอสามสายนั้นจะต้องฝึกฝนผู้เรียนให้ความชำนาญในการสีคลอร้อง จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การคลอร้องนั้นเป็นหน้าที่ที่สำคัญของคนซอสามสาย โดยการสีคลอร้องนั้นครูซอสามสายจะสอนไปพร้อมกับการสอนบทเพลงบรรเลงโดยทั่วไป แต่จะรอให้ศิษย์ซอสามสายผู้นั้นมีความสามารถในการบรรเลงซอสามสาย

> พอสมควรจึงจะสอนให้คลอร้อง โดยสอนทั้งหลักการ และการปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน รวมถึงอารมณ์ของบทเพลงนั้น ๆ ด้วย” (คนซอสามสาย 7)

ในการฝึกฝนการสีคลอร้องนั้นจะต้องฝึกจากคำร้องง่ายโดยฝึกให้ผู้เรียนทำเสียงซอสามสายให้เลียนเสียงของคนร้องได้กลมกลืนมากที่สุด จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการฝึกการสีคลอร้องนั้น จะต้องใช้คำร้องที่ง่ายๆ ซึ่งส่วนมากจะใช้บทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่ง ซึ่งครูจะต้องร้องและฝึกให้ผู้เรียนทำเสียงซอสามสายให้เหมือนเสียงร้องมากที่สุด ทั้งระดับเสียง ความหนัก เบา สั้น ยาว ของเสียงร้อง” (คนซอสามสาย 4)

3.2.10 การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการสอนในหลักการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการสอน และฝึกฝนในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้น ครูจะต้องสอน**ให้ผู้เรียนเข้าใจถึงหลักการอ่านบทประพันธ์**ประเภทต่าง ๆ เช่น โคลง ร่าย ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งบทประพันธ์เหล่านี้จะใช้ในการอ่านประกอบการสีขับไม้” (คนซอสามสาย 9)

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังแสดความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์โดยผู้เรียนนั้นจะต้องใช้วิธีการเลียนแบบจากครูผู้สอน โดยกล่าวว่า

> “ในช่วงแรกนั้นผู้เรียนจะต้องปฏิบัติตามครูก่อน เพื่อใช้เป็นแบบต้นในการสีขับไม้ ซึ่งในการสีขับไม้นั้นจะแตกต่างไปจากการสีคลอร้อง เพราะในการสีขับไม้นั้น เสียงของซอสามสายนั้นจะไม่จำเป็นต้องเหมือนกับเสียงของคนร้องทุกคำ

> โดยซอสามสายนั้นจะต้องสีเคล้าไปกับเสียงร้อง โดยสามารถเพิ่มเติมทำนอง หรือรายละเอียดที่มีความแตกต่างจากเสียงร้องได้ แต่จะต้องทำให้พอเหมาะ ไม่น้อยหรือมากจนเกินไป ดังนั้นจะต้องใช้วิธีการเลียนแบบครู และเมื่อสามารถเข้าใจถึงท่วงทำนองในการอ่านประพันธ์ต่าง ๆ ได้แล้วก็จะสามารถคิดหรือปรับปรุงทางซอสามสายให้มีความกลมกลืนได้" (คนซอสามสาย 4)

3.3 การสอนด้านความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวความรู้ในด้านอื่น ๆ ที่มีส่วนในการสนับสนุนในการบรรเลงซอสามสาย ดังต่อไปนี้

ความรู้เรื่องวรรณคดีไทย
ความรู้เรื่องหลักในการขับร้องเพลงไทย
ความรู้เรื่องหลักการอ่านบทประพันธ์
ความรู้เรื่องนาฏศิลป์เบื้องต้น
ความรู้เรื่องการบรรเลง และการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ

โดยความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซอสามสายที่กล่าวในข้างต้นนั้น หากคนซอสามสายมีความรู้จะทำให้เป็นผลดีต่อการบรรเลงซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> "ยิ่งมีความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงซอสามสาย มากเท่าใดยิ่งมีผลดีต่อการบรรเลงซอสามสายของคนซอสามสายมากเท่านั้น ซึ่งเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ใน**การเข้าใจ การตีความ การถ่ายทอดอารมณ์ผ่านท่าทางเสียงของซอสามสาย**ที่ใช้ในการบรรเลง รวมถึงบทบาทหน้าที่สำคัญของซอสามสาย" (คนซอสามสาย 9)

ซึ่งครูซอสามสายนั้นจะต้องสอดแทรกความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย โดยสอดแทรกเนื้อหาไปพร้อมกับการเรียนปฏิบัติซอสามสายอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นครูซอสามสาย

จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้รอบด้านเพื่อที่จะสามารถอธิบายถึงความเชื่อมโยงของความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ครูซอสามสายจะต้องอธิบายความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับซอสามสาย เช่น การยกบทประพันธ์ ตัวอย่างบทเพลงนางครวญ ที่มีเนื้อร้องว่า โอ้ว่าป่านฉะนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้ารัญจวนหวนหา ตั้งแต่ไปแก้สงสัยมา ไม่เห็นขนิษฐาในถ้ำทอง ซึ่งเป็นบทประพันธ์อยู่ในเรื่องอิเหนา เมื่อคนซอสามสายรู้ว่าบทประพันธ์นี้เป็นคำคร่ำครวญ รำพันของนางบุษบา (นางเอก) รำพันถึงอิเหนา (พระเอก) เมื่อต้องพลัดพรากจากกัน ก็จะทำให้คนซอสามสายเข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึก ของตัวละครในบทเพลง เมื่อสีซอสามสายก็จะสามารถสีให้คล้อยตามอารมณ์ของตัวละครในบทเพลง ทำให้**สีได้อย่างประณีต ซาบซึ้งถึงอารมณ์มากยิ่งขึ้น**” (คนซอสามสาย 4)

3.4 การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน โดยพบว่าการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมของคนซอสามสายนั้น จะสอนควบคู่ไปพร้อมกันกับการสอนความรู้ด้านอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลาที่มีโอกาส ผู้เรียนจะค่อย ๆ ซึมซับสิ่งต่าง ๆ อันเป็นคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ไปโดยปริยาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนั้น สามารถสอนได้ตลอดเวลา ทั้ง**ทางตรง และทางอ้อม** ซึ่งครูนั้นจะต้องเป็นต้นแบบที่ดี เช่น ครูต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และถูกต้อง ดังคำพังเพยที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน” หรือ “ถ้าอยากรู้ว่าครูเป็นอย่างไร จง ดูศิษย์ที่ได้สั่งสอนมา” เป็นต้น” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ยังสามารถยกตัวอย่างเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นคติสอนใจมาใช้ในการสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียนได้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การใช้นิทานชาดกในการสอนเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง คล้อยตามเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม” (คนซอสามสาย 6)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนซอสามสายที่ครูซอสามสายจะต้องอบรม สั่งสอนให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ครูจะต้องสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีกริยามารยาทที่สุภาพ เรียบร้อยอ่อนโยน จะต้องให้เป็นผู้ที่มีความอดทน ตั้งใจมั่นในการเรียนหรือแสวงหาความรู้ รู้จักความกตัญญูเวทีต่อผู้มีพระคุณ เป็นผู้ที่รู้จักผิดชอบชั่วดี รักษาเกียรติของตนเอง และผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยไม่ล่วงเกิน ไม่ทำร้ายผู้อื่น โดยไม่โอ้อวดว่าตนเองเก่งกว่าผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สมควรให้มีอยู่ในนักดนตรีทุกคน ๆ” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในการประพฤติประพฤติตนของผู้เรียนซอสามสายนั้นมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย คือ การมีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย มีความอดทน มีความกตัญญูกตเวที มีความเคารพ และมีอัธยาศัยที่ดี ซึ่งจะต้องอาศัยต้นแบบที่ดีจากครูผู้สอนเป็นสำคัญซึ่งผู้เรียนจะซึมซับค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรมจากการเลียนแบบจากครูผู้สอนเป็นสำคัญ

4.ขั้นประเมินผล

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า มีการประเมินผลผู้เรียนที่คล้ายคลึงกันจากข้อมูลในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยสามารถแบ่งการประเมินผู้เรียนซอสามสายออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1.

ประเมินผลด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสาย 2.ประเมินผลด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย และ 3. ประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยครูซอสามสายมีวิธีการประเมินผลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

4.1.การประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

วิธีการสัมภาษณ์

ในการประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ในการประเมินด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “หลังจากที่ครูท่านได้อธิบายประวัติความเป็นมาของซอสามสาย ส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย และความรู้ด้านอื่น ๆ นั้น ครูจะพูดคุยกับเราเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้สอนไปนั้นถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ โดยจะอธิบายซ้ำ และเพิ่มเติมความรู้อื่น ๆ อยู่เสมอ” (คนซอสามสาย 3)

> “ท่านเจ้าคุณภูมีเสวิน ท่านจะมีบทกลอนให้ท่องซึ่งเป็นบทที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทย โดยจะให้การบ้านไปฝึกโดยท่านจะถามว่ากลอนแต่ละบทมีความหมาย พูดถึงอะไรบ้าง และท่านก็ให้สีซอสามสายตามทำนองในการขับร้องเพลงนั้น ๆ” (คนซอสามสาย 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยในการประเมินด้านทฤษฎีและหลักการทางซอสามสายนั้นครูไม่มีการวัดผลเป็นรูปแบบคะแนน แต่จะมุ่งเน้นในความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียน และหากไม่เข้าใจก็จะอธิบายเพิ่มเติมกับผู้เรียนระหว่างการสัมภาษณ์พูดคุย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการเรียนปฏิบัติในเทคนิคต่าง ๆ ของซอสามสาย ครูจะอธิบายถึงศัพท์ที่ใช้เรียกนิ้ว เทคนิคต่าง ๆ วิธีการในการบรรเลง โดยเราจะต้องจำ และปฏิบัติให้ได้ โดยเมื่อท่านเรียกให้ปฏิบัติในเทคนิคต่าง ๆ เราจะต้องปฏิบัติให้ได้

ตามที่ท่านต้องการ ซึ่งท่านจะใช้วิธีการพูดคุยกับผู้เรียน โดยจะคอยอธิบายเพิ่มเติมในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ โดยจะไม่มีการวัดผลในรูปแบบการสอบ หรือการให้คะแนนที่เป็นเกณฑ์ตายตัว” (คนซอสามสาย 6)

นอกจากนี้วิธีการประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า สามารถใช้วิธีการสังเกตในระหว่างที่เรียนหรือในขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

วิธีการสังเกต

“ในด้านความรู้ เราจะประเมิน**จากการปฏิบัติ**ของผู้เรียน ดูว่าผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างของเพลงที่ต่อไหม โดยครูจะเล่นไปพร้อมกับผู้เรียนโดยสีหลาย ๆ รอบ แต่ครูสีไม่เหมือนเดิม เปลี่ยนทางเพื่อดูว่าผู้เรียนแม่นหรือเข้าใจโครงสร้างของเพลงหรือไม่” (คนซอสามสาย 7)

“พ่อหลวงไพเราะเสียงซอ ท่านจะสังเกต**ว่าเราสามารถปฏิบัติซอสามสายได้ตรง**ตามที่ท่านสอนหรือไม่ เช่น การนั่ง การคอนซอ การใช้นิ้ว รวมถึงการบรรเลงในลักษณะต่าง ๆ การแยกทำนองต่าง ๆ ให้ออกโดยจะต้องใช้ให้ถูกต้องตามสำเนียง กลอนเพลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักการ และทฤษฎีที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง” (คนซอสามสาย 8)

“ท่านเจ้าคุณภูมีเสวิน **ท่านจะสังเกต**ในขณะที่บรรเลงว่ามีความแม่นยำในทำนอง จังหวะ การแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น การใช้คันชักหากทำผิดพลาดจะต้องสามารถปรับใช้กลับมาสู่สภาพปกติ ซึ่งจะต้องแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักการ และทฤษฎีที่ท่านได้สอนมาให้ได้” (คนซอสามสาย 1)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การประเมินผลด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสายนั้นจะใช้วิธีการสังเกตจากการปฏิบัติของผู้เรียน และ วิธีการสัมภาษณ์ โดยการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่อง ประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย วิธีการปฏิบัติซอสามสายที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมา ลักษณะพิเศษของซอสามสายที่มีลักษณะเฉพาะ ศัพท์ที่ใช้ในการเรียกส่วนประกอบของซอสามสาย บทประพันธ์ที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย และเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นขนบนิยมในการบรรเลงซอสามสาย ซึ่งเป็นการประเมินผลโดยครูซอสามสายแต่ละท่านจะมีวิธีการเฉพาะตนในการเรียบเรียงเนื้อหาด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสายที่จะถ่ายทอดให้กับผู้เรียนที่แตกต่างกันไปในส่วนรายละเอียด

4.2. การประเมินผลด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวิธีการในการประเมินผลด้านทักษะในการบรรเลงซอสามสายนั้น จะใช้วิธีการสังเกตเป็นหลักที่สำคัญในการพิจารณา ประเมินผลด้านทักษะการปฏิบัติซอสามสาย ความถูกต้อง แม่นยำในการบรรเลงบทเพลงต่าง ๆ การสีคลอร้อง การบรรเลงรวมวง การบรรเลงเดี่ยว ตลอดจนความมุ่งมั่นในการฝึกฝนทักษะปฏิบัติต่าง ๆ ทุกรูปแบบ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

วิธีการสังเกต

> “ครูซอสามสายจะต้องสังเกตว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติเทคนิคต่าง ๆ ที่ครูได้ต่อไปให้ว่าทำได้ถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ หากมีข้อผิดพลาดอย่างไรครูจะต้องแก้ไข ปรับปรุงข้อผิดพลาดเหล่านั้นทันที” (คนซอสามสาย 7)

นอกจากนี้ในการประเมินตามสภาพจริงในการแสดงตามงานต่าง ๆ นั้นครูจะสังเกตความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายของผู้เรียนและนำผลที่ได้รับมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนในการเรียนครั้งต่อไป จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การสังเกตในด้านทักษะการบรรเลงซอสามสายนั้นครูซอสามสายนั้นจะใช้วิธีการประเมินผลขั้นต้นโดยสังเกตจากการบรรเลงในชั้นเรียน หรือจะมีการสังเกต**จากการแสดง**

ตามงานต่าง ๆ ในการบรรเลงรวมวง บรรเลงเดี่ยว ความแม่นยำในบทเพลง การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อ**ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียน**จากจุดเด่นของแต่ละคน” (คนซอสามสาย 9)

4.**3.การประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม**

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวิธีการในการประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต ซึ่งจะต้องมีการประเมินอยู่ตลอดเวลา และใช้ระยะเวลายาวนานในการประเมิน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

วิธีการสัมภาษณ์

“ครูนั้นจะต้องพูดคุยกับลูกศิษย์โดยจะต้องดูว่า ศิษย์ของตนเองนั้นเป็นคนที่พูดหรือปฏิบัติตนให้เกียรติผู้อื่นหรือไม่ โดยจะต้องไม่กล่าวโทษ หรือพูดให้ร้ายผู้อื่น ซึ่งครูจะต้องคอยอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ของตนนั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมโดยครูนั้นจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย” (คนซอสามสาย 1)

“อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ท่านจะพูดคุย เพื่อประเมินว่าผู้เรียนคนนั้นมีคุณธรรม หรือค่านิยมที่ดีหรือไม่ เช่น จะต้องให้เกียรติทุกคน ไม่นินทาผู้อื่น ไม่ใช้ภาษาที่ไม่ดีหรือคำหยาบ” (คนซอสามสาย 3)

“ครูจะต้องพูดคุยกับลูกศิษย์ เพื่อประเมินว่าศิษย์มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่รักษา สืบทอดซอสามสายหรือไม่ รวมถึงการประเมินว่า ศิษย์มีความประพฤติตนที่ดีหรือไม่ ผ่านใช้ภาษา แนวคิด ค่านิยมในการใช้ชีวิตโดยปกติของศิษย์คนนั้น” (คนซอสามสาย 9)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ครูซอสามสายจะใช้การสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้เรียนในเรื่อง แนวคิด ค่านิยม ด้านคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติตนของผู้เรียนต่อครู และผู้อื่นในสังคมที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสามารถใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ผู้เรียนได้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

วิธีการสังเกต

> “ครูซอสามสายจะต้องสังเกตว่าศิษย์ของตน โดย**สังเกต**จากอาการสำรวม ไม่เอาวิชาที่ได้เรียนไปโอ้อวด สามารถรักษาความรู้ที่ครูถ่ายทอดไปให้เป็นอย่างดี ไม่เอาไปดัดแปลงปรับเปลี่ยนจนทำให้เสีย” (คนซอสามสาย 6)
>
> “ครูจะ**สังเกต**ว่าศิษย์มีความเสียสละ การอุทิศตนเพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นคนที่ไม่โอ้อวด ไม่ออกหน้า หรืออยากแสดงตนมีความความเก่งกาจ เป็นผู้ที่มีความอดทน มุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนหรือไม่” (คนซอสามสาย 7)
>
> “ครูจะ**สังเกต**ว่ามีความอดทน ตั้งใจในการเรียนและการฝึกฝนหรือไม่ รวมถึงจะต้องเป็นคนที่เรียบร้อย สุภาพ ไม่พูดจาโอ้อวด โดยในการปฏิบัติซอสามสายจะต้องเป็นผู้ที่รักษาแบบแผนในการบรรเลง ตามที่ครูถ่ายทอดไว้” (คนซอสามสาย 8)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะเห็นได้ว่าครูซอสามสายจะติดตามพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น การปฏิบัติต่อครูผู้สอน การปฏิบัติต่อบรรพชนทางซอสามสาย การรักษาความรู้ที่ได้เรียนไม่เอาไปปรับเปลี่ยนจนเกิดความเสียหาย ความมุ่งมั่น อดทนต่อการศึกษาเรียนรู้ การปฏิบัติตนในสังคมดนตรี ตลอดจนกริยามารยาทที่ปฏิบัติต่อหมู่คณะและบุคคลโดยทั่วไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการสร้างคนซอสามสายผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

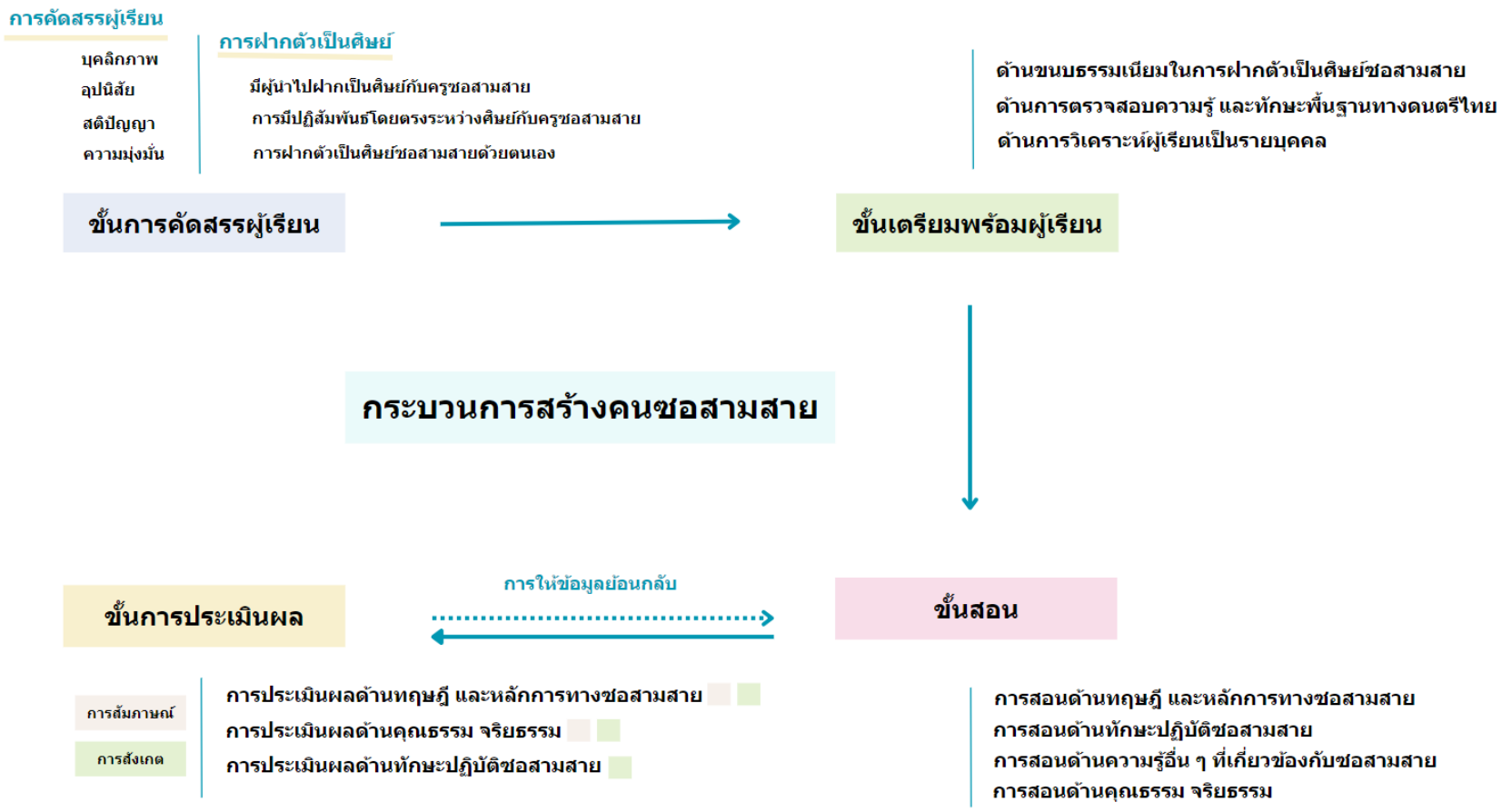

แผนภาพที่ 7 แผนภาพสรุปกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายในตอน ที่ 1 และ 2 นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่เป็นกระบวนการขัดเกลาคุณลักษณะ ของคนซอสามสายเพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายตั้งแต่อดีตที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะของคนซอสามสายในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยมโดยแบ่งตัวจัดกระทำออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำดังนี้

1.ผู้กระทำ

ที่มาของซอสามสายตั้งแต่โบราณนั้น ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นจากราชสำนัก รวมถึงมีบทบาทที่สำคัญในราชสำนักมาตั้งแต่เดิม มิได้เป็นดนตรีที่บรรเลงเล่นกันเป็นปกติสามัญในกลุ่มบุคคลทั่วไป จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณลักษณะของคนซอสามสายตั้งแต่อดีตและมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน คือ **กลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก** ดังตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “เนื่องจากซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีความนิยมอย่างมากในราชสำนัก **พระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงก็ทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านซอสามสาย** เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ท่านทรงโปรดซอสามสายอย่างมากถึงขนาดที่แต่งเพลงบุหลันลอยเลื่อนใช้ในการบรรเลงซอสามสายโดยเฉพาะ” (คนซอสามสาย 6)
>
> “นอกจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังมีเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้าหลายพระองค์ที่มีความสามารถในการบรรเลงซอสามสาย เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากร วงษ์ประวัติ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดิทรไพศาลโสภณ เป็นต้น” (คนซอสามสาย 4)

“การพัฒนาของซอสามสายเนื่องจากเป็นของที่อยู่ในที่สูงมาก่อน มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงซอสามสาย เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น ท่านมีอิทธิพลอย่างมากทำให้คนในวังเกิดความสนใจ เจ้าทั้งหลายก็เล่นกันเยอะ จะเล่นด้วยอะไรนั้นไม่มีบทพิสูจน์ สรุปว่ามีอิทธิพลทำให้คนเล่นกันเยอะมากขึ้น พอมีคนเล่นมากขั้นก็มีความนิยมมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ออกมานอกวัง ก็นิยมกันอยู่ในกลุ่มคนชั้นสูงเท่านั้น (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้ซอสามสายยังเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพระราชพิธีที่สำคัญต่าง ๆ ของกลุ่มคนชนชั้นปกครองในราชสำนัก ดังตัวอย่างที่กล่าวว่า

“ซอสามสายถูกใช้ในการบรรเลงประกอบพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่จะใช้สำหรับเห่กล่อมเวลาเฉลิมพระราชมณเฑียร หรือแม้แต่การสมโภชช้างเผือก สมโภชพระมหาเศวตฉัตร และสมโภชในชั้นสูงต่าง ๆ ต้องใช้ซอสามสาย ดังนั้น**คนซอสามสายก็ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ พฤติกรรมในการปฏิบัติตามความเหมาะสมมาจากเจ้านายชั้นสูงด้วยเช่นกัน**” (คนซอสามสาย 6)

ด้วยเหตุผลที่ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่พระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงทรงโปรด และกำหนดให้ใช้ในการบรรเลงประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ในราชสำนัก จึงทำให้ได้รับความนิยมอย่างมากของกลุ่มคนในราชสำนัก เปรียบเสมือนเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่ปฏิบัติตามกันในกลุ่มสังคมของราชสำนัก ทำให้เกิดการถ่ายทอด คิดค้น ปรับปรุง ทั้งด้านรูปลักษณ์ของซอสามสายให้มีความงดงาม รวมถึงแบบแผนในการปฏิบัติซอสามสายที่มีความ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ละเอียด ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีบทบาทในการกำหนดคุณลักษณะของคนซอสามสาย คือ **กลุ่มครูซอสามสายในราชสำนัก** ดังตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “เมื่อซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดทำให้เกิดเป็นค่านิยมในการปฏิบัติซอสามสายกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็นิยมเพียงคนที่มีความเกี่ยวข้องกับราชสำนักเท่านั้น ซึ่งซอสามสายนั้นถูกพัฒนาแบบแผน เทคนิคในการบรรเลงต่าง ๆ อย่างประณีต จากครูซอสามสายที่อยู่ในราชสำนัก เช่น เจ้าจอมมารดาประคอง เจ้าจอมมารดาวาด เจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ (ณ เชียงใหม่) หม่อมสุด บุนนาค หม่อมผิว มานิตยกุล พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) (คนซอสามสาย 1)
>
> “พระยาธรรมสารนิติพิพิธภักดี (ตาด อมาตยกุล) พระยาโบราณราชธานินท์ พระยาอมาตยพงศ์ธรรมพิศาล (ประสงค์ อมาตยกุล) พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) หลวงไพเราะเสียง ซอ (อุ่น ดูริยชีวิน) หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) และยังมีอีกหลายท่านที่มีความสามารถทางซอสามสาย” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ซอสามสายนั้นได้ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มคนในราชสำนักโดยไม่มีการถ่ายทอดหรือบรรเลงในกลุ่มคนนอกพระราชนักเลย จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองวิชาความรู้ทางซอสามสายได้ถูกนำออกมาถ่ายทอด และบรรเลงในสังคมภายนอก โดยผู้ที่มีบทบาทในการรักษา และถ่ายทอดกระบวนการสร้างคนซอสามสาย จนทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาด้านคุณลักษณะคนซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า **กลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครูซอสามสายในราชสำนัก** นั้นเป็นผู้รักษาแบบแผน และวิชาความรู้ทางซอสามสายมาจนถึงปัจจุบัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายน่าจะเริ่มออกมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นไปที่เริ่มออกมานอกวังพอให้คนที่มีตระกูล มีความพร้อมได้ศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มน้อย และเฉพาะมาก” (คนซอสามสาย 4)
>
> “หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ครูซอสามสายที่เคยอยู่วังก็ออกมาใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไปภายนอก โดยความรู้ทางซอสามสายก็ได้ถ่ายทอดโดยการสอนที่บ้าน และ**ชมรมดนตรีไทยตามสถาบันต่าง** ๆ ความรู้ทางซอสามสายจึงได้ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน” (คนซอสามสาย 7)
>
> “ในปัจจุบันนี้คนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายในสายตรงจากครูซอสามสายโบราณนั้นมีจำนวนน้อย เช่น ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ เป็นต้น ซึ่งบางท่านก็เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งท่านเหล่านี้นั้นเป็นกำลังที่สำคัญในการรักษา และสืบทอดความรู้ทางซอสามสายในปัจจุบัน” (คนซอสามสาย 9)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้กระทำที่มีอิทธิพลในการขัดเกลาทางสังคมจนเกิดเป็นคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายเกิดจากผู้กระทำ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก 2) กลุ่มครูซอสามสายในราชสำนัก 3) กลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครูซอสามสายในราชสำนัก ที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นมีส่วนสำคัญในการสร้างรากฐาน คุณลักษณะ วิธีการในการปฏิบัติซอสามสายที่ส่งผลมาจนถึงปัจจุบันโดยเชื่อมโยงผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีความเชื่อมโยงกับราชสำนักทั้งสิ้น ดังนั้นการปฏิบัติตน ขนบประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงได้รับอิทธิพลจากราชสำนักโดยตรงจนเกิดเป็น การแลกเปลี่ยน เรียนรู้

การยอมรับกันในกลุ่มเฉพาะของสังคมกลุ่มคนซอสามสายเท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ที่ปฏิบัติกันแพร่หลายในสังคมทั่วไป

2. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

คุณลักษณะคนซอสามสายนั้นเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ถ่ายทอดความรู้ด้านทฤษฎีทางซอสามสาย 2) ถ่ายทอดด้านการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 3) ถ่ายทอดด้านคุณธรรม จริยธรรม 4) ถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายนั้นมีเงื่อนไขมาจากสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นมาของคนซอสามสายจากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ย้อนไปก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองซอสามสายคือวิชาที่อยู่ในวัง เรียนแต่เจ้านาย ลูกเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ลูกขุนนาง คืออีกชนชั้นหนึ่ง ผลจากการที่เปลี่ยนแปลงการปกครองนักดนตรีถูกดุลยภาพออกมาครึ่งมหรสพ พอนักดนตรีออกมาความรู้ก็ออกมาด้วย จะมาทำมาหากิน ทำนาก็ไม่เคย จึงต้องออกไปสอนวิชาที่ตนเองมีติดตัวนั่นคือ ซอสามสายแต่ด้วยเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนทั่วไปนั้นตรงข้ามกับซอสามสายโดยสิ้นเชิงความพร้อมทางเศรษฐกิจก็เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องเพราะ ชาวบ้านโดยทั่วไปก็ไม่สามารถเล่นได้แพร่หลายเพราะชาวบ้านยังอยู่กับสภาพเศรษฐกิจที่หาเช้ากินค่ำ ดังนั้นซอสามสายจึงถูกถ่ายทอดอยู่ในกลุ่มคนที่**มีความพร้อมทางทุนทรัพย์** และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากคนในสังคมทั่วไป” (คนซอสามสาย 7)

ซอสามสายนั้นถูกถ่ายทอดอยู่ในกลุ่มเฉพาะซึ่งมีจำนวนน้อย ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายนั้นนอกจากจะถ่ายทอดความรู้ด้านทฤษฎีทางซอสามสาย และ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การปฏิบัติทักษะซอสามสายแล้ว ยังเกิดการถ่ายทอดด้านคุณธรรม จริยธรรม และการถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “**การมีปฏิสัมพันธ์เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ทางทฤษฎี** การปฏิบัติซอสามสาย และการอบรมสั่งสอน **ปลูกฝังทางค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม**แก่ศิษย์ซึ่งครูกับศิษย์นั้นมีความใกล้ชิดส่วนมากก็จะถ่ายทอดโดยมีครูเป็นต้นแบบในทุก ๆ ด้าน” (คนซอสามสาย 9)

นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์นั้นยังเป็นการเลียนแบบพฤติกรรมของครูจนเกิดเป็น**การพัฒนาบุคลิกภาพ**โดยมีครูเป็นต้นแบบ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากการถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน ท่านเป็นต้นแบบของการประพฤติตน **กริยามารยาท การใช้ภาษา** และความสามารถในการบรรเลงซอสามสาย การประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของครูที่**เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต** ซึ่งท่านเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก ดังนั้นการประพฤติตนต่าง ๆ ของท่านจึงส่งต่อมาถึงลูกศิษย์ที่ได้เรียนกับท่าน” (คนซอสามสาย 9)

> “การมีปฏิสัมพันธ์ ความใกล้ชิด และความเลื่อมใสทำให้เกิด**การเลียนแบบทางค่านิยม พฤติกรรม** ซึ่งโดยธรรมชาติของการเรียนศิลปะนั้น จะเกิดจากการเลียนแบบตามแบบ ครูเป็นหลัก ถ้าครูทำสิ่งใดลูกศิษย์ก็จะทำตามจนเป็นคุณลักษณะ ดังนั้นถ้าเราเรียนมาจากครูซอสามสายแท้ ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูซอสามสายในราชสำนักโดยตรง เราก็**จะมีคุณลักษณะเหมือนกับครูซอสามสายที่ได้เรียนมาด้วย**” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่า เนื่องจากซอสามสายที่มีต้นกำเนิดมาจากราชสำนัก ดังนั้นซอสามสายจึงถูกพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านทฤษฎี และการปฏิบัติซอสามสาย รวมถึงบทบาทหน้าที่ของซอสามสายที่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในพระราชพิธีของกลุ่มคนในราชสำนักโดยตรง ดังนั้นจึงเกิดเป็นการถ่ายทอดทางด้านทฤษฎี และการปฏิบัติ คติความเชื่อ และขนบประเพณีเฉพาะที่เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มเฉพาะซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

3.สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมของคนซอสามสายนั้นมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย โดยสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายได้ 3 แหล่งคือ 1) ราชสำนัก 2) บ้าน 3) สถาบันทางการศึกษา จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

ราชสำนัก

> “พอพูดถึงราชสำนัก เราต้องไปศึกษาว่าโครงสร้างประวัติสังคมไทยเป็นยังไง ถูกกำหนดไว้เลย การหล่อหลอมของสังคมเจ้ากับทาสในราชสำนัก เจ้าขุนมูลนายกับทาส ทาสเล่นได้แต่ซอสองสาย เพราะว่าสมัยก่อนนิยมทำซอกันเอง พูดจริง ๆ แล้วชาวบ้านไม่มีทุนที่จะมาทำ ไม่ใช่เข้าห้ามให้ชาวบ้านเล่นนะ แต่ว่าชาวบ้านไม่มีโอกาสในการสร้างเครื่องดนตรี รวมถึงสภาพแวดล้อมของการเรียนซอสามสายที่ไม่สามารถหาครูมาสอนได้ ซอสามสายจึงถูกถ่ายทอดเฉพาะในราชสำนักเพียงเท่านั้น” (คนซอสามสาย 7)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สภาพแวดล้อมในการถ่ายทอดซอสามสายนั้นเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากในการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายซึ่งเป็นการปรับตัวของกลุ่มคนที่อยู่สังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนที่เรียนซอสามสายต้องเป็นคนที่นิ่ง สภาพแวดล้อมในการเรียนของคนในวังนั้นเป็นสภาพแวดล้อมที่สงบ การปฏิบัติตนการพูด ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเรียบร้อย สุภาพ เพราะเป็นวิถีชีวิตโดยปกติของคนในวัง” (คนซอสามสาย 8)

> “ซอสามสายคนที่จะเล่นต้องเป็นคนที่นิ่ง เนียน สงบ เป็นผู้รากมากดี ในรั้วในวัง จะเรียนซอสามสายต้องให้พวกผู้ดีหัด ต้องใช้เงิน ใช้เวลา การอบรมสั่งสอนตามแบบคนในวัง” (คนซอสามสาย 2)

บ้าน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ซอสามสายของครูซอสามสายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองซอสามสายนั้นถูกนำมาถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอก ซึ่ง**บ้าน**เป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “ครูซอสามสายที่เคยทำหน้าที่ในวัง เมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ครูก็ออกมาจากวังมาสอนให้กับลูกศิษย์ และญาติที่มีความใกล้ชิด บ้านจึงเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสาย ซึ่งคนที่จะมีโอกาสได้เรียนนั้นก็ต้องมีความใกล้ชิดกับท่าน” (คนซอสามสาย 6)

โดยในการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายในช่วงแรกนั้น ครูซอสามสายจะถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่เป็นเครือญาติเป็นอันดับแรกก่อนที่จะมีการถ่ายทอดกับลูกศิษย์ในสำนักในภายหลัง

> “การเรียนดนตรีในสมัยก่อนนั้นมักจะถ่ายทอดกันในกลุ่มเครือญาติเป็นหลัก ซึ่งวิชาความรู้ทางซอสามสายนั้นเป็นของที่หวงแหน ไม่ได้สืบทอดให้กับใครได้ง่าย ๆ ดังนั้นครูซอสามสายจึงถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับครูมากที่สุด เช่น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านก็**เป็นหลาน**ของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) เช่นกัน” (คนซอสามสาย 9)

โดยในการเรียนที่บ้านของครูซอสามสายนั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ โดยศิษย์เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมโดยมีครูซอสามสายเป็นต้นแบบ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “การสอนของครอบครัวสมัยเก่า เป็นผู้ใหญ่ที่เรียบร้อย ไม่กระโชกโฮกฮาก การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบกริยามารยาท การพูด การใช้ภาษา ซึ่งในสมัยนั้นได้มีโอกาสเข้าไปเรียนซอสามสายกับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ที่บ้านของท่าน ซึ่งในการเรียนที่บ้านของท่านนั้นเป็นสภาพแวดล้อมที่ดี เพราะอาจารย์เป็นคนที่เรียบร้อย มีความประณีตทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะทำอะไรก็จะเรียบร้อย การพูดการจาก็ไพเราะ บ้านก็สะอาด เรียบร้อยทุกมุม สะอาดสะอ้านเป็นวิถีชีวิต พอเราไปเรียน**ก็ทำให้เป็นวิถีชีวิตของเราไปด้วย**” (คนซอสามสาย 3)
>
> “ท่านเจ้าคุณภูมีเสวินเป็นผู้ที่มีความละเอียดละออเรียบร้อยมาก บ้านของท่านก็สะอาดเรียบร้อยเป็นระเบียบเป็นสัดเป็นส่วน วิถีชีวิตของท่านก็เรียบง่าย ท่านสวดมนต์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ทุกวัน การพูดก็ไพเราะ ไม่เคยพูดเสียงดังกระโชกโฮกฮาก จะเดิน ลุกนั่งล้วนแล้วมีความงดงามเป็นผู้ที่ได้เรียนและ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เราก็**นำมาใช้กับการดำเนินชีวิตของเรามาจนถึงปัจจุบัน**" (คนซอสามสาย 5)

สถาบันทางการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของคนซอสามสายในการถ่ายทอดความรู้นั้นคือ สถาบันทางการศึกษา จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

"ท่านเจ้าคุณภูมีเสวินท่านเคยทำงานในราชสำนัก หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองท่านมาสอนตามสถาบันต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาทั่วไปได้มีโอกาสเรียนซอสามสาย ซึ่งในมหาวิทยาลัยมีการตั้งชมรมดนตรีไทยมีสถานที่และสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ดี" (คนซอสามสาย 1)

"การได้เรียนในสถาบัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เข้าชมรม สจม. เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อมและมีครูที่มีความรู้เฉพาะด้าน ได้พบปะเห็นครูดนตรีโบราณหลาย ๆ ท่าน ท่านเป็นต้นแบบที่ดีการประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งครูซอสามสายที่ได้เรียนในสมัยนั้น คือ ครูเจริญ ใจ สุนทรวาทิน" (คนซอสามสาย 9)

4.ความพึงพอใจสูงสุด

ในสังคมโดยทั่วไปนั้นความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความต้องการซึ่งจะทำให้เกิด ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อเครื่องดนตรีซอสามสายนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของตัวจัดกระทำที่ทำให้เกิดคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยแบ่งความพึงพอใจสูงสุดของกลุ่มคนซอสามสายได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจ**ด้านเสียง**ของซอสามสาย 2)

ความพึงพอใจด้าน**ลักษณะทางกายภาพ**ของซอสามสาย 3) ความพึงพอใจด้าน**การปฏิบัติ**ของซอสามสาย 4) **การเห็นคุณค่า**ในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย โดยความพึงพอใจทั้ง 4 ด้านนี้ส่งผลทำให้กลุ่มคนซอสามสายนั้นเกิดการถ่ายทอดความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จนเกิดเป็นการบูรณาการทางสังคมทั้งด้าน แนวคิด การปฏิบัติตน และการสืบทอดความรู้ทางซอสามสายจากครูซอสามสายต้นแบบ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ได้รับการปลูกฝัง และเปลี่ยนแนวคิดค่านิยมระหว่างกันย่อมมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นคนซอสามสายนั้นส่วนมากแล้วจะมีความชื่นชอบและพอใจ**ในเสียง รูปลักษณ์** รวมไปถึงแนวทางใน**การบรรเลงซอสามสาย**ที่มีความเรียบร้อย สวยงาม อีกทั้งซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่สืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งมีที่มาจากราชสำนักไทย จึงเป็นสิ่งที่มีความประณีตละเอียดลออ จึงทำให้**เห็นคุณค่า**ในการอนุรักษ์ สืบทอดและกลายเป็นวิถีชีวิตของตัวเราเอง” (คนซอสามสาย 3)

โดยในความพึงพอใจสูงสุดต่อซอสามสายนั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมของกลุ่มคนซอสามสายนั้นเกิดการยอมรับเกิดความพึงพอใจในแนวทางที่กลุ่มคนซอสามสายได้ปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่อดีต เกิดการบูรณาการกับพฤติกรรมการชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างคนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “อิทธิพลของการสร้างคุณลักษณะซอสามสายนั้นเป็น**อิทัปปัจจยตา** คือเพราะมีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงไม่ มี ทุกอย่างอาศัยกันและกัน เป็นเหตุเป็นผลด้วยกัน เพราะมีสิ่งนี้สิ่งนี้จึง มี เป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งถ้าซอสามสายมี**ที่มาจากราชสำนัก** สืบทอดกันต่อมาจากครูที่มาจากราชสำนัก เมื่อเจอครูเราถึงเรียนกับครู เพราะเรามีบุคลิกต้องตาครู ครูจึงเมตตาสอนพอสอนแล้วเกิดความศรัทธาเราก็ปฏิบัติตาม อย่างแรกเราจะถ่ายทอดเสียงเพลง ต่อไปเราจะถ่ายทอดท่าทางการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> บรรเลง นานเข้าเราจะถ่ายทอดแม้กระทั่งอุปนิสัยตลอดจนการเห็นคุณค่า และความซาบซึ้งในทุกสิ่งที่เป็นซอสามสาย” (คนซอสามสาย 7)

5.วัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวจัดกระทำที่เกิดจากการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย โดยวัฒนธรรมของคนซอสามสายสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย 3) ด้านพฤติกรรมทางสังคม 4) ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Moral)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนซอสามสายเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสายโดยครูซอสามสายนั้นจะการคัดสรรลูกศิษย์ซอสามสายด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งแรก จากตัวอย่างข้อมูลที่กล่าวว่า

> “วัฒนธรรมของคนซอสามสายนั้นจะเลือกลูกศิษย์ที่มี**ความกตัญญูกตเวที มีความเสียสละ มีความอดทน มีจิตใจที่เมตตา มีน้ำใจ ไม่กล่าวร้าย นินทาผู้อื่น** รวมถึงการเป็นผู้**มีความเคารพ**ต่อ ครูซอสามสาย เครื่องดนตรี และวิชาความรู้ที่ได้รับ” (คนซอสามสาย 3)

ซึ่งวัฒนธรรมในการรับศิษย์ซอสามสายนั้นจะต้องมีการตรวจสอบด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อคัดกรองบุคคลจะสามารถรักษาวิชาความรู้ทางซอสามสายเป็นตัวแทนของครูที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายให้แก่คนอื่น ๆ ต่อไป จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่สามารถสังเกตได้จาก

การประพฤติตนของศิษย์ ซึ่งจะต้องอาศัยระยะเวลาในการสังเกต โดยครูโบราณท่านจะไม่สอนความรู้ให้ใครง่าย ๆ ท่านจะต้องแน่ใจว่าศิษย์คนนั้นเป็นคนที่ดี มีคุณธรรม ถึงจะถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดให้เพื่อ**เป็นตัวแทนที่จะรักษาถ่ายทอดความรู้แทนครูได้**" (คนซอสามสาย 1)

ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย (Legal)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยววัฒนธรรมของคนซอสามสายใน**การรักษาแบบแผนด้านการปฏิบัติซอสามสาย**ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครูซอสามสายโบราณ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

"ในการปฏิบัติซอสามสายนั้นจะต้องศึกษา**ทฤษฎี หลักการ และเทคนิคในการปฏิบัติซอสามสาย**ที่มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณให้ครบถ้วน เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของซอสามสายไม่นำไปดัดแปลงจนเสียหาย หรือเอาเทคนิค วิธีการของเครื่องดนตรีอื่นมาปะปน ทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม" (คนซอสามสาย 8)

"จะต้องคงความเป็นซอสามสาย **การดำเนินทำนอง**ที่ซอสามสายควรปฏิบัติ เพื่อรักษาขนบและแบบแผนในการบรรเลงที่เหมาะสม" (คนซอสามสาย 9)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ในการปฏิบัติซอสามสายนั้นคนซอสามสายจะต้องยึดถือหลักและวิธีการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ**ลักษณะในการปฏิบัติซอสามสาย** ซึ่งจะต้อง**รักษาความสุภาพเรียบร้อย และความสง่างามในการบรรเลง**อยู่เสมอ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

"ในการบรรเลงซอสามสายนั้นจะต้องรักษาความสง่างาม เรียบร้อย สุขุม ที่โบราณเรียกว่ามี "**ทีพระทีพระยา**" อยู่เสมอ เพราะซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มาจากราชสำนัก

> ดังนั้นการปฏิบัติซอสามสายก็ได้รับการพัฒนาด้านลักษณะการบรรเลงที่มีความงดงาม ประณีตซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในราชสำนักไทย” (คนซอสามสาย 4)

นอกจากนี้คนซอสามสายนั้นยังมีขนบประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครูซอสามสายโบราณในด้านความเชื่อ และค่านิยมในการบรรเลงซอสามสาย ซึ่งจะต้องบรรเลงในงานมงคล เช่น ซอสามสาย**ไม่นิยมบรรเลงในงานอวมงคล** เป็นต้น จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “คนโบราณจะไม่ใช้ซอสามสายบรรเลงในงานศพหรืองานอวมงคล เพราะถือว่าซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในงานมงคลมาแต่โบราณ และยังใช้บรรเลงในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นคนไทยเราจึงไม่นิยมนำซอสามสายมาบรรเลงในงานที่ไม่เป็นมงคล

ด้านพฤติกรรมทางสังคม (Social)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของซอสามสาย ซึ่งเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสายที่เกิดจากการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายจนกลายเป็นวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมสังคม เกี่ยวกับบุคลิกภาพที่เหมาะสมของคนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “การประพฤติปฏิบัติตนของคนซอสามสายนั้นมักจะมีครูเป็นต้นแบบเพราะการเรียนซอสามสายนั้นเป็นวิธีการเรียนแบบมุขปาฐะ จากการพร่ำสอน และเลียนแบบทั้งการปฏิบัติทางซอสามสาย และการปฏิบัติตนตามแบบอย่างครู ซึ่งครูหลาย ๆ ท่านนั้นมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่ระมัดระวังเรื่อง**การพูด การใช้ภาษา**ที่สุภาพเรียบร้อย ไม่มีคำหยาบคาย หรือมีเสียงที่เกรี้ยวกราด ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น ท่านจะมีความนิ่ง สุขุม มี**กริยามารยาทที่เรียบร้อย**งดงามเป็นวิถีชีวิตโดยปกติ” (คนซอสามสาย 4)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าคนซอสามสายนั้นจะให้ความสำคัญกับการพูด การใช้ภาษา กริยามารยา และการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อยซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นวัฒนธรรมทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งครูซอสามสายยังใช้การสังเกตด้านพฤติกรรมทางสังคมเป็นเกณฑ์ในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายอีกด้วย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ใน**การคัดเลือกลูกศิษย์**ซอสามสายนั้นครูซอสามสายจะต้องสังเกตจากกริยามารยาทที่จะต้องเรียบร้อย ไม่หลุกหลิก มีท่าทางที่งดงาม สง่างาม ต้องเป็นคนที่พูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบหรือไม่สุภาพ รวมถึงไม่กล่าวว่าร้ายนินทาผู้อื่น” (คนซอสามสาย 6)

ดังนั้นในการเรียนซอสามสายนั้นจากคัดสรรผู้เรียนด้านพฤติกรรมทางสังคมนั้นจึงวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งทำให้ซอสามสายนั้นยังสามารถรักษาแบบแผนในการปฏิบัติซอสามสาย และการปฏิบัติตนที่มีแบบแผนมาจากครูซอสามสายโบราณได้มาจนถึงปัจจุบัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ด้วยซอสามสายนั้นถูกสอน และเล่นกันกลุ่มเฉพาะครูเลือกศิษย์ ศิษย์ก็เคารพเลื่อมใสครู ดังนั้นจึงเกิดการเลียนแบบ ซึมซับทั้งด้านพฤติกรรม นิสัยใจคอ จิตวิญญาณจากครูมาจนหมด จึงทำให้คนซอสามสายหลาย ๆ ท่านนั้นมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน” (คนซอสามสาย 1)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย (Material)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย ซึ่งซอสามสายนั้นมีที่มาจากราชสำนักซอสามสายจึงมีความวิจิตร ประณีต งดงาม ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมทางสังคมของคนซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายนั้นมีที่มาจากวัง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกรังสรรค์ ปรับปรุงโดยเจ้านายชั้นสูง ทำให้ซอสามสายนั้นมีความงดงาม ประณีต ทรงคุณค่าประดับตกแต่งด้วยวัสดุที่มีค่า หายาก ราคาแพง ช่างที่สร้างก็เป็นช่างที่มีฝีมือชั้นครู ดังนั้นซอสามสายจึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงามพร้อมยากที่จะหาเครื่องดนตรีชิ้นใดเปรียบได้ ซึ่งเป็นภาพจำ เป็นภาพลักษณ์ของซอสามสาย” (คนซอสามสาย 9)

ในภายหลังซอสามสายนั้นได้รับความนิยมมากขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป แต่ภาพลักษณ์ของซอสามสายนั้นยังคงความประณีต งดงาม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนซอสามสายต่อการรักษาแบบแผนด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสายที่มีความงดงาม วิจิตร ประณีตมาจนถึงปัจจุบัน จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ซอสามสายนั้นเป็นเครื่องมีความเอกลักษณ์ในด้านรูปลักษณ์ที่มีความวิจิตร ประณีต งดงามมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งในปัจจุบันภาพลักษณ์ของซอสามสายก็ยังรักษาความงดงามแบบดั้งเดิมไว้ได้ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยที่มีเครื่องดนตรีที่มีความงดงาม มีความวิจิตร พิสดาร ทั้งด้านรูปลักษณ์ และวิธีในการบรรเลง เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกของไทย” (คนซอสามสาย 4)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

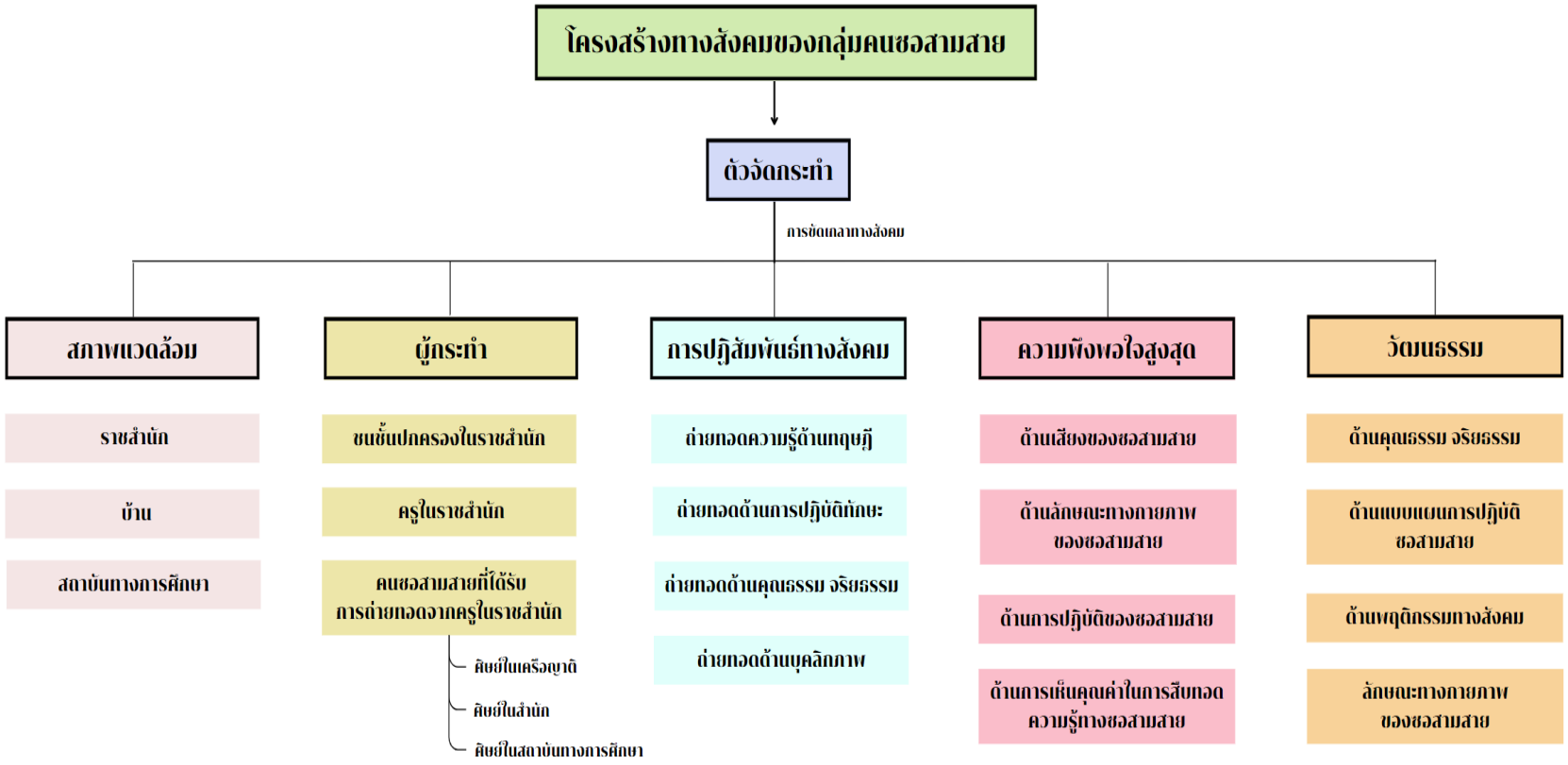

แผนภาพที่ 8 แผนภาพโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย

บทที่ 5
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
เรื่อง กระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย
กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยเก็บข้อมูลจากการสังเกต และสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ทำให้เกิดคุณลักษณะคนซอสามสาย จากทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ของทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979) ที่อธิบายถึงระบบสังคม และหน้าที่พื้นฐาน ที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีศึกษา ดังนั้นในการไล่เรียงคุณลักษณะคนซอสามสายจากการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้การจำแนกคุณลักษณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom’s Taxonomy (1956) ซึ่งมีการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีแบ่งเป็น 3 ด้านได้แก่ 1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2.ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3. ด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) ควบคู่กับการวิเคราะห์คุณลักษณะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จากโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายเพื่อให้ข้อมูลในการวิเคราะห์นี้เห็นถึงปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สังคมของคนซอสามสายจนเกิดเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสาย ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์คุณลักษณะคนซอสามสายโดยไล่เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1.คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม และบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย (Personality)

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสายพบว่าครูให้ความสำคัญในด้านบุคลิกภาพ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ลักษณะทางกายภาพทางร่างกาย 2) การแต่งกายที่เหมาะสม 3) กริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อย โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เกี่ยวกับการดูแลรักษาในด้านบุคลิกภาพทางด้านร่างกายซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย โดยครูได้แสดงความคิดเห็นกล่าวว่า

> “ตอนนี้ครูจะ 80 ปีแล้วแต่ทุกวันนี้ครูยังต้องออกกำลังกาย โดยจะต้องว่ายน้ำ หรือออกกำลังกายเบา ๆ ทุกเช้าเพื่อทำให้ร่างกายมีสุขภาพที่แข็งแรง และเพื่อดูแลรูปร่างของร่างกายให้มีความสมส่วน ไม่อ้วนหรือผอมจนเกินไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูดูแลตนเองมาตั้งแต่เด็ก ๆ จนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นความเคยชินที่จะต้องทำเป็นประจำอยู่เสมอ ซึ่งบุคลิกภาพทางด้านร่างกายนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญในการนำเสนอผลงานในการบรรเลงซอสามสายที่นอกเหนือจากความไพเราะในการบรรเลงแล้ว ยังจะต้องมีภาพลักษณ์ที่งดงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การนำเสนอผลงานทางซอสามสายนั้นมีความถึงพร้อมในด้านความงามทางศิลปะ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

โดยบุคลิกภาพในด้านลักษณะทางกายภาพด้านร่างกายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นเป็นผู้ที่มีสัดส่วนรูปร่างที่สมส่วนไม่อ้วนหรือผอมมากจนเกินไป โดยผู้วิจัยยกตัวอย่างภาพของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในการบรรเลงซอสามสายดังต่อไปนี้

ภาพที่ 41 ภาพบุคลิกภาพในการบรรเลงซอสามสาย
ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา : ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

นอกจากนี้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังให้ความสำคัญกับการแต่งกายที่เหมาะสม โดยกล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “การแต่งกายที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำเรามีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งในการนำเสนอผลงานทางด้านซอสามสาย หรือการใช้ชีวิตประจำวันนั้นควรจะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย สุภาพ รักษาความสะอาดอยู่เป็นปกติ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้สังเกตจากการเข้าไปเรียนซอสามสายกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในทุกครั้งพบว่าครูมีการแต่งกายที่สวยงาม เรียบร้อยในการใช้ชีวิตประจำวันอยู่เป็นปกติ นอกจากนี้ครูยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคลิกภาพของคนซอสามสายที่เหมาะสมในการบรรเลงโดยกล่าวว่า

> “ในการบรรเลงซอสามสายนั้นผู้บรรเลงจะต้องตรวจสอบตนเองในเรื่องของบุคลิกภาพในขณะบรรเลงเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าของวงดนตรีไทย อีกทั้งเป็นเครื่องดนตรีที่มีความงดงาม วิจิตร และมีที่มาจากราชสำนัก ดังนั้นผู้บรรเลงจะต้องรักษากริยามารยาท อากัปกริยา ท่าทาง ลีลาในการบรรเลงให้มีความสง่างาม เหมาะสมกับซอสามสาย ไม่หลุกหลิก หรือไม่โลดโผนจนเกินไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

1.2 มีใจชอบในซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเกี่ยวกับการมีใจชอบในซอสามสายซึ่งส่งผลต่อการเรียน การฝึกซ้อมของตนเองจนทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในการบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “ครั้งแรกที่เรียนซอสามสายเกิดจากความชื่นชอบของคุณพ่อและคุณแม่ จึงพาไปฝากตัวเรียนกับเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) พอเรียนไประยะนึงก็สามารถปฏิบัติซอสามสายจนเกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้นจนได้มีโอกาสไปแสดงซอสามสายในรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม การเป็นทูตวัฒนธรรมแสดงเดี่ยวซอสามสายที่เมือง Jamestown (Rhode Island)} Vermant, Washington, D.C. และได้นำไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้เห็นถึงความงดงามของซอสามสายที่ทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชอบในซอสามสายเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มี**เทคนิควิธีการในการบรรเลง**ที่ละเอียดละออ มี**น้ำเสียงที่ไพเราะ**อ่อนหวาน สามารถทำเสียงซอสามสายใน**การเลียนเสียงร้อง การแสดงอารมณ์ต่าง ๆ** ที่หลากหลาย เช่น อารมณ์โศกเศร้า อารมณ์รัก อารมณ์เขินอาย อารมณ์โกรธ เป็นต้น และยังเป็นเครื่องดนตรีที่มีรูปลักษณ์ที่งดงาม ถูกรังสรรค์อย่างประณีต มีความงดงามทางด้านศิลปะที่ครบถ้วน รวมถึง**มีท่าทีลีลาในการบรรเลงที่มี**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

> **ความสง่างาม** มีแนวทางและ**แบบแผนในการบรรเลงที่มีเอกลักษณ์**เฉพาะไม่เหมือนเครื่องดนตรีชนิดใด ทำให้**เกิดความรักและเห็นคุณค่า**ในเครื่องดนตรีซอสามสาย จนทำให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติซอสามสายอย่างต่อเนื่อง และอยากที่จะสืบทอดให้กับผู้ที่มีความสนใจและเห็นคุณค่าต่อไป" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การมีใจชอบในซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นเกิดจากความมีใจชอบ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) มีใจชอบในลักษณะเสียงของซอสามสาย 2) มีใจชอบในลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย 3) มีใจชอบในลักษณะในการปฏิบัติของซอสามสาย และ 4) การเห็นคุณค่าของการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย

1.3. มีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย (leaning commitment)

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสายของตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติทักษะซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> "ในการเรียนวิชาทักษะทุกประเภท ถ้าต้องการที่จะมีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติจะต้องอาศัยการมุ่งมั่นพยายามอย่างต่อเนื่องในการเรียน และการฝึกซ้อมอยู่สม่ำเสมอ โดยในการเรียนซอสามสายของตนเองนั้นในระยะแรกที่เริ่มเรียนนั้นเกิดจากความมุ่งหวังของครอบครัวที่ตั้งใจให้ครูมีความสามารถในการปฏิบัติซอสามสายที่ดี ซึ่งเป็นความรู้ที่สืบทอดมาจากท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) แต่เมื่อตนเองเกิดความรัก และชื่นชอบในซอสามสายแล้วจึงมีความมุ่งมั่นในการเรียน และการฝึกซ้อมซอสามสายอย่างจริงจังต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน จึงทำให้ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจหัวใจของซอสามสายอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลทำให้มีความสามารถในการปฏิบัติทักษะซอสามสายอย่างเชี่ยวชาญ" (ศิริ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

1.4 มีความอดทน

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความอดทนของตนเองในการเรียน และการฝึกฝนในการปฏิบัติทักษะซอสามสายที่จะทำให้ตนเองมีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติทักษะซอสามสาย โดยได้กล่าวว่า

> “ในการเรียนซอสามสายนั้นจะต้องอาศัยความตั้งใจ มุ่งมั่น และความอดทนอย่างมากใน เพราะเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเทคนิควิธีการในการบรรเลงที่มีแบบแผน และมีรายละเอียดที่มีจำนวนมาก ซึ่งจะต้องมีความอดทนในการเรียนและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ให้สามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญ โดยในการเรียนซอสามสายกับท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) โดยปกติแล้วท่านเป็นผู้ที่มีความละเอียดละอออย่างมาก ท่านจะแก้ไขปรับปรุงท่าทาง วิธีการในการปฏิบัติซอสามสายให้ถูกต้องตามหลักการทางด้านซอสามสาย ซึ่งซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่ได้สียาก แต่จะสีอย่างไรให้เกิดความไพเราะนั้นยากยิ่งกว่า ดังนั้นครูจะต้องใช้ความอดทนอย่างมากในฝึกฝนเพื่อทำให้ตนเองสามารถบรรเลงซอสามสายได้อย่างไพเราะ และสามารถใช้เสียงของซอสามสายในการสื่อสารอารมณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้ฟังได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.5 มีความกตัญญูกตเวที

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เกี่ยวกับการมีความกตัญญูกตเวที ผู้วิจัยสังเกตจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่ทุกครั้งก่อนเรียนจะมีการไหว้ครู ไหว้บุพการี และ ผู้มีพระคุณ ก่อนการเริ่มสอนซอสามสายให้กับผู้เรียนทุกครั้ง ซึ่งในระหว่างที่มีการเรียนการสอนครูก็จะเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวิชาความรู้ทางซอสามสายที่ท่านได้เรียนมา และกล่าวยกย่อง สรรเสริญความดีงามของครูบาอาจารย์ และบุพการีที่มีพระคุณต่อท่านทำให้ท่านมีทุกวันนี้ได้ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ครูมีวิชาความรู้ทางซอสามสายมาจนถึงทุกวันนี้ได้นั้น เกิดจากการดูแลเอาใจใส่ของคุณพ่อ และคุณแม่ ซึ่งท่านมีความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ครูได้เรียนซอสามสาย คุณพ่อเป็นผู้จัดการ และหาวัสดุต่าง ๆ ในการสร้างซอสามสายคันแรกให้กับครู ซึ่งทุกครั้งที่ไปเรียนคุณพ่อ และคุณแม่จะขับรถพาครูไปเรียนกับเจ้าคุณตาที่บ้าน ท่านคอยให้กำลังใจ ดูแลความเรียบร้อย อำนวยความสะดวกให้กับครูเสมอมา คุณแม่ก็เป็นผู้ที่ให้กำลังใจในการฝึกฝน และเป็นผู้ฟังที่คอยแนะนำสิ่งต่าง ๆ ให้กับครู ส่วนท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ท่านเป็นทั้งญาติ และเป็นครูซอสามสายที่มีความเมตตาอย่างมาก ท่านสอนวิชาความรู้ทางซอสามสายให้กับครูอย่างไม่ปิดบัง ทุ่มเทเวลาในการสอน และช่วยฝึกซ้อมให้กับครูก่อนที่จะไปแสดงตามงาน และสถานที่ต่าง ๆ ทุกครั้ง จนทำให้ครูมีความเชี่ยวชาญ และสามารถนำความรู้ทางซอสามสายมาถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเกตเกี่ยวกับความกตัญญูของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในการต่อเพลงในขั้นสูงในบทเพลง ทยอยเดี่ยว และเพลงเชิดนอกนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านได้รักษาขนบประเพณีในการไหว้ครูก่อนเริ่มต่อเพลงเดี่ยวในขั้นสูง ซึ่งมีการกล่าวถึงครูซอสามสายและวิชาความรู้ เทคนิควิธีการ บทเพลงต่าง ๆ ทางซอสามสายในสายสำนักที่ได้สืบทอดกันต่อมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่ได้สืบทอดบทเพลงต่าง ๆ ต่อมาจนถึงปัจจุบัน โดยครูจะทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้วอยู่เสมอ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 42 ภาพพิธีในการไหว้ครู และผู้มีพระคุณก่อนการเริ่มต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

ซึ่งการไหว้ครูนี้แสดงให้เห็นถึงการมีความกตัญญูกตเวทีของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ต่อผู้มีพระคุณโดยการให้เกียรติ ยกย่อง รักษาขนบประเพณี องค์ความรู้ทางซอสามสาย ที่ได้สืบทอดกันมาแต่โบราณโดยไม่นำไปปรับเปลี่ยนจนทำให้เกิดความเสียหาย หรือผิดเพี้ยน และมีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

1.6 มีความเคารพ

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านเป็นผู้ที่มีความเคารพ โดยแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) มีความเคารพต่อเครื่องดนตรีซอสามสาย 2) มีความเคารพต่อวิชาความรู้ทางซอสามสาย 3) มีความเคารพต่อตนเอง และผู้อื่น โดยมีตัวอย่างดังนี้

คุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในการ**แสดงความเคารพต่อเครื่องดนตรีซอสามสาย** ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตในระหว่างที่ผู้วิจัยได้เรียนซอสามสายกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านจะมีความระมัดระวังในการดูแลรักษาเครื่องดนตรีเป็นอย่างดี จะไม่นำซอสามสายไปวางในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม ซึ่งท่านจะดูแลรักษาความสะอาดของเครื่องดนตรีอยู่เป็นปกติ ไม่ปล่อยให้เครื่องดนตรีมีความสกปรก หรือชำรุดเสียหาย ซอสามสายของท่านจะต้องอยู่ในสภาพที่เป็นปกติงดงามอยู่เสมอ จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงการมีความเคารพต่อเครื่องดนตรีซอสามสายโดยมีตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “การปฏิบัติต่อซอสามสายอย่างให้เกียรติ เช่น การดูแลรักษาซอสามสายให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ดีงาม ถูกต้อง ไม่เอาไปทำเสียหาย การรักษาความสะอาดของซอสามสาย ก็เป็นการรักษาเกียรติของซอสามสาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการรักษาภาพลักษณ์ของซอสามสายให้มีความงดงามอยู่เสมอ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

นอกจากนี้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังเป็นผู้ที่**มีความเคารพต่อวิชาความรู้ทางซอสามสาย** โดยมีการรักษาแบบแผน รักษาขนบ และวิชาการของซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูซอสามสายโบราณ โดยมีตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ในการปฏิบัติซอสามสายนั้นเราจะต้องให้เกียรติ และให้ความเคารพต่อครูซอสามสายโบราณที่ท่านได้ คิดค้น ปรับปรุง สั่งสม และถ่ายทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการเรียนซอสามสายเราควรที่จะต้องศึกษาให้รู้ เข้าใจ อย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถปฏิบัติซอสามสายได้ตามแบบแผนของโบราณ หากไม่มีความรู้ที่ลึกซึ้งก็มักจะเอาความรู้หรือทักษะในการบรรเลงของเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาปะปน ปรับเปลี่ยนจนเกิดความเสียหายหรือสร้างวิธีการใหม่ที่ไม่มีฐานมาจากความรู้ทางซอสามสายที่สืบทอดมาจากโบราณ ซึ่งการไม่ปฏิบัติตามแบบแผน หรือทำผิดวิธีการนั้นถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ ไม่เคารพต่อวิชาการทางซอสามสาย เพราะจะทำให้องค์ความรู้ทางซอสามสายโบราณนั้นหมดความสำคัญ และสูญหายไปในที่สุด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

อีกทั้งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยัง**มีความเคารพต่อตนเอง และผู้อื่น** ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของครูในขณะที่ได้เรียนซอสามสายโดยพบว่า ในระหว่างที่สอนซอสามสาย หรือการดำเนินชีวิตโดยปกติของครูนั้นจะมีการปฏิบัติตนโดยมีกริยามารยาทที่สุภาพ

เรียบร้อย เป็นผู้ที่มีการใช้ภาษาและน้ำเสียงที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ หรือนินทาว่าร้ายผู้อื่น ไม่เปรียบเทียบตนเองโดยยกตนให้เหนือกว่าผู้อื่น เป็นต้น

1.7 มีอัธยาศัยที่ดี

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นพบว่า ครูเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการมีอัธยาศัยที่ดี ในการมีปฏิสัมพันธ์จากสนทนา พูดคุยกับลูกศิษย์และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งครูเป็นผู้ที่มีความเมตตา เสียสละ ช่วยเหลือ และให้กำลังใจกับลูกศิษย์อยู่เสมอ ในระหว่างที่สอนนั้นครูแสดงพฤติกรรมที่เป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ใช้ภาษาและน้ำเสียงที่สุภาพ เรียบร้อย ไม่ใช้คำพูดในเชิงบวก และทุ่มเทในการสอนอย่างเต็มความสามารถ จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเกี่ยวกับกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายให้แก่ลูกศิษย์ในการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่มีอัธยาศัยที่ดีโดยกล่าวว่า

> “ในการสอนลูกศิษย์เกี่ยวกับค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรม นั้นครูจะต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับลูกศิษย์ของตนเอง ซึ่งลูกศิษย์จะซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรมของครูโดยในระหว่างที่มีการเรียนการสอนนั้นครูจะต้องอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์ของตนเองรู้จักการเสียสละ การมีความเมตตา รู้สิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว การไม่เอาความรู้ไปชิงดีชิงเด่น หรือระรานผู้อื่น และจะต้องเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยที่ดี รักษาเกียรติของตนเอง และของผู้อื่น ทำตนให้เป็นที่รัก ที่เคารพของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

การศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจในทางทฤษฎีหลักการต่าง ๆ ที่เป็นคุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งคุณลักษณะด้านพุทธิพิสัยของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จำเป็นจะต้องมีความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสายโดยอธิบายว่า

> “การที่คนซอสามสายมีความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสายจะทำให้บุคคลผู้นั้นเข้าใจถึงแหล่งที่มา บริบทของซอสามสายในการบรรเลงซอสามสายที่มีความแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ซึ่งมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ซึ่งในการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของซอสามสายจะทำให้เราทราบถึงขนบธรรมเนียมประเพณีในการเรียน การปฏิบัติทักษะทางซอสามสายตามแบบแผนโบราณ อีกทั้งจะทำให้เราทราบถึงที่มาของการสืบทอดความรู้ทางซอสามสายที่มาจากราชสำนักไทย ทำให้เกิดการเห็นคุณค่า และมีความภาคภูมิใจในการรักษาองค์ความรู้ทางซอสามสายต่อไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

2.2 ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาพบว่าครูเป็นผู้ที่มีความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายอย่างลึกซึ้ง โดยท่านได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายมาจากเจ้าคุณตาของท่าน คือ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งเป็นครูซอสามสายที่ได้บันทึกหลักการ และทฤษฎีทางซอสามสายคนแรกของประเทศไทย ดังนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) มาอย่างครบถ้วน ซึ่งในการเรียนปฏิบัติซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นจะมีการอธิบายศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการเรียกเทคนิค และลักษณะในการบรรเลงซอสามสายอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงความสำคัญของความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ความสำคัญของความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งกับคนซอสามสาย ซึ่ง

หลักการ และทฤษฎีต่าง ๆ ของซอสามสายนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่มีการปฏิบัติของครูซอสามสายโบราณในอดีต โดยท่านเจ้าคุณตาของครูนั้นเป็นผู้ที่เรียบเรียงความรู้ทางซอสามสายจากครูโบราณมาสร้างเป็นหลักการ และทฤษฎีทางซอสามสาย โดยทำให้เป็นระบบที่ชัดเจนสามารถใช้ในการศึกษา และเป็นแนวทางในการปฏิบัติซอสามสายให้กับคนในรุ่นต่อไปได้ในอนาคต ซึ่งถ้าคนซอสามสายนั้นมีความรู้ ความเข้าใจในด้านหลักการ และทฤษฎีทางซอสามสายก็จะทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติซอสามสายได้อย่างถูกต้อง ไพเราะตรงตามแบบแผนที่โบราณกำหนด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา , การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

2.3 ความรู้ด้านวรรณคดีไทย

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาพบว่าในระหว่างที่มีการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติซอสามสายนั้น ครูจะมีการสอดแทรกความรู้ในด้านวรรณคดีไทย โดยครูจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในวรรณคดีโดยนำบทที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทยในบทเพลงต่าง ๆ ที่เรียนนั้นมาอธิบายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเรื่องราวของวรรณคดีไทย ซึ่งตัวละครนั้น ๆ มีบทบาท หน้าที่ หรือมีการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกอย่างไร ซึ่งจากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จำเป็นจะต้องมีความรู้ในด้านวรรณคดีไทย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “การมีความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในวรรณคดีจะทำให้เราเข้าใจถึงความรู้สึก สถานการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ของตัวละครในวรรณคดี เราก็จะสามารถสีซอสามสายให้เกิดอารมณ์ตรงกับความหมายของบทประพันธ์ในวรรณคดีนั้น ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อถึงได้เป็นอย่างดี โดยคนซอสามสายจะทำหน้าที่สื่อสารอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครในวรรณคดีผ่านเสียงของซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

2.4 ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์พบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นได้รับปลูกฝังทางด้านความรู้ในการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ มาจากการเรียนการสอนซอสามสายของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยขณะที่สอนครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาสามารถยกตัวอย่างวิธีการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้ ซึ่งความรู้ในด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับหน้าที่ในการบรรเลงของซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ โดยกล่าวว่า

> “ในการเรียนซอสามสายกับท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ท่านจะให้การบ้านครูกลับไปท่องบทประพันธ์ที่มีความเกี่ยวกับการบทเพลงที่จะบรรเลงซอสามสาย เมื่อสามารถจำและท่องได้จนชำนาญ ท่านเจ้าคุณตาก็จะอธิบายถึงเรื่องราว และวิธีการอ่านบทประพันธ์ประเภทซึ่งบทร้องส่วนใหญ่ของเพลงไทยนั้นจะเป็นบทร้องกรองประเภทต่าง ๆ เช่น กลอน กาพย์ ฉันท์ โคลง ร่าย โดยการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้นเป็นหน้าที่ของซอสามสายในการบรรเลงในวงขับไม้ ซึ่งเป็นแบบแผนที่ปฏิบัติกันต่อมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งถ้าคนซอสามสายมีความรู้ในฉันทลักษณ์ของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ก็จะสามารถทำให้สามารถตกแต่งเสียงของซอสามสายให้เกิดความไพเราะ และกลมกลืนโดยถ้าคนซอสามสายไม่มีความรู้ก็จะไม่สามารถสีซอสามสายให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างมากในการรักษาอัตลักษณ์ในการบรรเลงของซอสามสายที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

2.5 ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์พบว่าในการฝึกการคลอร้อง และการฝึกเลียนเสียงร้องนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะอธิบาย และสาธิตการขับร้องเพลงไทย โดยอธิบายถึงหลักการ ท่วงทำนอง การเอื้อน โดยจะสาธิตการปฏิบัติซอสามสายเพื่อเลียนเสียง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ร้องในทำนองต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ซึ่งเป็นหน้าที่ของซอสามสายอย่างหนึ่งในการบรรเลงรวมวงคือ การคลอร้อง และการเลียนเสียงร้อง จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงความสำคัญของการมีความรู้ในหลักการขับร้องเพลงไทยโดยกล่าวว่า

> “คนซอสามสายนั้นจำเป็นจะต้องมีความรู้ในหลักการขับร้องเพลงไทย ต้องเข้าใจหลักการในใช้เสียงร้อง การเอื้อน ทำนองที่ใช้ในการขับร้อง การใช้เสียงสั้น เสียงยาว ระดับเสียงที่ใช้ในการขับร้อง โดยคนซอสามสายนั้นจะต้องปฏิบัติซอสามสายในการคลอร้องได้อย่างกลมกลืน และในการว่าดอก และการเลียนเสียงร้อง เช่นในบทเพลงฉุยฉายนั้น คนซอสามสายจะต้องทำเสียงของซอสามสายมีความคล้ายคลึงกับเสียงของนักร้องให้มากที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของคนซอสามสายผู้นั้น ดังนั้นความรู้ความเข้าใจในด้านหลักการขับร้องเพลงไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

2.6 ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์พบว่าในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นมีการใช้ความรู้ ความเข้าใจทางนาฏศิลป์ในการตีความบทบาทของตัวละครในการแสดงทางนาฏศิลป์ไทย โดยบทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นครูจะวิเคราะห์ถึง อากัปกริยาและอารมณ์ของตัวละคร เช่น การเดิน การวิ่ง การกระโดด อารมณ์โศกเศร้า อารมณ์โกรธ อารมณ์รัก เป็นต้น นอกจากนี้ในลักษณะของการบรรเลงซอสามสายยังใช้การตีความจากบทบาทของตัวละคร โดยครูซอสามสายโบราณได้มีการกำหนดลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยระบุว่า การสีซอสามสายนั้นจะต้องสีให้ทั้งสามท่าเพลง คือท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยของคนซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “ครูซอสามสายโบราณนั้นมีการกำหนดลักษณะในการบรรเลงซอสามสายออกเป็นสามท่าเพลง ได้แก่ ท่าพระ ท่านาง ท่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ยักษ์ ที่กล่าวถึงท่าในการสีซอสามสายแต่โบราณนั้น ตัวละครแต่ละตัวที่กล่าวมานั้นจะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น ยักษ์โกรธก็จะแตกต่างจากพระโกรธ เพราะเวลาพระโกรธก็จะโกรธแบบสุภาพไม่เหมือนกับเวลาที่ยักษ์โกรธที่จะดุดันหนักแน่น เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้การมีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยนั้นยังช่วยสนับสนุนให้คนซอสามสายเข้าใจถึงท่าทางในการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ โดยไม่จำเป็นจะต้องมีการแสดงอยู่เบื้องหน้า จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“ในการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้น ไม่จำเป็นต้องมีผู้แสดงนาฏศิลป์มาร่ายรำอยู่เบื้องหน้าเสมอไป ยกตัวอย่างเช่นการเดี่ยวเพลงเชิดนอกซึ่งเป็นบทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในฉากที่หนุมานกำลังไล่จับนางเบญกาย ซึ่งในการเดี่ยวซอสามสายนั้นจะต้องสีให้ผู้ฟังรู้สึกถึงการไล่จับ การกอดจูบ การแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครที่ถ่ายทอดผ่านบทเพลง ดังนั้นการที่คนซอสามสายมีความรู้เกี่ยวกับท่าทางในการแสดงทางนาฏศิลป์ไทยก็จะสนับสนุนให้คนซอสามสายสามารถสีซอสามสายได้เข้าถึงอารมณ์ของบทเพลง และการแสดงทางนาฏศิลป์ได้อย่างถูกต้อง และไพเราะมากยิ่งขึ้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.7 ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ โดยจากการสังเกตในระหว่างที่เก็บข้อมูลในการวิจัยโดยผู้วิจัยได้เรียนซอสามสายกับครูศิริพันธุ์นั้น ครูจะอธิบายถึงวิธีการดำเนินกลอนของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ โดยจะอธิบายลักษณะของการใช้กลอนของ

ซอสามสายที่จะต้องมีทำนองเฉพาะ เพื่อไม่ให้ซอสามสายบรรเลงทับทางกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงดนตรีเพราะเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบา และลักษณะในการบรรเลงของซอสามสายนั้นจะต้องรักษาความสุภาพ เรียบร้อย โดยจะแสดงผ่านการดำเนินทำนองของซอสามสาย และลักษณะท่าทางในการบรรเลงของคนซอสามสาย จากสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงความสำคัญในการมีความรู้เกี่ยวกับทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

> “ในการบรรเลงซอสามสายนั้นจะต้องใช้ทำนอง หรือกลอนที่มีความเฉพาะ ซึ่งคนซอสามสายจะต้องปรับปรุงทางเพลงให้มีความเหมาะสม ดังนั้นจะต้องอาศัยความรู้ในการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ ถึงจะทำให้คนซอสามสายสามารถปรับปรุงทางซอสามสายได้อย่างไพเราะ กลมกลืน ซึ่งจะต้องบรรเลงซอสามสายไม่ให้ทับทางกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงดนตรี เพราะเนื่องจากซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบากว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

3.คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การศึกษาคุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการปฏิบัติทักษะต่าง ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์จากข้อมูลในการสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งคุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่มีความเกี่ยวกับการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย โดยแบ่งออกเป็น 7 คุณลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จากการปฏิบัติซอสามสายของครูศิริพันธุ์นั้นพบว่า ครูมีการปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสายอย่างครบถ้วนตามแบบแผน จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเกี่ยวกับ

ทฤษฎี และหลักการในการปฏิบัติซอสามสาย ผู้วิจัยสามารถสรุปเทคนิค วิธีการและลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย 2) เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย 3) ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ยกตัวอย่างเทคนิคที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “หลักการ และทฤษฎีทางซอสามสายที่ปฏิบัตินั้นได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายทั้งหมดมาจากเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ซึ่งท่านได้เรียบเรียงหลักการ และทฤษฎีทางซอสามสายมาจากการปฏิบัติของครูซอสามสายโบราณ โดยมี**เทคนิคการใช้คันชัก** เช่น คันชัก 1 คันชัก 2 คันชัก 4 คันชัก 6 คันชัก 8 คันชัก 12 คันชัก 16 คันชัก 32 การสีแบบช้างไกวงวง การลากคันชัก คันชักสายน้ำไหล คันชักงู คันชักผิดคันชักถูก การใช้เสียงกระซิบ คันชักสะอึก คันชักแทงกระตั้ว คันชักสะบัด เป็นต้น **เทคนิคการใช้นิ้ว** เช่น นิ้วชุน นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วควง นิ้วแอ้ นิ้วครั่น การแทงนิ้ว นิ้วนาคสะดุ้ง นิ้วคลึง นิ้วประสานเสียง นิ้วสะบัด นิ้วชั่ง เป็นต้น และมี**ลักษณะในการบรรเลง** เช่น การสีแบบไกวเปล การสีแบบขับไม้ การสีเก็บ การสีแบบฉุยฉาย การสีแบบท่าพระ การสีแบบท่านาง การสีแบบท่ายักษ์ เป็นต้น ซึ่งยังมีวิธีการอีกมากมายที่คนซอสามสายจะต้องเรียนรู้ และฝึกฝนเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

3.2 การบรรเลงรวมวง

ทักษะในการรวมวงเป็นคุณลักษณะหนึ่งของคนซอสามสายที่มีความจำเป็นซึ่งจากการสังเกต และสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าครูศิริพันธุ์ ปาละกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นมีทักษะในการบรรเลงรวมวงเป็นอย่างดี ซึ่งท่านมีประสบการณ์ในการบรรเลงซอสามสายรวมวงกับวงดุริยประณีตซึ่งนำเสนอผลงานในรายการสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม และท่านยังได้มีโอกาสบรรเลงซอสามสายรวมวงในโอกาสต่าง ๆ โดยผู้วิจัยยกตัวอย่างภาพการแสดงซอสามสายรวมวงของครูศิริพันธุ์ ปาละกะวงศ์ ณ อยุธยา ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 43 ภาพบรรเลงซอสามสายรวมวงกับวงดุริยประณีต
ในรายการสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
ที่มา : https://www.youtube.com/watch?v=46wXtCNdmWU

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 44 ภาพการบรรเลงซอสามสายรวมวงในโอกาสต่าง ๆ
ที่มา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรเลงซอสามสายรวมวงโดยกล่าวว่า

> “ในการบรรเลงซอสามสายรวมวงนั้นคนซอสามสายจะต้องมีความเข้าใจในบทเพลง ทำนองในการบรรเลงของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ประเภทของวงดนตรีที่บรรเลง รวมถึงมีความสามารถในการปรับแต่งทางซอสามสายให้มีความไพเราะ กลมกลืน เหมาะสมกับ

วงดนตรีที่บรรเลง ซึ่งจะต้องอาศัยการฝึกฝน และประสบการณ์จึงจะทำให้คนซอสามสายผู้นั้นมีความเชี่ยวชาญในการบรรเลงรวมวง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

3.3 การบรรเลงเดี่ยว

ทักษะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูมีทักษะในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายที่เชี่ยวชาญ โดยมีโอกาสได้นำเสนอผลงานการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายที่มีจำนวนมากซึ่งเป็นผลงานเชิงประจักษ์ เช่น การบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย เพลงพญาโศกสามชั้น โดยส่งวีดิโอเผยแพร่วัฒนธรรมไทยการประกวดงานศิลปะวัฒนธรรมนานาชาติของสถานีโทรทัศน์ เมืองบัฟฟาโล่ (Buffalo) รัฐนิวยอร์ค ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 การบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย เผยแพร่รายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ ซึ่งเป็นรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม การบรรเลงเดี่ยวซอสามสายเผยแพร่ผ่านรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 การบรรเลงเดี่ยวซอสามสายเพลงเชิดนอกและเพลงพญาโศกสามชั้น งานเชิดชูเกียรติ 100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) การบรรเลงเดี่ยวซอสามสายเพลงทยอยเดี่ยวงานเชิดชูเกียรติ ในวาระครบ 120 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) การบรรเลงเดี่ยวซอสามสายโดยเป็นทูตวัฒนธรรม Ambassador of Goodview องค์กร USIS (United States Information Service) โดยแสดงเดี่ยวซอสามสายที่เมือง Jamestown (Rhode Island)} Vermant, Washington, D.C. เป็นต้น โดยมีภาพตัวอย่างในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายดังตัวอย่างต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

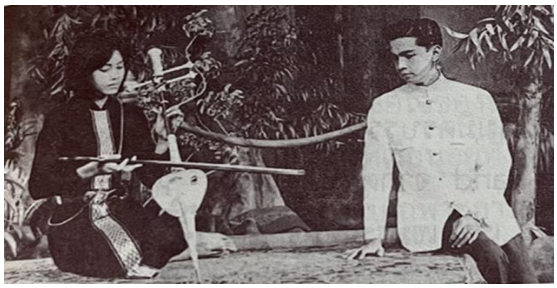

ภาพที่ 45 ภาพการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายในรายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
ที่มา : ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ภาพที่ 46 ภาพการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายในงานเชิดชูเกียรติ
100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)
ที่มา : ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเดี่ยวซอสามสายโดยกล่าวว่า

> “ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายเป็นการบรรเลงที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในขั้นสูงของคนซอสามสาย โดยในการบรรเลงเดี่ยวนั้นจะมีความแตกต่างจากการบรรเลงรวมวงเพราะในการบรรเลงเดี่ยวนั้นจะใช้เทคนิค วิธีการในการบรรเลงซอสามสายที่วิจิตร พิสดารมากกว่า โดยในการเดี่ยวนั้นจะต้องมีทางที่เฉพาะและบรรเลงได้ยากกว่าการบรรเลงโดยปกติ โดยแต่ละสำนักก็มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองในรายละเอียด และเทคนิคที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในการบรรเลงเดี่ยวยังแสดงออกถึงอัตลักษณ์เฉพาะตนผ่านเทคนิค วิธีการพิเศษ ลีลา ท่าทางในการบรรเลง และความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้บรรเลง ซึ่งจะต้องทำให้มีความเหมาะสม ไพเราะ งดงาม ซึ่งจะต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างหนักจึงจะเกิดความชำนาญ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

3.4 การสีคลอร้อง

คุณลักษณะคนซอสามสายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญในการบรรเลงของซอสามสายรวมวง คือการสีคลอร้อง จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ให้ความสำคัญของการฝึกทักษะในการคลอร้องของผู้เรียน โดยมีการยกบทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งสามชั้นเพื่อใช้เป็นแบบฝึกหัดในการฝึกสีคลอร้อง หรือการยกบทเพลงฉุยฉายเพื่อใช้เป็นแบบฝึกหัดในการฝึกสีเลียนเสียงร้องให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในการสอนทักษะในการปฏิบัติซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝนเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจ และสามารถปฏิบัติการคลอร้องได้อย่างชำนาญ จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะในการคลอร้องโดยกล่าวว่า

> “ทักษะในการคลอร้องนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนซอสามสาย เพราะหน้าที่ของซอสามสายในวงดนตรีนั้นมีหน้าที่ในการสีคลอร้อง การสีว่าดอก หรือการสีเลียนเสียงร้อง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของซอสามสายที่ได้ปฏิบัติกันต่อมาตั้งแต่โบราณถือเป็นแบบแผนในการบรรเลงรวมวงของซอสามสายที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยในการสีคลอร้องนั้นจะช่วยประคับประครองเสียงของคนร้องในวงไม่ให้เพี้ยน หรือสามารถใช้เสียงของซอสามสายในการช่วยเหลือเสียงของคนร้องที่ขาดหาย หรือลืมบทร้องในบางช่วงได้ ทั้งนี้ในการสีคลอร้องนั้นจะต้องมีการฝึกฝนเป็นพิเศษ เพราะจะต้องใช้เทคนิคในการบรรเลงซอสามสายให้สามารถเลียนเสียงของคนร้องได้แนบเนียน กลมกลืน ไม่ทำให้เสียงซอสามสายนั้นโดดเด่นหรือเล่นทางที่นอกเหนือไปจากทางร้อง เพราะเป็นการสีแข่งกับเสียงของคนร้องทำให้ไม่ไพเราะ ไม่เป็นไปตามแบบแผนการบรรเลงซอสามสายที่โบราณกำหนด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

3.5 การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์

บทบาทหน้าที่ของซอสามสายในการบรรเลงในวงขับไม้ คือ การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์จากการสังเกตในการเรียนการสอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พบว่าครูมีการสอนเกี่ยวกับความรู้ในการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โดยครูจะอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับฉันทลักษณ์ และวิธีการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ โดยครูใช้บทเพลง กล่อมพระบรรทม เป็นแบบฝึกหัดในการสอนให้ผู้เรียนฝึกสีซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์ จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะของคนซอสามสายในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ โดยกล่าวว่า

> “การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์นั้นเป็นหน้าที่ของซอสามสายที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ในการบรรเลงของซอสามสายอย่างหนึ่ง โดยโบราณจะใช้สีในวงขับไม้ ประกอบพระราชพิธี และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งคนซอสามสายจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองในการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆลักษณะการใช้เสียง หนักเบา จังหวะ การแยกคำ จะต้องหาจุดที่มีความพอเหมาะพอดีในการใช้เสียงของซอสามสายเพื่อคลอเคล้าไปกับเสียงร้องจะต้องทำให้มีความกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งหากคนซอสามสายไม่มีความสามารถในการสีประกอบอ่านบทประพันธ์ ก็จะทำให้ความไพเราะในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวที่สืบทอดกันต่อมาแต่โบราณนั้นลดลงไปอย่างน่าเสียดาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการในการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ และการปฏิบัติทักษะซอสามสายในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ให้กับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับไปนำเสนอผลงานการบรรเลงซอสามสายประกอบการอ่านบทประพันธ์ในรูปแบบของวงขับไม้ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์จากการเรียนโดยมีตัวอย่างภาพการแสดงวงขับไม้ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 47 ภาพการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ในวงขับไม้
ที่มา บุญธนา จำพรต

3.6 การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์

จากการสังเกตของผู้วิจัยในระหว่างการเรียนการปฏิบัติทักษะซอสามสายกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาพบว่า ครูมีการสอนโดยเชื่อมโยงความรู้ทางด้านนาฏศิลป์โดยให้ความรู้เกี่ยวกับท่าทางในการแสดงอากัปกริยาต่าง ๆ ของตัวละครทางนาฏศิลป์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับลักษณะในการบรรเลงซอสามสายซึ่งจะต้องบรรเลงให้ได้ทั้งสามท่าเพลงคือ ท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ ซึ่งเป็นการตีความบทบาท ท่าทาง และอารมณ์ของตัวละครโดยนำมาประยุกต์ใช้กับการบรรเลงซอสามสาย โดยในการเรียนบทเพลงที่ใช้ในการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ เช่น บทเพลงฉุยฉายพรามณ์ เพลงเดี่ยวเชิดนอก เพลงเดี่ยวกราวใน เป็นต้น โดยครูจะอธิบายอากัปกริยาของตัวละครที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยจะสาธิตการบรรเลงซอสามสายที่สัมพันธ์กับการแสดงท่าทางต่าง ๆ ของตัวละครในแต่ละวรรคของบทเพลง ซึ่งครูมีสามารถใช้เสียงของซอสามสายในการเลียนแบบท่าทางของตัวละครทางนาฏศิลป์ได้อย่างไพเราะ กลมกลืน สอดคล้องกับท่าทางในการแสดงทางนาฏศิลป์ จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของทักษะซอสามสายในการสีซอสามสายประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยกล่าวว่า

> “การบรรเลงซอสามสายในบทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ เช่น เพลงฉุยฉาย เพลงเชิดนอก เพลงกราวใน คนซอสามสายจะต้องมีความรู้ และเข้าใจถึงการแสดงท่าทางต่าง ๆ ของตัวละครทางนาฏศิลป์ไทยจึงจะสามารถสีซอสามสายให้สอดคล้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กลมกลืนกับท่าทาง และการสื่อความหมายทางอารมณ์ของตัวละครในบทเพลงได้ โดยในการสีซอสามสายประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นเป็นอัตลักษณ์ของซอสามสายอย่างหนึ่งที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ ซึ่งเป็นการผสมผสานความงดงามทางด้านดนตรี และความงดงามทางด้านนาฏศิลป์เข้าด้วยกัน โดยครูซอสามสายโบราณได้มีการกำหนดลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยใช้การตีความบทบาทของตัวละครทางนาฏศิลป์ไทยได้แก่ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะในการบรรเลงซอสามสายที่จะต้องสีซอสามสายให้ได้ทั้งสามท่าเพลง ซึ่งในการสีซอสามสายได้ทั้งสามท่าเพลงนั้นจะทำให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ที่หลากหลาย ส่งผลทำให้การบรรเลงซอสามสายนั้นมีท่วงท่า และลีลาที่งดงามอีกด้วย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

3.7 การปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

จากการสังเกตระหว่างที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา สอนในชั้นเรียนนั้น พบว่าครูมีความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายในการบรรเลงอย่างเหมาะสม โดยในการบรรเลงในแต่ละครั้งนั้นสามารถปรับปรุง ประดิษฐ์ทำนอง และกลอนที่มีความหลากหลาย ซึ่งครูใช้วิธีการสาธิตลักษณะในการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ และยกตัวอย่างทำนองเพลงของซอสามสายที่เหมาะสมในการบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวง อีกทั้งครูยังมีความสามารถในการปรับปรุงและประพันธ์ทางเดี่ยวซอสามสายในบทเพลงต่าง ๆ ได้ จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนซอสามสายที่จะต้องมีความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม จากที่กล่าวว่า

> “ในการบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีนั้น เราไม่สามารถใช้ทางซอสามสายที่ได้ต่อจากครูไปบรรเลงในวงดนตรีอื่น ๆ ได้ทุกครั้ง เนื่องจากแต่ละวงดนตรี และผู้เล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิดนั้นย่อมมีแนวทาง หรือทางเพลงที่เฉพาะตน ดังนั้นคนซอสามสายจำเป็นจะต้องมีความรู้ และความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงในการ

บรรเลงรวมวง เพื่อทำทางของซอสามสายให้สามารถหลบหลีกหรือไม่บรรเลงทับทางกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ภายในวงเพราะซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบา และจะต้องรักษาแบบแผนในการบรรเลงที่มีความสง่างาม สุภาพ เรียบร้อยไว้เสมอ ดังนั้นทางเพลงของซอสามสายจึงต้องมีความเหมาะสมไม่โลดโผน หรือไม่นำเทคนิคของเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาปะปนจนทำให้เสียอัตลักษณ์ของซอสามสายไป นอกจากนี้ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายนั้น หากผู้บรรเลงมีความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงก็จะทำให้การบรรเลงเดี่ยวแต่ละครั้งนั้นผู้บรรเลงสามารถเลือกใช้กลอนที่มีความหลากหลายมากกว่าการบรรเลงแบบท่องจำทั้งหมด”(ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสังเกต และสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แผนภาพที่ 9 แผนภาพสรุปคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยสามารถจำแนกกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยแบ่งออกเป็น 7 ขั้นได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นการประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ขั้นการคัดสรรผู้เรียน

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงกระบวนการสร้างคนซอสามสายในขั้นแรกจะต้องมีการคัดสรรผู้เรียนที่จะเข้ามาเป็นศิษย์ซอสามสาย ดังที่ครูศิริพันธุ์ได้กล่าวว่า

> “ขั้นแรกในการสร้างนักซอสามสายที่มีคุณภาพนั้น ครูจะต้องเลือกลูกศิษย์ที่มีความเหมาะสม มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา จึงจะทำให้สามารถพัฒนาต่อได้จนเป็นผู้ที่มีความเป็นเลิศทางด้านซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การพิจารณาคุณลักษณะของผู้เรียนซอสามสายเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของหลักวิชาการ และการปฏิบัติซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครูซอสามสายในอดีต โดยครูศิริพันธุ์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการคัดสรรผู้เรียนโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านอุปนิสัย 3) ด้านสติปัญญา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพของคนซอสามสายนั้นในการคัดสรรผู้เรียนจึงเป็นสิ่งแรกที่จะต้องสังเกตและวิเคราะห์ซึ่งความเหมาะสมในด้านลักษณะทางกายภาพของคนซอสามสายนั้นมีความเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับความงดงามด้านบุคลิกภาพ จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ลักษณะภายนอกด้านรูปร่าง หน้าตา บุคลิกภาพนั้นเป็นสิ่งฉาบฉวยที่คนทั่วไปจะสังเกตเห็นเป็นสิ่งแรกเมื่อได้พบเห็นในขณะที่เราได้แสดงซอสามสายต่อที่สาธารณชน ดังนั้นความประทับใจ ความพอตาพอใจครั้งแรกที่ผู้ชมได้เห็นนั้นก็เป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความงดงามทางการมองเห็นที่ปรากฏแก่สายตาของผู้ชม” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

เห็นได้ว่าในการนำเสนอผลงานในการปฏิบัติซอสามสายนั้นไม่เพียงแต่ปฏิบัติเครื่องดนตรีเพื่อให้เกิดเสียงอันไพเราะเพียงเท่านั้น แต่จะต้องได้เห็นลักษณะทางกายของผู้บรรเลงซอสามสายด้วย ซึ่งบุคลิกภาพที่ดีนั้นเป็นส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดความประทับใจ ดังนั้นในการสร้างคนซอสามสายให้มีความงามพร้อม ครูซอสามสายจะต้องคัดสรรลูกศิษย์ที่**มีบุคลิกภาพ ในด้านลักษณะทางกายภาพของคนซอสามสายที่ดี** จากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “ในด้านรูปร่างนั้นไม่ใช่ว่าคนที่มีลักษณะรูปร่างที่อ้วนหรือผอมจนเกินไปจะเล่นซอสามสายไม่ได้ หรือเป็นข้อห้าม แต่ถ้าอ้วนมากจนเกินไปจนทำให้มีผลต่อการนั่งพับเพียบหรือมีลักษณะที่ผิดธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่ดูไม่งามอยู่แล้ว โดยแต่ละบุคคลมีลักษณะที่ไม่เหมือนกันดังนั้นจะต้องมองภาพรวมที่งดงาม สง่างาม เพราะบุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถช่วยส่งเสริมให้เป็นคนซอสามสายที่สมบูรณ์พร้อมในทุก ๆ ด้าน (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้การคัดสรรผู้เรียนซอสามสายด้านบุคลิกภาพนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มี **กริยามารยาท ที่สุภาพ เรียบร้อย** จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “หากจะรับเป็นลูกศิษย์นั้นจะต้องสังเกตจากการแสดงออกด้านพฤติกรรม กริยามารยาทต้องไม่ใช่เป็นสิ่งที่แสร้งทำ เช่น ลักษณะ**การเดิน การนั่ง ภาษา**ที่ใช้ในการสื่อสารที่สุภาพ เรียบร้อย ต้องรู้จักการวางตัว การเข้าสังคม เป็นผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนเป็นอย่างดี ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานในการสังเกต ก็จะสามารถเห็นถึงกริยามารยาทที่แท้จริงของบุคคลนั้นได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

ด้านอุปนิสัย

ในการคัดสรรผู้เรียนนั้นนอกจากจะต้องคัดสรรด้านบุคลิกภาพแล้วจะต้องคัดสรรผู้เรียนในด้านอุปนิสัย โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงอุปนิสัยที่พึงประสงค์ของคนซอสามสายโดยกล่าวว่า

> “ คนซอสามสายนั้นจะต้องนิสัยที่มีความอดทน ไม่ล่วงเกินหรือตำหนิติเตียนผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน เป็นผู้ที่ตรงต่อเวลา มีความมุ่งมั่นในการเรียน มีความรับผิดชอบ มีความประณีต ละเอียดลออ บุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะสามารถเรียนซอสามสายได้ดี และจะสามารถพัฒนาต่อไปจนมีความเชี่ยวชาญในซอสามสายได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

ด้านสติปัญญา

ในการถ่ายทอด และรักษาวิชาความรู้ทางซอสามสายนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังให้ความสำคัญในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายในด้านสติปัญญา โดยกล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

> “ ในด้านสติปัญญานั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการเรียนศิลปะทุกแขนง ซึ่งเป็นพรสวรรค์ที่มีโดยกำเนิด บางคนสอนครั้งเดียวก็สามารถเข้าใจและปฏิบัติได้ มีไหวพริบปฏิภาณที่ว่องไว ซึ่ง**ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่หลักการ เทคนิค วิธีการที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ** ซึ่งผู้ที่มีสติปัญญาที่ดีก็จะสามารถจดจำ และปฏิบัติเทคนิค วิธีการของซอสามสายรวมถึงจากจดจำบทเพลงต่าง ๆ ได้ดีไม่ผิดเพี้ยน ซึ่งจะทำให้สามารถรักษาแบบแผนทางซอสามสายที่สืบทอดกันมาจากครูโบราณนั้นคงอยู่ได้อย่างครบถ้วน งดงาม” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้ครูศิรพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาท่านจะสังเกตผู้เรียนที่มีพรสวรรค์ในทางดนตรีโดยคัดสรรให้เป็นลูกศิษย์ซอสามสาย จากที่กล่าวว่า

> “ทุกคนมีพระสวรรค์ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นคนที่มีพรสวรรค์ทางดนตรี ศิลปะนั้นย่อมทำให้เรียนรู้ และปฏิบัติได้อย่างดี ทำให้มีความเลิศ โดดเด่นมากกว่าคนที่ไม่มีพรสวรรค์ทางดนตรี ศิลปะ ดูในแง่ที่บางคนสอนเพียงไม่กี่ครั้งก็สามารถจดจำหรือปฏิบัติได้ บอกแล้วเข้าใจเหมือนมีประสบการณ์มาแล้ว เล่นให้ฟังและสังเกตว่าคนนั้นมีไหวพริบดีไหม สอนยากหรือง่าย หรือคนที่แยกไม่ออกว่าตนเองสีเพี้ยนหรือไม่ ไม่รู้ว่าตนเองเล่นเพี้ยน หรือไม่สามารถความแตกต่างของระดับเสียงได้ก็จะทำให้สอนยาก และไม่สามารถพัฒนาให้ปฏิบัติซอสามสายไปถึงขั้นสูงได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

ด้านความมุ่งมั่น

ในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายนั้นนอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพ อุปนิสัย และสติปัญญาที่ดีแล้ว ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังให้ความสำคัญในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายในด้านความมุ่งมั่นของผู้เรียน โดยกล่าวว่า

> “ในการเรียนซอสามสายจะอาศัยเพียงแค่บุคลิกภาพดี นิสัยดี และสติปัญญาดีนั้นไม่เพียงพอเพราะการเรียนซอสามสายนั้นเป็นวิชาที่ต้องปฏิบัติเป็นหลัก หากผู้เรียนไม่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียน หรือฝึกฝนในการบรรเลงซอสามสาย ก็จะไม่สามารถปฏิบัติซอสามสายได้อย่างชำนาญ ครบถ้วนตามแบบแผนของซอสามสายที่มีรายละเอียดที่ประณีต วิจิตรเหล่านี้ได้ ดังนั้นจะต้องเลือกคนที่มีความมุ่งมั่น ตั้งอกตั้งใจในการเรียนซอสามสายเป็นสำคัญ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จะเห็นได้ว่าในขั้นคัดสรรผู้เรียนซอสามสายนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาละกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นให้ความสำคัญกับการคัดสรรบุคคลด้านบุคลิกภาพ ด้านอุปนิสัย ด้านสติปัญญา และ ความมุ่งมั่นของผู้เรียนซึ่งคุณลักษณะทั้ง 4 ด้านนี้เป็นส่วนที่สำคัญในการเรียนซอสามสายซึ่งจะทำให้ผู้เรียนนั้นมีความเป็นเลิศ มีความเชี่ยวชาญทางด้านซอสามสาย ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนในการรักษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางซอสามสายให้กับคนรุ่นต่อไปได้

2.ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียนท่านมีวิธีการไล่เรียงขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นได้แก่ 1) ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 2) การสร้างความศรัทธาต่อความเป็นซอสามสาย 3) พิธีกรรมในการรับศิษย์ซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

ในการเตรียมพร้อมผู้เรียนครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะสอนโดยการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของซอสามสาย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิชาการทางซอสามสาย จากข้อมูลที่กล่าวว่า

> “ครูซอสามสายจะต้องเล่าประวัติความเป็นมาของซอสามสาย ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความมีคุณค่าของซอสามสาย จนกระทั่งผู้เรียนมีความรัก มีความศรัทธาต่อซอสามสาย ซึ่งเป็นสิ่งที่จูงใจอย่างมาก สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการที่จะศึกษาวิชาการทางด้านซอสามสายอย่างละเอียด ลึกซึ้งต่อไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้การเล่าถึงประวัติความเป็นมาของการสืบทอดวิชาความรู้ซอสามสายที่ครูศิริพันธุ์ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูซอสามสายโบราณโดยเล่าย้อนไปถึงต้นสายสำนักซอสามสายที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อแสดงถึงความรู้ทางซอสามสายที่สืบทอดกันมายาวนาน รวมถึงการเล่าถึงความสามารถ และเรื่องราวของครูซอสามสายโบราณ เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนัก และเกิดแรงจูงใจในการเรียนซอสามสาย จากข้อมูลที่กล่าวว่า

> “ครูจะต้องเล่าถึงการสืบทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายที่สืบทอดกันต่อมาจากครูซอสามสายรุ่นเก่า โดยในสายสำนักที่จะสืบทอดให้แก่ลูกศิษย์นั้นมีความเก่าแก่สืบทอดมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่พระประดิษฐ์ไพเราะ (มีดูริยางกูร) หม่อมผิว หม่อมสุด เจ้าเทพกัญญา บูรณะพิมพ์ ณ เชียงใหม่ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ไล่เรียงกันมาและส่งทอดมาถึงปัจจุบัน รวมถึงความสามารถในคิดค้นเทคนิควิธีการในการบรรเลง และการประพันธ์ทางเพลงซอสามสายของครูแต่ละท่าน โดยชี้ให้เห็นถึงความประณีต ความละเอียดลออของวิชาความรู้ทางซอสามสาย โดยจะต้องให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการรักษา และถ่ายทอดสืบต่อไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การสร้างความศรัทธาต่อความเป็นซอสามสาย

นอกจากการเล่าเรื่องราวถึงประวัติความเป็นของซอสามสายแล้ว ครูซอสามสายควรจะต้องอธิบายให้ผู้เรียนเห็นถึงความงดงาม และคุณค่าของซอสามสายให้กับผู้เรียนทราบ ซึ่งจะทำให้เกิดความซาบซึ้ง และมีความภาคภูมิใจที่จะได้สืบทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายต่อไป จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ครูซอสามสายจะต้องทำให้ผู้เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับซอสามสายดังต่อไปนี้ 1.รูปลักษณ์ที่งดงามของซอสามสาย 2.ความประณีตในการสร้างซอสามสาย 3.ความเป็นมาของซอสามสายที่มาจากราชสำนักไทย 4.เทคนิควิธีการปฏิบัติซอสามสายที่ประณีต ละเอียดลออ ที่ลักษณะเฉพาะที่ใช้กับการการบรรเลงซอสามสายเท่านั้น เช่น การคลอร้อง การเปิดซอ การใช้คันชัก การใช้นิ้วต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างความศรัทธาต่อความเป็นซอสามสาย ซึ่งเป็น**การสร้างความเชื่อมั่น** ทำให้ผู้เรียนเกิด**ความตั้งใจ เต็มใจ ภาคภูมิใจและเกิดค่านิยม ทัศนคติที่ดีในการเรียนซอสามสาย**” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลังจากที่ผู้เรียนได้มีความรู้ทางประวัติความเป็นมา และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับซอสามสายอย่างละเอียดจนผู้เรียนนั้นเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาในวิชาความรู้ทางซอสามสาย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะให้ผู้เรียนนำเครื่องคารวะครูมาทำพิธีกรรมในการรับศิษย์ซอสามสาย ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมที่สืบทอดมาจากครูซอสามสายโบราณเพื่อเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนซอสามสายรุ่นต่อไปในอนาคต

พิธีกรรมในการรับศิษย์ซอสามสาย

ในการสืบทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงคุณค่าของพิธีกรรมในการรับศิษย์ซอสามสาย จากข้อมูลที่กล่าวว่า

> “เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่**มีความเป็นมายาวนาน** อีกทั้ง**ขนบประเพณีของไทย**แต่โบราณเน้นย้ำวิธีการในการสืบทอดเพื่อไม่ให้วิชาการของสิ่งนั้น ๆ ผิดเพี้ยนไป ซึ่งซอสามสายเป็นเครื่องที่**มีเทคนิควิธีการประณีต ละเอียดละออ และมีลักษณะเฉพาะตัว**ที่เป็นเอกลักษณ์หลายประการ ดังนั้นจะต้องเรียนกับครูที่เป็นคนซอสามสายโดยตรงเท่านั้น จึงจะได้หลักวิชาการดังกล่าวไปอย่างครบครัน ถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน จึงมีการสร้างศรัทธาขวัญ และกำลังใจตลอดจนความมั่นใจให้แก่ผู้เรียน โดย**อาศัยประเพณี พิธีกรรม**ในการรับศิษย์ และยังมีพิธีกรรมในการต่อเพลงขั้นสูงต่อไปอีกด้วย เช่น เพลงเชิดนอก เพลงทยอยเดี่ยว เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากนี้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาให้ความสำคัญกับ**การสร้างจิตวิญญาณและค่านิยมทางวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม** ในการสร้างค่านิยม ความรู้สึกของคนไทยที่ซาบซึ้งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยด้วยตัวของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางด้านจิตใจที่ใช้หลักธรรมที่มาจากคำสอนทางศาสนามาเป็นฐาน ซึ่งพิธีกรรมการไหว้ครูนั้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยที่ทำต่อกันมาโดยสอดแทรกการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมผ่านการปฏิบัติซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกในวัฒนธรรมที่คนไทยควรมีควรปฏิบัติ โดยจากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา กล่าวว่า

> “การแสดงความเคารพ ความศรัทธาต่อครู หรือผู้มีพระคุณนั้น คนไทยเราปฏิบัติ และสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเป็น**การสอนเรื่องค่านิยม คุณธรรม**ที่ครูจะต้องปลูกฝังลูกศิษย์ของตนเองตั้งแต่เริ่มจะละเลยหรือข้ามขั้นตอนนี้ไปไม่ได้ ครูจะต้องให้ลูกศิษย์ของตนเอง**ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี**ที่สืบทอดกันมาจากโบราณ การไหว้ครูก็เป็นการที่ศิษย์**แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือ ศรัทธาในวิชาความรู้ของครู** ซึ่งเป็นการสอนให้ศิษย์มีความเคารพต่อครูบาอาจารย์ มี**ความกตัญญู** มีความ**ตั้งใจมุ่งมั่น**ในการเรียน ซึ่งวิธีการแบบ

> โบราณนี้สามารถใช้ในการจูงใจให้ศิษย์เป็นผู้ที่**รักษาความดี** มีคุณธรรมตาม**หลักธรรมคำสอน**ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และฝากฝังให้ช่วยกันรักษาวิชาความรู้ทางซอสามสายที่ได้รับถ่ายทอดไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

โดยมีตัวอย่างภาพขั้นตอนการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 48 ภาพการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสาย

ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสายที่จะสามารถช่วยลดอุปสรรคในการเรียน และเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียน โดยได้กล่าวไว้ว่า

> “ ถ้าครูจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องดนตรีที่พร้อมในการเรียนการสอนนั้นจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคในการเรียน ทั้งตัวครู และลูกศิษย์ที่มาเรียนในการเรียนซอสามสายนั้นเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่อง

> ดนตรีที่มีเสียงเบา ห้องที่ใช้ในการสอนก็ต้องไม่มีเสียงดังจากภายนอกมารบกวน เพื่อให้เวลาครูอธิบาย หรือสีให้ดูเป็นต้นแบบ ลูกศิษย์จะได้ฟังได้อย่างชัดเจนถูกต้อง ซึ่งในการเรียนซอสามสายนั้นมีความประณีต และละเอียดลออมากในทุก ๆ ด้าน" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้การเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังให้ความสำคัญกับการเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติตนที่ดี โดยกล่าวว่า

> "สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ครูเตรียมให้นั้น จะต้องสะอาด มีระเบียบ เรียบร้อย สะดวกสบาย ซึ่งครูจะต้องเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดี ซึ่งจะสามารถใช้สอนลูกศิษย์ในทางอ้อมเกี่ยวกับการเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย การรักษาความสะอาด การดูแลบุคลิกภาพ การประพฤติปฏิบัติตนที่เรียบร้อย สุภาพ จนกลายเป็นวิถีชีวิต" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในการเรียนนั้นยังเป็นการสร้างค่านิยมในการปฏิบัติซอสามสายที่เหมาะสม จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> "การเรียนซอสามสายนั้นจะต้องเรียนในสถานที่ที่เหมาะสม ถือเป็นการให้เกียรติ และเคารพวิชาความรู้ทางซอสามสาย โดยจะต้องเรียนในสถานที่สะอาด เรียบร้อย แม้แต่การบรรเลงในสถานที่ต่าง ๆ นั้นจะต้องไปบรรเลงในที่ได้จัดเตรียมไว้เป็นอย่างดี เหมาะสม" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสายนั้นมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการเรียน การเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติ ในวิถีชีวิตของครูผู้สอน การสร้างระเบียบวินัย การพัฒนาด้านบุคลิกภาพของผู้เรียน รวมถึงการปลูกฝังค่านิยมในการปฏิบัติซอสามสายที่ดี และเหมาะสม โดยมีภาพการเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 49 ภาพสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 50 ภาพบรรยากาศการเรียนการสอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

4. ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย

ในขั้นสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา สามารถแบ่งการสอนออกเป็น 12 ขั้น ได้แก่ 1) การอธิบายเรื่องส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย 2) การนั่งบรรเลงซอสามสาย 3) การคอนซอสามสาย 4) การจับคันชักซอสามสาย 5) การใช้คันชักซอสามสาย 6) การกดนิ้วซอสามสาย 7) การไล่เสียง 8) การต่อเพลงทางบรรเลง 9) การฝึกคลอร้อง 10) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น 11) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง 12) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การอธิบายเรื่องส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย

ในการเรียนซอสามสายในขั้นตอนแรกก่อนที่จะมีการปฏิบัติซอสามสายนั้น สิ่งแรกที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ และเข้าใจ คือ ความรู้เรื่องส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า

> “การอธิบายส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย นั้นทำให้ผู้เรียนจะเข้าใจถึงส่วนต่าง ๆ ของซอสามสายที่จะช่วยให้ความสะดวกในการทำความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างครูผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งยังเป็นการรักษาศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสายที่ใช้เรียกกันมาแต่โบราณ เช่น ทวนบน ทวนล่าง หนวดพราหมณ์ ปล้องไฉน ถ่วงหน้า เทริด เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

นอกจากนี้ในการอธิบายถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสายนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังใช้เพื่ออธิบายถึง**การดูแลรักษาซอสามสาย** โดยจะต้องรู้ว่าซอสามสายนั้นมีส่วนประกอบใดบ้างที่จะต้องระมัดระวังในการใช้งาน ซึ่งเป็นการดูแลรักษาให้ซอสามสายให้ยืดอายุการใช้งานได้ยาวนานขึ้น จากข้อมูลที่กล่าวว่า

> “ผู้เรียนจะต้องรู้ว่าซอสามสาย มีส่วนไหนที่ต้องระวังในการใช้งาน เช่น การปักซอนั้นจะต้องระวังไม่ให้

> กระทบกับพื้นแรงเพราะปลายเท้าซอสามสายนั้นมีความเปราะบาง อาจเกิดความเสียหายได้ หรือการหยิบจับหรือวางคันชักนั้นจะต้องระมัดระวังไม่ให้วงของคันชักนั้นกระทบกับพื้น หรือกระแทรกกับสิ่งรอบตัวเพราะจะทำให้คันชักหักได้ และซอสามสายยังมีข้อที่จะต้องระมัดระวังในการใช้งานอีกมาก ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากที่ครูจะต้องสอนให้ผู้เรียนที่หัดซอสามสายใหม่ ๆ ทราบเพราะซอสามสายนั้นมีความเปราะบาง เสียหาย และชำรุดง่ายมาก" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

การนั่งบรรเลงซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงการนั่งบรรเลงซอสามสายโดยกล่าวว่า

> การปฏิบัติซอสามสายในขั้นแรกนั้นจะต้องรู้จักท่านั่งบรรเลงซอสามสาย โดยจะต้องอธิบายว่าแต่ละท่านั้นปฏิบัติอย่างไร โดยจะต้องทำให้ถูกต้อง และมีความงดงามสง่างาม ครูจะต้องปรับแก้ไขจนกว่าผู้เรียนจะทำได้ตามแบบแผน" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยท่านั่งในการบรรเลงซอสามสายนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ท่าได้แก่ 1) ท่านั่งพับเพียบ 2) ท่านั่งคุกเข่า 3) ท่านั่งเก้าอี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ท่านั่งพับเพียบ

ในการบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งพับเพียบนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการนั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสายโดยกล่าวว่า

> "การนั่งในการบรรเลงซอสามสายโดยทั่วไปจะนิยมนั่งพับเพียบ ซึ่งเป็นท่านั่งที่ใช้มากที่สุดเพราะเป็นท่านั่งที่

เรียบร้อย และงดงามซึ่งเป็นท่านั่งที่ใช้กันมาตั้งแต่โบราณ”
(ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

โดยมีภาพตัวอย่างท่านั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 51 ภาพท่านั่งพับเพียบก่อนการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 52 ภาพท่านั่งพับเพียบในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ท่านั่งคุกเข่า

ในการบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งคุกเข่านั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการนั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “ท่านั่งที่นิยมอีกท่าคือ ท่านั่งคุกเข่า ซึ่งเป็นท่านั่งที่ พราหมณ์ในราชสำนักปฏิบัติในขณะที่บรรเลงซอสามสายในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ในราชสำนัก เช่น บรรเลงขับไม้ในพระราชพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตร พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก โดยผู้หญิงจะไม่นั่งคุกเข่าเหมือนผู้ชายเพราะว่า ผู้หญิงไม่มีหน้าที่สีซอสามสายประกอบในพระราชพิธีตั้งแต่โบราณ

โดยในการนั่งคุกเข่านั้นจะต้องระมัดระวังการนั่งคุกเข่าให้ถูกต้องตามแบบแผนที่ครูซอสามสายโบราณกำหนดไว้ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการนั่งคุกเข่าบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> ซึ่งจะต้องนั่งคุกเข่าแบบท่า “เทพธิดา” คือจะต้องนั่งคุกเข่าราบ ปลายเท้าทั้งสองข้างราบลงกับพื้น โดยนั่งทับฝ่าเท้าทั้งสองข้าง ซึ่งในการสีซอสามสายโดยการนั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสายนั้นโบราณจะไม่นั่งแบบท่า “เทพบุตร” ในการสีซอสามสาย เพราะการนั่งแบบท่าเทพบุตรนั้นจะปลายเท้าทั้งสองข้างจะตั้งขึ้นซึ่งจะทำให้ตัวของผู้บรรเลงนั้นสูงเกินไป ไม่งาม ซึ่งไม่ใช่ขนบดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ” โดยมีวิธีการนั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสายแบบท่า “เทพธิดา” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

เนื่องจากครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีอายุเยอะทำให้มีปัญหาด้านสุขภาพในการนั่งคุกเข่า จึงไม่สามารถนั่งคุกเข่าในการบันทึกภาพเพื่อเป็นต้นแบบตัวตนเองได้ จึงให้ลูกศิษย์บันทึกภาพในการนั่งท่าคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสายแทน โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์

ณ อยุธยา เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องในการปฏิบัติท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย ด้วยตนเอง โดยมีตัวอย่างภาพการนั่งคุกเข่าสีซอสามสายดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 53ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านหน้า)
ภาพที่ 54ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านซ้าย)
ภาพที่ 55ภาพท่านั่งคุกเข่าในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านขวา)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ท่านั่งเก้าอี้

ในการบรรเลงซอสามสายโดยท่านั่งเก้าอี้นั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการนั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

“ปัจจุบันการเล่นดนตรีไทยของเราก็เปลี่ยนแปลง
ไปไม่เหมือนแต่ก่อน เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยในเมื่อทุก

เครื่องเปลี่ยนไปนั่งเก้าอี้ซอสามสายก็จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมือนเครื่องดนตรีอื่น ๆ ด้วย ซึ่งการนั่งเก้าอี้นั้นไม่ใช่ขนบนิยมแต่ดั้งเดิม แต่เป็นขนบนิยมในปัจจุบัน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

โดยมีภาพตัวอย่างท่านั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 56 ภาพท่านั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านหน้า)
ภาพที่ 57 ภาพท่านั่งเก้าอี้ในการบรรเลงซอสามสาย (ด้านข้าง)
ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ความสำคัญของท่านั่งในการบรรเลงซอสามสายทั้ง 3 ท่านั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“ในการนั่งบรรเลงไม่ว่าจะเป็นท่าพับเพียบ ท่าคุกเข่า หรือท่านั่งเก้าอี้นั้น สำหรับความงดงามในการนั่งบรรเลงซอสามสายควรจะต้องระมัดระวัง โดยให้ดูเรียบร้อยสวยงามโดยการนั่งบรรเลงซอสามสายต้อง**มีทีพระทีพระยา** ถึงว่าในปัจจุบันซอสามสายไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มาจากรั้ว จากวังแล้ว แต่อย่างไรผู้บรรเลงก็จะต้องระมัดระวังอากัป

กริยา ท่าทางในการบรรเลงอยู่เสมอ เพราะซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่นั่งบรรเลงบริเวณด้านหน้าของวงดนตรี จึงต้องสำรวม ระมัดระวังตนเองให้ดี และซอสามสายจะต้องระมัดระวังกว่าเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ เพราะ ในการบรรเลงซอสามสายไม่มีเครื่องดนตรีบังร่างกายของเรา ยกตัวอย่างเช่น ถ้าคนจะเข้ดีดจะเข้ ก็จะมีจะเข้มาบังลำตัวส่วนล่างเอาไว้ แต่ซอสามสายไม่มีเครื่องดนตรีบังร่างกายของผู้สี ดังนั้นจะต้องระมัดระวังท่าทางในการบรรเลงของตนเองอย่างดีจึงจะทำให้**ท่าทางในการบรรเลงของซอสามสายนั้นมีลีลาท่าทางที่งดงาม และมีสง่างาม**" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2564)

การคอนซอสามสาย

การจับซอสามสายนั้นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการจับของซอชนิดอื่น ๆ ซึ่งการจับของซอสามสายนั้นมีศัพท์เฉพาะที่เรียกว่า การคอนซอ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการคอนซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

"การจับซอสามสายเพื่อสีหรือบรรเลง มีศัพท์เฉพาะเรียกว่า คอนซอ ซึ่งการคอนซอนั้นจะต้องใช้มือซ้ายคอนซอ โดยมีตำแหน่งของการตั้งซอสามสายในการคอนซอ คือให้ลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหูซ้าย โดยกะโหลกซอจะอยู่ประมาณเข่าซ้าย" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

ในการคอนซอสามสายนั้นผู้บรรเลงซอสามสายนั้นจะระมัดระวังในการคอนซอ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า

"ข้อควรระวังในการคอนซอสามสายนั้น อย่าให้ทวนซอลงไปอยู่ระหว่างง่ามนิ้วมือ (ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้) ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาในการไกวซอในขั้นต่อไป" (ศิริ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยตัวอย่างวิธีการคอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 58 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหูซ้าย (ด้านหน้า)
ภาพที่ 59 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ลูกบิดสาย 3 อยู่เสมอระดับหูซ้าย (ด้านข้าง)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 60 ภาพการคอนซอโดยไม่ให้ทวนซอตกลงไปอยู่ระหว่างง่ามนิ้วมือ
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 61 ภาพการคอนซอสามสาย ให้ทวนกลางของซออยู่บนโคนนิ้วชี้โดยใช้หัวแม่มือแตะทวนซอระดับต่ำกว่าโคนนิ้วชี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 62 ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านข้าง)

ภาพที่ 63 ภาพการคอนซอสามสาย (ด้านหน้า)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 64 ภาพการคอนซอสามสาย โดยปล่อยหัวแม่มือ ซอจะไม่หลุดจากออก(ด้านหน้า)

ภาพที่ 65 ภาพการคอนซอสามสาย โดยปล่อยหัวแม่มือ ซอจะไม่หลุดจากออก(ด้านข้าง)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์วิธีการคอนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/oncC8ARgaNI

วีดิทัศน์ที่ 1 วีดิทัศน์การคอนซอสามสาย

การจับคันชักซอสามสาย

การจับคันชักซอสามสาย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการจับคันชักซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

> “การจับคันชัก ให้จับคันชักด้วยมือขวาทางด้านโคนคันชัก ใกล้กับตำแหน่งที่มัดหางม้าไว้ โดยให้นิ้วชี้และนิ้วกลางอยู่ด้านนอกคันชัก นิ้วนางอยู่ระหว่างคันชักและหางม้า นิ้วหัวมือให้ประคองไว้ด้านบนคันชัก ส่วนนิ้วก้อยให้วางขนานกับนิ้วนาง โดยคันชักจะต้องขนานกับกะโหลกซอ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างภาพในการจับคันชักซอสามสายของ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 66 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านหน้า)

ภาพที่ 67 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านบน)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 68 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านซ้าย)
ภาพที่ 69 ภาพการจับคันชักซอสามสาย (ด้านขวา)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์วิธีการจับคันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/MfUpoV_lhKY
วีดิทัศน์ที่ 2 วีดิทัศน์การจับคันชักซอสามสาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การใช้คันชักซอสามสาย

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงการใช้คันชัก โดยผู้เรียนจะต้องฝึกการใช้คันชักในการเรียนซอสามสายขั้นพื้นฐานโดยไล่เรียง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสีสายเปล่า 2) การลากคันชัก 3) การไกวซอ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การสีสายเปล่า

“โดยวิธีการที่เรียกว่า เปิดซอ ทั้งคู่บน (สายเอกและสายกลาง) และคู่ล่าง (สายกลางและสายทุ้ม) ในกรณีนี้มือ

ขวาที่จับคันชักเคลื่อนที่เข้าออกนั้นให้มีลักษณะ “**ครึ่งข้อครึ่งแขน**” คือการใช้แรงจากแขนและข้อมือ และให้ข้อมือมีลักษณะที่เรียกว่า “**ช้างไกวงวง**” เป็นลีลาการใช้ข้อมือคือการเปรียบเทียบลักษณะการใช้ข้อมือขวาที่จับคันชักอยู่ในขณะที่กำลังสีคันชักเข้า ออกอยู่นั้นจะต้องใช้ข้อมือให้อ่อนช้อยเหมือนช้างที่กำลังไกวงวงขึ้นลง ในแนวตั้ง ซึ่งผู้สีจะเลียนแบบลักษณะอาการของการไกวงวงของช้างมาใช้ในการลากคันชัก แต่การสีคันชักเข้าออกของซอสามสายที่จะลากไปทางขวาซ้ายในแนวนอน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการลากคันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 70 ภาพการใช้คันชักโดยการสีแบบครึ่งข้อครึ่งแขน

ภาพที่ 71 ภาพการสีคันชักออกแบบช้างไกวงวง

ภาพที่ 72 ภาพการสีคันชักเข้าแบบช้างไกวงวง

ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การลากคันชัก

”ในการลากคันชักนั้นจะต้องลากให้สม่ำเสมอ โดยสีคันชักออก และเข้าให้สม่ำเสมอ ทั้งต้นคันชักและปลายคันชัก ให้ได้เสียงที่ดังเสมอกันตลอดทั้งคันชัก ซึ่งจะต้องทำซ้ำวนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะสามารถควบคุมน้ำหนักของคันชักที่กดลงไปบนสายซอให้ได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

หลังจากที่ผู้เรียนสามารถลากคันชักซอสามสายได้อย่างสม่ำเสมอ มั่นคงแล้ว ครูจะต้องฝึกให้ไกวซอ สลับระหว่างการสีสายคู่บน และคู่ล่าง โดยจะต้องใช้วิธีการไกวซอ ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายวิธีการไกวซอโดยกล่าวว่า

การไกวซอ

> “เวลาเปลี่ยนคู่สาย ให้ใช้วิธีพลิกซอให้สายเข้าไปหาคันชัก ซึ่งมีศัพท์เรียกการพลิกซอเช่นนี้ว่า “การไกวซอ” ในการสีซอสามสายห้ามใช้วิธีกระดกคันชักเข้าหาสายซอเป็นอันขาด ไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตามต้องไกวซอเข้าหาคันชักเสมอ ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติซอสามสายที่ถูกต้อง งดงาม จะทำให้การบรรเลงซอสามสายนั้นดูสุขุม นิ่ง เรียบร้อย ไม่หลุกหลิก” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการไกวซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 73 ภาพการไกวซอโดยใช้วิธีพลิกซอให้สายเข้าไปหาคันชัก (พลิกด้านขวา)

ภาพที่ 74 ภาพการไกวซอโดยใช้วิธีพลิกซอให้สายเข้าไปหาคันชัก (พลิกด้านซ้าย)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดีทัศน์วิธีการใช้คันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/Xln80_MtZ1c

วีดิทัศน์ที่ 3 วีดิทัศน์การใช้คันชักซอสามสาย

การกดนิ้วซอสามสาย

ในการกดนิ้วของซอสามสายนั้นมีลักษณะในการกดนิ้วบนสายซอแต่ละเส้นที่แตกต่างกันโดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายวิธีการกดนิ้วซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 2 แบบได้แก่ 1) การชุนนิ้วสายเอก 2) การกดนิ้วสายกลาง และสายทุ้ม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การชุนนิ้วสายเอก

> “การลงนิ้วในสายเอกทุกเสียงจะต้องใช้นิ้วที่เรียกว่านิ้วชุน เป็นนิ้วที่ใช้ปลายนิ้วแทงขึ้นจากด้านข้างของสายเอก โดยจะต้องชุนนิ้วให้ท้องนิ้วที่จะชุนเฉียดทวนขึ้นไป ไม่ใช่ใช้นิ้วกดลงบนสายเหมือนสายอื่น ๆ ที่ใช้นิ้วกดตามปกติ ซึ่งแตกต่างจากสายสอง และสายสามโดยสิ้นเชิง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการชุนนิ้วสายเอกซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 75 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วชี้ (นิ้วที่ 1)

ภาพที่ 76 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วกลาง (นิ้วที่ 2)

ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 77 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วนาง (นิ้วที่ 3)

ภาพที่ 78 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) แบบที่ 1

ภาพที่ 79 ภาพการชุนนิ้วสายเอก นิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) แบบที่ 2
ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ในวิธีการกดนิ้วในสายเอกของซอสาสายนั้น วิธีการปิดนิ้วในด้านบนนั้นจะช่วยให้เสียงของซอสามสายมีความไพเราะ มั่นคง โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายไว้ว่า

> “ในการกดนิ้วในสายเอกของซอสามสายนั้นหากกดนิ้วในตำแหน่งเสียงที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จะต้องใช้นิ้วที่อยู่ด้านบนกดปิดไว้ด้วย วิธีการนี้จะสามารถช่วยแก้ไขเสียงซอสามสายที่มีเสียงแทรกซ้อน แตกพร่าได้ และวิธีการนี้ทำให้เสียงของซอสามสายนั้นมีความความมั่นคง หนักแน่น” (ศิริ

พันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยวิธีการกดนิ้วของซอสามสายในลักษณะการกดปิดนิ้วนั้นจะช่วยทำให้สามารถพักมือใน ขณะบรรเลงซอสามสายได้ จากคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “นิ้วชุนของนิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) นั้นจะต้องให้นิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) นิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) นิ้วนาง (นิ้ว 3) วางลงบนสาย นอกจากการใช้นิ้วชุนของนิ้วก้อยอย่างถูกวิธีแล้วสามารถปล่อยหัวแม่มือได้ จะทำให้สามารถพักหัวแม่มือในขณะที่กำลังสีอยู่ได้อีกด้วย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการชุนนิ้วก้อย โดยปล่อยนิ้วหัวแม่มือของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 80 ภาพการชุนนิ้วก้อย โดยปล่อยนิ้วหัวแม่มือ (ด้านข้าง)
ภาพที่ 81 ภาพการชุนนิ้วก้อย โดยปล่อยนิ้วหัวแม่มือ (ด้านหน้า)
ที่มา บุญธนา จำพรต

การกดนิ้วสายกลาง และสายทุ้ม

ในการกดนิ้วซอสามสายในสายกลาง และสายทุ้มนั้นมีความแตกต่างจากการกดนิ้วในสายเอก โดยมีลักษณะการกดนิ้วสายกลาง และสายทุ้ม จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “การกดนิ้วลงบนสายซอ เฉพาะสายกลาง และสายทุ้มนั้น ใช้ปลายนิ้วลายนิ้วมือส่วนบริเวณที่เป็นก้นหอย หรือมัดหวาย กดลงบนสาย และเมื่อกดนิ้วกลางก็ต้องกดนิ้วชี้ด้วยเพื่อให้เกิดเสียงที่หนักแน่นและกังวาน และเมื่อกดนิ้วนางก็ต้องกดนิ้วชี้และนิ้วกลางด้วย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการกดนิ้วสายกลาง และสายทุ้มของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้
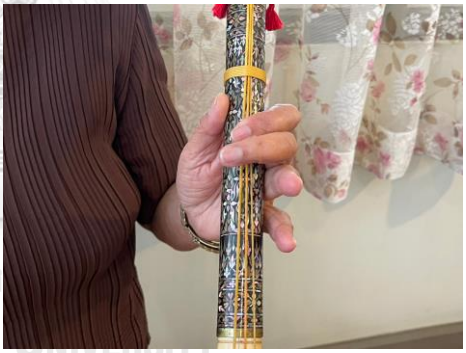
ภาพที่ 82 ภาพการกดนิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง)

ภาพที่ 83 ภาพการกดนิ้วชี้ (นิ้วที่ 1) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า)

ภาพที่ 84 การกดนิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง)
ภาพที่ 85 การกดนิ้วกลาง (นิ้วที่ 2) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 86 การกดนิ้วนาง (นิ้วที่ 3) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง)
ภาพที่ 87 การกดนิ้วนาง (นิ้วที่ 3) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 88 การกดนิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านข้าง)
ภาพที่ 89 การกดนิ้วก้อย (นิ้วที่ 4) ลงบนสายกลาง และสายทุ้ม (ด้านหน้า)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ในการเรียนปฏิบัติทักษะซอสามสายนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนซอสามสายที่จะต้อง เรียนกับครูซอสามสายโดยตรง จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “วิธีการใช้นิ้วของซอสามสายนั้น วิธีที่เข้าใจง่ายและถูกต้องที่สุดนั้นควรจะไปเรียนกับครูซอสามสายโดยตรงจะง่าย และได้ผลที่ดีกว่า ซึ่งครูซอสามสายนั้นจะปรับแต่งวิธีการในการปฏิบัติซอสามสายอย่างละเอียด ประณีต โดยจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ความงดงามตามแบบแผน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์วิธีการกดนิ้วซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/G3Y5oR0nM9w

วีดิทัศน์ที่ 4 วีดิทัศน์การกดนิ้วซอสามสายในสายเอก สายกลาง และสายทุ้ม

https://youtu.be/4H00EjyCpqQ

วีดิทัศน์ที่ 5 วีดิทัศน์การกดนิ้วซอสามสายเพื่อทำให้เสียงมีความหนักแน่น และมั่นคง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การไล่เสียง

ในการฝึกไล่เสียงของซอสามสายนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ไล่เรียงวิธีการฝึกไล่เสียงซอสามสาย โดยมีขั้นตอน 2 ขั้นคือ 1) การฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอ 2) การฝึกไล่เสียงซอสามสายจากบทฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอ

ในการฝึกไล่เสียง ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะเริ่มจากการลากคันชัก โดยสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) และคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) โดยจะสีเป็นคันชัก 4 จากการสาธิตวิธีการฝึกสีสายเปล่าโดยการเปิดซอของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตโดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

- - - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ซ				
ร	ร	ร	ร	- - - ร	- - - ร	- - - ร	- - - ร
				ล	ล	ล	ล

- - - ซ		- - - ซ		- - - ซ		- - - ซ	
ร	- - - ร	ร	- - - ร	ร	- - - ร	ร	- - - ร
	ล		ล		ล		ล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยในการฝึกการสีสายเปล่าโดยการเปิดซอนั้นสามารถฝึกสลับคู่ประสานคู่บน และคู่ล่างไปเรื่อย ๆ ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับตามโน้ตข้างต้น โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงความสำคัญในการฝึกในขั้นตอนการฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอโดยกล่าวว่า

> “ขั้นตอนนี้จะไม่มีการกดนิ้วบนสายซอทั้งสามสายเลยโดยการฝึกนั้นจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความชำนาญใน**การใช้คันชัก 4** รวมถึง**การฝึกไกวซอ** และ**ความมั่นคงของคันชัก**ซอสามสายในการสีเปิดซอ เมื่อผู้เรียนมีความชำนาญแล้วครูผู้สอนก็สามารถสอนการใช้นิ้วเพื่อใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ ในขั้นตอนต่อไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา , การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างในการสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) และการสีเปิดซอคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 90 การสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) (ด้านหน้า)
ภาพที่ 91 การสีเปิดซอคู่บน (สายเอก (สาย1) และสายกลาง (สาย 2)) (ด้านข้าง)
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 92 การสีเปิดซอคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) (ด้านหน้า)
ภาพที่ 93 การสีเปิดซอคู่ล่าง (สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)) (ด้านข้าง)
ที่มา บุญธนา จำพรต

นอกจากนี้ ครูศิริพันธ์ ปาละกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับขั้นตอนการสีเปิดซอ และการสีสายเปล่า โดยกล่าวว่า

> “การสีเปิดซอ คู่บน คู่ล่าง (การสีสายเปล่าโดยการเปิดซอ) ไม่ได้สอนโดยการให้สีสายเปล่าสายเดียวตั้งแต่เริ่มแรก เพราะการฝึกจากการสีเปิดซอนั้นง่ายกว่า การสี

แบบสายเดียวเพราะเมื่อเราทาบคันชักไปบนสายสองเส้น ย่อมหนักแน่น และมั่งคงกว่าสีสายเปล่าสายเดียว โดยการฝึกเปิดซอนั้น ถ้าฝึกจนเคยชินจากการฝึกฝนตั้งแต่เริ่มแรก เมื่อฝึกฝนจนเกิดความชำนาญแล้ว ผู้เรียนจะสามารถสีสายเปล่าแบบปกติที่ละสายได้โดยไม่ต้องแยกการฝึกสีสายเปล่าทีละสาย" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์วิธีการไล่เสียงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/eFzbBqeNl6c

วีดิทัศน์ที่ 6 วีดิทัศน์การฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอ

หลังจากที่ผู้เรียนสามารถสีเปิดซอคู่บนและสีเปิดซอคู่ล่างได้แล้ว ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ใช้วิธีการไล่เสียงซอสามสายโดยใช้แบบฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แบบฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ

ในการฝึกไล่เสียงซอสามสายนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ใช้แบบฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตซอสามสายโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทฝึกการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ (บังคับคันชัก)

							- ซ
			- ร	- - - -	- - - ร	- ฟ - ซ	- ฟ ร
- - - -	- - - ล	- ด - ร	- ด ล		ล		

- - - -	- - - ล	- ด	- ซ	- - - -			
		- ร	- ฟ ร		- - - ม	- ซ	- ร
		ล				- ล	- ด ล

“การสีซอสามสายในบทฝึกลักษณะเช่นนี้ จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้เสียงต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากเสียงสายเปล่า (การเปิดซอ) เพียงอย่างเดียว และในบทฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ มีการฝึกการใช้นิ้วชุน นิ้วกด และการฝึกการใช้คันชักจะทำให้ผู้เรียนได้ฝึก**การใช้คันชัก 8** ซึ่งโดยจะต้องอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจ ว่าแต่ละเทคนิคมีศัพท์ที่ใช้ในการเรียกอย่างไรบ้าง เป็นการสอนในด้านทฤษฎีไปพร้อมกับการสอนด้านการปฏิบัติ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ในการใช้แบบฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ นั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบาย และยกตัวอย่างคันชัก 8 ที่ใช้ดังต่อไปนี้

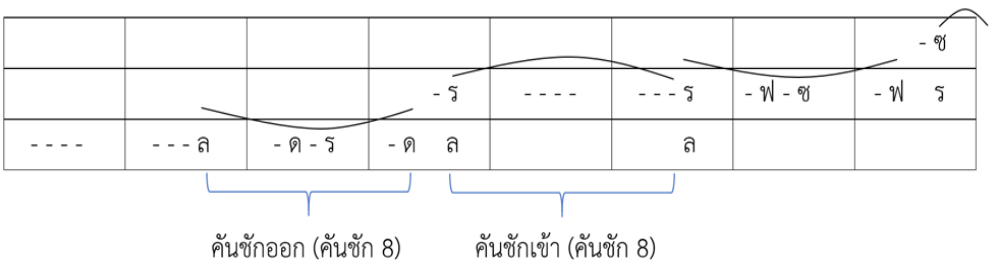

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์วิธีการสีซอสามสายในแบบฝึกการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/0FxqgRljLOo

วีดิทัศน์ที่ 7 วีดิทัศน์วิธีการสีซอสามสายในแบบฝึกการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ

การต่อเพลงทางบรรเลง

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้จัดลำดับเพลงที่ใช้ในการต่อเพลงทางบรรเลงที่ใช้ในการเรียนซอสามสายขั้นพื้นฐาน โดยเรียงลำดับบทเพลง 5 เพลงดังนี้

1. ขับไม้บัณเฑาะว์
2. ต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น
3. จระเข้หางยาว สามชั้น
4. ตวงพระธาตุ สามชั้น
5. นกขมิ้น สามชั้น

ในการต่อเพลงทางบรรเลงเพลงแรกที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาใช้ในการต่อให้ศิษย์เป็นบทเพลงแรกคือ เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ โดยในการต่อเพลงทางซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นใช้วิธีแบบ มุขปาฐะ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เรียบเรียงเป็นโน้ตซอสามสายเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมในเชิงวิชาการ โดยมีรายละเอียดตามโน้ตซอสามสายดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โน้ตเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ (บังคับคันชัก)

ท่อน 1

						- ซ	- - - ซ
- - - -	- - - ร	- - - -	ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
	ล		- ด - ล		- ด - ล		

	ซ	- - - ท	- - - ท	- - - ด	- ร - ด	- ร - ซ	- - - ซ
- - - -	- ฟ - ร					ร	ร

	ซ	- - - ล	- ด
- - - -	- ฟ - ร		- ร
			ล

กลับต้น

ท่อน 2

- - - -	- - - ท	- - - -	- ท - ท	- ด - ท	- ซ - ท	- - - ด	- - - ร
					ร		

	ซ	- ท - ซ				- ซ	- - - ซ
- - - ร	- ฟ - ร		- ฟ - ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
ล			ล		- ด - ล		

	ซ	- ท - ซ				- ซ	- - - ซ
- - - ร	- ฟ - ร		- ฟ - ร	- - - -	ร	- ฟ ร	ร
ล			ล		- ด - ล		

กลับต้น

ท่อน 3

					ด	- ร - ด	- ร - ท
- - - -	- - - ร	- - - ร	- - - ฟ	- - - -	- - -		
	ล	ล					

- - - -	- - - ด	- ร - ด	- ร - ซ	- - - -	ซ	- - - ล	- ด
			ร		- ฟ - ร		- ร
							ล

กลับต้น

ในการฝึกหัดบทเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการใช้คันชักในบทเพลง โดยมีการใช้คันชัก 8 ซึ่งในการเรียนขั้นต้นควรจะปฏิบัติตามแบบ ซึ่งการใช้คันชักจะไม่ซับซ้อน โดยจะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้คันชักที่ยาว ๆ ซึ่งการใช้คันชัก 8 นั้นจะทำให้ใช้คันชักได้เต็มคันชัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หลังจากที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติเพลงขับไม้ได้อย่างคล่องแคล่ว และมีความชำนาญ ในลำดับต่อไป ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะต่อเพลงตับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น ซึ่งประกอบไปด้วยเพลง 4 เพลงดังนี้ 1.เพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น 2.เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น 3.เพลงตวงพระธาตุ สามชั้น 4. เพลงนกขมิ้น สามชั้น โดยจะต่อทั้งทางหวานและทางเก็บ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้เรียนในการฝึกซ้อมในการคลอร้องและบรรเลง รวมวง โดยมีรายละเอียดดังนี้

เพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	- ล - ด
- - - -	- - - ฟ	- - - ร	- ฟ - ร			ร	
		ล					

		- - ซ ร	มร - รม	- - - -	- - - ม	- ซ - ม	- ร - ม
- - - -	- - - ด		ด				

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ	- - - ร	- ฟ - ร				
ด - -	- - -	ล					

- - - -	- - - ล	ซ ซล	- ด - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ล	ซลซ - ล
		ฟ					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ซ	- - - ซ	ล ซ ด ซ	ลซ				ซ
ฟ - -	ร		ฟ - ซ	ฟ ร - -	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ร
				ล		ล	

ทางเก็บ ท่อน 1

	- - - ซ	- - - ล	- - - ด	- - - ร	- - - ด	- - - ล	- - - ซ
- - - ฟ	ร						ร

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
	ฟ ร	ร	ซ ร ฟ ร			ร	
		ด ล ด ล	ล				

- ล ซ				ซ - ล	ด ล ซ	- ล ซ	
ม	ซ ม ร		ร ม	- ร	ม	ม	ซ ม ร
	ด	ท ล ร ล	ท ด				ด

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ ร	ร	ซ ร ฟ ร			ร	
	ล	ด ล ด ล	ล				

- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร		ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร ร				- ร - ฟ	- ฟ ร		ฟ
				ล			

	ซ	- ล ด ซ	ล ซ				ซ
ร	ซ ร ฟ ร	ร	ร ฟ ร	- ฟ -	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร
- ล ด ล			ล	ล	- ด - ล	ล	

กลับต้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทางหวาน ท่อน 2

				ดล	ซ ซล	- - - ด	- - - ร
- - - -	- - - ร	ม ร ซ ร	มร		ม -		
	ล		ด - ด	รดล -			

- - - -	- - - ม	ซมร รม	- ซ - ร	- - - -	- - - ร	ม ร ซ ร	มร
		ด	ล		ล	ล	ด - ร

	ล	ซ - ซล	- ด - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ล	- ซ - ล
		ฟ					ร
ดล - -	- - -						

ซ	ซ	ล ซ ด ซ	ลซ				ซ
ฟ - -	- - - ร	ร	ฟ - ซ	ฟร - - -	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ร
				ล		ล	

ทางเก็บ ท่อน 2

				- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร
- ม - ซ	- ม - ร	- ม ซ ร	ม ร	ร ร			
	ล	ล	ด ล				

	ซ	- ล ซ		ซ			
ร ม	ร ม ฟ ร	ฟ	ซ ฟ ม ร	- ม - ร	- ม - ร	- ม ซ ร	ม ร
- ด			ล		ล		ด ล

- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร		ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร ร				- ร - ฟ	- ฟ		ฟ
				ล			

	ซ	- ล ด ซ	ล ซ				ซ
ร	ซ ร ฟ ร	ร	ร ฟ ร	- ฟ -	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร
- ล ด ล			ล	ล	- ด - ล	ล	

กลับต้น

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

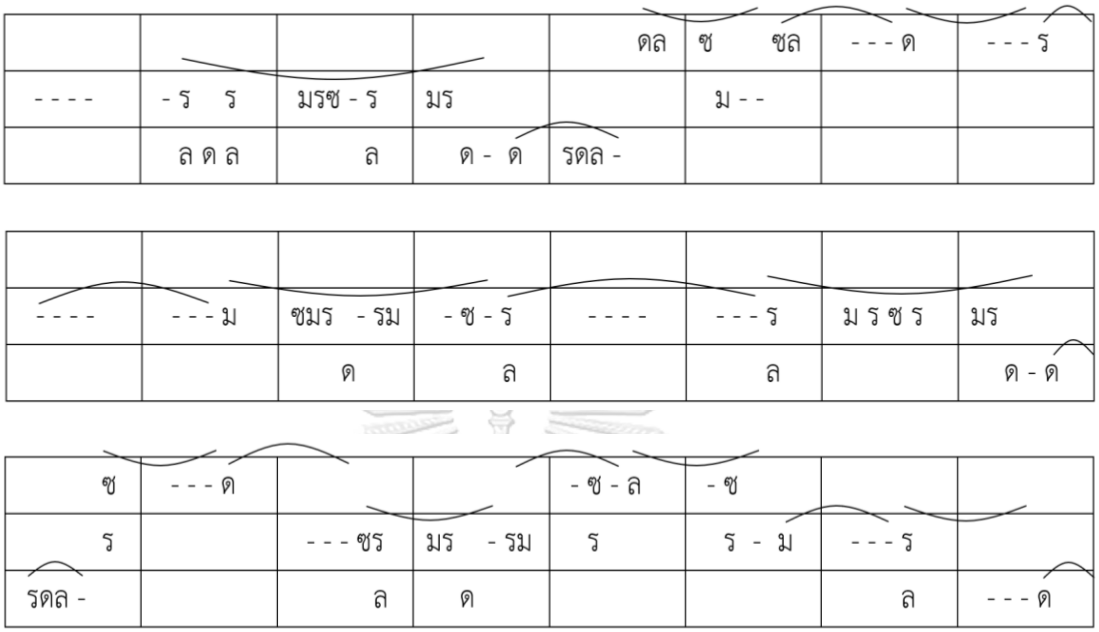

ทางเก็บ ท่อน 1

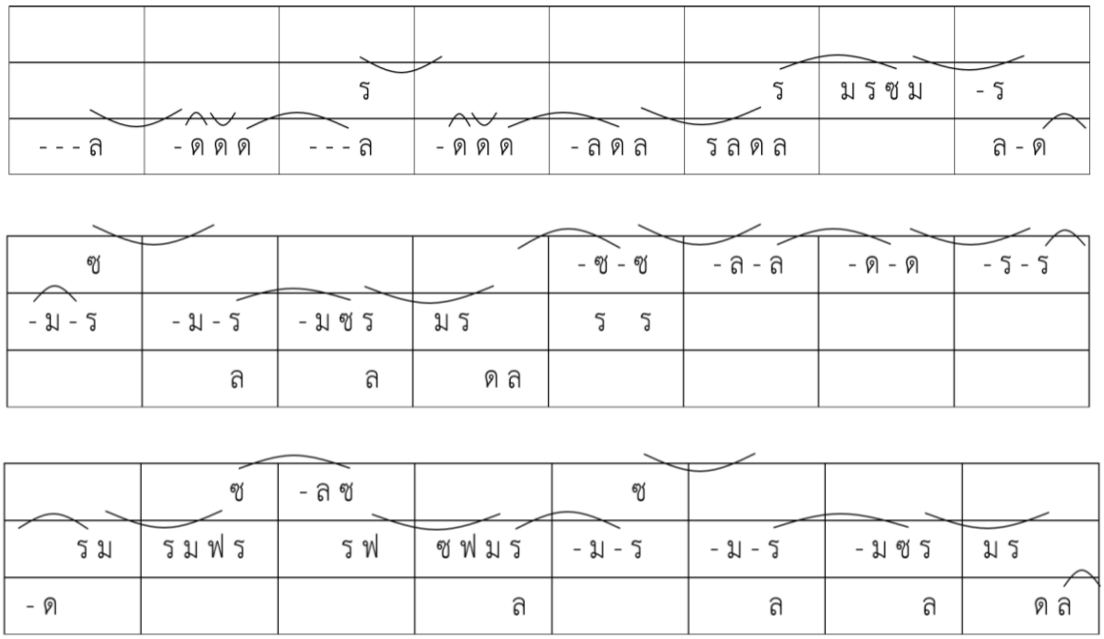

- ล ซ				- ซ - ล	ด ล ซ	- ล ซ	
ม	ซ ม ร		ร ม	ร	ม	ม	ซ ม ร
	ด	ท ล ร ล	ท ด				ล ด

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

- - - -	- ล - ล	- ด - ล	- ซ - ล	ซ		- - - ซ	ลซ - ซล
			ร	ฟ - - ซฟ	มร รฟ	ร	ฟ
					ด -		

- - - ด	- - - ร	- ม ำ - ร	- ด - ร	ดล - - -	- - - ล	- ด - ล	- ซ - ล
							ร

ซ		ซ	ลซ ซล	- ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
ฟ - ซฟ	มร รฟ	- - - ร	ฟ -	- ฟ ร			ร
	ด -						

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทางเก็บ ท่อน 2

	ซ ซ ซ	- - - ล	- ซ ซ ซ	ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ซ
- - - ฟ	- ร ร ร		ร ร ร	- ฟ ร			ร

	ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ				ซ ล
ฟ	- ฟ		ร ฟ	ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร
- ด -				- ล ด ล		ด ล	

- ซ - ล	- ด - ร	- ซ			ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร		ร ฟ ร	ฟ ร	ร - ฟ	- ฟ ร		ร ฟ
		ล	ล ด ล	- ล			

			ซ ล	ซ ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร	ฟ - ร			ร
- ล ด ล	ล	ล ด ล					

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 3

- - - ดซ	ลซ		ซ	ลซ ซล	- ด - ซ	ลซด - ซ	ลซ
ร	ฟ - ร	ร	- ฟ - ร	ฟ -	ร	ร	ฟ - ซ
	ล	ดลด - ล					

							- - - ซ
ฟร - - ฟร			ร	- - - ฟร	- ร	- - - ฟ	ร
ล	- ด - ร	ดล - - ด	- - - ล	ล	ดลด ล		

- - - -	- - - ล	ซ - ซล	- ด - ซ	- - - -	- - - ซ	ลซ - ดซ	ลซ
		ฟ	ร		ร		ฟ - ซ

		- - - ซ	ลซ - ซล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	
ฟร - - ฟร	รฟ	ร	ฟ			ร	- - - ฟ
ล ล	- ด -						

ทางเก็บ ท่อน 3

			ซ	- ร ด ล	ร ด ล ซ	ด ล ซ	ล ซ
	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร		ร	ร ฟ	ร ฟ ร
- - - ด	- - - ล	ล					ล

					ล	ซ ล ด ร	ด ล ด ซ
- ซ ฟ ร	ฟ ร		ซ ฟ ร	- ซ ฟ ร	ฟ ร		ร
ล	ล ด ล	ร ด ล ด	ร ล	ล	ด		

- ร ด ซ	ด ล - ล	ด ล ซ	ล ซ - ซ	ล ซ			
ร		ร ฟ	ร ร	ร ฟ ร	ซ ฟ - ฟ	ซ ฟ ร	ฟ ร - ร
				ล		ล ด	ล ล

- ร ด ล	ด ล ซ		ซ ล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	
	ร ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร			ร	- - - ฟ
		ล ด ล					

กลับต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงตวงพระธาตุ สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

- - - -	- - - ร	- ร	มร มร - ร	มรซ -	- - - ร	- ม	ร มร - ร
	ล	- ด ล	ด ด ล	ด	ล	- ด	ด ล

- - - -	- - - ร	มรซ - ร	มร				
	ล	ล	ด - ด	รดล - -	- - - ด	ล – รดล	รด - ด

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	ทลซทล-ด
- - - ฟ	- - - ซ	ฟร - - ฟ	ร ฟ - ร			ร	

	- ซล	- ด - ล	ซ ลซ			- - - ซ	ลซ ซล
- - - ฟ	ซฟ		ฟ รซฟ	- - - ซฟ	มร มร- ฟ	ร	ฟ -
					ด		

ทางเก็บ ท่อน 1

				- ด ร ด	ท ล ซ	ทลซ - ซ	ล ท ด ร
	- ร ร ร	- - - ม	- ร ร ร		ร	ร	
- - - ด	ล ล ล		ล ล ล				

ด ล ซ	ล ซ			ซ ล ด ร	ด ล ด ซ	- ซ	- ล - ด
ม	ม ร	ซ ม ร	ม ร		ร	- ม ร	
	ล	ด	ด ล				

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ ม	ร ร ม	ร ม ฟ ร			ร	
		ล ด ล	ล				

	ซ ล	- ร ด ล	ด ล ซ			- - - ซ	ลซ ซล
- ร - ฟ	- ฟ ร		ร ฟ		- ร - ฟ	ร	ฟ -
ล				- ล - ด	ล		

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

- - - -	- - - ฟ	- ร - ซ	ฟรซฟ - ฟ	- - - ร	- - - ฟ	- ร - ฟ	รซฟ - ฟ
		ล		ล		ล	

	- ซล	- ด - ล	ซ ลซ - ล	ซ			
มร - รฟ	ซฟ		ฟ	ฟ - - ร	ฟ ซ ฟ		- ร - ฟ
ด				ล	ด	รดล - ด	ล

- ด - ล	ซ ลซ - ล	ซ ซ	ลซ - ซล	- - - ร	- - - ด	- - - ล	- - - ซ
	ฟ	ฟ - ร	ฟ				ร

ลซ		ซ	ลซ ซล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - ลซ
ฟ - ร	- รฟ	- - - ร	ฟ -			ร	ฟ
ล	- ด						

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทางเก็บ ท่อน 2

		- - - ซ			ซ	ล ซ	ล ซ
- - - ร	- ฟ ฟ ฟ	ร	- ฟ ฟ ฟ	ร	ซ ร ฟ ร	ฟ ร	ฟ ฟ
ล				- ล ด ล		ล	

	ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ				ล ซ
ม ร ร	ม ฟ ร	ร	ร ฟ	- ร ฟ ซ	ฟ ร ฟ	ร	ฟ ร ฟ
ล ด ล				ล	ล ด	ร ล ด ล	

- ร ด ล	ด ล ซ		ซ ล	ซ ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
	ร ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร	ฟ - ร			ร
		ด ล					

			ซ ล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- ล ซ
ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร			ร	ฟ
- ล ด ล		ล ด ล					

กลับต้น

เพลงนกขมิ้น 3 ชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

				ซ	ด ซ		
- ซ - ม	ร ซ -	ร	มร - รม	- - - ร	ซ ม	ร - ร	ซ ร - ม
	ด	- - - ล	ด			ด ล	ล

ร		- - ซ ร	มร - รฟ	- - - -	- ม - ฟ	- - - ซฟ	มร มร -ร
ด - - -	- - - ด	ล	ด				ด ล

- - - -	- - - ร	- ร	มร - ร		- - - รฟ	- - - ซฟ	มร มร -ร
	ล	- ด ล	ด ล	- - - ด			ด ล

- - ซลท	- ร - ล	ท ล ร ล	ทลซ - ล	ซ		- - - ซ	- - - ล
				ม - ซม	ร - รม	ร	
					ท		

ทลร - ท	ล ร - ซ	- - - ล	ทลซ - ลท	- ร - มˌ	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ
	ร						ร

ทางเก็บ ท่อน 1

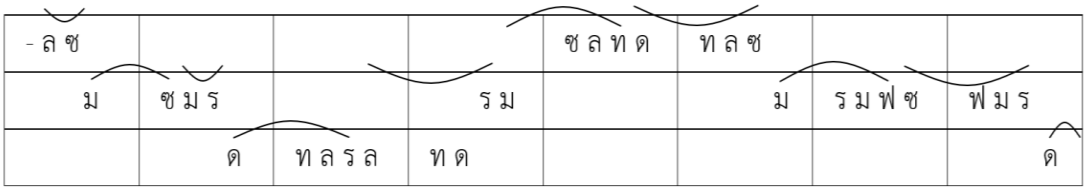

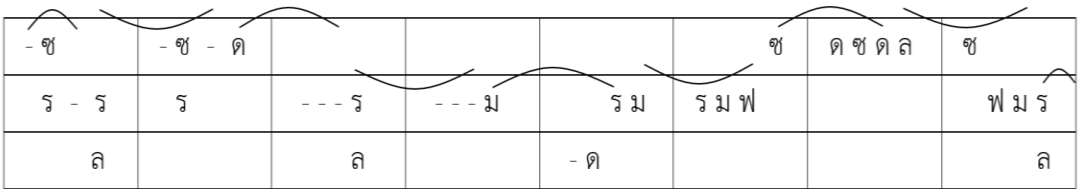

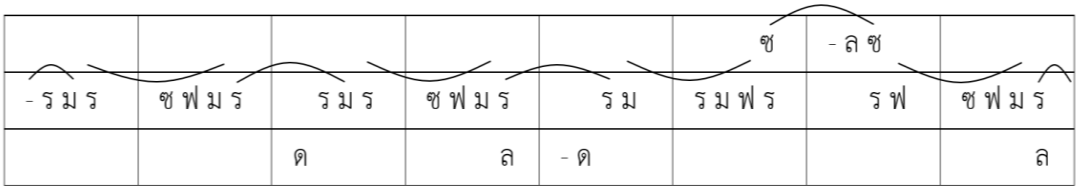

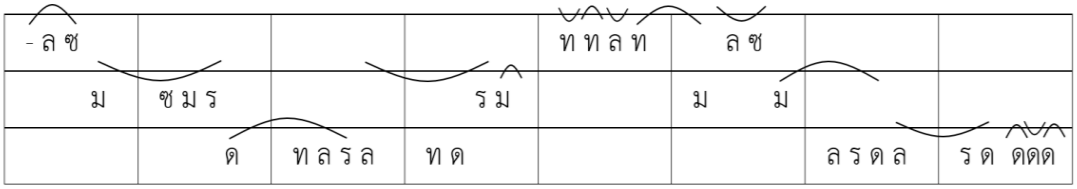

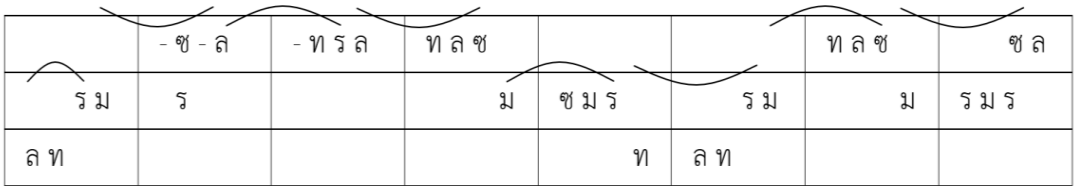

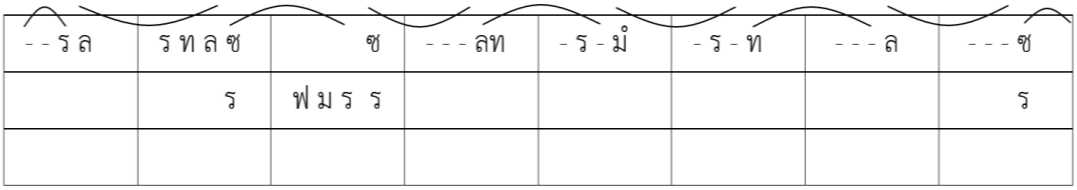

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

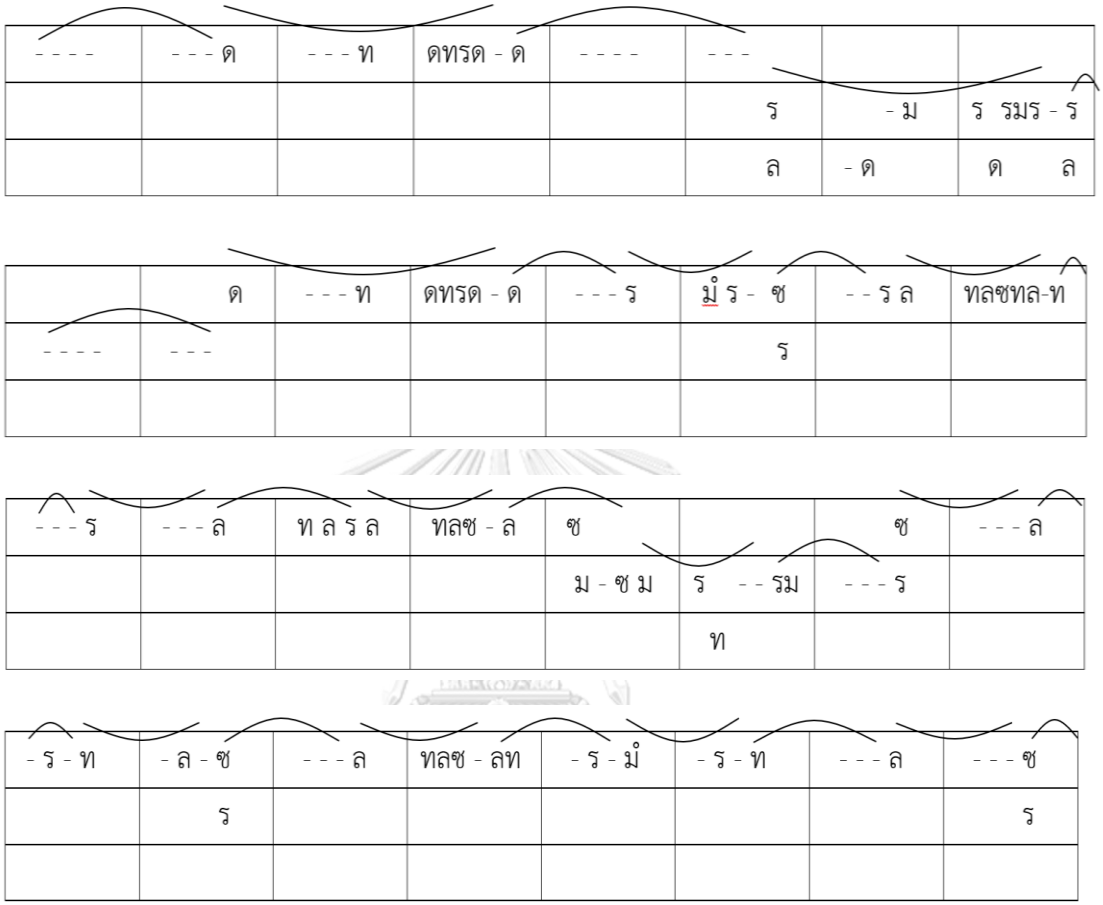

ทางเก็บ ท่อน 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- ท - ร	- ท - ล	- ท ร ล	ท ล ซ			ท ล ซ	ซ ล
			ม	ซ ม ร	ร ม	ม	ร ม ร
				ท	ล ท		

- - ร ล	ร ท ล ซ	ซ	- - - ลท	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - ทลซ
	ร	ฟ ม ร ร					ร
		ล					

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 3

- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ -ลซ			ล	- - - ท
			ม	- ซ - ม	ร - รม	- - -	
					ท		

- ลทล -	- ร - ท	ลซ - ลท	- ร - ล	- ท ล -	- - - ซ	- ล - ท	ลซ -
					ร		ซม

ซ ล ซ					- ด	ด	รดทลทล-ล
ม	- ซ -	- - - ร	มร - รม	- ซ - ม	- ร	- ซ -	
	ด	ล	ด		ล		

- ร - ท	ล ร - ซ	- - - ล	ทลซ-ลท	- - - ร	- - - ท	- ร - ท	- ล -ทลซ
	ร						ร

ทางหวาน ท่อน 3 (ว่าดอก)

- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ -ลซ			ซ	- ล - ล
			ม	- - ซ ม	ร - รม	- - - ร	
					ท		

ท ล ร -	- - - ด	ท ด ร ด	ทลซทล -ล	- - - -	ทลร - ซ	- - - -	- ล - ล
					ร		

- - - -	- - - ลท	- - - ล	- ร - ล	ซ	ร	- - - ล	- ท - -
				ม - -	- - -		

- - - -	ท	- - - -	- ล - ล	- - - -	- - - ล	- ร - ล	ซ ซ
	ซ ม -						ม - ร

ทางเก็บ ท่อน 3

- ท - ร	- ท - ล	ทลร - ล	ท ล ซ			ท ล ซ	ซ ล
			ม	ซ ม ร	ร ม	ม	ร ม
				ท	ล ท		

- - - รซ	ล ท ด ร	ซ ล ซ ด	ร ด ท ล	- ท - ร	- ท - ล	ท ล ร ล	ท ล ซ
							ม

ซ ล ซ	ซ ล ซ					ล - ทลซ	- ซ - ล
ม	ร	ม ร ร	ม ร ซ ม		- ร - ม	ม	ร
		ท		- ล - ท	ล		

- - - รล	ร ท ล ซ	ซ	- - - ลท	- ร - มˌ	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ
		ฟ ม ร ร					ร
		ล					

กลับต้น

ในขั้นตอนของการต่อเพลงทางบรรเลง ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นฐานในการปฏิบัติซอสามสาย และบุคลิกภาพ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ในระหว่างที่ต่อเพลงทางบรรเลง โดยระหว่างที่ต่อเพลงต่าง ๆ ในตับต้นเพลงฉิ่งครูจะต้องอธิบาย และกวดขันเป็นพิเศษในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น การนั่ง การคอนซอ การไกวซอ การจับคันชัก การใช้คันชักที่จำเป็นต่าง ๆ การใช้นิ้ว ความชัดเจนของเสียง ความแม่นยำในด้านจังหวะ รวมถึงบุคลิกภาพขณะบรรเลงซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยมีตัวอย่างการใช้คันชักจากบทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะอธิบายให้เห็นว่า นิ้วที่สำคัญของซอสามสาย และการคันชักที่ใช้ในแต่ละวรรคเพลงนั้นจะต้องใช้อย่างไร และมีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการเรียกชื่อเทคนิคต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ซึ่งเป็น**การเรียนทฤษฎีไปพร้อมกับการปฏิบัติ** โดยมีตัวอย่างการใช้คันชักต่าง ๆ และลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย ในบทเพลงตับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีเทคนิคการใช้นิ้วได้แก่ 1) นิ้วสะบัด และมีเทคนิคการใช้คันชักได้แก่ 1) คันชัก1 2) คันชัก2 3) คันชัก4 4) คันชัก8 5) คันชักสายน้ำไหล เทคนิคการใช้นิ้วได้แก่ 1) นิ้วสะบัด และลักษณะในการบรรเลงซอสามสายได้แก่ 1) การสีเก็บ ที่พบในการบรรเลงซอสามสายในการต่อเพลงทางบรรเลง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เทคนิคการใช้นิ้วในการต่อเพลงทางบรรเลง

นิ้วสะบัด

- - - -	- ล - ล	- ด - ล	- ซ - ล	ซ		- - - ซ	ลซ - ซล
			ร	ฟ - - ซฟ	มร รฟ	ร	ฟ
					ด -		

นิ้วสะบัด นิ้วสะบัด

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วสะบัดของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/DhY5pUoWTHU

วีดิทัศน์ที่ 8 วีดิทัศน์การใช้นิ้วสะบัด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เทคนิคการใช้คันชักในการต่อเพลงทางบรรเลง

การใช้คันชัก 1

		ร			ร	ม ร ช ม	- ร
- - - ล	- ด ด ด	- - - ล	- ด ด ด	- ล ด ล	ร ล ด ล		ล - ด

คันชักออก (คันชัก 1) คันชักเข้า (คันชัก 1)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 1 ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/dJwEDAQJRPI

วีดิทัศน์ที่ 9 วีดิทัศน์การใช้คันชัก 1

https://youtu.be/apnpsfSPtpQ

วีดิทัศน์ที่ 10 วีดิทัศน์การใช้คันชัก 1

ตัวอย่างในบทเพลงทยอยเดี่ยว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การใช้คันชัก 2

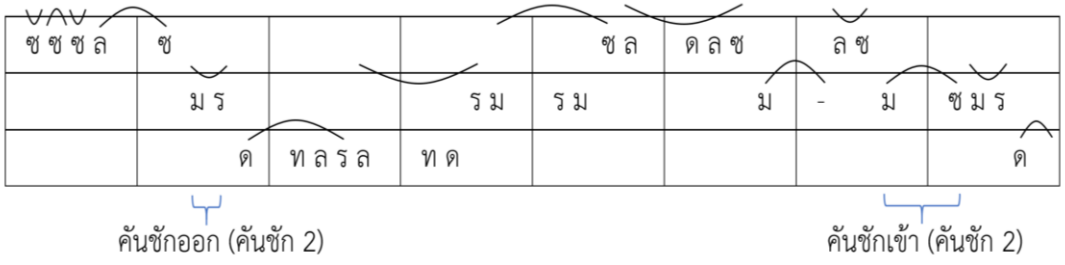

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 2 ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/04eusVhJSPI

วีดิทัศน์ที่ 11 วีดิทัศน์การใช้คันชัก 2

การใช้คันชัก 4

- ซ - ล	- ด - ร	- ซ			ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร		ร ฟ ร	ฟ ร	ร - ฟ	- ฟ ร		ร ฟ
		ล	ล ด ล	- ล			

คันชักออก (คันชัก 4) คันชักเข้า (คันชัก 4)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 4 ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลง ย
CHULALO ITY

https://youtu.be/2fBPiBnOfXc

วีดิทัศน์ที่ 12 วีดิทัศน์การใช้คันชัก 4

การใช้คันชัก 8

- ร - ท	ล ร - ซ	- - - ล	ทลซ-ลท	- - - ร	- - - ท	- ร - ท	- ล -ทลซ
	ร						ร

คันชักเข้า (คันชัก 8) คันชักออก (คันชัก 8)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 8 ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/Tb59EkeTGA4

วีดิทัศน์ที่ 13 วีดิทัศน์การใช้คันชัก 8

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

คันชักสายน้ำไหล

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายความหมายของคันชักสายน้ำไหล โดยกล่าวว่า

> “การใช้คันชักสายน้ำไหลนั้นครูโบราณเปรียบลักษณะของการใช้คันชักที่ติดต่อกันไปโดยไม่สะดุด ไม่หยุด ฟังแล้วให้ความรู้สึกเหมือนการไหลของสายน้ำที่ต่อเนื่องกันไปตลอด โดยคันชักสายน้ำไหลนี้จะเกิดขึ้นในการใช้คันชัก 2 ซึ่งจะใช้คันชักสายน้ำไหลในช่วงสั้น ๆ จะไม่ทำยาวไปตลอดทั้งท่อน หรือทั้งเพลงเพียงแต่จะแทรกอยู่ในทำนองเพลงบาง

ช่วงบางตอนเท่านั้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

โดยมีตัวอย่างทำนองเพลงที่ใช้คันชักสายน้ำไหลในการบรรเลงซอสามสาย ตามตัวอย่างโน้ตดังต่อไปนี้

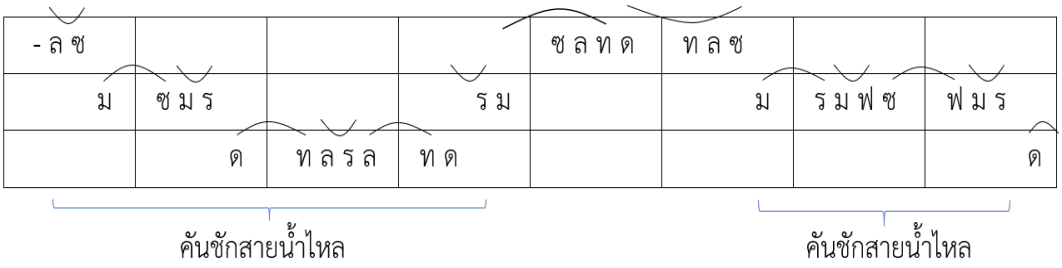

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักสายน้ำไหล ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/wx-M8S9tORM

วีดิทัศน์ที่ 14 วีดิทัศน์การใช้คันชักสายน้ำไหล

ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย

การสีเก็บ

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายลักษณะในการบรรเลงซอสามสายที่พบในการต่อเพลงทางบรรเลงคือ การสีเก็บ โดยกล่าวว่า

“การสีเก็บคือการสีดำเนินทำนองเป็นทางเก็บโดยโน้ตเพลงจะมีความถี่ต่อเนื่องกันไปตลอด ถ้าบันทึกโน้ตเพลง

ไทยคือใน 1 ห้องจะมีโน้ต 4 ตัว” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 พฤษภาคม 2564)

เมื่อผู้เรียนมีความสามารถในการบรรเลงซอสามสายแล้ว ครูก็จะเป็นผู้หาประสบการณ์ในการบรรเลงรวมวงร่วมกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ให้กับผู้เรียนจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “หลังจากที่ต่อเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งจนจบแล้ว จะต้องให้ลูกศิษย์ไปบรรเลงรวมวงซึ่งจะทำให้ช่วยเพิ่มประสบการณ์ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิธีการบรรเลง การดำเนินกลอนที่เป็นลักษณะเฉพาะของซอสามสาย ในรับร้อง ส่งร้อง การทอดลงจบเพลง และอื่น ๆ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

นอกจากนี้เมื่อต่อเพลงทางบรรเลงซอสามสายในตับต้นเพลงฉิ่งจบแล้ว ในการบรรเลงรวมวงนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านจะต่อเพลงทางบรรเลงอื่น ๆ เพิ่มเติมให้กับลูกศิษย์เพื่อที่จะสามารถบรรเลงรวมวงในบทเพลงต่าง ๆ กับวงดนตรีได้ จากที่กล่าวว่า

> “ในการพัฒนาผู้เรียนหลังจากที่ครูต่อเพลงในตับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้นจบแล้ว ครูจะก็ต่อเพลงให้กับผู้เรียนโดยเลือกใช้เพลงที่จะต่อให้กับผู้เรียน เช่น เพลงกล่อมนารี เพลงสุดสงวน เพลงนางครวญ เพลงลมพัดชายเขา เพลงแขกสาหร่าย เพลงคำหวาน เพลงพระทอง เพลงพัดชา เพลงเขมรปี่แก้ว ทางสักวา แขกมอญบางขุนพรหม เพลงเต่ากินผักบุ้ง เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยการสีเก็บ ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/QRr5kDUOqH0

วีดิทัศน์ที่ 15 วีดิทัศน์ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยการสีเก็บ

การฝึกคลอร้อง

ในการฝึกคลอร้อง ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายวิธีการฝึกฝนโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

> การฝึกคลอร้องสอนควบคู่มากับการสอนเพลงตับต้นเพลงฉิ่ง แต่จะเน้นเพื่อให้เกิดความชำนาญหลังจากการได้เข้าร่วมในวงดนตรีแล้ว ในครั้งแรกอาจจะบรรเลงรวมวงโดยไม่ต้องสีคลอร้อง แต่เมื่อมีความชำนาญมากขึ้นก็จะสามารถสีคลอร้องได้อย่างกลมกลืนกับเสียงของคนร้อง (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยหลังจากที่ผู้เรียนมีความสามารถในการบรรเลงซอสามสายในบทเพลงต่าง ๆ ที่ใช้ในการบรรเลงรวมวงแล้ว ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะใช้บทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งเป็นแบบฝึกหัดในการฝึกคลอร้อง จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “บทร้อง คำร้อง การทำเสียงของคนร้อง โดยในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้นนั้น สามารถใช้เพื่อสอนลูกศิษย์ในขั้นต้นที่ยังไม่มีความชำนาญในการสีซอสามสายมาก ดังนั้นจึงต้องเลือกเพลงที่มีลักษณะการร้องที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะทำให้ทำเสียงซอสามสายคลอร้องได้ง่ายกว่า โดยวิธีการสอนสีคลอร้อง จะต้องสอนที่ละวรรค สิ่งที่สำคัญในการสี

คลอร้องจะต้องอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความหมาย หรือเรื่องราวของบทเพลงนั้น และการแสดงอารมณ์ของบทประพันธ์ด้วย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกเพลงหนึ่งในตับต้นเพลงฉิ่ง เพื่อใช้เป็นแบบฝึกหัดในการสีคลอร้องคือ เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

การสีคลอร้องในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

บทร้องเพลงจระเข้หางยาวเป็นบทที่นำมาจากบทประพันธ์เรื่องกากีคำกลอน ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยกล่าวถึงตอนที่นางกากีปัดป้องจากการเกี้ยวพาราสีของพญาครุฑ โดยมีคำร้องดังนี้ (มนตรี ตราโมทและ วิเชียร กุลตัณฑ์, 2523) หน้า 226 ดังนี้

ไม่เกรงองค์นริทนร์ปิ่นธเรศ อันเรืองเดชเกรียงไกรมไหศวรรย์
มานพจบเจนสกาพนัน ใครหมายมั่นมุ่งมาดให้มามี
เธอก็เป็นพญาครุฑอุดมเดช วิสัยเพศพงศ์ราชปักษี
เนาว์สถานวิมานฉิมพลี เพราะบารมีอบรมสร้างสมมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ท่อน 1

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	-ไม่ -เกรง	- - - ร ม	รด - องค์	ดรดล -ดล	ซม - ซล	- - - -	- น -รินทร์

ทางซอสามสาย							
				ดล	ซ ซล	- - - -	
- - - -	- ร ร	- - - ร ม	ร		ม -		- ร - ร
	ด		ด - ด	ดรดล -			ล

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
มร - - -	- - - ม	ซมรด-รม	- ซ - ร	- - - -	- - - ร	มร - ซร	มรด - ด

ทางซอสามสาย							
มร - - -	- - - ม	ซมร - รม	- ซ - ร	- - - -	- - - ร	มร - ซร	มร
		ด	ล		ล		ด - ด

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
รดล - ดล	ซลซ -ลด	- - - ร	มรด - รม	- - - -	- - - -	- - - ปิ่น	ธ-เรศ ดลรด

ทางซอสามสาย							
ดล	ซลซ - ลด						
		- - - ร	มร - รม	- - - -	- - - -		
รดล -		ล	ด			- - - ด	ร - ร ดลรด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ท่อน 2

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	-อัน- เรือง	- - ด ล	ซลซ -เดซ	- - - ซ	ลซฟ - ซ	ลซด-เกรียง	- - - ไกร

ทางซอสามสาย							
- - - -	- ล - ล	- - ด ล	ซลซ -	ซ	ลซ - ซ	ลซด - ล	- - - ล
			รฟ	- - - ร	ฟ ร		

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
- - - ด	- - - ร	มรช - ร	มรด - ด	รดล - -	- - - ล	- - - ดล	ชลช-ลชฟ

ทางชอสามสาย							
- - - ด	- - - ร	มรชิ - ร	มรด - ด	รดล - -	- - - ล	- - - ดล	ชลช-ลช
							ฟ

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
- - - ชฟ	มรด - รฟ	- - - ช	ลชฟ - ชล	- - - -	- - - ด	- - มไห	- ศวรรย์ ดช

ทางชอสามสาย							
		ช	ลช - ชล	- - - -	- - - ด	- - ล ลด	- ล - ล ดช
- - - ชฟ	มร - รฟ	- - - ร	ฟ				
	ด						

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ท่อน 3

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	- - - มา	- - - ร	ชฟ - นพ	ชลชฟ- ชล	- ด - ช	ลช - จบ	-เจน -ชฟร

ทางชอสามสาย							
			ชล	ชลช ชล	- ด - ช	ลช	
- - - -	- - - ฟ	- - - ร	ชฟ -	ฟ -	ร	- ร	- ฟ - ชฟร
		ล				ล	ล

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
- - - ฟร	ดรด - ล	ลซฟ - ซล	- ด - ร	- - - ฟร	ดรด - ด	- - สกา	- - พนัน

ทางซอสามสาย							
	ดรด - ล	ลซ - ซล	- ด - ร	- - - ฟร	ดรด - ด	ซ	- - ซ ซ
- - - ฟร		ฟ				- - ฟ ร	ร ร

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
- - - -	-ใคร-หมาย	- ด - มั่น	- - - ซ	ลซฟ - ซล	- ด - ซ	ลซ - มุ่ง	-มาด-ฟซฟร

ทางซอสามสาย							
- - - -	- ล - ล	- ด - ดซ	- - - ซ	ลซ ซล	- ด - ซ	ลซ -	
		ฟ	ร	ฟ -		ฟร	-ฟร -ฟซฟร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรทัดที่ 4

ทางร้อง							
- - - ฟร	ดรด - รฟ	- - - ซ	ลซฟ -ซล	- - - -	- ด - -	- ให้ - มา	- มี-ซลซฟ

ทางซอสามสาย							
		ซ	ลซ - ซล	- - - -	- ด - -	- ซ ซ	- ซ-ซลซ
- - - ฟร	รฟ	- - - ร	ฟ			ฟ - ร	ร ฟ
	ดรด -						

ทางเปลี่ยน ท่อน 1

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	- - - เธอ	- - - ม	รด ก็ - เป็น	รดล - ดล	ลซม - ซล	- - พญา	- - - ครุฑ

ทางซอสามสาย							
				ดล	ลซ - ซล	- -	
- - - -	- - - ร	- - - ม	ร		ม	มำ มำ	- - - ซำ
	ล		ด ดล- ด	รดล -			

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
รมร - -	- - - ม	ซมรด-รม	- - ซ ร	ม ร ด ล	- ด - ร	มร - ซร	มรด-ดรดล

ทางซอสามสาย							
รมร - -	- - - ม	ซมร รม	- - ซ ร	ม ร	ร	มร - ซร	มร
ล		ด		ด ล	- ด - ล		ด-ดรดล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
- - - ดล	ซลซ - ลด	- - - ร	มรด - รม	- - - -	- - - ซ	- - อุดม	- - เดซรมรด

ทางซอสามสาย							
- - - ดล	ซลซ - ลด						
		- - - ร	มร - รม	- - - -	- - - ซ	- - ร	รมร
		ล	ด			ด ล	- - ด ด

ทางเปลี่ยน ท่อน 2

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	- - วิสัย	- - - ดล	ซฟลซ -เพศ	- - - ซ	ลซฟ - ซ	ลซ - พงศ์	- ราช - ซล

ทางซอสามสาย							
- - - -	- - ด ล	- - - ดล	ช ลช	ซ	ลซ ซ	ลซ - ลด	- ซ ซล
			ฟ - ฟ	- - - ร	ฟ - ร		ฟ

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
- - - ด	- - - ร	ม ร ช ร	มรด - ด	รดล - - -	- - - ล	- - - ดล	ซลช - ซ

ทางซอสามสาย							
- - - ด	- - - ร	ม ร ช ร	มรด - ด	รดล - - -	- - - ล	- - - ดล	ซลช - ซ
							ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
ลซฟ- ซฟ	มรด - รฟ	- - - ซ	ลซฟ - ซล	- - - -	- - - ด	- - ชปัก	- - -ษี ดช

ทางซอสามสาย							
ลซ		ซ	ลซ - ซล	- - - -	- - - ด	- - ลช	- - - ล ดช
ฟ - ซฟ	มร - รฟ	- - - ร	ฟ				
	ด						

ทางเปลี่ยน ท่อน 3

บรรทัดที่ 1

ทางร้อง							
- - - -	- - - เนาว์	- - - ร	ซฟ - สถาน	ซลซฟ ซล	- ด - ซ	ลซ - วิ	-มาน -ซฟร

ทางซอสามสาย							
			ซล	ซลซ ซล	- ด - ซ	ลซ -	
- - - -	- - - ฟ	- - - ร	ซฟ -	ฟ	ร	ซ	- ฟ - ซฟร
		ล					ล

บรรทัดที่ 2

ทางร้อง							
- - - ฟร	ดรด - ล	ซฟ - ซล	- ด - ร	- - - ฟร	ดรด - ด	- - - ฉิม	- - - พลี

ทางซอสามสาย							
	ดรด - ล	ซ ซล	- ด - ร	- - -		ล ด	- - ดซ
- - - ฟร		ฟ -		ฟร			ร
					ดรด - ด	- -	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรทัดที่ 3

ทางร้อง							
- - - -	-เพราะ-บา	- - ร มี	- - - ซ	ลซฟ -ซล	- - ด ซ	ลซ - - อบ	- รม - ซฟร

ทางซอสามสาย							
- - - -	- ด - ล	- - ล ล	- - - ซ	ลซ - ซล	- - ด ซ	ลซ	
			ร	ฟ		- - ร	- ฟ - ซฟร
						ล	

บรรทัดที่ 4

ทางร้อง							
- - - ฟร	ดรด - รฟ	- - - ซ	ลซฟ - ซล	- - - -	- - - ด	-สร้าง-สม	- มา - ลซฟ

ทางซอสามสาย							
		ซ	ลซ - ซล	- - - -	- - - ด	- ซด	- ซ - ลซ
- - - ฟร	- รฟ	- - - ร	ฟ			- ซฟ	ร ฟ
	ดรด						

การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น

ในการเรียนเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้นนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้รับการถ่ายทอดทางเพลงเดี่ยวซอสามสายมาจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งจะมีรูปแบบการใช้เทคนิค การดำเนินทำนอง ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังนั้นในการเรียนเพลงเดี่ยวนั้นจำเป็นจะต้องเรียนกับครูซอสามสายโดยตรง เพราะผู้เรียนจะต้องเลียนแบบการบรรเลงซอสามสายจากครู ทั้งท่าทางเทคนิคต่าง ๆ จากครูให้ใกล้เคียงมากที่สุด จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “การเรียนศิลปะทุกแขนงนั้น ในขั้นแรกเมื่อผู้เรียนยังไม่มีความรู้ เทคนิค ฝีมือที่เป็นประสบการณ์มากพอในการปฏิบัติ ผู้เรียนจึงต้องเลียนแบบครูให้ใกล้เคียงที่สุด และเมื่อเลียนแบบไประยะหนึ่งจนเกิดความชำนาญ เข้าใจหลักการในการปฏิบัติอย่างถ่องแท้แล้วก็จะสามารถคิดค้น ปรับปรุงที่เรียกว่า “การเป็นตัวของตัวเอง” ได้ แต่การเป็นตัวของตัวเองนั้นจะต้องเป็นแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ทำให้เสื่อมลง หรือด้อยความงดงามลงไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้นที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ต่อให้กับผู้เรียนซอสามสายมีจำนวน 6 เพลงดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “บทเดี่ยวขั้นต้นที่ใช้ในการต่อให้กับลูกศิษย์ เรียงลำดับความง่ายไปหายาก เริ่มจาก 1) เดี่ยวต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น 2) เดี่ยวปลาทอง สามชั้น 3) เดี่ยวนกขมิ้น สามชั้น 4) เดี่ยวบุหลันลอยเลื่อน สองชั้น 5) เดี่ยวเพลงหกบท สองชั้น 6) เดี่ยวเพลงทะแย สามชั้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงเทคนิคในการใช้นิ้ว และเทคนิคการใช้คันชักซอสามสายที่ใช้ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 21 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น

กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ที่	บทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น
1	เดี่ยวต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น
2	เดี่ยวปลาทอง สามชั้น
3	เดี่ยวนกขมิ้น สามชั้น
4	เดี่ยวบุหลันลอยเลื่อน สองชั้น
5	เดี่ยวเพลงหกบท สองชั้น
6	เดี่ยวเพลงทะแย สามชั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เทคนิคการใช้นิ้วในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้นิ้วที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น นั้นมีเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย 7 เทคนิค ได้แก่ นิ้วแอ้ นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วครั่น นิ้วคลึง นิ้วควง และนิ้วกระทบเสียง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

นิ้วแอ้

"นิ้วแอ้เป็นนิ้วพิเศษที่ใช้กับนิ้วชี้เพียงนิ้วเดียว โดยการใช้นิ้วชี้รูดสายจากตำแหน่งเสียงเดิมให้ลดลงต่ำไปครึ่งเสียง และรูดสายเข้ามาหาตำแหน่งเสียงเดิม ซึ่งเสียงของนิ้วแอ้ที่ใช้กับนิ้วชี้ของซอสามสายนี้จะตรงกับนิ้วโอดของปี่ โดยในการเดี่ยวซอสามสายนั้นจะต้องพยายามทำทางเพลงให้มีเสียงตกที่เสียงนิ้วแอ้นี้ให้ได้จะทำให้เกิดความไพเราะในการบรรเลงมากยิ่งขึ้น" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วแอ้ในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/ATBh24WbcoU

วีดิทัศน์ที่ 16 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วแอ้

นิ้วประ

"นิ้วประคือ การใช้นิ้วใดนิ้วหนึ่งกดยืนเสียงไว้ และใช้นิ้วที่เสียงสูงขึ้นไปแตะที่สายซอในลักษณะขึ้นลงเป็นจังหวะสม่ำเสมอถี่ ๆ โดยนิ้วประจะใช้กับลักษณะของเสียงที่เป็นช่วงสั้น ๆ เท่านั้น" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วประในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/Qd4BrFPlFPQ

วีดิทัศน์ที่ 17 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วประ

นิ้วพรม

"นิ้วพรมคือ การใช้นิ้วใดนิ้วหนึ่งกดยืนเสียงไว้ และใช้นิ้วที่เสียงสูงขึ้นไปแตะที่สายซอในลักษณะขึ้นลงเป็นจังหวะสม่ำเสมอถี่ ๆ โดยนิ้วพรมจะถี่กว่านิ้วประ และนิ้วพรมจะใช้กับลักษณะของเสียงที่มีช่วงเสียงยาวกว่าช่วงเสียงที่ใช้กับนิ้วประ" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วพรมในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/2G9PCGBina0

วีดิทัศน์ที่ 18 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วพรม

นิ้วครั่น

"โดยการกดนิ้วชี้ และใช้นิ้วกลางพรมลงบนสายซอ พร้อมกับพรมโดยเลื่อนนิ้วกลางมาพรมชิดกับนิ้วชี้ จากนั้นพรมนิ้วกลางเลื่อนกลับไปตำแหน่งเดิม" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วครั่นในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/u2ucRi5HIaU

วีดิทัศน์ที่ 19 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วครั่น

นิ้วคลึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

"เป็นการบรรเลงโดยใช้นิ้วคลึงสาย โดยจะสีโน้ตสองเสียง เพื่อให้เกิดเสียงสลับไปมาระหว่างเสียงหนึ่งไปอีกเสียงหนึ่งโดยไม่ปล่อยนิ้วออกจากสายซอ โดยมากจะใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง โดยจะใช้เป็นคู่คือ คู่ที่ 1 นิ้วชี้กับนิ้วกลาง คู่ที่ 2 นิ้วกลางกับนิ้วนาง ซึ่งในการใช้นิ้วคลึงนั้นสามารถใช้ได้ทั้งสายเอก (สาย 1) สายกลาง (สาย2) และสายทุ้ม (สาย3)" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วคลึงในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/toPZFs5ha_Q

วีดิทัศน์ที่ 20 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วคลึง

นิ้วควง

> “การสีในระดับเสียงเดียวกัน แต่แหล่งกำเนิดของเสียงต่างกัน โดยจะต้องใช้เสียงสลับกัน หรือต่อเนื่องกัน เช่น เสียงสายเปล่าสายเอก (สาย 1) กับเสียงกดนิ้วนางสายกลาง (สาย 2) และ เสียงสายเปล่าสายกลาง (สาย 2) กับเสียงกดนิ้วนางสายทุ้ม (สาย 3)” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วควงในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

https://youtu.be/DXFGYVnK1fQ

วีดิทัศน์ที่ 21 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วควง

นิ้วกระทบเสียง

"ในการสีนิ้วกระทบเสียงนั้นคือการสีนิ้วชุนในสายเอก (สาย 1) นิ้วนาง (เสียง โด) และชุนนิ้วนางจากสายเอก (สาย 1) มากระทบกับสายกลาง (สาย 2) เพื่อแทนกดนิ้วนางในสายกลาง (สาย 2) เพื่อให้ได้เสียง (เสียง ซอล)" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ยกตัวอย่างทำนองที่ใช้นิ้วกระทบเสียง ในเพลงเดี่ยวทะแย สามชั้น ดังต่อไปนี้

- - - ซ	- - - ล	ทลร - ล	- ท - ด		- - - ด	ทดรด ด	ทดรดทลซทล -ล
ร				- - - ซ		ซ	

นิ้วกระทบเสียง นิ้วกระทบเสียง

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วกระทบเสียงในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

https://youtu.be/qlSQzaYdfgs

วีดิทัศน์ที่ 22 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วกระทบเสียง

นอกจากนี้ในการบรรเลงเดี่ยวขั้นต้นนั้น ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยายังสอนให้ผู้เรียนใช้คันชักที่เป็นเทคนิคเฉพาะดังต่อไปนี้

เทคนิคการใช้คันชักในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้คันชักที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น นั้นมี 5 คันชักได้แก่ การใช้คันชักเบา การใช้คันชักหนัก การใช้คันชักกระซิบ การใช้คันชักสะอึก และการใช้คันชักสะบัด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การใช้คันชักเบา

> “การใช้คันชักเบาคือ การสีให้ได้เสียงที่เบากว่าปกติ โดยใช้กำลังการสีที่น้อยกว่าปกติจึงจะได้เสียงที่เบา” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

การใช้คันชักหนัก

> “การใช้คันชักหนักคือ การสีให้ได้เสียงที่ดังกว่าปกติ โดยใช้กำลังการสีที่มากกว่าปกติจึงจะได้เสียงที่ดัง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักเบา และคันชักหนักในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/C5Rgdvz6iY8

วีดิทัศน์ที่ 23 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักเบา และคันชักหนัก

การใช้เสียงกระซิบ

"การใช้เสียงกระซิบคือ การใช้เสียงเบาสั้น เป็นช่วงสั้น ๆ ซึ่งจะต้องใช้น้ำหนักการกดคันชักที่เบา และสั้นด้วยจึงจะได้เสียงที่ชัดเจนในลักษณะของเสียงกระซิบ" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้เสียงกระซิบในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลง ย
CHULALO ITY

https://youtu.be/VxGEuK3apEo

วีดิทัศน์ที่ 24 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้เสียงกระซิบ

การใช้คันชักสะอึก

"การใช้คันชักสะอึกคือ การสีคันชักเป็นช่วง ๆ โดยใช้คันชักเข้า โดยจะต้องใช้ลมหายใจออก ซึ่งก่อนจะสะอึกจะสูดลมหายใจเข้าไป และพอสีสะอึกจะค่อย ๆ ผ่อนลมหายใจเป็น

ช่วง ๆ จนหมดความยาวของคันชัก” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักสะอึกในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/xxPE-SoasiA

วีดิทัศน์ที่ 25 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักสะอึก

การใช้คันชักสะบัด

“เสียงสะบัดนั้นผู้สีอาจจะใช้การสะบัดคันชักประกอบไปด้วยเพื่อช่วยให้เสียงมีความหนักแน่น เข้มข้น สามารถใช้ได้ 2 ลักษณะคือ คันชักเข้าออกเข้า หรือคันชักออกเข้า” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ยกตัวอย่างทำนองที่ใช้คันชักสะบัดดังต่อไปนี้

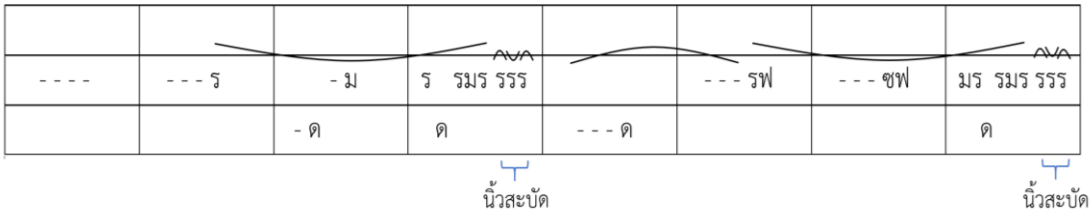

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักสะบัดในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/YzR3c235Qzc

วีดิทัศน์ที่ 26 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักสะบัด

การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นในการเรียงลำดับบทเพลงที่ใช้ในการเดี่ยวขั้นกลาง โดยได้กล่าวว่า

> “ในการเรียงลำดับความยากง่ายของเพลงที่ใช้ในการต่อนั้น ครูจะต้องพิจารณาจากความสั้นยาวของบทเพลงเดี่ยวที่จะต่อ เทคนิควิธีการในแต่ละเพลงที่มีความมากน้อยแตกต่างกัน จังหวะที่ของเพลงที่ต่อนั้นมีความช้าเร็วแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยเรียงลำดับจากเพลงที่ง่ายไปหาเพลงที่ยาก” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

บทเพลงที่ใช้ในการเรียนเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ต่อให้กับผู้เรียนมีจำนวน 8 เพลง เรียงลำดับเพลงเดี่ยวจากง่ายไปหายากโดยมีบทเพลงดังต่อไปนี้

> “ในการต่อเพลงเดี่ยวขั้นกลางนั้น จะต้องต่อโดยไล่จากง่ายไปหายาก บทเพลงที่มีความสั้นไปหาบทเพลงที่มี

ความยาว โดยจะเรียงจาก 1) เดี่ยวสุดสงวน สามชั้น 2) เดี่ยวบรรทมไพร สามชั้น 3)เดี่ยวสุรินทราหู สามชั้น 4) เดี่ยวสารถี สามชั้น 5) เดี่ยวแขกมอญ สามชั้น 6) เดี่ยวพญาครวญ สามชั้น7) เดี่ยวแสนเสนาะ สามชั้น 8) เดี่ยวลาวแพน (ลาวแคน) สองชั้น 9) เพลงช้าลูกหลวง และเมื่อสามารถสีซอสามสายเดี่ยวจนเกิดความชำนาญในระดับหนึ่งจึงจะฝึกให้สีเลียนเสียงร้อง ซึ่งมีความยากเพราะจะต้องสามารถทำเสียงของซอสามสายเลียนเสียงร้องได้ทุกคำ เช่น เพลงฉุยฉายพรามณ์ เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ฝึก และการพัฒนาทักษะในการสีเลียนเสียงร้องของซอสามสายสอดแทรกอยู่ในระหว่างการฝึกเพลงเดี่ยวขั้นกลาง โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เลือกใช้บทเพลงบทเพลงฉุยฉายพรามณ์ เพื่อเป็นแบบฝึกหัดในการสีซอสามสายเลียนเสียงร้องโดยมีตัวอย่างแบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้องดังต่อไปนี้

ตารางที่ 22 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง
กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ที่	บทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง
1	เดี่ยวสุดสงวน สามชั้น
2	เดี่ยวบรรทมไพร สามชั้น
3	เดี่ยวสุรินทราหู สามชั้น
4	เดี่ยวสารถี สามชั้น
5	เดี่ยวแขกมอญ สามชั้น
6	เดี่ยวพญาครวญ สามชั้น
7	เดี่ยวแสนเสนาะ สามชั้น
8	เดี่ยวลาวแพน (ลาวแคน) สองชั้น
9	เพลงช้าลูกหลวง
10	แบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้อง

CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้อง

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะให้ผู้เรียนจดจำเนื้อร้องก่อนที่จะฝึกเลียนเสียงร้อง ใช้บทร้องเพลงฉุยฉายโดยมีรายละเอียดดังนี้

ร้องเพลงฉุยฉาย

ฉุยฉายเอย จะเข้าไปเฝ้าเจ้าก็กรีดกราย
เยื้องย่างเจ้าช่างแปลงกาย ให้ละเมียดละม้ายสีดานงลักษณ์
ถึงพระรามเห็นทรามวัย จะฉงนพระทัยให้อะเหลื่ออะหลัก
งามนักเอย ใครเห็นพิมพ์พักตร์ก็จะรักจะใคร่
หลับก็จะฝันครั้นตื่นก็จะคิด อยากจะเห็นอีกสักนิดหนึ่งให้ชื่นใจ
งามคมดุจคมศรชัย ถูกนอกทะลุในให้เจ็บอุรา

ร้องแม่ศรี

แม่ศรีเอย แม่ศรีรากษสี
แม่แปลงอินทรีย์ เป็นแม่ศรีสีดา
ทศพักตร์มาลักเห็น จะตื่นเต้นในวิญญา
เหมือนล้อเล่นให้เป็นบ้า ระอาเจ้าแม่ศรีเอย ฯ
อรชรเอย อรชรอ้อนแอ้น
เอวขาแขนแมน แม้นเหมือนกินนรี
ระทวยนวยนาด วิลาสจรลี
ขึ้นปราสาทมณี เฝ้าพระปิตุลาเอย ฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทเพลงที่ใช้เป็นแบบฝึกการเลียนเสียงร้อง โดยกล่าวว่า

> “ในการฝึกผู้เรียนให้สามารถเลียนเสียงของคนร้องเพลงฉุยฉายเป็นเพลงที่เลียนเสียงร้อง โดยซอสามสายจะต้องสีเลียนเสียงของคนร้องใช้ชัดถ้อยชัดคำ ให้เหมือนกับ

เสียงของคนร้องมากที่สุด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

นอกจากนี้ในการฝึกการเลียนเสียงร้องนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ให้ความสำคัญกับความรู้เกี่ยวกับความรู้ทางวรรณคดีไทย บทประพันธ์ที่ใช้เป็นทางร้อง โดยกล่าวว่า

“วิธีการฝึกการสีซอสามสายเลียนเสียงคนร้องนั้น เราจะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับ บทประพันธ์ ทางร้อง วิธีการเอื้อนเสียงของนักร้อง โดยเมื่อผู้เรียนสามารถสีคลอร้องบทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งจนคล่องแล้ว ก็จะฝึกให้สีเลียนเสียงร้อง โดยใช้บทเพลงฉุยฉายพรามณ์มาเป็นแบบฝึกหัดโดยผู้เรียนซอสามสายต้องสามารถจดจำทำนอง วิธีการเอื้อนเสียงของทางร้องให้ได้ และสามารถเลียนเสียงร้องได้ทุกคำ ทุกลมหายใจ เสียงสั้น เสียงยาวที่คนร้องร้องออกมา จะต้องฟัง สังเกต และปฏิบัติให้ได้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา , การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกตัวอย่างแบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้องในบทเพลงฉุยฉาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วรรคที่ 1 เนื้อร้อง : ฉุยฉายเอย จะเข้าไปเฝ้าเจ้าก็กรีดกราย

ทางร้อง							
- - - ล	- ท - ม	ซมรท - ร	มรซม - ม	- - - ล	- ร - ฉุย	- - - ฉาย	ลซม - เอย

การเลียนเสียงร้องของซอสามสาย							
- - - ล	- ท			ล	- ร - ลร	- - - ลร	ลซ ซ
	- ม	ซมร - ร	มรซม - ม	- - -			ม - ร
		ท					

ทางร้อง							
- - - -	- จะ - ขึ้น	- - - ไป	- เฝ้า - -	- - เจ้า	ก็ กรีด	- - - ทล	ซมซล กราย

การเลียนเสียงร้องของซอสามสาย							
- - - -	- ล - ล	ซ - ล	- ลซ		ซ	- ล - ทล	ซ ซล -ล
		ม	ม -	- - ซ ม	ซ ม - ร		ม

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์ตัวอย่างแบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้องในบทเพลงฉุยฉายพราหมณ์ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/w7OWiPgojA4

วีดิทัศน์ที่ 27 วีดิทัศน์แบบฝึกหัดการเลียนเสียงร้องในบทเพลงฉุยฉายพราหมณ์

ในการฝึกฝนการปฏิบัติซอสามสายจนผู้เรียนซอสามสายมีความรู้ และความสามารถพร้อมที่จะต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลางแล้ว ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะเริ่มอธิบายให้ถึงความแตกต่างของ**ลักษณะในการสีซอสามสาย**ที่ครูซอสามสายโบราณได้ปฏิบัติและสืบทอดกันต่อมา โดยลักษณะในการสีซอสามสายนั้นจะแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะซึ่งได้แก่ 1) แบบไกวเปล 2) แบบขับไม้ 3)แบบฉุยฉาย

ลักษณะในการสีซอสามสาย

1.ลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปล

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปล โดยกล่าวว่า

> “การสีแบบไกวเปล คือการสีซอสามสายโดยใช้คันชักแบบเดียวโดยตลอด เป็นเวลานาน ๆ มักจะเกิดกับการใช้คันชัก 4 แต่การสีไกวเปลนี้เหมาะ และจำเป็นสำหรับผู้ที่เริ่มฝึกหัดซอสามสาย เพราะง่ายต่อการปฏิบัติ สามารถทำให้เรียนรู้ได้เร็ว ก้าวหน้า ซึ่งในลักษณะการสีซอสามสายแบบนี้จะใช้ในการบรรเลงในบทเพลงทั่ว ๆ ไปที่มักจะใช้คันชักที่ไม่ซับซ้อน แต่ถ้าหากใช้คันชักแบบไกวเปลตลอดในการบรรเลงเพลงโดยไม่สลับในการใช้คันชักอื่น ๆ เสียบ้างครูโบราณจะเรียกว่า “สีแบบเลื่อยไม้ลากซุง” ซึ่งเป็นคำพูดในเชิงลบ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้สาธิตลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปล โดยยกตัวอย่างทำนองในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตตัวอย่างลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปลโดยมีตัวอย่างโน้ตดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตัวอย่างทำนองในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

ซ				-ซ-ซ	-ล-ล	-ด-ด	-ร-ร
-ม-ร	-ม-ร	-มซร	มร	ร ร			
	ล	ล	ดล				

	ซ	-ลซ		ซ			
ร ม	ร ม ฟ ร	ร ฟ	ซ ฟ ม ร	-ม-ร	-ม-ร	-มซร	มร
-ด			ล		ล	ล	ดล

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์ลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปลของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/CZ-3xH6dQ3k

วีดิทัศน์ที่ 28 วีดิทัศน์ลักษณะการสีซอสามสายแบบไกวเปล

2.ลักษณะการสีซอสามสายแบบขับไม้

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงลักษณะการสีซอสามสายแบบขับไม้ โดยกล่าวว่า

> “ในการสีซอสามสายแบบขับไม้ ผู้สีจะใช้เสียงของซอสามสายในการสีเคล้าไปกับผู้ขับลำนำ ที่จะใช้ทำนองของบทประพันธ์ในประเภทต่างๆ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ โดยจะต้องทำให้เสียงของซอสามสายมีความสอดคล้องไปกับทำนองของการขับลำนำ กลมกลืน เข้ากันได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องสีเหมือนกับเสียงของคนร้องอย่างชัดถ้อยชัดคำเหมือนกับการสีแบบฉุยฉาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้สาธิตลักษณะการสีซอสามสายแบบขับไม้ โดยยกตัวอย่างทำนองในบทเพลงช้าลูกหลวง จากบทเห่เรื่องอิเหนา ในวรรคที่กล่าวว่า “สวมชีพบังคมบาท พระเยาวราชธิเบนทร์สูร” โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตตัวอย่างลักษณะการสีซอสามสายแบบขับไม้ไว้ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทขับลำนำ							
- - - -	- - - สวม	- - - -	- - - -	- ร - ลทล	- - - ชีพ	- - - -	- - - -

ทางซอสามสาย							
- - - ร	- - - -	- - - ร	- - - ล	ทล - - ทล	- - - ท	- ล - ท	ล ซ - -
							ร

บทขับลำนำ							
- - - ซ	- - - ทล	- - - ทล	ทล - - ร	- ท - -	- - - ล	รท - - ล	รท - - -

ทางซอสามสาย							
- - - -	- - - ซ	- - - ล	ทล - - ร	- รท - ล	รท - - ล	รท - - ล	รท - - ล
	ร						

บทขับลำนำ							
ล - - ท	ล ซ - -	- บัง - คม	- - - -	- ล - ทล	- ร - ล	ท ล ซ ฟ	ซลซ - -

ทางซอสามสาย							
ทล - - ท	ล ซ - ซ	- - - ล	- - - ล	- - - ทล	- ร - ล	ซ	ซลซ - -
	ร					ฟ - -	

บทขับลำนำ							
- - - บาท	- - - -	- ซ - ฟ	- ซ - ฟ	ล ซ - ซ	- - - -	-ใน -เยาว	- - - ราช

ทางซอสามสาย							
				ลซ - - ซ	- - - -		
- - - ซฟ	- - - -	ซฟ- มรซฟ	ซ ฟ ม ฟ	ร		- ซ - ร	มร - -
							รท

บทขับลำนำ							
- - - -	- - - -	- - - -	- ธิเบนทร์	- - - -	ร - มรท	- - - รม	- - - สูร

ทางซอสามสาย							
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ซ ร	- - - -	- - - ม	ร - ร	มร - - ม
			ล			ท	

3.ลักษณะการสีซอสามสายแบบฉุยฉาย

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงลักษณะการสีซอสามสายแบบฉุยฉายโดยกล่าวว่า

> “การสีแบบฉุยฉาย เป็นการสีซอที่ผู้สีจะต้องเลียนเสียงให้เหมือนผู้ขับร้อง อย่างประณีตอย่างชัดถ้อยชัดคำ ไม่ว่าผู้ร้องจะใช้เสียงหนัก เสียงเบา เสียงสั้น เสียงยาว การใช้เสียงสะอึก ชะงัก ทุกลมหายใจ รวมถึงการใช้เสียงที่ทำให้เกิดอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ผู้บรรเลงจะต้องทำเสียงของซอสามสายให้เหมือนกับเสียงของคนร้องมากที่สุด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้สาธิตลักษณะการสีซอสามสายแบบฉุยฉายโดยยกตัวอย่างทำนองการสีว่าดอกในบทเพลงนกขมิ้น สามชั้น โดยมีบทร้องที่กล่าวว่า “ดอกเอ๋ยดอกขจร นกขมิ้นเหลืองอ่อน ค่ำแล้วจะนอนไหนเอย” โดยผู้วิจัยบันทึกโน้ตตัวอย่างลักษณะการสีซอสามสายแบบขับไม้ไว้ดังต่อไปนี้

ทางร้อง							
- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ - ซล	ซม - - ซม	ซมรท- รม	- - - ดอก	ทล - -เอ๋ย

ทางซอสามสาย							
- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ - ซล	ซ		- - - ซ	ทล - - ล
				ม - - ซม	ซมร - รม	ร	
					ท		

ทางร้อง							
- - - ร	- - - ด	- - - รด	ทลทล - ล	- - - -	ทลร -ดอก	- - - -	- - - ขจร

ทางซอสามสาย							
- - - ร	- - - ด	- - - รด	ทลทล - ล	- - - -	ทลร - ลซ	- - - -	- - - ล ล

ทางร้อง							
- - - -	- - - นก	- ล - ทล	ซฟซทล ขมิ้น	ซม - - -	- - -เหลือง	ทลร - อ่อน	- - - -

ทางซอสามสาย							
- - - -	- - - ลท	- ล - ทล	ซ ซทล ล ล	ซ	- - - ล	ทลร - ซล	- - - -
			ฟ	ม - -			

ทางร้อง							
- - - ค่ำ	- - - แล้ว	- - - -	- -จะนอน	- - - -	- - - ไหน	- - - รล	ซม - เอย

ทางซอสามสาย							
	- - - ลท	- - - -	- - ล ล	- - - -	- - - ล	- - - รล	ซ ซ
- - - ซ ม							ม - ร

หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนจนสำเร็จในการต่อเดี่ยวซอสามสายในขั้นกลางแล้วจะมีการพัฒนาในการเทคนิคในการใช้นิ้ว และการใช้คันชักของซอสามสายในการบรรเลงซอสามสายที่มากกว่าการต่อเพลงเดี่ยวในขั้นต้น ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงศัพท์และวิธีการในการปฏิบัติเทคนิคในการใช้นิ้ว และการใช้คันชักของซอสามสายโดยมีรายละเอียดดังนี้

เทคนิคการใช้นิ้วในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้นิ้วพิเศษที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลางนั้นมี 4 นิ้วได้แก่ การแทงนิ้ว การเล่นนิ้วช่วงบน นิ้วนาคสะดุ้ง และนิ้วประสานเสียง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.การแทงนิ้ว

การแทงนิ้วใช้เฉพาะสายเอกเท่านั้น โดยใช้นิ้วก้อยชุนสายเอกในตำแหน่งเสียงที่สูงขึ้นไปกว่าปกติ โดยจะสามารถแบ่งการแทงนิ้วออกเป็น 2 วิธี ได้แก่

1.1 การแทงนิ้วช่วงเสียงสั้น

> “ในการแทงนิ้วในช่วงเสียงสั้น คือการใช้นิ้วก้อยชุนนิ้วในสายเอก โดยแทงนิ้วเปลี่ยนเสียงจากตำแหน่งนิ้วก้อยปกติ (เสียง เร) ไป 1-2 ระดับเสียง (เสียง มี ฟา) ซึ่งจะแทงนิ้วลงไปโดยลดมือตามลงไปด้วย โดยในการแทงนิ้วนั้นจะต้องใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางกดปิดสายไว้ด้วยเพื่อให้เสียงมีความหนักแน่น มั่นคง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 94 ภาพการแทงนิ้ว (ด้านข้าง)
ภาพที่ 95 ภาพการแทงนิ้ว (ด้านหน้า)
ที่มา บุญธนา จำพรต

1.2 การแทงนิ้วช่วงเสียงยาว (การเดินนิ้วหัวแม่มือ)

“ในการแทงนิ้วช่วงเสียงยาว คือการใช้นิ้วก้อยชุนนิ้วในสายเอก โดยแทงนิ้วเปลี่ยนเสียงจากตำแหน่งนิ้วก้อยปกติ (เสียง เร) ไปมากกว่า 2 เสียงขึ้นไป ซึ่งจะแทงนิ้วลงไปโดยจะมีการเดินนิ้วหัวแม่มืออย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเริ่มจากการยกชอขึ้น พร้อมกับ “เดินหัวแม่มือ” โดยเปลี่ยนจากตำแหน่งเดิมให้ลดลงไปใกล้กับนิ้วนาง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนตำแหน่งนิ้วชี้ไปแทนตำแหน่งนิ้วก้อย และวางนิ้วตามตำแหน่งในการเล่นช่วงบน ซึ่งหากต้องการกลับไปบรรเลงในช่วงเสียงปกติ ก็ใช้วิธีเดินนิ้วหัวแม่มือขึ้นไปเช่นเดียวกัน คือ เริ่มจากการยกชอขึ้น พร้อมกับเดินหัวแม่มือขึ้นกลับไป แล้วเปลี่ยนตำแหน่งการวางนิ้วอื่น ๆ ไปตำแหน่งปกติ พร้อมกับลดคันชอลงให้ลูกบิดอยู่ตำแหน่งขอหูข้างซ้ายตามปกติ โดยการแทงนิ้วช่วงเสียงยาวนี้มักใช้นิ้วก้อยในการแทงนิ้วเท่านั้น โดยเสียงในการรูดสายจะต้องต่อเนื่องกันตลอด วิธีการ **“เดินนิ้วหัวแม่มือ”** นี้จะช่วยทำให้การรูดสายหรือการเปลี่ยนช่วงเสียงนั้นไม่สะดุด ต่อเนื่องกัน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ในการเดินนิ้วหัวแม่มือในการแทงนิ้วนั้นเป็นลีลาท่าทางเฉพาะในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีตัวอย่างภาพการ **“เดินนิ้วหัวแม่มือ”** ตามภาพตัวอย่างดังต่อไปนี้

ภาพที่ 96 ภาพการยกคันซอก่อนการเดินนิ้วหัวแม่มือ
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 97 ภาพตำแหน่งก่อนการเดินนิ้วหัวแม่มือ
ภาพที่ 98 ภาพการเดินนิ้วหัวแม่มือ
ภาพที่ 99 ภาพการเลื่อนตำแหน่งของ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย
ภาพที่ 100 ภาพการเปลี่ยนตำแหน่งการวางนิ้วในตำแหน่งช่วงเสียงที่สูงขึ้น
ที่มา บุญธนา จำพรต

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการแทงนิ้วในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/DnTqeG6pQXU

วีดิทัศน์ที่ 29 วีดิทัศน์เทคนิคการแทงนิ้ว และการเดินหัวแม่มือ

2.การเล่นนิ้วช่วงบน

"การเล่นนิ้วช่วงบน คือการเลื่อนตำแหน่งของมือและใช้นิ้วชี้ (นิ้ว 1) แทนตำแหน่งนิ้วนาง (นิ้ว 3) เดิม และใช้นิ้วทั้ง 4 (ชี้ กลาง นาง ก้อย) บรรเลงบทเพลงไปตามปกติซึ่งจะได้ระดับเสียงที่สูงขึ้น และถ้าต้องการให้ได้ระดับเสียงที่สูงเกินกว่านั้นก็ให้เลื่อนตำแหน่งไปแทนตำแหน่งนิ้วนาง และเล่นต่อไปตามที่ต้องการ" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยมีตัวอย่างภาพการเล่นนิ้วช่วงบน ตามภาพตัวอย่างดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 101 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (ด้านหน้า)

ภาพที่ 102 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (ด้านข้าง)

ภาพที่ 103 ภาพการเล่นนิ้วช่วงบน (นิ้วชี้แทนตำแหน่งนิ้วนาง)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการเล่นนิ้วช่วงบนในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/kPRbemg0JbA

วีดิทัศน์ที่ 30 วีดิทัศน์เทคนิคการเล่นนิ้วช่วงบน

3.นิ้วนาคสะดุ้ง

“นิ้วนาคสะดุ้งครูโบราณตั้งชื่อไว้ เปรียบเทียบไว้กับลักษณะของพญานาคที่มีอาการตกใจ โดยผู้บรรเลงซอสามสายจะต้องทำเสียงเลียนแบบอาการนั้นโดยมีหลักการอยู่ว่าทุกครั้งที่ทำนิ้วนาคสะดุ้งจะต้องมีเสียงสายเปล่า 1 ครั้งซึ่งจะทำนิ้วนาคสะดุ้งติดต่อกันกี่ครั้งก็ได้ตามความเหมาะสม” (ศิริ

พันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล,
25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ได้ยกตัวอย่างทำนองเพลงเชิดนอกที่ใช้นิ้วนาคสะดุ้งตามตัวอย่างดังนี้

- - - -	- ซ - ซ	ทซ ซ	ทซ ซ	ทซ ซ	- - - ทซ	- - ซซซ	- - - -
	ร ร	ร - ร	ร - ร	ร - ร		ร	
		ล	ล	ล			

นิ้วนาคสะดุ้ง

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการเล่นนิ้วนาคสะดุ้งในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/HB7U6EvG0kA

วีดิทัศน์ที่ 31 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วนาคสะดุ้ง

4.นิ้วประสานเสียง

"ในการใช้นิ้วประสานเสียงนั้นจะใช้กับสายเอกและสายกลาง โดยจะสีประสานทั้งสองสาย โดยนิ้วจะชุนในสายเอกโดยจะต้องไม่ให้นิ้วสัมผัสโดนสายกลาง สามารถประสานได้ 4 คู่เสียง" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

การสีสายเอก (สาย 1) และสายกลาง (สาย 2) คล้ายกับการสีเปิดซอคู่บน แต่จะชุนนิ้วในสายเอก (สาย 1) โดยห้ามให้โดยสายกลาง (สาย 2) จะได้เสียงประสาน 4 คู่เสียง ได้แก่ 1) เสียงลา สายเอก (สาย 1) กับเสียงเร สายกลาง (สาย 2) 2) เสียงที สายเอก (สาย 1) กับเสียงเร สายกลาง (สาย 2) 3) เสียงโด สายเอก (สาย 1) กับเสียงเร สายกลาง (สาย 2) 4) เสียงเรสูง สายเอก (สาย 1) กับเสียงเร สายกลาง (สาย 2)

โดยส่วนใหญ่นิ้วประสานเสียงจะพบในการบรรเลงในบทเพลงลาวแพน (ลาวแคน) เพื่อต้องการให้มีลักษณะเสียงประสานที่เหมือนกับเสียงของแคน และยังพบกับการสีในเพลงเดี่ยวขั้นสูงอีกด้วย โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ยกตัวอย่างบทเพลงลาวแพน (ลาวแคน) ที่ใช้นิ้วประสานเสียงไว้โดยมีตัวอย่างโน้ตดังนี้

ตัวอย่างบทเพลงลาวแพน (ลาวแคน)

- - - ซ	- ซ	- ล - ซ	- ซ	- ล - ซ	ซ	- ล - ซ	- ล - ด
ร	- ฟ ร	ร	- ฟ ร	ร	- ฟ - ร	ร	ร

- - - -	- ล - ด	- - - -	- ล - ร	- - - -	- ล - ร	- ล - ร	ด ล - ด
	ร ร		ร ร		ร ร	ร ร	ร ร ร

นิ้วประสานเสียง

- ร ด ล	ด ร - ด	- ล - ด	- ล - ซ	- ด - ล	- - - ลลล	- ซ - ล	- ด - ล
ร ร ร	ร ร ร	ร ร	ร ร	ร ร	รรร	ร ร	ร ร

นิ้วประสานเสียง

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการเล่นนิ้วประสานเสียงในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/tl-fAhNQUCY

วีดิทัศน์ที่ 32 วีดิทัศน์เทคนิคการเล่นนิ้วประสานเสียง

เทคนิคการใช้คันชักในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้คันชักที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง นั้นมี 3 คันชักได้แก่ 1) การใช้คันชักถูกคันชักผิด 2) การชะงักคันชัก และ 3) คันชักงูเลื้อย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.การใช้คันชักผิด คันชักถูก

“ลักษณะของการใช้คันชักผิดนั้นมักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้บรรเลงตั้งใจใช้คันชักที่ผิดจากการใช้คันชักตามปกติ โดยส่วนมากจะเกิดจากการสีคลอร้อง หรือสีฉุยฉาย ที่เมื่อนักร้องร้องย้อยจังหวะทำให้ซอสามสายจะต้องสีย้อยจังหวะตามเสียงของคนร้องไปด้วย เช่น ถ้าซอสามสายสีคันชักเข้าโดยใช้คันชัก 8 แล้วคนร้องร้องย้อยไป 2 จังหวะ ซอสามสายก็จะต้องย้อยตามไปทำให้คันชัก 8 กลายเป็นคันชัก 10 (คันชักผิด) ดังนั้นเมื่อกลับคันชักให้เป็นคันชักออก จะต้องเป็นคันชัก 6 (คันชักผิด) และเมื่อกลับคันชักเข้าอีกครั้งผู้บรรเลงซอสามสายจะต้องกลับให้กลายเป็นคันชักที่ถูกต้อง

ตามระบบของการใช้คันชักซอสามสายตามปกติ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักถูก คันชักผิดในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/mEb6_5bA5tA

วีดิทัศน์ที่ 33 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักถูก คันชักผิด

2.การชะงักคันชัก

“ในขณะที่สีในทางหวาน หรือทางเก็บตามปกติ แต่จะหยุดคันชักอย่างกะทันหัน ให้เสียงของซอสามสาย ขาดช่วงจังหวะ และเริ่มสีอีกครั้งเมื่อถึงจังหวะตก” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการชะงักคันชักในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/Km172lw11bc

วีดิทัศน์ที่ 34 วีดิทัศน์เทคนิคการชะงักคันชักซอสามสาย

3.คันชักงูเลื้อย

"การสีคันชักเข้า หรือคันชักออกให้ได้เสียงที่มีลักษณะคล้ายกับการเลื้อยของงู โดยในขณะที่สี จะกดโคนคันชักที่จับลงให้ปลายคันชักเชิดขึ้น และยกโคนคันชักขึ้นเพื่อให้ปลายคันชักกดลง ทำสลับต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ โดยจะทำช้า ๆ ซึ่งมักจะใช้กับสีนิ้วแอ้ผสมเข้าไปเพื่อให้เกิดเสียงที่สูงต่ำสลับกันไป ซึ่งการใช้คันชักในลักษณะนี้จะเปรียบเหมือนกับอาการเลื้อยของงูที่มีพิษ ซึ่งจะเลื้อยไปช้าน่าเกรงขาม ซึ่งแตกต่างจากการเลื้อยของงูที่ไม่มีพิษที่จะเลื้อยอย่างรวดเร็ว" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดีทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดีทัศน์เทคนิคการใช้คันชักงูเลื้อยในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

https://youtu.be/3_sKXKaw8Jg

วีดิทัศน์ที่ 35 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักงูเลื้อย

การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้เรียงลำดับบทเพลงที่ใช้ในการเรียนเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงแบ่งเป็น 4 เพลง โดยกล่าวว่า

> “ในการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูงนั้นจะเริ่มจาก เพลงเดี่ยวพญาโศก เดี่ยวเชิดนอก เดี่ยวกราวใน เถา และสุดท้ายคือเพลง เดี่ยวทยอยเดี่ยวซึ่งเป็นเพลงสูงสุด มีการแสดงอารมณ์ของบทเพลงที่หลากหลาย ลึกซึ้ง ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติได้จะต้องมีความชำนาญซอสามสายอย่างมากจึงจะสามารถปฏิบัติได้ไพเราะ เข้าถึงอารมณ์ของบทเพลง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่าการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นแบ่งออกเป็น 4 บทเพลง โดยเรียงลำดับจากความง่ายไปหายากจะต้องเริ่มต่อเพลงโดยมีลำดับดังต่อไปนี้

1) เดี่ยวพญาโศก สามชั้น 2) เดี่ยวเชิดนอก 3) เดี่ยวกราวใน เถา 4) ทยอยเดี่ยว

ในการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงนั้นจะมีขนบประเพณีในการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูงโดยจะต้องมีพิธีกรรมในการไหว้ครู จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ขนบของครูโบราณในการต่อเพลงขั้นสูง เทคนิคบางประการครูจะต่อให้เมื่อถึงเพลงขั้นสูงเท่านั้น จะไม่ต่อปะปนอยู่ในเพลงทั่วไป โดยจะมีพิธีไหว้ครูก่อนที่จะเริ่มต่อ

> เพลงเดี่ยวกราวใน เถา และเดี่ยวทยอยเดี่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูได้รับสืบทอดมาจากเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งเป็นขนบประเพณีที่ทำกันสืบมาตั้งแต่โบราณ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

พิธีกรรมในการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงตามขนบประเพณีโบราณของซอสามสายบทเพลงที่จะต้องมีการทำพิธีกรรมไหว้ครูนั้นคือ เพลงเดี่ยวกราวใน เถา และเพลงทยอยเดี่ยว จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ในการต่อเพลงกราวใน เถา และ เพลงทยอยเดี่ยว นั้นจะต้องมีพิธีไหว้ครูเป็นการเฉพาะ เพื่อสร้างศรัทธา สร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้เรียน และยังเป็นการรักษาขนบประเพณีในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสายที่มีมาแต่โบราณ ในการเรียนเพลงเดี่ยวขั้นสูงครูจะมีพิธีกรรมในการขอสืบทอดเพลงกราวใน เถา และ เพลงทยอยเดี่ยว โดยครูให้ผู้ที่จะขอสืบทอดเพลงจัดเครื่องบูชาครู อาทิเช่น ขันบูชาครู หัวหมู บายศรี และเครื่องประกอบอื่น ๆ โดยเลือกวัน เวลา มีที่เป็นฤกษ์งามยามดีเป็นสิริมงคล” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ข้างต้นสามารถสรุปบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงกรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในรูปแบบตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 23 ตารางบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ที่	บทเพลงเดี่ยวซอ สามสายขั้นสูง	ผ่านพิธีกรรม ก่อนการต่อเพลง
1	เดี่ยวพญาโศก สามชั้น	
2	เดี่ยวเชิดนอก	
3	เดี่ยวกราวใน เถา	/
4	ทยอยเดี่ยว	/

โดยมีตัวอย่างภาพพิธีกรรมในการไหว้ครูก่อนการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 104 ภาพขันบูชาครู

ภาพที่ 105 โต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสังเวย (บูชาครู)

ภาพที่ 106 ภาพเครื่องรดน้ำ (เครื่องหลั่งน้ำ) เทพมนต์ (ด้านหน้า)

ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 107 ภาพเครื่องรดน้ำ (เครื่องหลั่งน้ำ) เทพมนต์ (ด้านบน)

ภาพที่ 108 ภาพพิธีกรรมการไหว้ครูซอสามสายโบราณ

ภาพที่ 109 ภาพพิธีกรรมในการเจิมหน้า

ภาพที่ 110 ภาพพิธีกรรมในการเจิมมือ

ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 111 ภาพพิธีการต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง (เพลงทยอยเดี่ยว)

ที่มา บุญธนา จำพรต

นอกจากนี้การบรรเลงซอสามสายนั้นยังมีเทคนิคพิเศษที่ใช้ในการบรรเลงขั้นสูงอีกมากที่ไม่สามารถอธิบายผ่านการบรรยายในเชิงวิชาการได้ จำเป็นจะต้องเรียนผ่านการปฏิบัติจากครูซอสามสายโดยตรง ซึ่งผู้เรียนซอสามสายควรจะศึกษาเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ในการบรรเลงซอสามสายโดยเทคนิคขั้นสูงที่พบ เช่น นิ้วชั่ง การใช้คันชักแทงกระตั้ว การใช้ลมหายใจ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงเทคนิคพิเศษที่พบในการบรรเลงซอสามสายในบทเพลงขั้นสูง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เทคนิคการใช้นิ้วในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้นิ้วพิเศษที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงได้แก่ 1) นิ้วชั่ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.นิ้วชั่ง

> “การใช้นิ้วก้อยชุนที่สายเอก (สาย 1) ในตำแหน่งเสียงของนิ้วก้อย และใช้นิ้วชี้พรมลงในตำแหน่งของนิ้วชี้ของสายเอก (สาย1) ในลักษณะห่างไปหาถี่ตามความยาวของเสียงที่ต้องการ จะทำให้เกิดเสียงที่ก้องกังวาน ซึ่งทำได้เฉพาะสายเอก (สาย 1) ของซอสามสายเท่านั้น โดยมากจะทำนิ้วชั่งในช่วงจังหวะที่มีความยาวมากกว่า 4 จังหวะขึ้นไป ซึ่งเป็นเสียงพิเศษที่ทำได้เฉพาะซอสามสายเท่านั้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชม วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วชั่งในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

https://youtu.be/SUiNuBwV65w

วีดิทัศน์ที่ 36 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้นิ้วชั่ง

เทคนิคการใช้คันชักในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเทคนิคการใช้คันชักพิเศษที่พบในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง นั้นมี 3 คันชักได้แก่ คันชัก 16 คันชัก 32 คันชักแทงกระตั้ว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.คันชัก 16

"การใช้คันชัก 16 คือการใช้คันชักช่วงยาวโดยจะต้องใช้คันชักที่มีความยาว 16 จังหวะโดยไม่กลับคันชักหรือเปลี่ยนคันชัก" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยมีตัวอย่างโน้ตเพลงที่มีการใช้คันชัก 16 ในการเดี่ยวเพลงทยอยเดี่ยวดังต่อไปนี้

	- ซ - ล	- ร - ด	ท - - ด	รด - ทด	รด- ทดรด	ทดรด - ท	ทลซทล- ล
- ร - ม	ร						
ล							

คันชักออก (คันชัก 16)

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 16 ในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังต่อไปนี้

https://youtu.be/Actc6H1fulQ

วีดิทัศน์ที่ 37 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 16

2.คันชัก 32

"การใช้คันชัก 32 คือการใช้คันชักที่มีความยาว 32 จังหวะโดยจะต้องไม่กลับคันชักหรือเปลี่ยนคันชัก ส่วนมากจะใช้ในช่วงของทำนองเพลงที่ย้อยจังหวะ หรือโหนจังหวะ" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยมีตัวอย่างโน้ตเพลงที่มีการใช้คันชัก 32 ในการเดี่ยวเพลงกราวในดังต่อไปนี้

ดทดรด - รำ	- - - มำ	- - - ซำ	- - - ลำ	- - - ดำ	- - - ซำ	ลำซ่ซ่ำ - ลำซ่ซ่ำ	ลำซ่ลำ ทำลำ - ลำ

คันชักออก (คันชัก 32) ต่อในบรรทัดที่ 2

- - - ลำซ่ลำ	- - - ด	- ท - ด	- ท - ด	- ร - ดทดรด	ทลซ ทล - ล	- - - -	- - - ทล

คันชักออก (คันชัก 32) ต่อจากบรรทัดที่ 1

จากตัวอย่างโน้ตการเดี่ยวเพลงกราวใน จะเห็นว่าในบรรทัดแรก มีการสีคันชักออกโดยใช้ความยาวของจังหวะในการลากคันชักซอสามสาย ซึ่งเริ่มตั้งแต่โน้ตจังหวะสุดท้ายของห้องที่ 6 ในบรรทัดที่ 1 ลากคันชักออกยาวไปจนถึงโน้ตในจังหวะที่ 3 ของห้องที่ 6 ในบรรทัดที่ 2 ซึ่งเมื่อนับจังหวะย่อยแล้วจะเท่ากับ 32 จังหวะ ซึ่งในการใช้คันชักออกหรือคันชักเข้าตลอดทั้ง 32 จังหวะโดยไม่กลับคันชักจึงเรียกการใช้คันชักลักษณะแบบนี้ว่า คันชัก 32

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 32 ในการบรรเลงซอสามสายโดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาให้ผู้วิจัยสาธิตวิธีการใช้คันชัก 32 ดังต่อไปนี้

https://youtu.be/NuToQpUDGhg

วีดิทัศน์ที่ 38 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชัก 32

3.คันชักแทงกระตั้ว

“การใช้คันชัก 1 ในลักษณะการรัวคันชัก โดยสีคันชักเข้าออกกลับไปมาในลักษณะห่างไปหาถี่ โดยจะใช้ช่วงปลายของคันชักในการสี ซึ่งสามารถใช้กับโน้ตตัวเดียวซ้ำ ๆ หรือโน้ตสามตัวก็ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดเสียงที่ให้อารมณ์โลดโผนตื่นเต้น หรือเป็นการสีเพื่อประกอบอากัปกริยาของตัวละครที่กำลังวิ่งไล่จับกัน เป็นต้น”(ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นสื่อวีดิทัศน์โดยสามารถแสกน QR Code เพื่อรับชม วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักแทงกระตั้วในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังต่อไปนี้

https://youtu.be/b4NLSEOsZ68

วีดิทัศน์ที่ 39 วีดิทัศน์เทคนิคการใช้คันชักแทงกระตั้ว

เทคนิคการใช้ลมหายใจในการต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นมีเทคนิคที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสายคือ การใช้ลมหายใจ โดยมีหลักวิธีในการใช้ลมหายใจในการบรรเลงซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “ในการบรรเลงเพลงเดี่ยวขั้นสูงนั้น ในวรรคของเพลงที่ต้องการเน้นเสียง หรือแสดงอารมณ์ต่างๆ นั้นจะใช้ลมหายใจเข้า – ออก เพื่อช่วยให้เสียงของซอสามสายนั้นมีความหนักแน่น หรือแผ่วเบา ตามการใช้ลมหายใจของผู้บรรเลง ซึ่งในการใช้ลมหายใจนั้นจะสัมพันธ์กับการใช้คันชัก เช่น การสีคันชักผู้บรรเลงจะต้องหายใจเข้า การสีคันชักเข้าผู้บรรเลงจะต้องหายใจออก หากต้องการใช้เสียงสะอึก เพื่อแสดงอาการโศกเศร้าเสียใจ ผู้บรรเลงจะต้องสีคันชักเข้าเป็นช่วง ๆ และผ่อนลมหายใจเป็นช่วง ๆ ตามการหยุดของคันชัก หรือถ้าต้องการเสียงที่แผ่วเบาหรืออ่อนหวานจะต้องใช้คันชักออก พร้อมทั้งหายใจเข้าให้ลมหายใจนั้นสัมพันธ์กับคันชัก ซึ่งการใช้ลมหายใจในการบรรเลงซอสามสายจะต้องคำนึงถึงการใช้คันชักที่มีความ เร็ว-ช้า, สั้น-ยาว, หนัก-เบา อยู่

ตลอดเวลา” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

สิ่งที่สำคัญของการใช้ลมหายใจในการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงนั้นคือการทำเสียงของซอสามสายให้เกิดเสียงที่กระทบอารมณ์ของผู้ฟัง จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ในการบรรเลงตลอดทั้งเพลงนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ลมหายใจตามคันชักเข้า-ออกไปตลอดทั้งเพลง ซึ่งจะเน้นเฉพาะจุดที่สำคัญที่จะเน้นเสียงเพื่อให้เสียงที่ส่งผลต่ออารมณ์ของผู้ฟัง (Sound Effects) เท่านั้น หากฝึกฝนไประยะหนึ่งจนเกิดความชำนาญในการใช้ลมหายใจ ผู้บรรเลงจะสามารถใช้คันชักให้สอดคล้องกับการใช้คันชักไปอัตโนมัติโดยไม่จำเป็นต้องคิด หรือจดจำการใช้ลมหายใจในบางช่วงบางตอนของบทเพลง ซึ่งการใช้ลมหายใจในการบรรเลงนั้นจะใช้ หรือไม่ใช้ก็ได้ แต่ถ้าใช้ได้นั้นเกิดจะสามารถสีซอสามสายได้เหนือกว่าหรือดีกว่าปกติโดยทั่วไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2565)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกตัวอย่างทำนองเพลงพญาโศก สามชั้น ที่ต้องใช้ลมหายใจควบคู่กับการใช้คันชักของซอสามสายโดยมีตัวอย่างดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

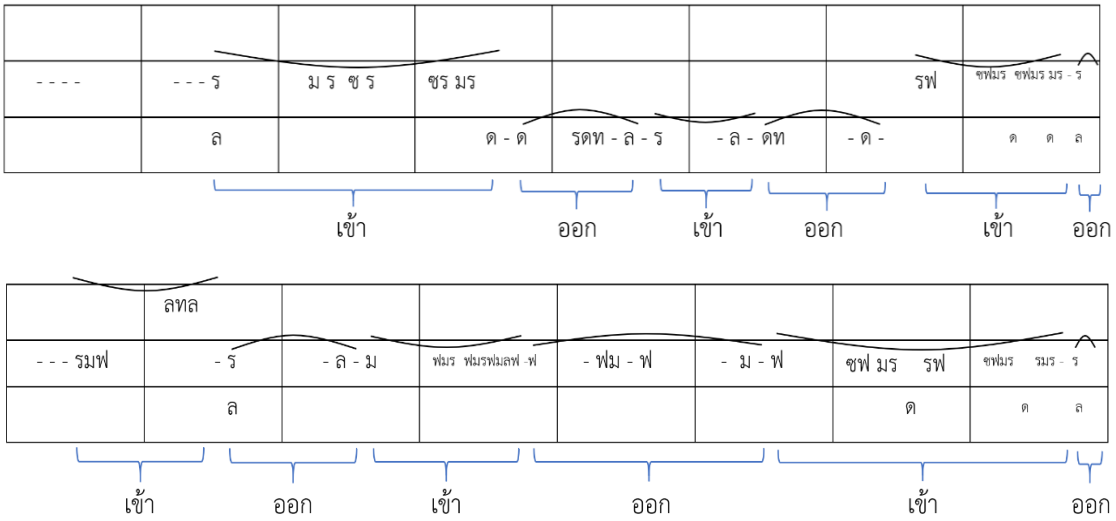

5ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม

ในการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการอบมรม สั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมดังต่อไปนี้

> “การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาด้านความรู้ และทักษะในการปฏิบัติซอสามสายเพียงอย่างเดียว โดยครูจะต้อง**เป็นต้นแบบที่ดี และคอยอบรมสั่งสอนลูกศิษย์อยู่เสมอ** ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมเนื่องจากจะต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์จากการพูดคุย การได้พบเห็นครูในปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันจนเกิดเป็นการเลียนแบบจากครู ซึ่งในการสอนด้านทฤษฎี และปฏิบัตินั้นครูจะต้องสอดแทรกข้อคิดคติธรรม คำสอนในด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ โดยครูจะต้องอบรมสั่งสอนเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวที รักษาเกียรติ รู้จักสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว มีความอดทน ไม่โอ้อวดว่าตนเองมีความเชี่ยวชาญ ไม่โลภมาก ไม่ชิงดีชิงเด่น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาจะใช้วิธีการสอนโดย ครูจะเป็นต้นแบบที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน และหากว่าศิษย์มีความบกพร่องครูจะเป็นผู้ตักเตือน อบรมสั่งสอนอยู่เสมอ

6. ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย

การเกิดขึ้นโดยการสะสมความรู้ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ ซึ่งในการศึกษานั้นอาจจะใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อให้สามารถเรียน และเข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายถึงความรู้ที่คนซอสามสายควรมีโดยแยกออกเป็น 7 เรื่อง ได้แก่ 1) ความรู้เรื่องวรรณคดีไทย 2) ความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ 3) ความรู้หลักในการขับร้องเพลงไทย 4) ความรู้ทาง

นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น 5) ความรู้วิธีการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสาย 6) ความรู้ในการบรรเลงและการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ และ 7) ความรู้ในการดูแลรักษาซอสามสายเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องวรรณคดีไทย

ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะอธิบายความหมายของบทประพันธ์ที่นำมาใช้เป็นบทร้องในเพลงต่าง ๆ โดยวิธีบอกเล่าเรื่องราวของวรรณคดีที่นำมาใช้เป็นบทร้อง เช่น บทร้องเพลงพญาโศก สามชั้น โดยมีบทร้องดังนี้

โอ้วันใดมิได้ประสบพักตร์ ราวหัวอกจะหักเสียให้ได้
หวามอุราน้ำตาก็ตกใน กลายเป็นไฟเผาร้อนรอนชีวี

(บทละครเรื่องพญาราชวังสัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นจากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการสอนความรู้เรื่องวรรณคดีไทยโดยกล่าวว่า

> “ครูจะต้องเล่าและอธิบายให้ฟังว่าบทประพันธ์ดังกล่าว เป็นบทละครเรื่องใด ตอนใด บทบาทของตัวละครในตอนนั้นเป็นอย่างไร ผู้เรียนก็จะเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้นว่าเป็นอย่างไร ทำให้อารมณ์ของผู้บรรเลงนั้นคล้อยตามไปกับเรื่องราวในบทวรรณคดีไทย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2566)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเล่าถึงประสบการณ์ตรงสมัยที่ตนเองเป็นเด็กได้เรียน ซอสามสายกับพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งมีศักดิ์เป็นคุณตาของครู ซึ่งครูซอสามสายโบราณนั้นให้ความสำคัญในการสอนเรื่องความรู้ทางวรรณคดีไทย จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “เมื่อสมัยที่ครูยังเป็นเด็ก เจ้าคุณตาให้**ท่องกลอนบทประพันธ์ต่าง ๆ** โดยทุกครั้งที่เรียนเจ้าคุณตาจะเตรียมบทร้อง บทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ มาให้ท่องจำ และเมื่อเราสามารถจำได้แล้ว ท่านก็**จะเล่าถึงเรื่องราวในวรรณคดี อธิบายความหมาย และบอกถึงอารมณ์**ที่บทประพันธ์นั้นต้องการสื่ออารมณ์ เช่น อารมณ์รัก อารมณ์เศร้า อารมณ์โกรธ เป็นต้น ซึ่งบทประพันธ์เหล่านี้**จะต้องใช้ในการสีคลอร้อง** หรือเพื่อให้เข้าใจอารมณ์ของบทเพลง ครูจึงใช้วิธีการแบบเจ้าคุณตา ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้ผลดี สามารถทำให้จดจำวรรณคดีไทยมาได้จนถึงปัจจุบัน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

2. **ความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ**

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านให้ควาสำคัญกับความรู้ของคนซอสามสายในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ โดยกล่าวว่า

> “ในการสอนครูจะยกตัวอย่างการอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ให้ฟังและอธิบายให้ว่าบทประพันธ์ที่นำมาใช้เป็นบทร้องเพลงไทยนั้น เป็นบทประพันธ์ประเภทใดเพื่อให้เข้าใจ จังหวะ การแยกคำ การใช้เสียงหนักเบา การแบ่งวรรคคำที่หลากหลาย และจะต้องสีให้ได้ตามอารมณ์ของบทประพันธ์ เช่นอารมณ์โศกเศร้า อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คนซอสามสายนั้นจะต้องมีความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เนื่องจากซอสามสายนั้นมีหน้าที่ในการสีคลอร้อง และสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ จากที่กล่าวว่า

> “หน้าที่ของซอสามสายนั้นจะต้องสีคลอร้องอยู่เสมอ ดังนั้นความรู้ ความเข้าใจเรื่องท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งมี**เป็นประโยชน์ในการประดิษฐ์ ตกแต่งเสียงซอสามสายให้วิจิตร พิสดารยิ่งขึ้น** อย่างที่ผู้อื่นไม่สามารถจะกระทำได้หากไม่เข้าใจท่วงทำนองของบทประพันธ์ดังกล่าว” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

โดย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา อธิบายถึงประเภทของฉันทลักษณ์ที่มักพบในการขับร้องเพลงไทย และการอ่านบทประพันธ์ โดยกล่าวว่า

> “**ฉันทลักษณ์**ที่พบมากในการสีคลอร้องเพลงไทย คือ กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ร่าย โดยครูจะต้องสอนโครงสร้างของบทประพันธ์ พร้อมยกตัวอย่างบทร้องมาใช้ประกอบในการสอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจก่อนที่จะฝึกการสีคลอร้อง หรือการขับ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่า ความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญอย่างมากกับการบรรเลงซอสามสาย ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจที่จะส่งผลถึงการแสดงออกทางอารมณ์ของบทเพลงในการบรรเลงซอสามสาย ทำให้การบรรเลงซอสามสายมีความไพเราะ สามารถสื่อสารอารมณ์ของบทประพันธ์ได้อย่างถูกต้อง

3. ความรู้หลักในการขับร้องเพลงไทย

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของความรู้ในการขับร้องเพลงไทย โดยกล่าวว่า

> “การสีคลอร้องเป็นหน้าที่ของซอสามสายในการบรรเลงรวมวง ฉะนั้นถ้าคนซอสามสายมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการการขับร้องเพลงไทย เช่น การเอื้อน การเว้นวรรคคำ การใช้เสียงในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้สามารถสีคลอร้องได้อย่างกลมกลืน ทำให้เสียงของซอสามสายที่คลอร้องอยู่นั้นมีความไพเราะ เหมาะสม น่าฟัง น่าติดตามมากยิ่งขึ้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีวิธีการสอนความรู้หลักในการขับร้องเพลงไทย จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ในการสอนด้านความรู้ในการขับร้องเพลงไทยนั้น วิธีการสอนอาจจะใช้วิธีการเปิดเทปเสียง หรือถ้าครูมีความสามารถในการขับร้องด้วยตนเองก็ยิ่งดี โดยครูจะต้องอธิบายถึงหลักในการเอื้อนเสียง การโหนเสียง การแบ่งวรรค การแบ่งลมหายใจ กลอนที่ใช้ในการขับร้อง โดยครูจะต้องอธิบายวิธีการใช้ระดับเสียง และเทคนิคต่าง ๆ ของซอสามสายในการสีคลอร้องทีละประโยค ซึ่งจะต้องฝึกการฟัง ต้องอาศัยการสั่งสมกลอนเพลง และประสบการณ์ในการสีคลอร้องถึงจะทำให้สีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับนักร้อง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4. ความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น

จากการสัมภาษณ์ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นในการสอนความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้นได้กล่าวว่า

> “ความรู้ทางนาฏศิลป์นั้นเป็นส่วนที่สนับสนุนให้คนซอสามสายนั้นสามารถบรรเลงซอสามสายได้ตามอารมณ์ของตัวละครในการแสดงต่าง ๆ ซึ่งซอสามสายจะต้องบรรเลงประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ เช่น การรำฉุยฉาย การแสดงชุดนางลอยตอนหนุมานจับนางเบญกาย หรือแม้กระทั่งการแสดงเดี่ยวซอสามสายในบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้ในการบรรเลงซอสามสายนั้นไม่จำเป็นต้องบรรเลงไปพร้อมกับการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า

> “การสีซอสามสายในบทเพลงที่มีท่ารำทางนาฏศิลป์เป็นส่วนประกอบซึ่ง**ไม่จำเป็นว่าต้องมีผู้ปฏิบัตินาฏศิลป์อยู่เบื้องหน้า** ซึ่งถ้าผู้สีซอสามสายมีความเข้าใจท่าทางนาฏศิลป์จะทำให้สีได้ดีขึ้น เหมาะสมขึ้น เช่น เพลงเชิดนอก เพลงกราวใน ซึ่งเป็นเพลงที่มีท่าทางนาฏศิลป์ประกอบบทเพลงไปด้วย ดังนั้นถ้าผู้สีซอสามสายเข้าใจท่ารำของนาฏศิลป์ ก็จะสามารถสีได้เหมาะสม กลมกลืนกับบทบาทของตัวละครตามบทเพลงนั้น ๆ เป็นอย่างดี” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีวิธีการสอนความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้นซึ่งเชื่อมโยงกับ**ลักษณะในการสีซอสามสาย** โดยกล่าวว่า

> “ในการสอนความรู้ทางนาฏศิลป์ ครูซอสามสายจะต้องอธิบายให้ลูกศิษย์ของตนเองเข้าใจว่าท่าทางในการแสดงนาฏศิลป์ในแต่ละท่าทางนั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง เช่น ท่าเรียก ท่าปฏิเสธ ท่าเดิน ท่าดีใจ ท่ารัก ท่าอาย ท่าร้องไห้ โศกเศร้าเสียใจ ท่าโกรธ ซึ่งใช้วิธีการเปิดตัวอย่างในวีดีโอ หรือถ้าครูมีความสามารถในการปฏิบัติก็แสดงท่าทาง

> ประกอบให้ดู ซึ่งถ้าคนซอสามสายคนใดมีความรู้ และมีความสามารถในการแสดงรำได้ ก็ยิ่งจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทท่าทางของการแสดงมากยิ่งขึ้น (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้ท่าทางทางนาฏศิลป์นั้นครูซอสามสายโบราณท่ายังได้คิดค้นวิธีการบรรเลงซอสามสายโดยมีความสัมพันธ์กับท่าทางในการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยครูครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายไว้ว่า

> “โดยโบราณนั้นมีการวางท่าเพลงหรือท่าซอ โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ได้เคยเขียนอธิบายเกี่ยวกับท่าของซอสามสายที่มีความสัมพันธ์กับท่าทางของนาฏศิลป์ไว้ว่า คนซอสามสายจะต้อง “สีซอให้เป็นทั้งสามท่า” หรือสามเพลง” โดยคำว่า “ท่า” หมายถึงการสีแบบท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ ซึ่งมีท่วงทำนอง รัก โศกเศร้า และโกรธ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านได้เล่าถึงกระบวนการในการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายที่ท่านได้รับถ่ายทอดมาจากพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) กล่าวไว้ว่า

> “ก่อนที่จะต่อเพลง คุณตาจะให้บทประพันธ์ที่เป็นบทร้องสำหรับเพลงนั้นๆเสียก่อน เพื่อให้พิจารณา ตีความให้เข้าใจถึงอารมณ์ของเพลงก่อนทุกครั้ง เมื่อจดจำ เข้าใจความหมายและอารมณ์ของบทเพลงนั้นได้แล้ว ท่านจึงเริ่มต่อเดี่ยวเพลงนั้นๆให้ โดยในขณะที่ต่อเพลง ท่านจะปฏิบัติท่าซอสามสายในท่าต่าง ๆ ให้ดู โดยเราจะต้องปฏิบัติตามท่าทางนั้นให้ได้ หากทำไม่เหมือนท่านก็จะแก้ไข และบอกวิธีการที่ถูกต้องทั้งการกดนิ้ว การใช้คันชัก น้ำหนักการสีที่จะทำให้เกิดเสียงที่ต้องการ **ซึ่งในหนึ่งบทเพลงไม่จำเป็นจะต้องมีอารมณ์เดียวทั้งหมด** อาทิเช่น การสีเพลงกราวในที่

> เป็นการสีประกอบอากัปกริยาของตัวละครยักษ์ ก็ไม่ได้สีแต่อารมณ์ที่โกรธ ดุดันเพียงแต่อย่างเดียว มีอารมณ์ที่เศร้าซึ่งจะต้องเศร้าแบบยักษ์ที่มีความสง่างามแบบนักรบปะปนอยู่ในทำนองเพลง รวมถึงท่าทาง สีหน้าของผู้บรรเลงซอสามสายก็จะต้องทำให้มีความสัมพันธ์กับอารมณ์ที่ผู้บรรเลงต้องการจะสื่อถึงผู้ฟังด้วย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

นอกจากนี้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายความหมาย และลักษณะท่าทางของการสีซอสามสายโดยใช้วิธีการทางนาฏศิลป์ไว้ว่า

> “การสีซอสามสายให้ได้ทั้งสามท่าเพลงนั้น เป็นการแก้ไขลักษณะการสีซอสามสายแบบ “เลื่อยไม้ลากซุง” คือ การสีซอไม่มีชีวิตชีวา ไม่สง่างาม ใช้คันชัก ท่วงท่าลีลาที่ไม่หลากหลาย โดยท่าเพลงต่าง ๆ นั้นจะสามารถ**แก้ไขอาการเลื่อยไม้ลากซุงได้**” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายรายละเอียดลักษณะในการบรรเลงซอสามสายทั้งสามท่า ได้แก่ 1) ท่าพระ 2) ท่านาง 3) ท่ายักษ์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย

ท่าพระ

ท่าทางในการสีซอสามสายท่าพระจากการสัมภาษณ์ คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า

> ”ท่าพระมีลักษณะเด่นของการแสดงอารมณ์รักเจ้าชู้แบบกรุ้มกริ่ม มีเสียงที่โน้มน้าวจิตใจให้คล้อยตาม ถ้าจะโศก ก็ต้องร้องไห้แบบผู้ชาย เช่น เพลงพญาโศก ซึ่งในการแสดงอารมณ์ในบทรักเพราะเราจะพบฉากที่แสดงความรักในบทละครของตัวพระมาก ดังนั้นในการสีซอสามสาย

> ลักษณะเด่นของท่าพระคือ **การแสดงความรัก** ผู้บรรเลงซอสามสายก็จะต้องแสดงสีหน้า อารมณ์ ทำนองการใช้น้ำหนักนิ้วและคันชักที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกถึงความอ่อนหวานแบบ ผู้ชายจีบผู้หญิงมีความเจ้าชู้ ถ้าจะแสดงอารมณ์โศกก็จะต้องโศกเศร้าเสียใจแบบชายชาติชาตรี ไม่ร้องไห้สะอึกสะอื้นจนเสียความเป็นชายไปทั้งหมดที่กล่าวมานั้นผู้สีซอสามสายจะต้องคงไว้ซึ่งความสง่างาม มีท่าทีของความเป็นพระเอกอยู่เสมอ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยการบรรเลงซอสามสายในท่าพระนั้นสามารถแสดงอารมณ์ได้ 2 รูปแบบ ซึ่งได้แก่ 1) อารมณ์รัก 2) อารมณ์โศกเศร้า จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “อารมณ์ของท่าพระนั้นมี 2 ลักษณะคือ 1) รักแบบท่าพระ มีท่าทีของผู้ชายชั้นสูงที่จะจีบผู้หญิง สีหน้ามีรอยยิ้ม พริ้มเพรา มีความสุขใจและมีความสง่างามแบบตัวพระ และ 2) โศกเศร้าแบบท่าพระ ยังคงความสง่างามไว้ ไม่แสดงสีหน้าหรือท่าทางที่รู้สึกเสียใจจนมากเกินไป เป็นความโศกเศร้าที่เก็บไว้ภายใน ท่าของผู้สีต้องนิ่ง สุขุม” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา , การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การบรรเลงซอสามสายแบบท่าพระในอารมณ์รัก และอารมณ์โศกเศร้านั้นครูคุณครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกตัวอย่างทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดงอารมณ์ของท่าพระโดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์รัก** ของการบรรเลงซอสามสายท่าพระ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงเขมรปี่แก้ว ทางสักวา

		ซ	- ลด -			ซ	- ล - ด
- - - -	- - - ฟ	- - - ร	ร	- - - -	รฟ	- - - ร	
			ล		- รด -		

- - - -	- ด - ล	ด ล ซ				ซ	ลซ ซดล-ล
		ฟ	ร ฟ ซ ซ	ฟร - - -	รฟ	- - - ร	ฟ
				ล	รด - -		

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงเดี่ยวเชิดนอก ในวรรคขอกอดขอจูบ อารมณ์รัก

- ล - ร	- ซล - ล	ทลทล-ร	- ล	- ล - ทลร	ทลร - รท	-ล -ทล -ล	ซ
			ซ -				ม - - -

	ซ ล	ซลซลซล - ล	ทลร - ล	รซ - - ล	ลร - -	ลร - - ซล	ลร -
- - - มซ	ม -				มซ		ซมซ

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์โศกเศร้า** ของการบรรเลงซอสามสายท่าพระ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคจากเพลงเดี่ยวพญาโศก อารมณ์โศกเศร้าแบบพระยาที่จะต้องต้องสง่างาม นิ่ง สุขุม

- - - ซลท	ดทดรดร - ร	- ม - ร	ดทดรด - รดท	ลทลร - รล	ทลซลซล รท-ท	-ดทดรด - ดซ	
						ฟ	มฟซฟมร มร ร
							ด ล

- - - ซม	ร ซ - -	ซร	ซมร รม	ฟมฟม - ซ	ฟซลซ - ซม	- ซ - ม	ซมร รซร มร
	รด	- - - ล	ด -				ด ด

ท่านาง

ท่าทางในการสีซอสามสายท่านางจากการสัมภาษณ์ คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า

> “ท่านางคือการสีซอสามสายที่แสดงอามรณ์โศกเศร้า อารมณ์ที่เขินอาย มีอากัปกริยาที่แสดงความความเป็นหญิงชาววัง แต่ไม่ใช่การโศกเศร้าหรือมีอาการเหมือนหญิงที่มีกริยาที่โวยวายหรือไม่เรียบร้อย ไม่ร้องไห้สะอึกสะอื้นจนเกินงาม จะทำท่าทางมากน้อยจะต้องทำให้เกิดความพอดี เหมาะสม อย่าทำจนเกินงาม จะทำให้หมดรสของกริยาอาการเหล่านั้นไปได้ ท่านางจะต้องโศกแบบนางพญาไม่ใช่โศกนางตลาด ถ้าพูดถึงปัจจุบันก็คือการโศกแบบคนมีระดับไม่ใช่ไม่โศกแบบร้องไห้ โฮๆ หรือตีอกชกหัวชักดิ้นชักงอแบบคนไม่เต็มเต็งอาการในการร้องไห้ก็จะเทียบเคียงได้โดยอาจจะสังเกตจากการร้องไห้ของผู้หญิงผู้ดีและจะต้องร้องไห้ให้แตกต่างจากผู้ชาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จากการสัมภาษณ์คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายลักษณะการบรรเลงซอสามสายในท่านางนั้นสามารถแสดงอารมณ์ได้ 2 รูปแบบ ซึ่งได้แก่ 1) อารมณ์โศกเศร้า 2) อารมณ์เขินอาย จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> “ท่านางแบ่งอารมณ์ออกเป็นอารมณ์ โศกเศร้า เขินอาย เช่น เพลงสุรินทราหูที่แสดงให้เห็นอารมณ์ที่เศร้า หรือในเพลงเชิดนอก วรรคที่นางเบญกายยอมให้หนุมานจับก็จะแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่เขินอาย ซึ่งผู้บรรเลงจะต้องบรรเลงโดยจะต้องจินตนาการว่าตนเองเป็นตัวละครในบทละครหรือบทร้องของเพลงนั้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

การบรรเลงซอสามสายแบบท่านางในอารมณ์โศกเศร้า และเขินอายนั้นครูคุณครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกตัวอย่างทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดงอารมณ์ของท่านางโดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์โศกเศร้า** ของการบรรเลงซอสามสายท่านาง โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงทยอยเดี่ยว อารมณ์โศกเศร้า

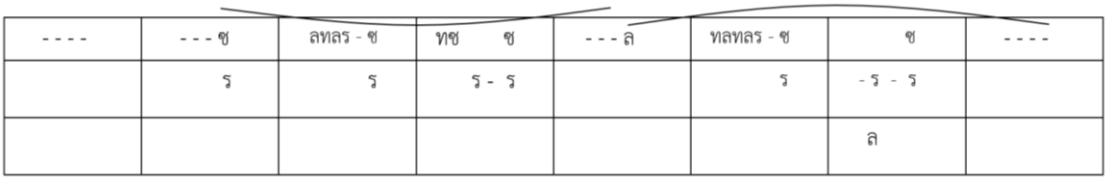

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์เขินอาย** ของการบรรเลงซอสามสายท่านาง โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงเดี่ยวเชิดนอก อารมณ์เขินอาย

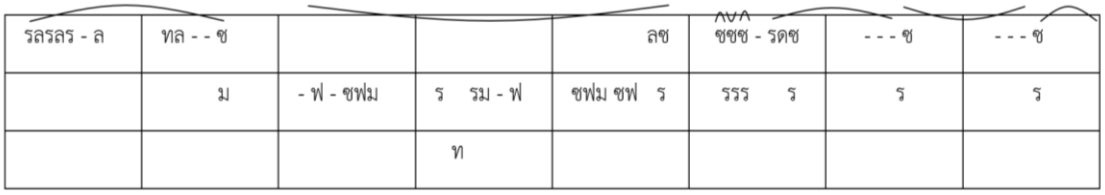

ท่ายักษ์

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายลักษณะบทบาทท่าทางในการแสดงนาฏศิลป์ของตัวพระซึ่งมีความสัมพันธ์กับการบรรเลงซอสามสายท่ายักษ์ โดยกล่าวว่า

> “ ท่ายักษ์ เป็นการสีที่แสดง**อารมณ์โกรธ น่าเกรงขาม** มีลักษณะเหมือนนายทหารที่มีร่างกายสูงใหญ่ กำยำ เข้มแข็ง มีลักษณะของความเป็นผู้นำ ดังนั้นเสียงของซอสามสายในขณะบรรเลงจึงจะต้องสีให้มีเสียงที่หนักแน่น จะไม่ตกแต่งรายละเอียดหรือใส่นิ้วประดับประดาให้มากจนเกินไป สีทำนองเพลงห่าง ๆ เสียงโต ๆ หนักแน่น เข้มแข็ง องอาจ การลงคันชัก และนิ้วที่สีจะต้องมีน้ำหนักที่มากกว่าการสีแบบท่าพระหรือท่านาง โดยการแสดงความหมายสื่อถึงอารมณ์โกรธนั้น ต้องเป็นอารมณ์โกรธแบบพญายักษ์ มิใช่โกรธแบบยักษ์เบ็ดเตล็ด น้ำเสียงของซอจะต้องห้าวหาญดุดัน เข้มแข็งและสง่าแบบพญายักษ์” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยเทคนิคในการบรรเลงซอสามสายในการแสดงอารมณ์แบบท่ายักษ์นั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายไว้ว่า

> “มีเทคนิคการสีผสมเข้าไปในการบรรเลงซอสามสาย เช่นการใช้**นิ้วนาคสะดุ้ง** คือจะต้องเปิดสีให้เป็นสายเปล่าอยู่หนึ่งเสียง และสีอย่างรวดเร็ว อากัปกริยาเหมือนพญานาคที่สะดุ้งติดต่อกันหลายครั้ง หรือ **การใช้คันชักงูเลื้อย** ที่น้ำหนักของคันชักทำให้เกิดเสียงที่ทำให้เกิดอารมณ์เป็นไปในทางพลังอำนาจ ความสง่าน่าเกรงขาม คล้ายกับการเลื้อยของงูพิษ คือเวลาเลื้อยจะเลื้อยช้าๆ แต่มีสง่าแบบไม่กลัวใคร โดยลักษณะเด่นของท่ายักษ์ที่สามารถสังเกตได้เพิ่มเติมนั้น คือ โดยปกติการบรรเลงซอสามสายมักจะไม่ใช้กลอนที่กระโดดไปมาระหว่างสายเอก (สาย 1) และสายทุ้ม (สาย 3) แต่ในการแสดงท่ายักษ์นั้น จะมี**การใช้คันชักผิด ชะงักคันชัก การหยุดคันชัก หรือการเล่นกระโดดไปมา**ระหว่างสายหนึ่งไปยังอีกสายหนึ่งอย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องการเสียงที่ดุดันเปรียบเหมือนยักษ์ที่กำลังกระทืบเท้าด้วยอารมณ์โกรธ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

จากการสัมภาษณ์คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้อธิบายลักษณะการบรรเลง ซอสามสายในท่ายักษ์นั้นสามารถแสดงอารมณ์ได้ 2 รูปแบบ ซึ่งได้แก่ 1) อารมณ์โกรธ 2) อารมณ์โศกเศร้า จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “อารมณ์ของการสีซอสามสายแบบท่ายักษ์แสดงได้ 2 อารมณ์คือ 1) อารมณ์โกรธ และ 2) อารมณ์โศกเศร้าเสียใจ โดยอารมณ์ที่เด่นที่สุดของท่ายักษ์คืออารมณ์โกรธ แต่ในบางช่วงบางตอนนั้นก็มีการแสดงอารมณ์โศกเศร้าแต่การแสดงอารมณ์โศกเศร้านั้นจะต่างไปจากท่านาง เพราะจะโศกเศร้าผสมอารมณ์โกรธ จะมีลักษณะที่ดุดัน น้ำเสียงของซอสามสายจะต้องแสดงถึงความเป็นชายที่มีความเข้มแข็ง สง่างามอยู่เสมอ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

การบรรเลงซอสามสายแบบท่ายักษ์ในอารมณ์โกรธ และอารมณ์โศกเศร้านั้นครูคุณครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ยกตัวอย่างทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดงอารมณ์ของท่านางโดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์โกรธ** ของการบรรเลงซอสามสายท่ายักษ์ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงเดี่ยวกราวใน อารมณ์โกรธ

				- ด ร ด	ท ล ท ด	ท ด ร ม	ร ด ท ด
		ร ม	ร				
- ด ร ด	ท ล ท ด	ท ด	ด ท ด				

คันชักผิด หยุดคันชัก และการกระโดดข้ามสาย

				ซ ซ ซ ล	ซ		
		ม	ร	ร ร ร	ม ร		ร ม
ท ล ท ด	ท ล ท ด	ท ล ท	ด ท ด		ด	ท ล ร ล	ท ด

คันชักผิด หยุดคันชัก และการกระโดดข้ามสาย

วรรคเพลงที่แสดงให้เห็นถึง**อารมณ์โศกเศร้า** ของการบรรเลงซอสามสายท่ายักษ์ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างวรรคเพลงจากเพลงเดี่ยวกราวใน อารมณ์โศกเศร้า

- - - ซ	- - - ล	- ซ - ด	ทดรด - ดดด	- - -	ซลซ -		
ร		ร		ม	ร	มร รมร รม	รซร - - มร
					ล	ด ด	ล ด

	ซลซ ซล	ทลร - ล	ทลซ - ลด	ท ร - ล	ทลซ ซลซ		
- ร - ม	ม				ม ม	ร - - รม	ร รมรซร มร
ล						ด	ด ด

นอกจากนี้ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้คนหลาย ๆ ท่านนั้นต่างสงสัยเกี่ยวกับบทเพลงเชิดนอก ที่ใช้ซอสามสายในการบรรเลง ซึ่งตัวละครที่เป็นตัวแสดงในบทเพลงนี้เป็นตัวลิงกับตัวนางทำไมถึงไม่เป็นท่าลิง จากการสัมภาษณ์คุณครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นกล่าวว่า

> “ทั้งนี้ซอสามสายเป็นซอที่มีประวัติความเป็นมาของบุคคลชั้นสูงที่เกิดในรั้วในวัง น่าจะเป็นจากสาเหตุที่ว่า ท่าของลิงเป็นท่าที่หลุกหลิก ว่องไว รวดเร็ว ไม่เรียบร้อย ตลกคะนอง หลอกล้อ ซึ่งไม่เหมาะกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ค่านิยมของคนในราชสำนัก ดังนั้นในการเรียนซอสามสายไม่มีการสอนท่าลิง เพราะไม่มีการกำหนดมาแต่โบราณ จึงทำให้การสีซอสามสายในเพลงเชิดนอกกับการสีซอสามสาย ซึ่งตัวละครเป็นลิง เช่นตอนหนุมานจับนางเบญกายจึงไม่ได้แสดงอาการตามตัวละครที่เป็นลิง แต่ใช้ท่าเพลงซึ่งเป็นท่าพระ นาง ยักษ์ ประกอบเข้าไปดังเช่น วรรคที่ขอกอดขอจูบคนสีซอก็ต้องสีเป็นท่าพระ วรรคที่จับตัวให้ติดตีให้ตาย ฉวยตัวให้ติดตีให้แทบตาย คนซอก็ต้องใช้ท่ายักษ์ ส่วนวรรคที่สุดท้ายตอนจะจบเพลง ลีลาที่นางเบญกายยอมให้หนุมานจับตัวก็จะมีอาการเขินอาย คนซอก็ต้องสีซอสามสายโดยใช้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ท่านางประกอบเข้าไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

5. ความรู้วิธีการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสาย

ในการบรรเลงซอสามสายในบทบาททท่าทางต่าง ๆ ของตัวละครทางนาฏศิลป์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น นอกจากลักษณะของการใช้คันชัก การใช้กลอนเพลง ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังอธิบายเกี่ยวกับท่าทางในการบรรเลงซอสามสายที่จะส่งผลต่อเสียงที่ทำให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ โดยท่านมีวิธีการใช้การเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสาย (Movement) ซึ่งเป็นวิธีการเฉพาะที่ท่านได้ใช้ในการบรรเลงซอสามสายเพื่อให้เกิดความงดงามสัมพันธ์กับอารมณ์ของการบรรเลงซอสามสายทั้งสามท่าของบทเพลง ได้แก่ ท่าพระ ท่านาง และท่ายักษ์ อีกทั้งยังทำให้เกิดความงดงามของท่าทางในการบรรเลงของคนซอสามสาย ซึ่งเป็นลีลาท่วงท่าในการบรรเลงซอสามสาย สีซอแบบมีชีวิตชีวาและสง่างาม โดยอธิบายการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสายไว้ดังต่อไปนี้

> “**ลีลาท่าทาง**ในการบรรเลงซอสามสายนั้นเรื่องเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้บรรเลง โดยต้องปฏิบัติให้มีความเหมาะสมพอดีกับบทเพลง และสิ่งแวดล้อม (ผู้ชม ผู้ฟัง) ซึ่งจะต้องทำให้มีความเหมาะสม มีความพอดีไม่มากจนเกินไป หากทำมากเกินไปลักษณะอาการของการบรรเลงจะไม่เหมาะสม เกินพอดี ไม่งดงาม ไม่สง่างามตามแบบแผนในการบรรเลงซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยมีลักษณะในการบรรเลงซอสามสายโดยวิธีการที่ใช้ในการเคลื่อนไหวร่างกาย 2 วิธี คือ 1) การเอนคันซอสามสาย 2) การผลักคันซอสามสาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย

1.การเอนคันซอสามสาย

> “การเอนคันซอสามสายไปทางด้านซ้ายมือของผู้บรรเลง ในการเล่นสายทุ้ม (สาย 3) ซึ่งเป็นระดับเสียงที่ต่ำสุดของซอสามสาย คือเสียง ลา โดยมือ และคันซอสาม

สายจะลดลงต่ำให้สัมพันธ์กับเสียงที่ต่ำสุดของซอสามสาย ซึ่งจะต้องทำให้เหมาะสม สวยงามไม่เอนคันซอมากหรือน้อยจนเกินไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยมีตัวอย่างภาพการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสายโดยการเอนคันซอสามสาย ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 112 ภาพการเอนคันซอสามสายไปทางด้านซ้ายมือ
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 113ภาพการพลิกของมือเพื่อให้คันซอสามสายเอนไปทางด้านซ้ายมือ
ที่มา บุญธนา จำพรต

2.การผลักคันชอสามสาย

> “การผลักคันชอสามสายไปด้านหน้า ซึ่งการบรรเลงช่วงบนในระดับเสียงสูงในสายเอก (สาย1) นั้นผู้บรรเลงจะพลักชอไปด้านหน้าให้สัมพันธ์กับเสียงสูง โดยคันชอจะสูงกว่าการบรรเลงโดยปกติทั่วไป” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2564)

โดยมีตัวอย่างภาพการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงชอสามสายโดยการผลักคันชอสามสาย ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 114 ภาพการผลักคันชอสามสายไปด้านหน้า
ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

6. ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

การจากสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ ที่คนชอสามสายจะต้องเรียนรู้โดยได้แสดงความคิดเห็นกล่าวว่า

> “เนื่องจากชอสามสายเป็นเครื่องที่มีเสียงเบากว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงดนตรี ดังนั้นในการบรรเลงรวมวงกับเครื่องชิ้นอื่น ๆ จะต้องทำทางชอสามสายให้สามารถเปล่งเสียงแทรกออกมาได้อย่างไพเราะ เหมาะสม โดยจะต้องรู้แนวทางในการ

ดำเนินกลอนของเครื่องดนตรีอื่น ๆ เช่น การดำเนินกลอนของซอด้วง ซออู้ จะเข้ ระนาดเอก ซึ่งการดำเนินกลอนของซอสามสายนั้นถ้าสีเก็บจนมากเกินไป ก็จะทำให้เสียงของซอสามสายนั้นไม่มีพลัง หรือในบางครั้งกลอนที่ใช้อาจจะไปซ้ำกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ซึ่งเสียงที่มีพลังและเป็นเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ที่สุดของซอสาสายคือเสียง “เปิดซอ” ซึ่งเป็นเสียงประสานโดยการสีพร้อมกันทั้งสองนั้นจะทำให้เสียงของซอสามสายนั้นมีพลังมากที่สุด” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

โดย ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีวิธีการสอนความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ โดยกล่าวว่า

“วิธีการสอนโดยครูจะต้อง**สาธิตตัวอย่าง**ทำนองในการบรรเลงของเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ เช่น ซอด้วง และซออู้ โดยครูจะบรรเลงกลอนของเครื่องดนตรีอื่น ๆ ให้ฟัง หรือ**ใช้วิธีการเปิดเทป**และให้ผู้เรียนสังเกตว่าจะเลือกใช้แบบใดถึงจะเหมาะสมกับซอสามสายในการบรรเลงร่วมกับเครื่องอื่น ๆ โดยขั้นแรกครูอาจจะคิดกลอนซอสามสายให้เพื่อเป็นแนวทาง หลังจากลองให้ผู้เรียนแปรทางซอสามสายง่าย ๆ โดยใช้กลอนจากที่ครูเคยต่อให้มาเรียบเรียงใหม่ โดยยึดตามลูกตกของบทเพลงนั้นเป็นสำคัญ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 เมษายน 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

7.ความรู้ในการดูแลรักษาซอสามสายเบื้องต้น

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงความสำคัญของการดูแลรักษาซอสามสายเบื้องต้น โดยกล่าวว่า

> “ในการดูแลรักษาซอสามสายเบื้องต้นนั้น คนซอสามสายจะต้องรู้และปฏิบัติได้ เช่น การเปลี่ยนสายซอ การผูกหนวดพรามณ์ การเปลี่ยนถ่วงหน้า การทำความสะอาดซอสามสาย วิธีการใช้ซอที่มีวัสดุที่แตกต่างกัน เช่น ซอสามสายงา ซอสามสายประกอบงา ซอสามสายไม้ จะมีวิธีการดูแลรักษาที่แตกต่างกัน ซึ่งครูจะต้องอธิบายให้ผู้เรียนรู้ และปฏิบัติได้ เพื่อทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ หากซอสามสายของตนเองเกิดความชำรุดเสียหายก็จะสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

7.ขั้นการประเมินผล

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงวิธีการประเมินผู้เรียนซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การประเมินผลด้านทักษะในการบรรเลงซอสามสาย และ 3) การประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยมีวิธีการประเมินผลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.การประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

วิธีการสัมภาษณ์

> “ครูจะตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของลูกศิษย์โดยการสอบถาม ซึ่งในด้านของความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย เช่น ประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย ศัพท์ที่ใช้ในการเรียกการปฏิบัติเทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้นิ้ว การใช้คันชัก ความสามารถในการจดจำบทเพลง โครงสร้างของบทเพลง จังหวะที่ใช้ในการบรรเลง เป็นต้น ซึ่งครูซอสามสายจะต้องอาศัยการสัมภาษณ์ไปพร้อมกับการสังเกตผู้เรียนในการปฏิบัติซอสามสายของผู้เรียนควบคู่ไปด้วยกัน ซึ่งจะต้องประเมินผู้เรียนอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่ม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เรียนในขั้นต้นไปจนถึงในขั้นสูง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

วิธีการสังเกต

“การบรรเลงซอสามสายของลูกศิษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ครูทราบว่า ลูกศิษย์มีความเข้าใจในสิ่งที่สอนไปหรือไม่ เช่น เข้าใจโครงสร้างเพลง จังหวะ การใช้กลอนในรูปแบบต่างๆ การเอื้อนเสียง การใช้คันชักที่หลากหลาย ซึ่งทั้งหมดเป็นการปฏิบัติที่ต้องเข้าใจก่อนถึงจะสามารถปฏิบัติได้ ถ้าผู้เรียนไม่เข้าใจครูจะต้องอธิบายซ้ำทวน และให้ปฏิบัติใหม่จนกว่าจะเข้าใจ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จะเห็นได้ว่า การประเมินผลด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสายนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ควบคู่ไปพร้อมกับการสังเกตในด้านการปฏิบัติทักษะซอสามสาย ซึ่งในส่วนของความรู้ ความจำที่ไม่ได้อาศัยการปฏิบัติทักษะทางซอสามสาย เช่น เรื่องประวัติความเป็นมา ศัพท์สังคีต ศัพท์ที่ใช้เรียกเทคนิคเฉพาะของซอสามสาย ส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย และความรู้อื่น ๆ เป็นต้นจะต้องอาศัยการประเมินจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก และในการประเมินความรู้ ความเข้าใจในด้านทฤษฎี และหลักการปฏิบัติทักษะซอสามสายนั้นจะต้อง ใช้วิธีการสังเกตว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ เช่นความเข้าใจในด้านจังหวะ โครงสร้างเพลง ทำนองเพลง และความสามารถในการปฏิบัติทักษะต่าง ๆ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. การประเมินผลด้านทักษะในการบรรเลงซอสามสาย

วิธีการสังเกต

“ในระหว่างที่ครูต่อเพลง หรือสอนเทคนิคต่างๆ จะต้องสังเกตว่าลูกศิษย์สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่ครูได้ปฏิบัติเป็นต้นแบบหรือไม่ หากทำผิด หรือไม่เหมือนครู

จะต้องแก้ไขในระหว่างที่กำลังสอนให้ถูกต้อง ในการปฏิบัตินั้นจะต้องสังเกตหลาย ๆ เรื่อง เช่น ท่านั่ง การคอนซอ การจับคันชัก การไกวคันชัก องศาของคันชักที่ใช้ การใช้นิ้ว รวมถึงการปฏิบัติให้ได้เสียงที่เข้าถึงอารมณ์ของเพลง ความงดงามในท่วงท่าลีลาในการบรรเลง และสิ่งที่สำคัญคือความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งครูจะต้องละเอียดเป็นอย่างมากในการสังเกตลูกศิษย์ให้ครบทุกด้าน จะละเลยด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้เป็นอันขาด ต้องปรับปรุงแก้ไขจนกว่าลูกศิษย์มีความสามารถที่ถูกต้อง ไพเราะ งดงาม" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

นอกจากจะใช้วิธีการประเมินจากการสังเกตในชั้นเรียนแล้ว ยังสามารถประเมินได้จากการแสดงตามงานต่าง ๆ ในการประเมินตามสภาพจริง จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

"โดยครูจะพาลูกศิษย์ไปออกงานแสดงในวงดนตรีหรือการแสดงเดี่ยวซอสามสายในโอกาสต่าง ๆ โดยจะสังเกตได้จากการบรรเลงรวมวง การคลอร้อง การแปรทางเพลงให้มีความเหมาะสมกับการบรรเลงในวงดนตรี และอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้เราทราบได้ว่าลูกศิษย์ของเรานั้นมีข้อบกพร่อง หรือมีจุดที่ต้องแก้ไข พัฒนาอย่างไร ซึ่งหลังจากที่ได้มีการออกงานหรือทำการแสดงเดี่ยวแล้ว ครูจะต้องกลับมาพัฒนา เพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายหรือบกพร่องไปให้สมบูรณ์" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 115 ภาพการส่งเสริมประสบการณ์ในการบรรเลงรวมวง
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ 116 ภาพการส่งเสริมประสบการณ์ในการบรรเลงเดี่ยวซอสามสาย
ที่มา บุญธนา จำพรต

จะเห็นได้ว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ใช้วิธีการในการประเมินผลด้านทักษะ โดยการสังเกต จากการเรียนในชั้นเรียน และการแสดงรวมวง การแสดงเดี่ยวตามโอกาสต่าง ๆ โดยประเมินจาก ท่านั่ง การคอนซอ การจับคันชัก การใช้คันชัก การไกวซอ การเปิดซอ การใช้นิ้ว ความถูกต้องแม่นยำในบทเพลง การบรรเลงเดี่ยว การบรรเลงรวมวง การสีคลอร้อง โดยครูจะเป็นผู้จัดหางานแสดงเพื่อให้ลูกศิษย์ได้มีประสบการณ์ในการแสดง ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาในด้านทักษะการบรรเลงซอสามสายจากประสบการณ์ตรง โดยครูจะสังเกตว่าผู้เรียนมีข้อบกพร่อง จุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนความตั้งใจมุ่งมั่นในการฝึกฝนทักษะในการปฏิบัติซอสามสายในทุกรูปแบบ โดยครูจะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนในการพัฒนาด้านทักษะต่าง ๆ ในชั้นเรียนต่อไปเป็นรายบุคคล

3.ประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม

วิธีการสังเกต และ วิธีการสัมภาษณ์

ในการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้นครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ใช้วิธีการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้เรียน โดยได้อธิบายไว้ว่า

> “ในการรับลูกศิษย์ที่จะเข้ามาเรียนซอสามสายนั้น ครูจะต้องสังเกตลูกศิษย์อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่**เริ่มเข้ามาเรียน ระหว่างที่เรียน และการใช้ชีวิตประจำวัน** ซึ่งในการประเมินด้านคุณธรรมนั้นครูจะสังเกตจาก**การประพฤติปฏิบัติตนจากการพูดคุย ระหว่างที่เรียน แนวคิดต่าง ๆ คำพูด ภาษา**ที่ใช้ในการสนทนาแลกเปลี่ยนแนวคิด โดยจะต้องเป็นผู้ที่ไม่โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ไม่พูดโกหก ใส่ร้ายหรือพูดถึงผู้อื่นในทางที่ไม่ดี รวมถึงการเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อนตน กตัญญูรู้คุณคน ต่อบุพการี ครูบาอาจารย์และผู้อื่น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

นอกจากนี้ประสบการณ์ในการสอนของครูซอสามสายนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้สามารถวิเคราะห์ผู้เรียนได้ถูกต้อง จากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

> “ครูจะต้องอาศัยประสบการณ์ในการสังเกตคน เห็นมาก ผ่านอะไรมามาก มีประสบการณ์ในชีวิตมากก็จะทำให้เราสามารถประเมินในขั้นต้นได้ว่า คนที่มาเรียนกับเรานั้นเป็นคนเช่นไร เป็นคนที่มีคุณธรรม เป็นคนดีหรือไม่ โดยส่วนมากคนที่มาเรียนกับครูนั้น ครูก็ยังใช้วิธีแบบโบราณอยู่เหมือนท่านเจ้าคุณภูมีเสวินที่เวลามีลูกศิษย์มาเรียนที่บ้านก็มักจะทำอาหารเลี้ยง โดยระหว่าง**ทานอาหารก็พุดคุย สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของลูกศิษย์คนนั้น ๆ** พร้อมทั้งสอนหรือให้ค่านิยม คุณธรรมต่าง ๆ ให้กับลูกศิษย์

ไปพร้อมกับการทานอาหาร ซึ่งครูเชื่อว่าถ้าเราเป็นต้นแบบที่ดีให้กับลูกศิษย์ การได้สนทนาพูดคุยรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครูกับศิษย์ ผ่านไปช่วงหนึ่งลูกศิษย์ก็จะซึมซับหรือทำตามครูไปด้วย ทั้งแนวคิด และการปฏิบัติตนในเรื่องอื่น ๆ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

ภาพที่ 117 ภาพการสนทนาพูดคุยระหว่างครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา กับลูกศิษย์ซอสามสาย ระหว่างรับประทานอาหาร
ที่มา บุญธนา จำพรต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“ในเรื่องของค่านิยม และคุณธรรมนั้นเป็นเรื่องที่**จะต้องประเมินกันในระยะยาว** และจะต้องติดตามสังเกตผู้เรียนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะสังเกตในระหว่างที่สอน หรือการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของลูกศิษย์ ครูจะต้องหมั่นติดตามพูดคุย สอบถาม เพื่อจะทำให้เราสามารถประเมินได้ว่า ลูกศิษย์คนนั้นเป็นคนที่มีอุปนิสัยอย่างไร ทั้งต่อหน้า และลับหลัง” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จะเห็นได้ว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นมีวิธีการที่ใช้ในการประเมินผู้เรียนจากการสังเกต และสัมภาษณ์โดยจะต้องประเมินผู้เรียนอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มเรียนไปจนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม และคุณธรรมของผู้เรียน โดยในการประเมินจะสังเกตจากภาษาที่ใช้ในการสนทนา พฤติกรรมที่แสดงถึงการมีสัมมาคารวะ การอ่อนน้อมถ่อมตน การพูดที่ไม่โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ไม่พูดโกหก ใส่ร้ายหรือพูดถึงผู้อื่นในทางที่ไม่ดี ค่านิยมในการรู้จักกตัญญูรู้คุณคน ต่อบุพการี ครูบาอาจารย์ และผู้อื่น ซึ่งครูมีหน้าที่ในการขัดเกลา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม รวมถึงปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม คุณธรรมของผู้เรียนให้ดี โดยครูมีวิธีการเฉพาะตนในการประเมินผู้เรียน รวมถึงขัดเกลาผู้เรียนผ่านการสนทนาระหว่างการทานอาหารและการดำเนินชีวิตโดยปกติของครู ซึ่งครูจะเป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้เรียน ทั้งความประพฤติ แนวคิด ค่านิยมต่าง ๆ จนผู้เรียนเกิดการเลียนแบบ ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

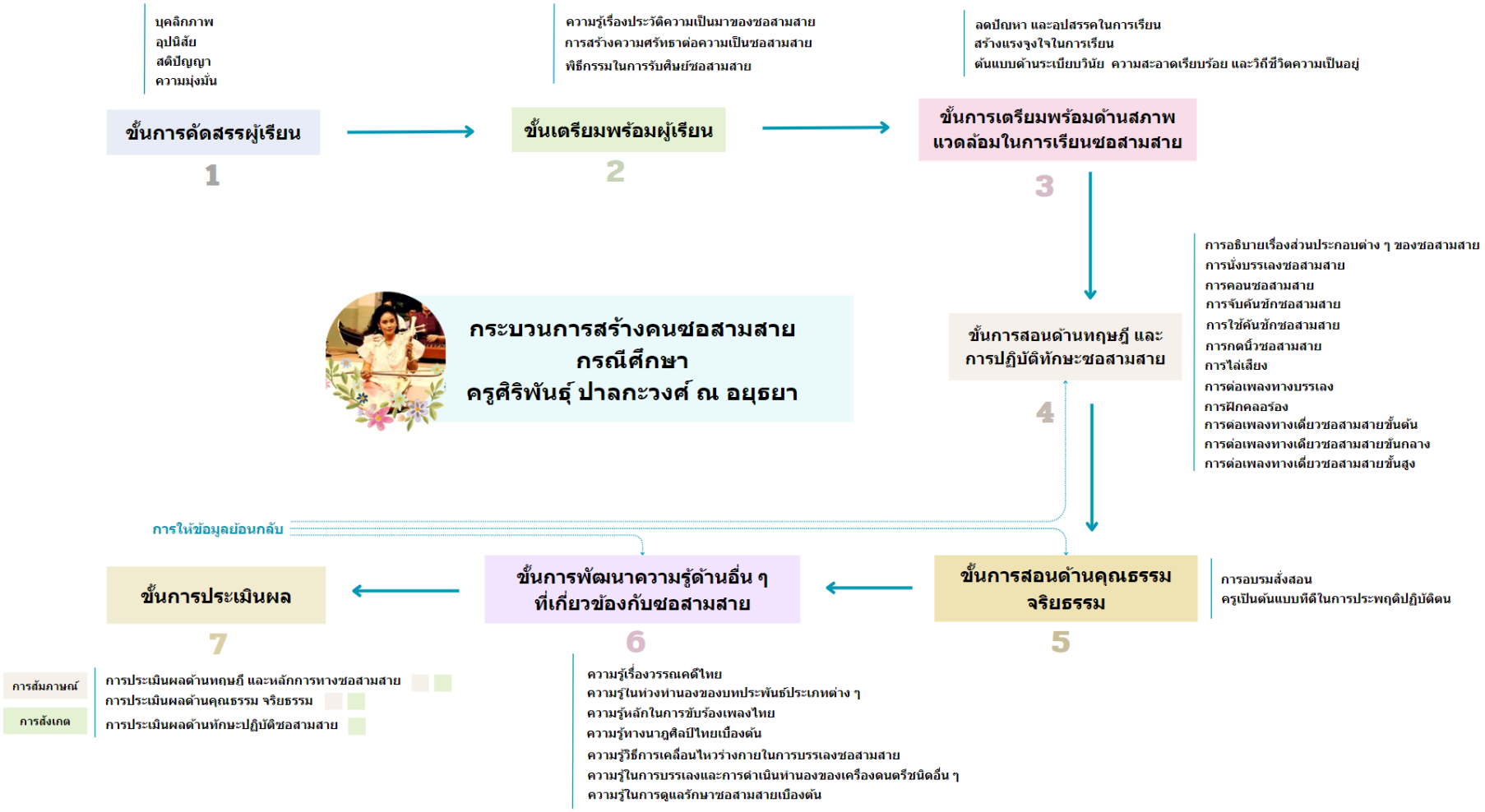

แผนภาพที่ 10 แผนภาพสรุปกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

เทคนิค และลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการสร้างคนซอสามสายนั้นมีการพัฒนาผู้เรียนในด้านเทคนิคและลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลและเปรียบเทียบเทคนิคการใช้คันชัก เทคนิคการใช้นิ้ว และลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) สามารถสรุปโดยแบ่งเทคนิคออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย 2) เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย 3) ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย โดยผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางดังต่อไปนี้

1.เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย

ตารางที่ 24 ตารางเปรียบเทียบเทคนิคการใช้คันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544)

ที่	ศัพท์เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		การปฏิบัติเทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย		ศัพท์เทคนิคการใช้คันชักซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
1	คันชัก 1 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักหนึ่ง
2	คันชัก 2 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักสอง
3	คันชัก 4 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักสี่
4	คันชัก 6 (คันชักผิด)	/		การใช้คันชักหก
5	คันชัก 8 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักแปด
6	คันชัก 12 (คันชักผิด)	/		การใช้คันชักสิบสอง
7	คันชัก 16 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักสิบหก
8	คันชัก 32 (คันชักถูก)	/		การใช้คันชักสามสิบสอง

Chulalongkorn University

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ที่	ศัพท์เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		การปฏิบัติเทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย		ศัพท์เทคนิคการใช้คันชักซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
9	คันชักผิดคันชักถูก (คันชัก 6 หนุน 2) และ (คันชัก 8 หนุน 4)		/	-
10	การสีแบบช้างไกวงวง	/		การสีแบบครึ่งข้อครึ่งแขน
11	การลากคันชัก	/		การบังคับคันชักประคองเสียง
12	การสีเปิดซอ	/		เปิดซอ
13	การสีสายเปล่า	/		การสีสายเปล่าสายเดียว
14	คันชักสายน้ำไหล	/		คันชักสายน้ำไหล
15	คันชักงูเลื้อย	/		คันชักงูเลื้อย
16	การชะงักคันชัก	/		ชะงักซอ หรือชะงักคันชัก
17	คันชักเบา	/		สีแผ่ว
18	คันชักหนัก	/		สีดัง
19	การใช้เสียงกระซิบ		/	-
20	คันชักสะอึก		/	-
21	คันชักแทงกระตั้ว		/	-
22	คันชักสะบัด		/	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่า เทคนิคการใช้คันชักซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 17 เทคนิค ได้แก่

คันชัก 1 คันชัก 2 คันชัก 4 คันชัก 6 คันชัก 8 คันชัก 12 คันชัก 16 คันชัก 32 การสีแบบช้างไกวงวง การลากคันชัก การสีเปิดซอ การสีสายเปล่า คันชักสายน้ำไหล คันชักงูเลื้อย การชะงักคันชัก คันชักเบา คันชักหนัก โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีเทคนิคการใช้คันชักพิเศษที่ไม่พบในเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยจำนวน 5 เทคนิค ได้แก่ คันชักผิดคันชักถูก การใช้เสียงกระซิบ คันชักสะอึก คันชักแทงกระตั้ว คันชักสะบัด

2.เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย

ตารางที่ 25 ตารางเปรียบเทียบเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544)

ที่	ศัพท์เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		การปฏิบัติเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย		ศัพท์เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
1	การกดนิ้ว	/		ใช้นิ้วบริเวณก้นหอยหรือมัดหวายกดสาย
2	นิ้วชุน	/		นิ้วชุน
3	นิ้วประ	/		นิ้วประ
4	นิ้วพรม	/		นิ้วพรม
5	นิ้วคลึง		/	-
6	นิ้วควง	/		นิ้วควง
7	นิ้วแอ้	/		นิ้วแอ้
8	นิ้วครั่น	/		นิ้วครั่น
9	นิ้วกระทบเสียง		/	-
10	นิ้วประสานเสียง		/	-
11	นิ้วสะบัด		/	-
12	การแทงนิ้ว (ช่วงเสียงสั้น)	/		นิ้วรูด
13	การเดินหัวแม่มือ (การแทงนิ้วช่วงเสียงยาว)		/	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ที่	ศัพท์เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		การปฏิบัติเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย		ศัพท์เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
14	การเล่นนิ้วช่วงบน	/		การเลื่อนตำแหน่งนิ้วให้สูงขึ้นเป็นคู่สี่ และไล่เสียงต่อไปอีก 3 เสียง
15	นิ้วนาคสะดุ้ง	/		นิ้วนาคสะดุ้ง
16	นิ้วชั่ง		/	-

จะเห็นได้ว่า เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 10 เทคนิค ได้แก่ การกดนิ้ว นิ้วชุน นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วควง นิ้วแอ้ นิ้วครั่น การแทงนิ้ว การเล่นนิ้วช่วงบน นิ้วนาคสะดุ้ง โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีเทคนิคการใช้นิ้วพิเศษที่ไม่พบในเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย จำนวน 6 เทคนิค ได้แก่ นิ้วคลึง นิ้วกระทบเสียง นิ้วประสานเสียง นิ้วสะบัด การเดินหัวแม่มือ นิ้วชั่ง

3.ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 26 ตารางเปรียบเทียบลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544)

ที่	ศัพท์เทคนิคลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย		ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
1	การสีแบบไกวเปล	/		การสีสายเปล่าแบบไกวเปล

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ที่	ศัพท์เทคนิคลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา	เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย		
		ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย		ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย
		ตามเกณฑ์	มากกว่าเกณฑ์	
2	การสีแบบขับไม้	/		การสีแบบขับไม้
3	การสีแบบฉุยฉาย		/	-
4	การสีเก็บ	/		การสีเก็บ
5	การสีแบบท่าพระ		/	-
6	การสีแบบท่านาง		/	-
7	การสีแบบท่ายักษ์		/	-
8	การสีคลอร้อง		/	-
9	การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์		/	-
10	การสีรวมวง		/	-
11	การสีเดี่ยว		/	-
12	การใช้ลมหายใจ		/	-
13	การเคลื่อนไหวร่างกาย		/	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่า ลักษณะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 3 ลักษณะได้แก่ การสีแบบไกวเปล การสีแบบขับไม้ การสีเก็บ โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีลักษณะในการบรรเลงซอสามสายพิเศษจำนวน 10 ลักษณะ ได้แก่ การสีแบบฉุยฉาย การสีแบบท่าพระ การสีแบบท่านาง การสีแบบท่ายักษ์ การสีคลอร้อง การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ การสีรวมวง การสีเดี่ยว การใช้ลมหายใจ การเคลื่อนไหวร่างกาย

ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากข้อมูลในการศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นมีขั้นตอนในการสร้างคนซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นตอนการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นตอนการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นตอนการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นตอนการประเมินผล โดยมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 21 คุณลักษณะโดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตพิสัย 2) ด้านพุทธพิสัย 3) ด้านทักษะพิสัย โดยผู้วิจัยสรุปรายละเอียดความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสาย และกระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีการกำหนดรหัสขั้นตอนในกระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา และ คุณลักษณะคนซอสามสายดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ข 1 หมายถึง ขั้นตอนที่ 1 การคัดสรรผู้เรียน

ข 2 หมายถึง ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมพร้อมผู้เรียน

ข 3 หมายถึง ขั้นตอนที่ 3 การเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย

ข 4 หมายถึง ขั้นตอนที่ 4 การสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย

ข 5 หมายถึง ขั้นตอนที่ 5 การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม

ข 6 หมายถึง ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย

ข 7 หมายถึง ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล

คุณลักษณะคนซอสามสาย

ด้านจิตพิสัย

จ 1 หมายถึง บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย

จ 2 หมายถึง มีใจชอบในซอสามสาย

จ 3 หมายถึง มีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย

จ 4 หมายถึง มีความอดทน

จ 5 หมายถึง มีความกตัญญูกตเวที

จ 6 หมายถึง มีความเคารพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จ 7 หมายถึง มีอัธยาศัยที่ดี

ด้านพุทธพิสัย

พ 1 หมายถึง ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย

พ 2 หมายถึง ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

พ 3 หมายถึง ความรู้ด้านวรรณคดีไทย

พ 4 หมายถึง ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์

พ 5 หมายถึง ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย

พ 6 หมายถึง ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย

พ 7 หมายถึง ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

ด้านทักษะพิสัย

ท 1 หมายถึง การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

ท 2 หมายถึง การบรรเลงรวมวง

ท 3 หมายถึง การบรรเลงเดี่ยว

ท 4 หมายถึง การสีคลอร้อง

ท 5 หมายถึง การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์

ท 6 หมายถึง การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์

ท 7 หมายถึง การปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากการกำหนดรหัสข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปรายละเอียดความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสาย และกระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยนำเสนอในรูปแบบตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 27 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

		คุณลักษณะด้านจิตพิสัย							คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย							คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย						
		จ 1	จ 2	จ 3	จ 4	จ 5	จ 6	จ 7	พ 1	พ 2	พ 3	พ 4	พ 5	พ 6	พ 7	ท 1	ท 2	ท 3	ท 4	ท 5	ท 6	ท 7
กระบวนการสร้างคนซอสามสาย	ข 1																					
	ข 2																					
	ข 3																					
	ข 4																					
	ข 5																					
	ข 6																					
	ข 7																					

จากตารางการวิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ณ อยุธยาทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นตอนการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นตอนการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นตอนการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นตอนการประเมินผล มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย 2) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย 3) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย โดยกระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 1 2 3 5 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 2 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย และ กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย

ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาในเรื่องคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายในตอนที่ 1 และ 2 นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่เป็นกระบวนการขัดเกลาคุณลักษณะของคนซอสามสายเพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายตั้งแต่อดีตที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะของคนซอสามสายในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยมโดยแบ่งตัวจัดกระทำทางสังคมโดยแบ่งออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.ผู้กระทำ

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้กระทำที่ส่งผลต่อการพัฒนาด้านคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยกล่าวว่า

> “ครูเรียนซอสามสายมาจากท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ซึ่งท่านทำหน้าที่เป็นมหาดเล็กในสังกัดกระทรวงวัง ใน **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** (รัชกาลที่ 6) โดยเจ้าคุณตาได้เรียนดนตรีจากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก

ประสานศัพท์) และได้เรียนซอสามสายมาจากเจ้าเทพกัญญา บูรณพิมพ์ ณ เชียงใหม่ ซึ่งกริยามารยาทของคนที่อยู่ในวังนั้นจะต้องมีบุคลิกภาพที่เรียบร้อย สุขุม มีอากัปกริยาที่งดงามซึ่งท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) นั้นเป็นต้นแบบของครู ซึ่งท่านได้ถ่ายทอดทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติซอสามสาย รวมถึงความเชื่อ ค่านิยม การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน โดยซึมซับคุณลักษณะต่าง ๆ ของท่านเจ้าคุณตามาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตประจำวันมาจนถึงทุกวันนี้” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้กระทำที่มีอิทธิพลต่อการสร้างคุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ได้แก่ **กลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก** และ **ครูซอสามสายในราชสำนัก** คือท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ทำหน้าที่ในราชสำนักซึ่งมีความใกล้ชิดกับกลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก คือ พระมหากษัตริย์ และเจ้านายพระองค์อื่น ๆ โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี)ถือได้ว่าเป็นครูซอสามสายในราชสำนักท่านหนึ่ง ซึ่งท่านได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายโดยตรงให้กับเครือญาติ นอกจากนี้ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้จัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะเฉพาะของตนเองคือ **ครอบครัว** และ **คนในวงการบันเทิง** โดยได้อธิบายว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Chulalongkorn University

“ครั้งแรกที่เริ่มเรียนซอสามสายนั้นเกิดมาจากคุณพ่อและคุณแม่นั้นมีความชื่นชอบในซอสามสาย คอยสนับสนุน ให้กำลังใจในระหว่างเรียนอยู่เสมอ และได้พาครูมาเรียนกับเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) จนทำให้ครูได้เรียนรู้ และซึมซับคุณลักษณะต่าง ๆ มาจากท่านเจ้าคุณตา และคนในครอบครัว อีกทั้งในการทำงานของครูนั้นได้มีโอกาสเข้าไปทำงานในวงการบันเทิง โดยได้เป็นผู้ประกาศข่าว และแสดงซอสามสายทั้งการบรรเลงรวมวง และบรรเลงเดี่ยวในรายการโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม จนได้มีโอกาสได้เป็นเจ้าของบริษัทโฆษณา และ

เป็นเจ้าของรายการโทรทัศน์ ได้พบปะผู้คนในวงการบันเทิงซึ่งหลาย ๆ ท่านเป็นต้นแบบที่นำมาใช้ในการพัฒนาด้านบุคลิกภาพ การใช้ภาษา และการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น และรักในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

2.การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

คุณลักษณะคนซอสามสายนั้นเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาโดยสามารถแบ่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ถ่ายทอดความรู้ด้านทฤษฎีทางซอสามสาย 2) ถ่ายทอดด้านการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 3) ถ่ายทอดด้านคุณธรรม จริยธรรม 4) ถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายนั้นมีเงื่อนไขมาจากสิ่งแวดล้อม และวีถีชีวิตความเป็นมาของคนซอสามสายจากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่สร้างให้ครูเป็นคนซอสามสายที่มีความรู้ และสามารถปฏิบัติซอสามสายได้จนถึงทุกวันนี้นั้น ครูไม่เคยเรียนซอสามสายกับครูท่านอื่นนอกจากท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) เพียงท่านเดียว ดังนั้นในการเรียนซอสามสายครูจึงมีเจ้าคุณตาเป็นครู เป็นต้นแบบซึ่งเกิดจากการซึมซับทั้งความรู้ทางทฤษฎี การปฏิบัติทักษะ การสังเกตพฤติกรรมการใช้ชีวิตของเจ้าคุณตา ที่ท่านเป็นคนที่มีแนวทางในการดำเนินชีวิตแบบไทยโบราณ ไหว้พระ สวดมนต์ ท่านเป็นผู้ที่มีความสุขุม ละเอียดละออ สุภาพเรียบร้อยในทุกการกระทำในชีวิตประจำวัน ครูจึงได้รับการถ่ายทอดในด้านคุณธรรม

> จริยธรรมในด้านต่าง ๆ ระหว่างที่ได้เรียนซอสามสาย และเมื่อได้พบเห็น สังเกต ปฏิบัติตามก็เกิดเป็นบุคลิกภาพที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับครูที่ได้เรียนมา" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

นอกจากนี้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยายังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมไว้ว่า

> "ในการพัฒนาด้านบุคลิกภาพนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุก ๆ คนนั้นควรใส่ใจ และพัฒนาให้ตนเองบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งครูได้มีโอกาสได้ทำงาน และพบปะผู้คนที่มีความคิด ความเชื่อ ที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม โดยได้มีโอกาสได้ไปเรียนต่อทางด้านศิลปะดนตรีและขับร้อง สถาบันดนตรี Richard Strauss Conservatory หรือ ฝึกหัดขับร้องเพลงคลาสสิกสากลกับ Mr.Malcolm Hossick ครูสอนร้องเพลงคลาสสิกชาวสก๊อตแลนด์ และการพบปะผู้อื่น ๆ อีกมากมายทำให้ได้เห็นมุมมองการใช้ชีวิตของผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สามารถใช้ในการพัฒนาตนเองในการเข้าสังคม และการพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน" (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมของคนซอสามสายนั้นมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคม โดยสภาพแวดล้อมที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายคือ **บ้าน** และ **วงการบันเทิง** จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

> “ในการเรียนซอสามสายของครูนั้นได้เรียนกับท่านเจ้าคุณตา (พระยาภูมีเสวิน) ที่**บ้าน**ของท่านเท่านั้น ครูไม่ได้เรียนซอสามสายจากสถาบันทางการศึกษาทั้งในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย โดยเมื่อครูเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสตรีวิทยาก็ได้มีโอกาสไปบรรเลงซอสามสายในวงดนตรีของโรงเรียนแต่ครูไม่ได้ต่อเพลงหรือเรียนวิธีการบรรเลงซอสามสายจากครูที่ดูแลวงดนตรี โดยทุกครั้งที่จะต้องบรรเลงร่วมวงครูจะต้องกลับมาต่อเพลงกับเจ้าคุณตา หรือแม้กระทั่งการบรรเลงซอสามสายในรายการทีวีครูก็จะต้องเข้าไปหาเจ้าคุณตาเพื่อให้ปรับแต่ง และตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนทำการแสดงทุกครั้ง ซึ่งสภาพแวดล้อมในวงการบันเทิงที่ครูได้เข้าไปทำงานก็มีส่วนในการพัฒนาบุคลิกภาพของครูในการบรรเลงซอสามสาย โดยจะต้องนำเสนอผลงานในการบรรเลงซอสามสายให้มีความน่าสนใจ มีการสื่อสารทางด้านอารมณ์ที่ชัดเจน ทั้งการสื่อสารผ่านทางอากัปกริยาของผู้บรรเลง และอารมณ์ของเสียงซอสามสายที่ถ่ายทอดออกมา” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.ความพึงพอใจสูงสุด

ในสังคมโดยทั่วไปนั้นความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความต้องการซึ่งจะทำให้เกิด ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อเครื่องดนตรีซอสามสายนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของตัวจัดกระทำที่ทำให้เกิดคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยแบ่งความพึงพอใจสูงสุดของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาต่อซอสามสายได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจด้าน**เสียง**ของซอสามสาย 2) ความพึงพอใจด้าน**ลักษณะทางกายภาพ**ของซอสามสาย 3) ความพึงพอใจด้าน**การปฏิบัติ**ของซอสามสาย 4) **การเห็นคุณค่า**ในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

> “ครั้งแรกที่เรียนซอสามสายกับท่านเจ้าคุณตา เนื่องจากคุณพ่อกับคุณแม่นั้นมีความชื่นชอบ ซึ่งในตอนนั้นครูเรียนซอสามสายในวัยเด็กมาก ๆ ซึ่งในตอนนั้นมีความรู้สึกว่าอยากจะไปวิ่งเล่นเหมือนพวกเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกันมากกว่า แต่เมื่อเวลาผ่านไปครูเริ่มโตขึ้น มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติซอสามสายจนมีความชำนาญ จึงเห็นถึงความงดงามของซอสามสายทั้งในด้าน**เสียงที่ไพเราะ** มี**รูปลักษณ์ที่มีความงดงาม** วิจิตร ประณีต โดยใน**การปฏิบัติเทคนิค**ต่าง ๆ ของซอสามสายนั้นมีอัตลักษณ์ไม่เหมือนเครื่องดนตรีชิ้นใดซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกที่สามารถนำไปแสดงให้กับชาวต่างชาติได้เห็นความงดงามของศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้รังสรรค์ไว้จึง**ทำให้เห็นคุณค่า**ในการรักษาความรู้ทางซอสามสายให้คงอยู่กับลูกหลานของไทยต่อไปในอนาคต” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

5.วัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวจัดกระทำที่เกิดจากการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย ซึ่งเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย โดยวัฒนธรรมของคนซอสามสายสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย 3) ด้านพฤติกรรมทางสังคม 4) ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย จากตัวอย่างที่กล่าวว่า

ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Moral)

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนซอสามสายเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสายโดยครูซอสามสายนั้นจะการคัดสรรลูกศิษย์ซอสามสายด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยกล่าวว่า

> “ในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายครูซอสามสายจะต้องเลือกผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที เป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตใจที่เมตตา เสียสละ ไม่คดโกง รวมถึงการปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีกริยา มารยาทแบบไทย รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดกันมาจากโบราณ โดยปฏิบัติ และให้ความเคารพต่อขนบธรรมเนียมที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย (Legal)

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยววัฒนธรรมของคนซอสามสายใน**การรักษาแบบแผนด้านการปฏิบัติซอสามสาย**ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครูซอสามสายโบราณ โดยกล่าวว่า

> “ในการปฏิบัติซอสามสายนั้นคนซอสามสายจะต้องเรียนรู้ในหลักวิชาทางซอสามสายให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และสามารถปฏิบัติซอสามสายตามแบบแผนที่ครูซอสามสายโบราณนั้นถ่ายทอดมาให้อย่างถูกต้อง ไม่นำความรู้ที่ได้ไปปรับเปลี่ยนจนเกิดความเสียหายซึ่งโดยส่วนมากนั้นมีสาเหตุมาจากการศึกษาที่ไม่ละเอียดลออ ไม่เข้าใจความรู้หรือแก่นแท้ของซอสามสายอย่างแท้จริง ก็จะทำให้ความรู้ทางซอสามสายนั้นบิดเบี้ยว ไม่เป็นไปตามแบบแผนที่โบราณกำหนดเอาไว้ ซึ่งในการปฏิบัติซอสามสายนั้นจะต้องรักษาไว้ซึ่งความถูกต้องทางหลักวิชาการ และบุคลิกภาพของผู้บรรเลงที่จะต้องมีความสุภาพเรียบร้อย สง่างามอยู่เสมอ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในการบรรเลงซอสามสายที่จะไม่นิยมการปฏิบัติที่ไม่สุภาพ หลุกหลิก และในการบรรเลงซอสามสายจะต้องรู้ว่าสถานที่ งานแบบใดที่มีความเหมาะสมกับบรรเลงซอสามสายเช่น ซอสามสายในจะบรรเลงในงานที่เป็นมงคล โดยจะไม่นำไปบรรเลงในงาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> อวมงคล เพราะเนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีที่มาจากราชสำนัก โดยใช้ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นงานมงคล ดังนั้นการไม่นำซอสามสายไปเล่นในอวมงคลจึงถือว่าเป็นการให้เกียรติซอสามสาย เป็นต้น” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

ด้านพฤติกรรมทางสังคม (Social)

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสายซึ่งเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายจนกลายเป็นวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมสังคมเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่เหมาะสมของคนซอสามสาย โดยกล่าวว่า

> “ในการเรียนจากเจ้าคุณตานั้นจะเรียนโดยใช้**การสังเกต** และปฏิบัติตามโดย**เลียนแบบจากต้นแบบ** โดยท่านเจ้าคุณนั้นเป็นผู้ที่มีความสุภาพ เรียบร้อย ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่กล่าวร้ายผู้อื่น ไม่แสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมที่เกรี้ยวกราด เวลาสอนท่านจะนิ่ง สุขุม และท่านปฏิบัติของท่านมีกริยามารยาทที่เรียบร้อยเป็นวิถีชีวิตโดยปกติ” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย (Material)

จากการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย ซึ่งซอสามสายนั้นมีที่มาจากราชสำนักซอสามสายจึงมีความวิจิตร ประณีต งดงาม ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมทางสังคมของคนซอสามสาย โดยได้กล่าวว่า

> “ความงดงามของซอสามสายนั้นเกิดมาจากการรังสรรค์ของคนซอสามสายในอดีต โดยพระมหากษัตริย์และกลุ่มคนในราชสำนักนั้นเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นผู้คิดค้น ปรับปรุงทั้งด้านเสียง รูปลักษณ์ วิธีการบรรเลงซอสามสายผ่านฝีมือของช่างในราชสำนักที่มีฝีมือทางช่างชั้นครู ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา

> บุคลิภาพของผู้บรรเลงซอสามสายที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับความงดงามของซอสามสายอีกด้วย ดังนั้นภาพลักษณ์ของซอสามสายนั้นจึงเป็นภาพลักษณ์ที่มีความงดงาม วิจิตร ประณีตมาจนถึงปัจจุบัน และกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีความชื่นชอบในซอสามสาย” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

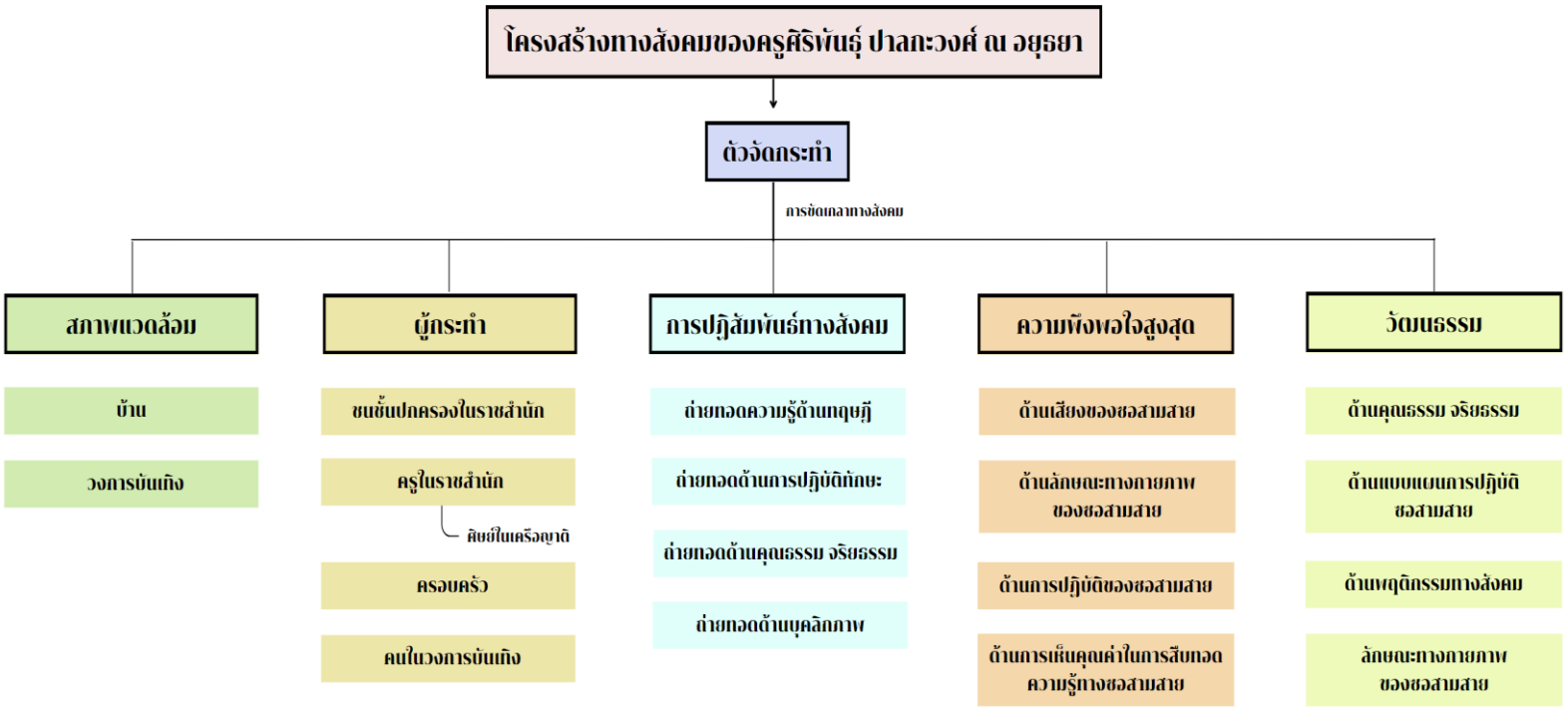

แผนภาพที่ 11 แผนภาพโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

บทที่ 6
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย : กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของการวิจัยและนำเสนอตามลำดับ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) ศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

2) ศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) 3 แบบ ได้แก่ 1) การวิจัยชีวประวัติบุคคล (Biographical research) 2) การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) 3) การวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 7 ขั้นตอนดังนี้

1. **การศึกษานำร่อง (Pilot Study)** ลงภาคสนามด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) กับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2557 – เดือนพฤศจิกายน 2563 ที่ร้านอาหารซอสามสาย กรุงเทพมหานคร ทำให้ผู้วิจัยได้พบประเด็นในการต่อยอดเพื่อทำวิจัยในครั้งนี้ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คุณลักษณะของคนซอสามสาย ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่มีลักษณะเฉพาะตนทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และ จิตพิสัย ซึ่งท่านได้รับการถ่ายทอดคุณลักษณะเหล่านี้มาจากครูซอสามสาย คือ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านซอสามสายซึ่งท่านเป็นคุณตาของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันโดยตรง เหตุนี้เองผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายที่ถ่ายทอดต่อกันมาจากกลุ่มคนซอสามสายที่ได้เรียนโดยตรงมาจากครูซอสามสายแต่โบราณ 2) ด้านการสร้างคนซอสามสาย ซึ่งครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีขั้นตอน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิธีการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านซอสามสายที่มีลักษณะเฉพาะ มีการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้น จึงได้นำมาเป็นประเด็นตั้งต้นในการทำวิจัยในครั้งนี้

2. การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี จากหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของคนซอสามสาย การสร้างคนซอสามสายและกลวิธีการบรรเลงซอสามสายตามแนวทางของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เพียงเท่านั้น

3. การกำหนดแหล่งข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ กลุ่มคนซอสามสาย โดยการกำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกผู้วิจัยกำหนด ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Babbie, 2001) ได้แก่ รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ อาจารย์บุญเตือน ศรีวรพจน์ ผศ.ดร.พล คำปังส์ อาจารย์มานพ อิศรเดช ครูวิสาขา ภูมิรัตน ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล ครูศิริภูมิ เขตต์คง และ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา เพียงท่านเดียวเท่านั้น

4. การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือไล่เรียงตามวัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย รวมถึงจากการทบทวนวรรณกรรม จากนั้นจึงนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแก้ไข จากนั้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความถูกต้องครบถ้วนตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย และจึงนำไปใช้เครื่องมือ 6 ชนิดประกอบไปด้วย 1) แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบสังเกต 4) แบบบันทึกโน้ต 5) แบบวิเคราะห์เทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย 6) อุปกรณ์ต่าง ๆ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลแบบไม่มีโครงสร้าง (Non structure interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) เป็นหลัก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi – structural interview) แบบตัวต่อตัวผ่านการลงพื้นที่ภาคสนาม และผ่านสื่อออนไลน์ ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) (Creswell, 2014) มีแบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และศึกษาจากเอกสาร และสร้างข้อสรุปอุปนัย (Inductive reasoning) และผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) (Creswell, 2014)

7. การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ในการศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายสรุปผลโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสาย 2) กระบวนการสร้างคนซอสามสาย 3) โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย

จากศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสายสามารถจำแนกคุณลักษณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom’s Taxonomy (1956) ซึ่งมีการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีแบ่งเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3) ด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย 2) คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย 3) คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย

1.คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain) มีคุณลักณะ 7 ด้านได้แก่ 1) มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย 2) มีใจชอบในซอสามสาย 3) มีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย 4) มีความอดทน 5) มีความกตัญญูกตเวที 6) มีความเคารพ 7) มีอัธยาศัยที่ดี

2.คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีคุณลักษณะ 7 ด้านได้แก่ 1) ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 2) ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 3) ความรู้ด้านวรรณคดีไทย 4) ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ 5) ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย 6) ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย 7) ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

3.คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) มีคุณลักษณะ 7 ด้านได้แก่ 1) การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การบรรเลงรวมวง 3) การบรรเลงเดี่ยว 4) การสีคลอร้อง 5) การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ 6) การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ 7) การปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยสามารถแบ่งขั้นตอนในการสร้างคนซอสามสายแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นสอน 4) ขั้นประเมินผล โดยมีรายละเอียดในการวิเคราะห์ ข้อมูลดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.ขั้นการคัดสรรผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพบว่ามีการคัดสรรคุณลักษณะของผู้เรียนในด้านจิตพิสัย (Affective Domain) โดยคัดสรรจากการสังเกตผู้เรียนทั้ง 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านอุปนิสัย 3) ด้านสติปัญญา และ 4) ด้านความมุ่งมั่นของผู้เรียน ซึ่งมีกระบวนการในการคัดสรรผู้เรียนจากประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 3 วิธีการคือ 1) การคัดสรรโดยมีผู้นำไปฝากเป็นศิษย์กับครูซอสามสาย 2) การคัดสรรโดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครูซอสามสาย และ 3) การคัดสรรจากการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสามสายด้วยตนเอง

2.ขั้นเตรียมพร้อมผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพบว่ามีการเตรียมพร้อมผู้เรียนโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านขนบธรรมเนียมในการฝากตัวเป็นศิษย์ซอสาม

สาย 2) ด้านการตรวจสอบความรู้ และทักษะพื้นฐานทางดนตรีไทย 3) ด้านการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล

3.ขั้นสอน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสามารถวิเคราะห์ขั้นสอนโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสอนด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย 3) การสอนด้านความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซอสามสาย 4) การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การสอนด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย พบว่าวิธีการสอนครูซอสามสายจะสอนโดยควบคู่ไปกับการสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย โดยผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นความสามารถของผู้เรียนในการปฏิบัติซอสามสายที่ถูกต้องตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย

3.2 การสอนด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย พบว่าการด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย โดยแบ่งออกเป็น 10 ด้าน ได้แก่ 1) ท่านั่งในการบรรเลงซอสามสาย 2) การคอนซอ 3) การจับคันชัก และการใช้คันชัก 4) การใช้นิ้ว 5) แบบฝึกหัดขั้นพื้นฐาน 6) บทเพลงขั้นพื้นฐานในการฝึกหัดซอสามสาย 7) การต่อเพลงเดี่ยวขั้นต้นและขั้นกลาง 8) การต่อเพลงเดี่ยวขั้นสูง 9) การสีคลอร้อง 10) การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์

3.3 การสอนด้านความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย พบว่าครูซอสามสายนั้นจะต้องสอนความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสามสาย ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุนทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้เรื่องวรรณคดีไทย 2) ความรู้เรื่องหลักในการขับร้องเพลงไทย 3) ความรู้เรื่องหลักการอ่านบทประพันธ์ 4) ความรู้เรื่องนาฏศิลป์เบื้องต้น 5) ความรู้เรื่องการบรรเลง และการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ

3.4 การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่าในการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมของครูซอสามสายนั้นจะสอนควบคู่ไปพร้อมกันกับการสอนความรู้ด้านอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลาที่มีโอกาสทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและถูกต้อง อีกทั้งยังมีวิธีการสอนโดยการยกตัวอย่างเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นคติสอนใจมาใช้ในการสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียน เช่น เรื่องราวคุณธรรมจากนิทานชาดก เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.ขั้นประเมินผล พบว่าในการประเมินผลผู้เรียนนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ประเมินผลด้านทฤษฎี หลักการทางซอสามสาย 2) ประเมินผลด้านทักษะปฏิบัติซอสามสาย และ 3) ประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยครูซอสามสายมีวิธีการประเมินผลด้วยวิธีการสังเกต ควบคู่กับวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการประเมินผลในระยะยาว ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน โดยในการประเมินผลด้านทักษะปฏิบัติซอสามสายนั้นจะใช้วิธีการสังเกตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่เป็นกระบวนการขัดเกลาคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยม พบว่าตัวจัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายนั้นแบ่งออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำ ได้แก่ 1) ผู้กระทำ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) สภาพแวดล้อม 4) ความพึงพอใจสูงสุด และ 5) วัฒนธรรม โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1.ผู้กระทำ พบว่าเนื่องจากซอสามสายแต่โบราณเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นจากราชสำนัก รวมถึงมีบทบาทที่สำคัญในราชสำนักมาตั้งแต่เดิม และถูกถ่ายทอดในกลุ่มเฉพาะของคนซอสามสายที่มีความเกี่ยวข้องกับราชสำนัก ดังนั้นในการกำหนดแบบแผนวิธีการในการบรรเลง รวมถึงบทบาทหน้าที่ของซอสามสายจึงสามารถแบ่งผู้กระทำที่มีอิทธิพลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายโดยแบ่งผู้กระทำเป็น 3 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก 2) กลุ่มครูซอสามสายในราชสำนัก 3) กลุ่มคนซอสามสายที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครูซอสามสายในราชสำนัก

2. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันของกลุ่มคนซอสามสายนั้นเกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยแบ่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสายเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การถ่ายทอดความรู้ด้านทฤษฎี 2) การถ่ายทอดด้านการปฏิบัติทักษะ 3) ถ่ายทอดด้านคุณธรรม จริยธรรม 4) ถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. สภาพแวดล้อม พบว่าในการถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายนั้น เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่เรียนกันในกลุ่มเฉพาะซึ่งมีความแตกต่างจากการถ่ายทอดความรู้ของเครื่องดนตรีอื่น ๆ ซึ่งสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอดความรู้ของซอสามสายนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 สถานที่ได้แก่ 1) ราชสำนัก 2) บ้าน 3) สถาบันทางการศึกษา

4.ความพึงพอใจสูงสุด พบว่าแรงจูงใจในการเรียนซอสามสายนั้นเกิดจากความพึงพอใจของคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจด้านเสียงของซอสามสาย 2) ความพึงพอใจด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย 3) ความพึงพอใจด้านการปฏิบัติของซอสามสาย 4) การเห็นคุณค่าในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย โดยความพึงพอใจทั้ง 4 ด้านนี้ส่งผลทำให้กลุ่มคนซอสามสายนั้นเกิดการถ่ายทอดความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จนเกิดเป็นการบูรณาการทางสังคมทั้งด้าน แนวคิด การปฏิบัติตน และการสืบทอดความรู้ทางซอสามสายจากครูซอสามสายต้นแบบ

5.วัฒนธรรม พบว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวจัดกระทำที่เกิดจากการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย จนเกิดเป็นค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติตน การรักษาแบบแผนในการบรรเลง และการรักษาภาพลักษณ์ของซอสามสาย โดยวัฒนธรรมของคนซอสามสายสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย 3) ด้านพฤติกรรมทางสังคม 4) ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ในการศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา สามารถสรุปผลโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 2) กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 3) โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จากศึกษาคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา สามารถจำแนกคุณลักษณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom's Taxonomy (1956) โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะคนซอสามสายออกเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 2) คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) และ 3) คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย (Affective Domain) มีคุณลักษณะ 7 ด้านได้แก่ 1) มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย 2) มีใจชอบในซอสามสาย 3) มีความมุ่งมั่นในการเรียนซอสามสาย 4) มีความอดทน 5) มีความกตัญญูกตเวที 6) มีความเคารพ 7) มีอัธยาศัยที่ดี

2.คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีคุณลักษณะ 7 ด้านได้แก่ 1) ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 2) ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 3) ความรู้ด้านวรรณคดีไทย 4) ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ 5) ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย 6) ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย 7) ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ

3.คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Phychomotor Domain) มีคุณลักษณะ 7 ด้าน ได้แก่ 1) การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การบรรเลงรวมวง 3) การบรรเลงเดี่ยว 4) การสีคลอร้อง 5) การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ 6) การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ 7) การปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตอนที่ 2 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย และเทคนิคในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

กระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ในการการศึกษากระบวนการสร้างคนซอสามสายตามคุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา แบ่งออกเป็น 7 ขั้นได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นการประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.ขั้นการคัดสรรผู้เรียน พบว่ามีการคัดสรรคุณลักษณะของผู้เรียนในด้านด้านจิตพิสัย (Affective Domain) โดยคัดสรรจากการสังเกตผู้เรียนทั้ง 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านอุปนิสัย 3) ด้านสติปัญญา 4) ด้านความมุ่งมั่นของผู้เรียน ซึ่งคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้านนี้เป็นส่วนที่สำคัญในการเรียนซอสามสายซึ่งจะทำให้ผู้เรียนนั้นมีความเป็นเลิศ มีความเชี่ยวชาญทางด้านซอสามสาย

2.ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน พบว่าในขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ 1) ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 2) การสร้างความศรัทธาต่อความเป็นซอสามสาย 3) พิธีกรรมในการรับศิษย์ซอสามสาย ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้เกิดความซาบซึ้ง มีความภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียน อีกทั้งเพื่อเป็นการรักษาขนบประเพณีในพิธีกรรมการไหว้ครูที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

3.ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย พบว่ามีการจัดสภาพแวดล้อม ในการเรียนซอสามสายที่จะสามารถช่วยลดอุปสรรคในการเรียน และเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียน อีกทั้งยังเป็นการสร้างค่านิยมที่ดีของผู้เรียนผ่านต้นแบบที่ดีของครู ในด้านความมีระเบียบวินัย การรักษาความสะอาดเรียบร้อยในการจัดสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่

4.ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย พบว่ามีการสอนด้านทฤษฎีและการปฏิบัติทักษะซอสามสายควบคู่กันไป โดยมีการไล่เรียงลำดับในการสอนแบ่งเป็น 12 ขั้น ได้แก่ 1) การอธิบายเรื่องส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย 2) การนั่งบรรเลงซอสามสาย 3) การคอนซอสามสาย 4) การจับคันชักซอสามสาย 5) การใช้คันชักซอสามสาย 6) การกดนิ้วซอสามสาย 7) การไล่เสียง 8) การต่อเพลงทางบรรเลง 9) การฝึกคลอร้อง 10) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น 11) กาต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง 12) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1) การอธิบายเรื่องส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจถึงศัพท์ที่ใช้ในการเรียกส่วนประกอบต่าง ๆ ของซอสามสาย และการดูแลรักษาซอสามสาย

2) การนั่งบรรเลงซอสามสาย พบว่ามีวิธีการนั่งบรรเลงซอสามสาย 3 วิธีการ ได้แก่ 1) ท่านั่งพับเพียบ 2) ท่านั่งคุกเข่า 3) ท่านั่งเก้าอี้

3) การคอนซอสามสาย พบว่ามีวิธีการคอนซอสามสายคือ 1) ลูกบิดสายสามอยู่ระดับหูซ้าย 2) กะโหลกซออยู่แนวเดียวกับเข่าซ้าย 3) คอนซอไม่ให้ตกลงไปในง่ามมือ

4) การจับคันชักซอสามสาย พบว่ามีวิธีการจับโดยใช้นิ้วกลางและนิ้วชี้อยู่ด้านนอกคันชัก นิ้วนางสอดไว้ระหว่างคันชักกับหางม้า นิ้วก้อยอยู่ด้านในสุด และนิ้วหัวแม่มืออยู่ด้านบน

5) การใช้คันชักซอสามสาย พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการฝึกการใช้คันชัก โดยผู้เรียนจะต้องฝึกการใช้คันชักในการเรียนซอสามสายขั้นพื้นฐานจะต้องโดยไล่เรียง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสีสายเปล่า 2) การลากคันชัก 3) การไกวซอ

6) การกดนิ้วซอสามสาย พบว่ามีวิธีการกดนิ้วซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ 1) การชุนนิ้วสายเอก 2) การกดนิ้วสายกลาง และสายทุ้ม

7) การไล่เสียง พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการสอนวิธีการฝึกไล่เสียงซอสามสายโดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ 1) การฝึกสีสายเปล่าโดยการสีเปิดซอ และ 2) แบบฝึกในการใช้เสียงซอสามสายบนสายต่าง ๆ

8) การต่อเพลงทางบรรเลง พบว่าเพลงที่ใช้ในการเรียนขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 5 เพลง ได้แก่ 1) ขับไม้บัณเฑาะว์ 2) ต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น 3) จระเข้หางยาว สามชั้น 4) ตวงพระธาตุ สามชั้น 5) นกขมิ้น สามชั้น เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติบทเพลงทางบรรเลงขั้นพื้นฐานได้แล้วจึง ต่อเพลงที่ใช้ในบรรเลงรวมวงเพลงอื่น ๆ ให้กับลูกศิษย์ เช่น เพลงกล่อมนารี เพลงสุดสงวน เพลงนางครวญ เพลงลมพัดชายเขา เพลงแขกสาหร่าย เพลงคำหวาน เพลงพระทอง เพลงพัดชา เพลงเขมรปี่แก้ว ทางสักวา แขกมอญบางขุนพรหม เพลงเต่ากินผักบุ้ง เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

9) การฝึกคลอร้อง พบว่าหลังจากที่ผู้เรียนมีความสามารถในการบรรเลงซอสามสายในบทเพลงต่าง ๆ ที่ใช้ในการบรรเลงรวมวงแล้วจะใช้บทเพลงในตับต้นเพลงฉิ่งเป็นแบบฝึกหัดในการฝึกสีคลอร้อง โดยจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักการขับร้องเพลงไทยควบคู่ไปกับการฝึกฝนการสีคลอร้อง โดยจะฝึกฝนเป็นพิเศษเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

10) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นต้น พบว่าบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นต้นที่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ต่อให้กับผู้เรียนซอสามสายมีจำนวน 6 เพลงได้แก่ 1) เดี่ยวต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น 2) เดี่ยวปลาทอง สามชั้น 3) เดี่ยวนกขมิ้น สามชั้น 4) เดี่ยวบุหลันลอยเลื่อน สองชั้น 5) เดี่ยวเพลงหกบท สองชั้น 6) เดี่ยวเพลงทะแย สามชั้น

11) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นกลาง พบว่าบทเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นกลางที่ครู ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ต่อให้กับผู้เรียนซอสามสายมีจำนวน 10 เพลงโดยไล่เรียงจากง่ายไปหายาก และบทเพลงที่มีความสั้นไปหาบทเพลงที่ยาวนั้นเรียงลำดับดังนี้ 1) เดี่ยวสุดสงวน สามชั้น 2) เดี่ยวบรรทมไพร สามชั้น 3) เดี่ยวสุรินทราหู สามชั้น 4) เดี่ยวสารถี สามชั้น 5) เดี่ยวแขกมอญ สามชั้น 6) เดี่ยวพญาครวญ สามชั้น7) เดี่ยวแสนเสนาะ สามชั้น 8) เดี่ยวลาวแพน (ลาวแคน) สองชั้น 9) เพลงช้าลูกหลวง เป็นเพลงที่ใช้เป็นแบบฝึกหัดในการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ 10) เพลงฉุยฉายพราหมณ์เป็นเพลงที่ใช้เป็นแบบฝึกหัดในการเลียนเสียงร้อง

12) การต่อเพลงทางเดี่ยวซอสามสายขั้นสูง พบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้เรียงลำดับบทเพลงที่ใช้ในการเรียนเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงแบ่งเป็น 4 เพลง ได้แก่ 1) เดี่ยวพญาโศก 2) เดี่ยวเชิดนอก 3) เดี่ยวกราวใน เถา 4) ทยอยเดี่ยว ซึ่งมีพิธีกรรมในการต่อเพลงเดี่ยวซอสามสายขั้นสูงตามขนบประเพณีโบราณของซอสามสาย โดยบทเพลงที่จะต้องมีการทำพิธีกรรมไหว้ครูนั้นคือ เพลงเดี่ยวกราวใน เถา และเพลงทยอยเดี่ยว

5.ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนโดย ใช้วิธีการสอนโดยมีครูเป็นต้นแบบที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน และการอบรมสั่งสอน ได้แก่ มีความเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวที รักษาเกียรติ รู้จักสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว มีความอดทน ไม่โอ้อวดว่าตนเองมีความเชี่ยวชาญ ไม่โลภมาก ไม่ชิงดีชิงเด่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

6.ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ให้ความสำคัญกับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย โดยแบ่งออกเป็น 7 เรื่องได้แก่ 1) ความรู้เรื่องวรรณคดีไทย 2) ความรู้ในท่วงทำนองของบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ 3) ความรู้หลักในการขับร้องเพลงไทย 4) ความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น 5) ความรู้วิธีการเคลื่อนไหวร่างกายในการบรรเลงซอสามสาย 6) ความรู้ในการบรรเลงและการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ และ 7) ความรู้ในการดูแลรักษาซอสามสายเบื้องต้น

7.ขั้นการประเมินผล พบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการประเมินผู้เรียนซอสามสายโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) การประเมินผลด้านทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การ

ประเมินผลด้านทักษะในการบรรเลงซอสามสาย และ 3) การประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยมีวิธีการในประเมินคือ 1) การสังเกต 2) การสัมภาษณ์

เทคนิค และลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

พบว่าเทคนิคในการบรรเลงซอสามสายที่พบในการสอนการปฏิบัติทักษะซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีเทคนิคและลักษณะในการบรรเลงโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) โดยแบ่งการใช้เทคนิคออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย 2) เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย 3) ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เทคนิคการใช้คันชักซอสามสาย พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีเทคนิคการใช้คันชักซอสามสายรวมทั้งหมด 22 เทคนิค โดยมีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 17 เทคนิค ได้แก่ คันชัก 1 คันชัก 2 คันชัก 4 คันชัก 6 คันชัก 8 คันชัก 12 คันชัก 16 คันชัก 32 การสีแบบช้างไกวงวง การลากคันชัก การสีเปิดซอ การสีสายเปล่า คันชักสายน้ำไหล คันชักงูเลื้อย การชะงักคันชัก คันชักเบา คันชักหนัก และครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีเทคนิคการใช้คันชักพิเศษที่ไม่พบในเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยจำนวน 5 เทคนิค ได้แก่ คันชักผิดคันชักถูก การใช้เสียงกระซิบ คันชักสะอึก คันชักแทงกระตั้ว คันชักสะบัด

2) เทคนิคการใช้นิ้วซอสามสาย พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีเทคนิคการใช้นิ้วซอสามสายรวมทั้งหมด 16 เทคนิค โดยมีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 10 เทคนิค ได้แก่ การกดนิ้ว นิ้วชุน นิ้วประ นิ้วพรม นิ้วควง นิ้วแอ้ นิ้วครั่น การแทงนิ้ว การเล่นนิ้วช่วงบน นิ้วนาคสะดุ้ง และครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีเทคนิคการใช้นิ้วพิเศษที่ไม่พบในเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยจำนวน 6 เทคนิค ได้แก่ นิ้วคลึง นิ้วกระทบเสียง นิ้วประสานเสียง นิ้วสะบัด การเดินหัวแม่มือ นิ้วชั่ง

3) ลักษณะในการบรรเลงซอสามสาย พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีลักษณะในการบรรเลงซอสามสายรวมทั้งหมด 13 ลักษณะ โดยมีความสอดคล้องตรงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544) จำนวน 3 ลักษณะได้แก่ การสีแบบไกวเปล การสีแบบขับไม้ การสีเก็บ และครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยามีลักษณะในการบรรเลงซอสามสายพิเศษจำนวน 10 ลักษณะ ได้แก่ การสีแบบฉุยฉาย การสีแบบท่าพระ การสีแบบท่านาง การสีแบบท่ายักษ์ การสีคลอร้อง การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ การสีรวมวง การสีเดี่ยว การใช้ลมหายใจ การเคลื่อนไหวร่างกาย

ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะคนซอสามสายกับกระบวนการสร้างคนซอสาม กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

พบว่า กระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นตอนการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 4) ขั้นตอนการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นตอนการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นตอนการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นตอนการประเมินผล มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย 2) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย 3) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย โดยกระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 1 2 3 5 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 2 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย และ กระบวนการสร้างคนซอสามสายขั้นตอนที่ 4 6 7 มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย

ตอนที่ 3 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ที่ส่งผลต่อการขัดเกลาคุณลักษณะของคนซอสามสาย โดยวิเคราะห์ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม - หน้าที่นิยม พบว่าตัวจัดกระทำทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายนั้นแบ่งออกเป็น 5 ตัวจัดกระทำ ได้แก่ 1) ผู้กระทำ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) สภาพแวดล้อม 4) ความพึงพอใจสูงสุด และ 5) วัฒนธรรม โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1.ผู้กระทำ พบว่าเนื่องจากซอสามสายแต่โบราณเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นจากราชสำนัก โดยครูซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา คือ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) นั้นทำงานเป็นมหาดเล็กในสังกัดกระทรวงวัง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) อีกทั้งยังได้เรียนซอสามสายกับครูในราชสำนักคือเจ้าเทพกัญญาบูรณพิมพ์ ณ เชียงใหม่ ดังนั้นจึงถูกขัดเกลาในด้านบุคลิกภาพมาจากราชสำนัก อีกทั้งครอบครัวก็มีส่วนช่วยสนับสนุนในด้านการเรียนซอสามสาย จากคุณพ่อและคุณแม่ อีกทั้งครูซอสามสายที่ได้ถ่ายทอดความรู้ทางซอสามสายให้แก่ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นมีศักดิ์เป็นตาซึ่งเป็นเครือญาติสายตรง จึงทำให้เกิดการเลียนแบบ และการขัดเกลาในด้านพฤติกรรม และค่านิยมโดยตรง ในภายหลังครูได้เข้าไปทำงานในวงการบันเทิงโดยทำหน้าที่

บรรเลงซอสามสาย และงานในหน้าที่ต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้ประกาศข่าว เป็นต้น จึงทำให้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการพัฒนาคุณลักษณะในด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสม จึงสามารถแบ่งผู้กระทำที่มีอิทธิพลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา โดยแบ่งผู้กระทำเป็น 3 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก 2) กลุ่มครูซอสามสายในราชสำนัก 3) คนในครอบครัว 4) คนในวงการบันเทิง

2. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในการเรียนซอสามสายโดยมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การถ่ายทอดความรู้ด้านทฤษฎี 2) การถ่ายทอดด้านการปฏิบัติทักษะ 3) ถ่ายทอดด้านคุณธรรม จริยธรรม 4) ถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ

3. สภาพแวดล้อม พบว่าในการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะในการปฏิบัติซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้พัฒนาตนเองในด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 2 สถานที่ได้แก่ 1) บ้าน 2) วงการบันเทิง

4.ความพึงพอใจสูงสุด พบว่าแรงจูงใจในการเรียนและพัฒนาทักษะในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้นเกิดจากความพึงพอใจของคนซอสามสาย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจด้านเสียงของซอสามสาย 2) ความพึงพอใจด้านลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย 3) ความพึงพอใจด้านการปฏิบัติของซอสามสาย 4) การเห็นคุณค่าในการสืบทอดความรู้ทางซอสามสาย

5.วัฒนธรรม พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากกลุ่มคนซอสามสาย จนเกิดเป็นค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติตน การรักษาแบบแผนในการบรรเลง และการรักษาภาพลักษณ์ของซอสามสาย โดยได้รับการปลูกฝังทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสาย จนกลายเป็นค่านิยมเฉพาะตนโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านแบบแผนการปฏิบัติซอสามสาย 3) ด้านพฤติกรรมทางสังคม 4) ลักษณะทางกายภาพของซอสามสาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลในการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 6 ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรซอสามสายให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสาย

จากผลในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายนั้น มีสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรซอสามสาย โดยในปัจจุบันหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทางด้านซอสามสายในสถาบันทางการศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษานั้นยังไม่มีหลักสูตรใดที่มีการมุ่งเน้นในการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายอย่างครบถ้วน โดยปกติแล้วในการเรียนด้านทฤษฎีและการปฏิบัติทักษะทางดนตรีในหลักสูตรโดยทั่วไปจะมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ทางทฤษฎี และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับมุมมองทางด้านดนตรีเพียงเท่านั้นจึงทำให้หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนซอสามสายในปัจจุบันไม่ครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายอย่างแท้จริง ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรทางด้านซอสามสายจึงต้องเพิ่มเติมเนื้อหา หรือจัดหลักสูตรให้มีรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับผู้เรียนซอสามสายโดยเฉพาะ เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงที่มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยจะต้องคุณลักษณะทางด้านพุทธิพิสัย คือ 1) มีความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย 2) ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 3) มีความรู้ทางด้านหลักการขับร้องเพลงไทย 4) ความรู้ทางวรรณคดีไทย 5) ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ 6) ความรู้ทางนาฏศิลป์ไทย 7) ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นมีผลโดยตรงกับการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย คือ 1) การปฏิบัติตามทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย 2) การบรรเลงรวมวง 3) การบรรเลงเดี่ยว 4) การสีคลอร้อง 5) การสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ 6) การสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ และ 7) การปรับปรุงทำนองเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

โดยในการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนดนตรีในปัจจุบันนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าถ้ามีการพัฒนาหลักสูตรเฉพาะที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณลักษณะของคนในเครื่องดนตรีที่มีความแตกต่างกัน จะทำให้สามารถรักษาแบบแผน และรักษาอัตลักษณ์ของวิชาการทางการปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ไว้ได้ โดยจะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของคนเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรในรายวิชาเพิ่มเติมที่เฉพาะสำหรับผู้เรียนซอสามสาย โดยใช้ฐานข้อมูลคุณลักษณะคนซอสามสายที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเสนอแนะ**การพัฒนาหลักสูตรซอสามสาย**ให้

สามารถรักษา และพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายให้เกิดแก่ผู้เรียนในปัจจุบันได้ต่อไปในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รายวิชาเพิ่มเติมสำหรับการพัฒนาผู้เรียนซอสามสาย

โดยผู้วิจัยเสนอการปรับปรุงหลักสูตรซอสามสายโดยมีเนื้อหา และทักษะที่ผู้เรียนซอสามสายจะต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถรักษาคุณลักษณะคนซอสามสายได้อย่างครบถ้วน ได้แก่

1) ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของซอสามสาย ควบคู่กับการฝึกให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความเหมาะสมในการประพฤติ ปฏิบัติตนด้านบุคลิกภาพในการบรรเลงซอสามสายอย่างเหมาะสม

2) ความรู้ทางทฤษฎี และหลักการทางซอสามสาย ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติทักษะซอสามสาย

3) ความรู้ด้านหลักการขับร้องเพลงไทย ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติทักษะการสีคลอร้อง

4) ความรู้ด้านวรรณคดีไทย ควบคู่กับการตีความเพื่อใช้กับการฝึกปฏิบัติทักษะการบรรเลงรวมวง และบรรเลงเดี่ยว

5) ความรู้ด้านหลักการอ่านบทประพันธ์ ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติทักษะการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ในวงขับไม้

6) ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยควบคู่กับการฝึกปฏิบัติทักษะการสีประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์

7) ความรู้ด้านทำนองในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่น ๆ ควบคู่กับการฝึกการปรับปรุงทำนองเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสมเพื่อใช้ในการบรรเลงรวมวง และบรรเลงเดี่ยว

ในการพัฒนาการเรียนการสอน และหลักสูตรนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ**การพัฒนาผู้สอนซอสามสาย** ซึ่งจากการสำรวจและเก็บข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทยทั้ง 48 แห่งพบว่ามีผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถที่เป็นวิชาเอกเฉพาะซอสามสายนั้นมีจำนวน 5 ท่าน แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันมีผู้สอนซอสามสายในสถาบันทางการศึกษาทที่มีจำนวนน้อยมาก ไม่เพียงพอต่อการ อนุรักษ์ สืบสาน องค์ความรู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ทฤษฎี หลักการ และการปฏิบัติทางซอสามสาย ดังนั้นในการศึกษาข้อมูลในการวิจัยเรื่องคุณลักษณะคนซอสามสายครั้งนี้ จึงใช้เป็นฐานของการพัฒนาผู้สอนซอสามสายต่อไปในอนาคต โดยผู้สอนซอสามสายจะต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่ครบถ้วนของการเป็นคนซอสามสาย เพื่อเป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้เรียนในการเลียนแบบทั้งด้านความประพฤติ บุคลิกภาพ อุปนิสัย ค่านิยมต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของคนซอสามสายต่อไป

นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่ควรจะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาหลักสูตรคือ **การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน**ที่มีความเหมาะสมกับซอสามสาย เนื่องจากซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบา อีกทั้งในการปฏิบัติเทคนิควิธีการต่าง ๆ นั้นมีความประณีตละเอียดละออ ดังนั้นในการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายของผู้เรียน โดยในการพัฒนาห้องเรียนที่ใช้ในการสอนทักษะปฏิบัติซอสามสายนั้นจะต้องไม่มีเสียงรบกวน อีกทั้งความมีระเบียบ ความสะอาดของสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนก็ยังสามารถใช้ในการสอนผู้เรียนในด้านระเบียบวินัย ความสุภาพเรียบร้อย ค่านิยมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในกระบวนการสร้างคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาในขั้นตอนที่ 3 คือ ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสายที่เหมาะสม โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาที่กล่าวว่า “ถ้าผู้เรียนอยู่สภาพแวดล้อมที่ดี มีครูที่ดี ก็จะเกิดการซึมซับ และเลียนแบบด้านค่านิยม และพฤติกรรมที่มีผลมาจากการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสายที่เหมาะสม” (ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, 2566)

ประเด็นที่ 2 บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงกับการคัดสรรผู้เรียนซอสามสาย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นถึงโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่ส่งผลต่อคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายในอดีต โดยมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของซอสามสายซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีหน้าที่ในการบรรเลงในพระราชพิธีที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับกลุ่มชนชั้นปกครองในราชสำนักโดยตรง ทำให้ขั้นตอนในการคัดสรรผู้เรียนในอดีตที่มี “คุณานุรูป” หมายถึง รูปที่เป็นคุณประโยชน์ ซึ่งหมายถึง 1) มีรูปร่างที่ดี 2) มีหน้าตาที่ดี 3) มีผิวพรรณที่ดี 4) มีน้ำเสียงที่ดี 5) มีอากัปกริยาที่ดี เป็นต้น ซึ่งสัมพันธ์กับความเหมาะสมในการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ซึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง ข้าหลวง:

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อดำรงรักษาวิถีชีวิตชาววัง กรณีศึกษา: นางดุษณี สัมภวคุปต์ ข้าราชการสังกัดเขตพระราชฐานชั้นใน (ปิยาภา นรารักษ์, 2563) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของคนที่ปฏิบัติหน้าที่ราชสำนักนั้นจะต้องมีกฎระเบียบที่มีแบบแผนเฉพาะซึ่งจะสร้างสรรค์ให้คนในราชสำนักนั้นมีบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะเฉพาะต่างไปจากชาวบ้านชาวเมืองทั่วไป ซึ่งจะได้ว่าคนซอสามสายก็มีบทบาทหน้าที่ในราชสำนักจึงทำให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการ ค่านิยม และวัฒนธรรมทางสังคมของกลุ่มคนในราชสำนัก โดยในปัจจุบันนั้นซอสามสายถูกนำมาถ่ายทอด และมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างไปจากในอดีต คือ มีการนำซอสามสายเข้ามาสอนในระบบการศึกษาโดยจัดเป็นหลักสูตรในการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับทฤษฎี และทักษะปฏิบัติทำให้ซอสามสายนั้นถูกปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงแต่เพียงในราชสำนัก โดยมีการเรียนรู้ ปฏิบัติในสังคมของคนในปัจจุบันที่กว้างขวางมากขึ้น จากข้อมูลในการวิจัยข้างต้นเกี่ยวกับการคัดสรรผู้เรียนในด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสายนั้น จึงอาจจะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคัดสรรผู้เรียนที่มีความพร้อมครบทุกด้านของคำว่า “คุณานุรูป” เหมือนในอดีตเนื่องจากในสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งในเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ สภาพสังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงความแตกต่างของผู้เรียนในปัจจุบันนี้มีความหลากหลายมากขึ้นจึงไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์ของบริบทสังคมในอดีตมาใช้ในบริบทสังคมในปัจจุบันได้ทุกแง่มุม ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าในการอนุรักษ์ สืบทอดความรู้ทางซอสามสายในปัจจุบันนั้นควรที่จะคัดสรรผู้เรียนที่มีคุณลักษณะ เช่น มีความ**อดทน** มีความ**มุ่งมั่น**ตั้งใจ ความ**มีใจชอบ**ในซอสามสาย มีความ**กตัญญู** มีความ**เคารพ** มากกว่าที่จะคัดสรรผู้เรียนจาก ชาติกำเนิด ความพร้อมทางเศรษฐกิจ หรือลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่แตกต่างกัน เพราะในสังคมปัจจุบันนั้นให้ค่านิยมกับ**การศึกษาที่เท่าเทียม**โดยไม่กีดกัน หรือแบ่งแยก โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความรัก ความชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่งสามารถมีอิสระที่จะเรียนรู้ ปฏิบัติตนตามที่ตนเองสนใจได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในสังคมปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างกันของบุคคลในสังคมหลากหลายรูปแบบ เช่น เพศ ภาษา ชาติพันธุ์ ศาสนา ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นในการคัดสรรผู้เรียนซอสามสายจึงสมควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีใจรัก มีความชอบในซอสามสายได้เรียนโดยไม่จำกัดด้วยความแตกต่างของบุคคลในด้านลักษณะทางกายภาพของร่างกาย ซึ่งผู้สอนจะต้องพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิเคราะห์ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการเป็นคนซอสามสาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญของกระบวนการการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม เช่น ถ้าผู้เรียนซอสามสายผู้นั้นเป็นคนที่มีบุคลิกภาพที่ไม่ดี มีอากัปกริยาที่ไม่งดงาม ผู้สอนก็สามารถใช้คุณลักษณะคนซอสามสายในด้านบุคลิกภาพเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้เรียนให้เกิดความงดงาม สง่างาม เรียบร้อยได้ ซึ่งในการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีความเท่าเทียมทางการศึกษานั้นจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้องค์ความรู้ทางซอสามสายนั้นถูกเผยแพร่ สืบทอดที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเป็นการช่วยกันรักษา สืบทอด และพัฒนาองค์ความรู้ทางซอสามสายให้คงอยู่คงอยู่ต่อไปกับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันต่อไป

ประเด็นที่ 3 ซอสามสายกับความงามทางสุนทรียศาสตร์

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้าง และพัฒนามาจากราชสำนักไทย ทำให้ซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีความวิจิตร ประณีตทั้งด้านรูปลักษณ์ และวิธีการบรรเลงโดยซอสามสายนั้นนับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่มีคุณค่าสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเป็นปรัชญาที่ว่าด้วย ความงาม ความไพเราะ และคุณค่าทางสุนทรียอื่น ๆ โดยสอดคล้องกับปรัชญาดนตรีไทยเขียนโดย (สงบศึก ธรรมวิหาร, 2566) กล่าวว่าศิลปะบริสุทธิ์นั้นอาจแบ่งได้หลายวิธีการแบ่งโดยใช้สื่อหรือตัวกลางแห่งการเข้าถึงค่าทางสุนทรียะเป็นหลัก จึงแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ 1) โสตศิลป์ คือ เข้าถึงด้วยหูแขนงนี้มีดนตรีเป็นประธาน 2) ทัศนศิลป์ คือ เข้าถึงด้วยตาแขนงนี้ประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นประธาน 3) วรรณศิลป์ คือ เข้าถึงด้วยภาษา และความหมาย 4) ศิลปะบูรณาการ คือ เป็นแขนงที่รวบรวมทั้งสามแขนงไว้ด้วยกันเช่น การแสดงโขน ละคร เป็นต้น จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีไทยที่สามารถเข้าถึงค่าทางสุนทรียศาสตร์ได้ทั้ง 4 ประเภท ซึ่งได้แก่ 1) ซอสามสายกับ**โสตศิลป์** คือการเข้าถึงด้วยหู เช่น จากการฟังเสียงซอสามสายที่มีความไพเราะ ผ่านทำนอง ของบทเพลง เทคนิควิธีการที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย เป็นต้น 2) ซอสามสายกับ**ทัศนศิลป์** คือ การเข้าถึงด้วยตา เช่น ท่าทางในการบรรเลงของคนซอสามสายที่มีความงดงามซึ่งมีความสัมพันธ์กับความงดงามด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของซอสามสายที่มีความวิจิตร ประณีต เป็นต้น 3) ซอสามสายกับ**วรรณศิลป์** คือ การเข้าถึงด้วยภาษา เช่น หน้าที่ของซอสามสายนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีหน้าที่ในวงดนตรีคือการคลอร้อง และการสีประกอบการอ่านบทประพันธ์ ดังนั้นในการบรรเลงซอสามสายนั้นจะต้องมีการตีความบทประพันธ์ และถ่ายทอดอารมณ์ของบทประพันธ์ผ่านเสียงของซอสามสายซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความงดงามทางด้านภาษาศาสตร์โดยตรง 4) ซอสามสายกับศิลปะบูรณาการ คือ การประยุกต์ศาสตร์ทั้ง 3 ข้อที่กล่าวมาข้างต้นเข้าด้วยกัน เช่น ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงท่าทางต่าง ๆ ของนาฏศิลป์ โดยมีการใช้ท่าทางของตัวละครทางนาฏศิลป์ในการกำหนดลักษณะในการบรรเลงซอสามสายมาแต่โบราณ ได้แก่ การสีซอสามสายแบบท่าพระ ท่านาง และท่ายักษ์ (พระยาภูมีเสวิน, 2482) ซึ่งต้องใช้การบูรณาการความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความงามทางสุนทรียศาสตร์ด้านโสตศิลป์ ทัศนศิลป์ และวรรณศิลป์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประยุกต์ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย ดังนั้นซอสามสายจึงเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้เห็นถึงความงดงามทางสุนทรียศาสตร์ที่ครบถ้วนทุกด้าน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความซาบซึ้งในความงามของศิลปะ ที่ครูผู้สอนซอสามสายนั้นสามารถสอนหรืออธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจ และได้สัมผัสถึงสุนทรียศาสตร์ของซอสามสายในทุกแง่มุม มากกว่าการที่จะอธิบายให้ผู้เรียนเห็นถึงความงดงามทางสุนทรียศาสตร์ทางดนตรีที่มักจะกล่าวถึงความงดงามที่เกี่ยวข้องกับการได้ยิน (โสตศิลป์) เพียงเท่านั้น ทั้งนี้หากมีการพัฒนาองค์ประกอบทางการศึกษาในด้านซอสามสายทั้ง 4 องค์ประกอบ (Steiner, 1988) ได้แก่ **1) ผู้เรียน 2) ผู้สอน 3) สาระ/หลักสูตร 4) การเรียนการสอน** ทำให้มีความสอดคล้องกับความงามทางสุนทรียศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน โดยนำผลจากการวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวกับคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 21 ประการ ได้แก่ 1) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย 7 ประการ 2) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย 7 ประการ 3) คุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัย 7 ประการ ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนซอสามสายให้มีคุณลักษณะคนซอสามสายที่งามพร้อมทางสุนทรียศาสตร์โดยผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นแผนภาพมโนทัศน์ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 12 แผนภาพการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายที่งามพร้อมทางสุนทรียศาสตร์

ประเด็นที่ 4 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย

จากผลการศึกษาวิจัยใน**วัตถุประสงค์ข้อที่ 1** เกี่ยวกับเรื่องของคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลผ่านมุมมองทางด้านการศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ แนวคิด ความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย โดยผู้วิจัยใช้ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม – หน้าที่นิยมของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979) ในการวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย ผลการวิจัยพบว่า**โครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสาย**มีตัวจัดกระทำหลัก 5 ตัวที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย ได้แก่ 1) ผู้กระทำ (Action) 2) การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) 3) สภาพแวดล้อม (Environment) 4) ความพึงพอใจสูงสุด (Optimization of gratification) และ 5) วัฒนธรรม (Culture) ซึ่งตัวจัดกระทำหลัก 5 ตัวนี้ เป็นฐานรากที่ทำให้เกิดเป็น**กระบวนการสร้างคนซอสามสาย** โดยผลจากการศึกษาใน สามารถแบ่งกระบวนการสร้างคนซอสามสายออกเป็น 4 ขั้นได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นสอน และ 4) ขั้นประเมินผล ซึ่งกระบวนการสร้างคนซอสามสายนี้เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ทำให้เกิดการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย โดยแบ่งคุณลักษณะคนซอสามสายโดยใช้ทฤษฎีการเรียนของบลูม Bloom’s Taxonomy (Bloom : 1956) เป็นกรอบในการวิเคราะห์**คุณลักษณะคนซอสามสาย**ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) 2) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor) และ 3) ด้านจิตพิสัย (Affective domain) จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทั้ง 3 ตอนผู้วิจัยเห็นถึงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิด และวิธีการในกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดเป็นคุณลักษณะคนซอสามสาย โดยในการพัฒนาคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ของคนซอสามสายนั้นจะต้องอาศัยการพัฒนาตนเองทั้งด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ทางทฤษฎี ด้านความสามารถในการปฏิบัติ และด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สังคมต้องการ และยอมรับจนเกิดเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนซอสามสายที่สืบทอด และรักษาแบบแผนกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ**ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ**ของทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902-1979) ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคมของคนในสังคมเฉพาะกลุ่มโดยมีสาเหตุมาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มที่แตกต่างกัน จากการวิเคราะห์ผลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปโดยสร้างเป็นแผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายได้ดังนี้

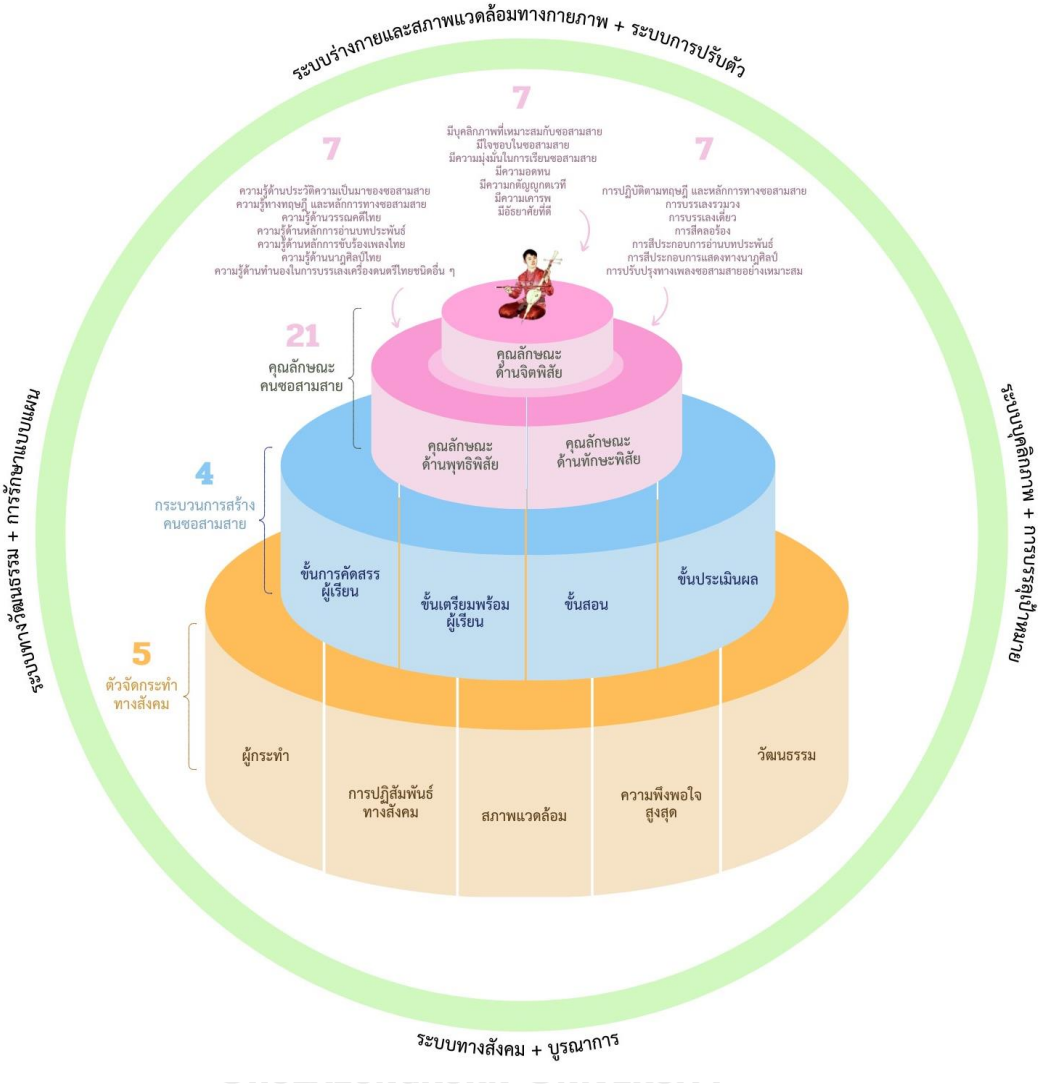

แผนภาพที่ 13 แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย

จากแผนภาพข้างต้นผู้วิจัยสร้างแผนภาพมโนทัศน์โดยสร้างแผนภาพที่มีลักษณะคล้ายกับชั้นของเวทีที่เรียงซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ มีทั้งหมด 4 ชั้น โดยฐานรากของเวทีชั้นที่ 1 (สีส้ม) เปรียบเสมือนรากฐานของเวทีที่มั่นคง ซึ่งหมายถึงผลที่ได้จากการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายโดยมีตัวจัดกระทำทางสังคม 5 ตัว ฐานกลางของเวทีชั้นที่ 2 (สีฟ้า) หมายถึงผลที่ได้จากการวิเคราะห์กระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยมี 4 ขั้น ฐานบนของเวทีชั้นที่ 3 และ ฐานบนของเวทีชั้นที่ 4 (สีชมพู) เป็นฐานชั้นบนของเวทีซึ่งหมายถึงผลที่ได้จากการวิเคราะห์คุณลักษณะคนซอสามสายโดยมี 21 ประการแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านละ 7 ประการ จากภาพที่แสดงข้างต้นจะสังเกตเห็น

ได้ว่าฐานบนของเวทีชั้นที่ 4 (สีชมพู) นั้นผู้วิจัยวาดภาพให้คุณลักษณะด้านจิตพิสัยนั้นเป็นแกนกลางหลักที่สูงสุดในฐานของเวทีทั้งหมด โดยมีสาเหตุมาจากการวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย ซึ่งคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัยเป็นคุณลักษณะมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยลักษณะที่เป็นรูปธรรมของคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัยที่สามารถแสดงออกได้ชัดเจนที่สุด เช่น 1) บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย 2) มีอัธยาศัยที่ดี ซึ่งแสดงออกให้เห็นผ่านอากัปกริยาในการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของคนซอสามสาย และในลักษณะที่เป็นนามธรรมของคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย เช่น 1) มีใจชอบในซอสามสาย 2) มีความอดทน 3) มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น เป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ทำให้บุคคลแต่ละคนมีบุคลิกภาพ อุปนิสัย ค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกัน โดยฐานบนของเวทีชั้นที่ 3 และ ฐานบนของเวทีชั้นที่ 4 (สีชมพู) คือคุณลักษณะคนซอสามสายด้านพุทธิพิสัย และด้านทักษะพิสัยของคนซอสามสายเกิดขึ้นจากฐานกลางของเวทีชั้นที่ 2 (สีฟ้า) คือ กระบวนการสร้างคนซอสามสายทั้ง 4 ขั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าฐานของเวทีทั้ง 4 ที่ได้แสดงในแผนภาพมโนทัศน์ข้างต้นนั้นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกมิติจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปมิได้ ซึ่งในการสร้างมโนทัศน์โครงสร้างทางสังคมในครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ (รังสรรค์ ประทุมวรรณ์, 2564) กล่าวว่าการสะท้อนมุมมองผ่านแง่มุมในด้านสังคมวิทยาที่ทำการศึกษาสังคมโดยใช้มโนทัศน์โครงสร้างทางสังคมในการวิเคราะห์พฤติกรรม และความสัมพันธ์ของมนุษย์ว่ามีสาเหตุมาจากโครงสร้างสังคม โดยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไม่มีแบบแผนหรือเป็นไปตามอำเภอใจของปัจเจกบุคคล แต่ในทุก ๆ พฤติกรรม และการกระทำ ปัจเจกบุคคลล้วนได้รับอิทธิพลมาจากการเป็นสมาชิกภายใต้โครงสร้างสังคมหนึ่ง ๆ นั่นเอง ดังนั้นในทุก ๆ สังคมของมนุษย์จึงมีต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีความสอดคล้องกับสังคมเพื่อที่จะปฏิบัติตนให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่สังคมต้องการจนเกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ของทัลคอตต์ พาร์สัน (Parsons’s Structural) โดยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคมของคนในสังคมเฉพาะกลุ่ม โดยหน้าที่พื้นฐานสี่ประการนี้มีความสัมพันธ์กับระบบอินทรีย์ทางสังคม ได้แก่ 1) ระบบร่างกาย และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Biological) + การปรับตัว (Adaptation) 2) ระบบบุคลิกภาพ (Personality System) + การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) 3) ระบบทางสังคม (Social System) + บูรณาการ (Integration) 4) ระบบทางวัฒนธรรม (Cultural System) + การรักษาแบบแผน (The Pattern Maintenance) โดยมีชื่อย่อว่า **AGIL** โดย A ย่อมาจาก การปรับตัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(Adaptation) G ย่อมาจาก การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) I ย่อมาจาก การบูรณาการ (Integration) และ L ย่อมาจาก การรักษาแบบแผน (The Pattern Maintenance) โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดของทัลคอตต์ พาร์สันในการสรุปแผนภาพมโนทัศน์ข้างต้นโดยใช้ภาพวงกลมสีเขียวที่ครอบคลุมรอบฐานของเวทีทั้ง 4 ชั้น ซึ่งเปรียบเสมือนกรอบของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ครอบคลุมโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสาย โดยเชื่อมโยงกับระบบอินทรีย์ทางสังคม และหน้าที่พื้นฐานสี่ประการได้แก่ **A (การปรับตัว)** ในการปรับตัวของคนซอสามสายนั้นมีความสัมพันธ์กับระบบร่างกาย และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น จากคุณลักษณะคนซอสามสายในด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสายนั้น ถ้าหากสังคมมีความต้องการ หรือมีความนิยมคนซอสามสายที่มีบุคลิกภาพที่ดี คนซอสามสายนั้นก็จะการปรับตัว เพื่อให้เกิดการ **G (การบรรลุเป้าหมาย)** ตามที่สังคมต้องการ และคาดหวัง ซึ่งคนซอสามสายจะต้องมีการ **I (การบูรณาการ)** ความรู้ความสามารถต่าง ๆ ทางซอสามสาย กับการดำเนินชีวิตในสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย และสังคมโดยรอบ เมื่อกลุ่มคนซอสามสายมีคุณลักษณะ พฤติกรรม ค่าเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกันก็จะเกิดเป็นขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นการ **L (การรักษาแบบแผน)** ทางสังคมของกลุ่มคนซอสามสาย จนเกิดเป็นคุณลักษณะคนซอสามสาย

ในการศึกษา**วิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 2** เกี่ยวกับเรื่องของคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลเช่นเดียวกันกับการศึกษาวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับเรื่องของคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย โดยผลจากการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอนได้แก่ **ตอนที่ 1** คุณลักษณะคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่าครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีคุณลักษณะคนซอสามสายตรงกับการศึกษาข้อมูลคุณลักษณะคนซอสามสายจากกลุ่มคนซอสามสายในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ครบถ้วนทุกประการ โดยมีคุณลักษณะคนซอสามสายทั้งสิ้น 21 ประการ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย 7 ประการ 2) ด้านทักษะพิสัย 7 ประการ 3) ด้านจิตพิสัย 7 ประการ **ตอนที่ 2** กระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่า ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีขั้นตอนในการสร้างคนซอสามสาย 7 ขั้น โดยมีขั้นตอนที่แตกต่างจากกลุ่มคนซอสามสายในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จำนวน 3 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนซอสามสาย 2) ขั้นสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 3) ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย **ตอนที่ 3** โครงสร้างทางสังคมของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบว่ามีตัวจัดกระทำหลัก 5 ตัวที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย

ได้แก่ 1) ผู้กระทำ (Action) 2) การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) 3) สภาพแวดล้อม (Environment) 4) ความพึงพอใจสูงสุด (Optimization of gratification) และ 5) วัฒนธรรม (Culture) โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างจากกลุ่มคนซอสามสายโดยทั่วไป ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อม (Environment) ในการพัฒนาคุณลักษณะคนซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา คือ บ้าน และ วงการบันเทิง ซึ่งมีผู้กระทำ (Action) ที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาคุณลักษณะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา คือ 1) ชนชั้นปกครองในราชสำนัก 2ป ครูในราชสำนัก 3) คนในครอบครัว 4) คนในวงการบันเทิง โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา นั้นได้เรียนซอสามสายกับพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ซึ่งมีศักดิ์เป็นคุณตาของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งพระยาภูมีเสวินท่านปฏิบัติหน้าที่ในราชสำนักซึ่งมีความใกล้ชิดกับกลุ่มคนซอสามสายชนชั้นปกครองในราชสำนัก คือ พระมหากษัตริย์ และเจ้านายพระองค์อื่น ๆ โดยพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ถือได้ว่าเป็นครูซอสามสายในราชสำนักท่านหนึ่ง ซึ่งท่านได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายโดยตรงให้กับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ดังนั้นจึงมีการถ่ายทอดคุณลักษณะการจากมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากการเรียนในวิชาการทางซอสามสาย การเลียนแบบพฤติกรรม จนเกิดเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน นอกจากนี้คนในครอบครัว และคนในวงการบันเทิง ก็มีส่วนในกระบวนการขัดเกลาให้ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา มีการปรับตัวในการพัฒนาด้านบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายตามที่สังคมต้องการ และยอมรับ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายที่ได้สังเคราะห์ขึ้นมาจากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 1 มาเชื่อมโยงกับผลจากการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

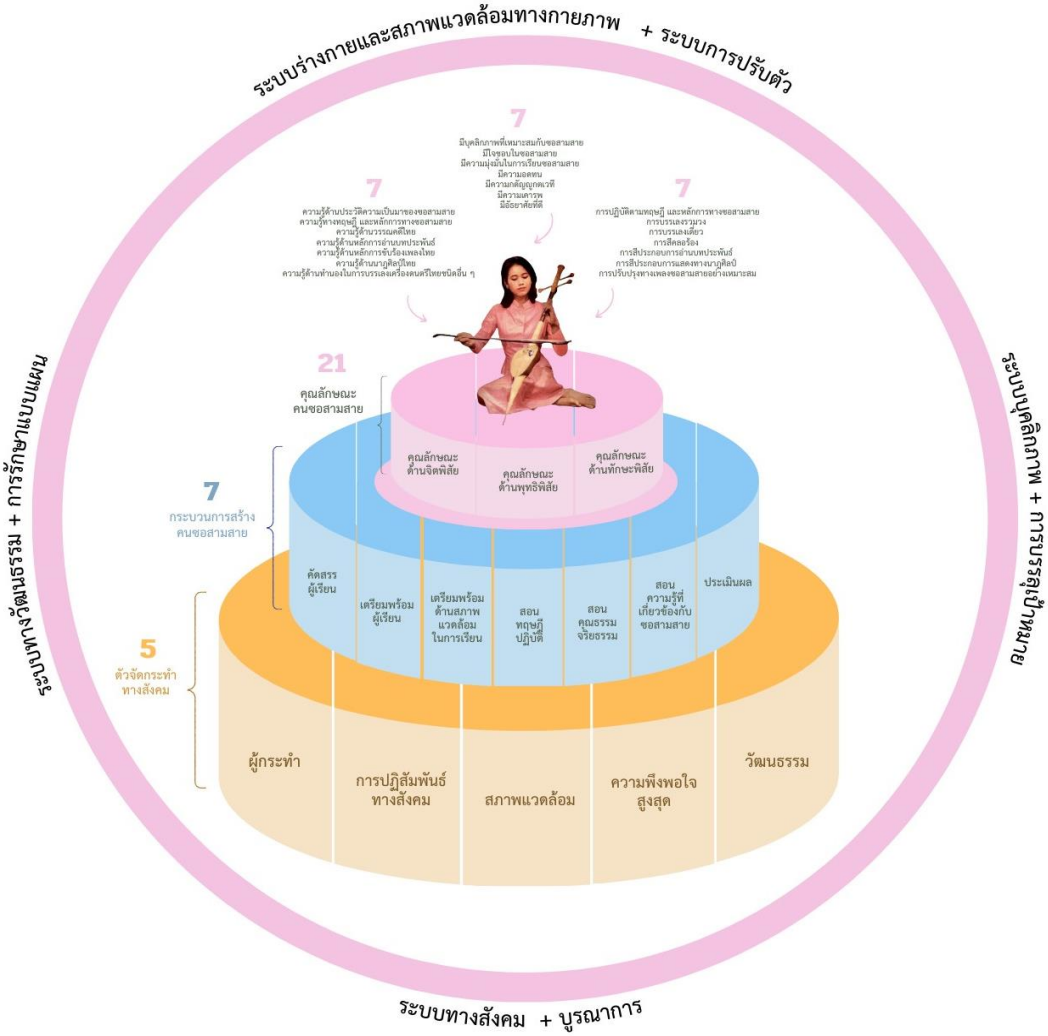

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แผนภาพที่ 14 แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

โดยแผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์จากผลในการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นั้นสามารถใช้เป็นมโนทัศน์ในการศึกษาคุณลักษณะของคนซอสามสาย ที่เป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมีปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างกันในแง่มุมของกลุ่มสังคม กาลเวลา สถานที่ และปัจจัยอื่น ๆ ที่แตกต่างและเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้ได้ผลของคุณลักษณะคนซอสามสาย และ กระบวนการสร้างคนซอสามสาย ผ่านการวิเคราะห์จากการศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่มีกลุ่มตัวอย่าง หรือข้อมูลชุดใหม่ที่เปลี่ยนไปซึ่งแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งแผนภาพมโนทัศน์ที่ผู้วิจัยได้

สังเคราะห์ขึ้นในครั้งนี้ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะ กระบวนการสร้างคน และโครงสร้างทางสังคมของคนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงประเด็นทางสังคมของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ผ่านมุมมองทางสังคมวิทยา ควบคู่ไปกับมุมมองทางด้านการศึกษา ผ่านมิติที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น มิติทางสังคม การเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วีถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่แตกต่างกัน เป็นต้น

ประเด็นที่ 5 การสร้างคนซอสามสายโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคุณลักษณะ กระบวนการสร้างคนซอสามสาย อีกทั้งเมื่อได้ศึกษาถึงโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาคนซอสามสายให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อมจากคุณลักษณะทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านจิตพิสัย 2) คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย 3) คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย ซึ่งคุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้านนี้เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอหลักธรรมเข้ามาใช้ประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนซอสามสาย เพื่อที่จะทำให้เป็นการพัฒนาคุณภาพผู้สอน ผู้เรียน และการจัดเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากผลในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นถึงความสอดคล้องของคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือหลักสัปปุริสธรรม โดยสัปปุริสธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่จำเป็นทำให้เกิดสัปบุรุษ คือ บุคคลผู้ที่มีความคิดเห็นเป็นสัมมาทิฐิ เห็นชอบ และมีความประพฤติ ปฏิบัติตนอยู่ในทำนองคลองธรรมโดยธรรมในหมวดนี้มี 7 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2544) ได้แก่ 1) **ธัมมัญญุตา** คือ รู้จักเหตุ รู้จักธรรม รู้หลักความจริง รู้หลักเกณฑ์ กฎแห่งธรรมดา รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดผล 2) **อัตถัญญุตา** คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการกระทำ 3) **อัตตัญญุตา** คือ รู้จักตน รู้ตัวว่าเราอยู่ในสถานภาพเป็นอะไร ฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด 4) **มัตตัญญุตา** คือ รู้จักประมาณ รู้จักความเหมาะสมพอดี 5) **กาลัญญุตา** คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม 6) **ปุคคลปโรปรัญญุตา** คือ รู้จักบุคคล ว่ามีความแตกต่าง มีอัธยาศัยไมตรีอย่างไร 7) **ปริสัญญุตา** คือ รู้จักชุมชน รู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ จากหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นผู้วิจัยสามาถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างคนซอสามสาย โดยอธิบายโดยสามารถเชื่อมโยงกับองค์ประกอบทางการศึกษาทั้ง 4 องค์ประกอบ (Steiner,

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1988) ได้แก่ 1) ผู้เรียน 2) ผู้สอน 3) สาระ/หลักสูตร 4) การเรียนการสอน โดยผู้วิจัยอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ธัมมัญญุตา คือ รู้จักเหตุ

การรู้จักเหตุนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการที่จะได้มาซึ่งผลลัพธ์ หลักธรรมในข้อนี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการกระทำ การประพฤติปฏิบัติตน ที่ทำให้เกิดผลในขณะที่มีความแตกต่างกัน โดย **ผู้สอน** สามารถหลักธรรมในข้อนี้เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของตนเอง การจัดทำ**หลักสูตร** และการจัด**การเรียนการสอน**ให้สัมพันธ์กับกาสร้างคุณลักษณะคนซอสามสาย กระทั่งใช้ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน ใช้ในการแก้ไขพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์ โดยครูจะต้องสอนให้**ผู้เรียน**รู้จักการวิเคราะห์ถึงเหตุที่จะทำให้เกิดผลจากการกระทำที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าผู้เรียนอยากมีความรู้ความสามารถในด้านซอสามสายก็จะต้องมีความมุ่งมั่นในการเรียน มีความอดทนหมั่นฝึกฝนจนเกิดความเชี่ยวชาญทางด้านซอสามสาย เป็นต้น

2) อัตถัญญุตา คือ รู้จักผล

ในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแล้วทำให้เกิดเป็นผลที่แตกต่างกันไปดังนั้นสิ่งที่สำคัญของธรรมะในข้อนี้ต่อการสร้างคนซอสามสาย คือ **ผู้สอน**จะต้องรู้ถึงจุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะทำให้เกิดผลที่เป็นประโยชน์ โดยหมายรวมถึงการสร้างหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่ดี ซึ่งหลักธรรมในข้อนี้ผู้สอนสามารถประยุกต์ใช้กับการสอนทั้งด้านทฤษฎี ปฏิบัติ และคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียนได้ เช่น การพัฒนาผู้เรียนในด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย ผู้สอนสามารถให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงบุคลิกภาพของตนเองในขณะที่บรรเลงซอสามสาย โดยสังเกตถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทักษะซอสามสายจากการกระทำที่แตกต่างกัน โดยเปรียบเทียบถึงความเหมาะสม ความพอดี และความงดงาม หรือใช้ในการวิเคราะห์ในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสายของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติซอสามสายโดยใช้เทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าสีซอสามสายโดยใช้น้ำหนักของคันชักที่แรงก็จะทำให้เกิดผล คือ ได้เสียงซอสามสายที่ดัง ซึ่งในทางตรงกันข้ามใช้น้ำหนักของคันชักที่เบาก็จะทำให้เกิดผล คือ ได้เสียงซอสามสายที่เบา เป็นต้น ธรรมะในข้อนี้นั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างผู้เรียนที่สามารถ

วิเคราะห์ แยกแยะ ผลจากการกระทำของตนเองที่จะทำให้เกิดประโยชน์ หรือเป็นโทษจากการกระทำของตนเองในอนาคต

3) อัตตัญญุตา คือ รู้จักตน

หลักธรรมในข้อนี้สามารถใช้ในการวิเคราะห์ตนเองของผู้สอน และผู้เรียนได้ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาตนเอง รู้ถึงจุดเด่น จุดด้อยของตนเองเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตรวจสอบ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เช่น ผู้สอน และผู้เรียนสามารถใช้ผลจากการวิจัยเรื่องคุณลักษณะคนซอสามสายในการตรวจสอบตนเองว่ามีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับคุณลักษณะคนซอสามสายหรือไม่ โดยสังเกตตนเองว่ามีข้อบกพร่องที่ควรจะต้องพัฒนา และปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของคนซอสามสาย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าผู้สอนซอสามสายไม่มีความรู้ในหลักวิชาการทางซอสามสายอย่างแท้จริงก็จะไม่สอนความรู้ที่ผิดให้กับผู้เรียน โดยผู้สอนจะต้องศึกษาให้ตนเองมีความรู้ ความสามารถในหลักการทางซอสามสายที่ถูกต้องจึงจะสอนให้กับผู้เรียนได้ เพื่อเป็นการรักษาองค์ความรู้ทางซอสามสายที่สืบทอดกันมาแต่โบราณไม่ให้ผิดเพี้ยนหรือถูกปรับเปลี่ยนไป โดยผู้สอน และผู้เรียนสามารถใช้หลักธรรมในข้อนี้เพื่อวิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับเพศ อายุ ลักษณะทางกายด้านร่างกาย ความพร้อมทางทุนทรัพย์ ความถนัด ความชอบ ความรู้ ความสามารถพิเศษ สติปัญญา อุปนิสัย โดยตรวจสอบว่าตนเองมีความพร้อม หรือเหมาะสมกับการเรียนซอสามสายหรือไม่ เช่น ผู้สอนหรือผู้เรียนบางคนมีอุปนิสัยที่ชอบความโลดโผน สนุกสนาน แต่การปฏิบัติทักษะซอสามสายนั้นจะต้องปฏิบัติในลักษณะที่แสดงถึงความสง่างาม สุขุม สุภาพเรียบร้อย ดังนั้นผู้สอน หรือผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ตนเองว่ามีความเหมาะสมกับการเป็นผู้สอน หรือเป็นผู้เรียนซอสามสายหรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

4) มัตตัญญุตา คือ รู้จักประมาณ

หลักธรรมในข้อนี้มุ่งเน้นให้บุคคลรู้จักการประมาณตนให้อยู่ในความพอดีในทุก ๆ ด้าน ทั้งความพอดีในตนเอง ความพอเพียงในชีวิต รู้จักความพอดีในการพูด การปฏิบัติอากัปกริยามารยาทที่เหมาะสม รวมถึงไปความเหมาะสมในการปฏิบัติทักษะซอสามสาย ซึ่งผู้สอนซอสามสายสามารถใช้ธรรมในข้อนี้ในการสร้างหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนซอสามสายให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน เช่น จากข้อมูลในการวิเคราะห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

คุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัยที่กล่าวถึง บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับซอสามสาย โดยผู้สอนสามารถใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนซอสามสายให้มีกริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อย เหมาะสม หรือจากคุณลักษณะคนซอสามสายด้านทักษะพิสัยที่มีการกล่าวถึงความสามารถในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายอย่างเหมาะสม โดยผู้บรรเลงซอสามสายจะต้องปรับปรุงทางเพลงซอสามสายให้มีความเหมาะสมกับลักษณะในการบรรเลงรวมวงประเภทต่าง ๆ การบรรเลงเดี่ยว ซึ่งในการปรับปรุงทางเพลงซอสามสายนั้นจะต้องคำนึงถึงแบบแผนในการบรรเลงซอสามสาย โดยจะต้องไม่ปรับปรุงทางซอสามสายที่โลดโผน หรือใช้ทางเพลงที่เก็บมากจนเกินไป ซึ่งจะทำให้เสียอัตลักษณ์ในการบรรเลงซอสามสาย อีกทั้งเสียงของซอสามสายนั้นมีเสียงที่เบากว่าเครื่องดนตรีอื่น ๆ วง ซึ่งถ้าปรับปรุงทางซอสามสายไม่เหมาะสมจะทำให้เสียงของซอสามสายไม่โดดเด่น หรือโดนเครื่องดนตรีอื่น ๆ ทับเสียงของซอสามสายจนหมด เป็นต้น

5) กาลัญญุตา คือ รู้จักกาลเวลา

กาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความรู้สึก ค่านิยมต่าง ๆ ของคนในสังคม หลักธรรมในข้อผู้สอนงสามารถใช้ในการสอนผู้เรียนให้เข้าใจในกาลเวลาอันสมควรในการทำกิจกรรมที่เหมาะสม รู้ว่าเวลาไหนควร และไม่ควรทำ เวลาไหนควรทำอะไรก่อน และหลัง เช่น ผู้สอนสามารถใช้หลักธรรมข้อนี้ในการพัฒนาผู้เรียนด้านระเบียบวินัย การรักษาเวลาในการเรียน และการฝึกซ้อม การตรงต่อเวลา เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในข้อนี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องคุณลักษณะคนซอสามสาย และคุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีตามแนวทางของ (ครูมนตรี ตราโมท, 2545)

6) ปุคคลปโรปรัญญุตา คือ รู้จักบุคคล

ในการคัดสรรผู้เรียน และการเตรียมพร้อมผู้เรียนในขั้นของกระบวนการสร้างคนซอสามสายนั้น ผู้สอนซอสามสายใช้หลักธรรมในการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล วิเคราะห์โดยใช้การสังเกต และสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เกี่ยวกับความพร้อมด้านพฤติกรรม และปัจจัยทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถของผู้เรียน ความพร้อมด้านสติปัญญา ความพร้อมด้านพฤติกรรม ความพร้อมด้านร่างกาย

ความพร้อมด้านสังคม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้สอนในการพัฒนาผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตร และวิธีในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะคนซอสามสาย หรือผู้สอนสามารถสอนใช้หลักธรรมในข้อนี้เพื่อสอนให้ผู้เรียนวิเคราะห์บุคคล และเป็นผู้ที่รู้จักเลือกคบคน รู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัย คุณธรรม ความประพฤติที่แตกต่างกัน เป็นต้น

7) ปริสัญญุตา คือ รู้จักชุมชน

การรู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนเองอยู่ รวมถึงการรู้จักว่าความต้องทางสังคมในแต่ละที่นั้นต้องการอะไร มีวัฒนธรรมอย่างไร ซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะคนซอสามสายด้านจิตพิสัย ที่มีความเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาบุคลิกภาพที่ดี การมีความเคารพ การมีอัธยาศัยที่ดี ซึ่งหากผู้เรียนมีความเข้าใจ และปฏิบัติตนให้มีความสอดคล้องกับค่านิยมวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกันกับชุนชนได้อย่างมีความสุข เช่น ในการบรรเลงซอสามสายผู้สอนจะต้องสอนให้ผู้เรียนรู้จักปฏิบัติตนในการบรรเลงในลักษณะต่าง ๆ โดยในการบรรเลงรวมวงนั้น ผู้เรียนซอสามสายจะต้องรู้จักลักษณะของวงดนตรีที่จะไปร่วมแสดง หน้าที่ในการปฏิบัติซอสามสายในวงดนตรีไทย รวมถึงการปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีอัธยาศัยที่ดี เช่น รู้จักหน้าที่ของตนเองในการบรรเลงในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ รวมถึงการประพฤติ ปฏิบัติตนโดยไม่โอ้อวดตนเอง ไม่ชิงดีชิงเด่น หรือล่วงเกินผู้อื่น เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่าหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการนี้สามารถเชื่อมโยงกับการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแผนมโนทัศน์การสร้างคนซอสามสายโดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ โดยเชื่อมโยงผลจากการวิจัยเรื่องคุณลักษณะคนซอสามสายจากการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยแบ่งคุณลักษณะคนซอสามสายออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านจิตพิสัยมี 7 คุณลักษณะ 2) คุณลักษณะด้านทักษะพิสัยมี 7 คุณลักษณะ 3) คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย มี 7 คุณลักษณะ โดยเชื่อมโยงกระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาซึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยมีขั้นตอนในกระบวนการสร้างคนซอสามสาย 7 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการคัดสรรผู้เรียน 2) ขั้นการเตรียมพร้อมผู้เรียน 3) ขั้นการเตรียมพร้อมด้านสภาพแวดล้อมใน

การเรียนซอสามสาย 4) ขั้นการสอนด้านทฤษฎี และการปฏิบัติทักษะซอสามสาย 5) ขั้นการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ขั้นการพัฒนาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสาย 7) ขั้นการประเมินผล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาสรุปเป็นแผนภาพมโนทัศน์การสร้างคนซอสามสายมืออาชีพโดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ดังแผนภาพต่อไปนี้

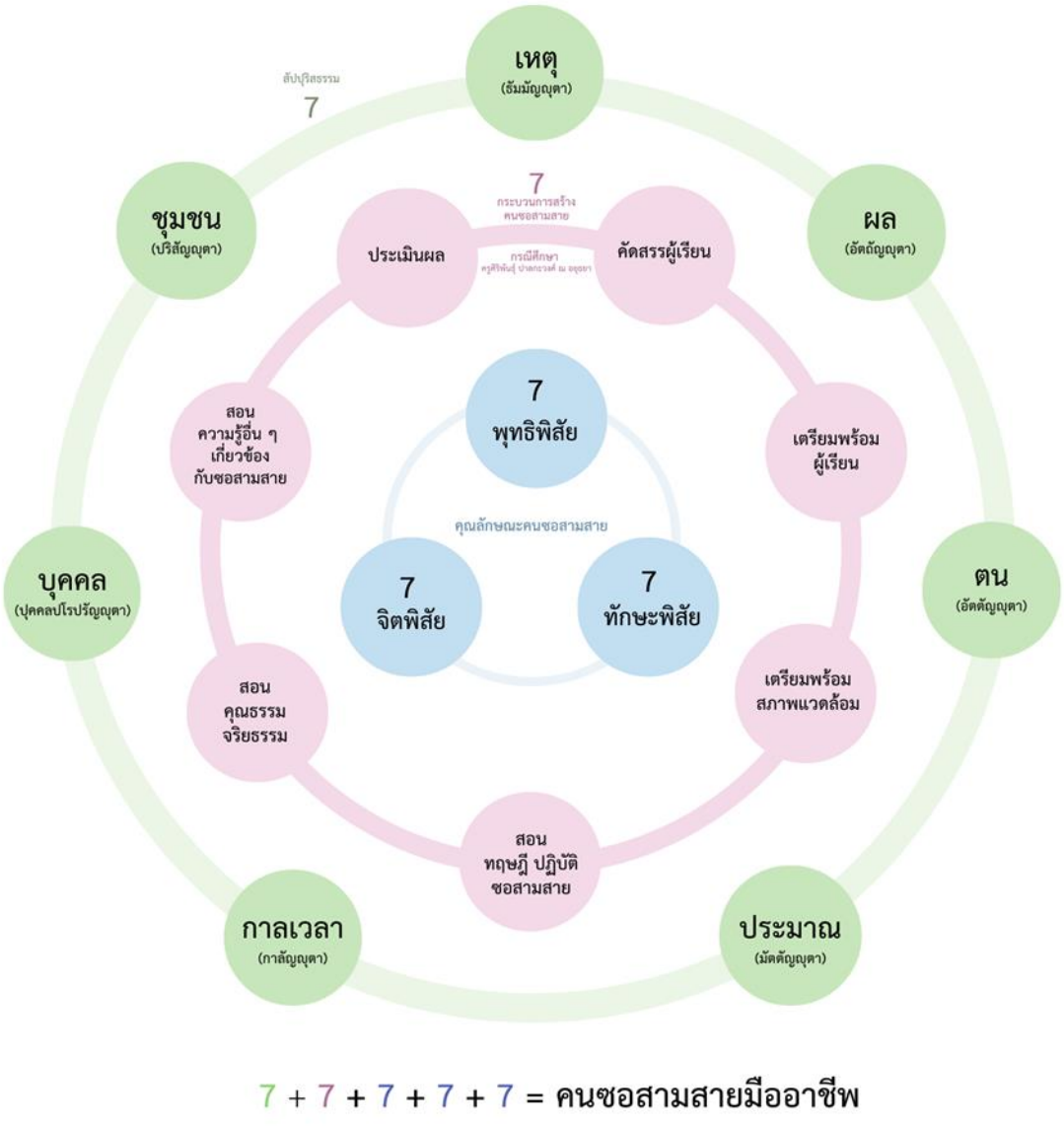

แผนภาพที่ 15 แผนภาพมโนทัศน์การสร้างคนซอสามสายมืออาชีพ
โดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ

โดยผู้วิจัยวาดแผนภาพมโนทัศน์การสร้างคนซอสามสายมืออาชีพโดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการโดยมีวงกลม 3 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นนอก (สีเขียว) หมายถึง หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ 2) วงกลมชั้นกลาง (สีชมพู) หมายถึง กระบวนการสร้างคนซอสามสาย กรณีศึกษาครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 7 ขั้น และ 3) วงกลมชั้นในสุด (สีฟ้า) หมายถึง คุณลักษณะคนซอสามสายทั้ง 3 ด้าน ด้านละ 7 คุณลักษณะ โดยแผนภาพมโนทัศน์นี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน ผู้สอน กลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนซอสามสายที่มีความเป็นมืออาชีพได้ในอนาคต

ประเด็นที่ 6 การพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสายศึกษา

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายในแง่มุมที่หลากหลาย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ สาเหตุที่เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายขึ้น ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงองค์ประกอบในมุมมองทางดนตรีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักการ และสาระสำคัญของการศึกษาทางด้านดนตรีศึกษา เช่น ประวัติความเป็นมาของซอสามสาย ปรัชญาทางซอสามสาย โครงสร้างทางสังคมวิทยาของซอสามสาย ความงามของซอสามสายทางสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎี และหลักการในการปฏิบัติทางซอสามสายที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับดนตรี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2547) กล่าวว่า พื้นฐานทางดนตรีศึกษาประกอบด้วย พื้นฐานดนตรีศึกษาด้านปรัชญา ดนตรี จิตวิทยา สังคมวิทยา สุนทรียศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งพื้นฐานทางดนตรีศึกษานี้จะเป็นส่วนที่ช่วยวางรากฐานทางความคิดให้กับผู้ศึกษาดนตรีศึกษาได้เข้าใจ และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสาระความรู้ของตนเอง และทำความเข้าใจกับเรื่องราวทางดนตรีศึกษาในเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ และสังเคราะห์สิ่ง ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบริบทในแต่ละสังคม ดังนั้นในการศึกษาทางด้านวิชาการทางซอสามสายซึ่งเกี่ยวข้องกับดนตรีศึกษานั้น ควรต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจ และเห็นถึงภาพรวม องค์ประกอบที่มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับแง่มุมทางดนตรีศึกษา เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาทางด้านซอสามสายนั้นมีความลึกซึ้ง สามารถจัดระเบียบข้อมูลทางวิชาการที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับซอสามสาย ซึ่งจะทำให้เป็นการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทางด้านซอสามสายศึกษา นำไปสู่การพัฒนากระบวนการทางด้านดนตรีศึกษา ซึ่งประกอบที่สำคัญทางการพัฒนาด้านซอสามสายศึกษานั้นมีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้สอน 2) ผู้เรียน 3) หลักสูตร และ 4) การสอน (Steiner, 1988) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษา และพัฒนาผ่านมุมมองที่หลากหลาย เช่น มุมมองทางสังคมศาสตร์ มุมองทางสุนทรียศาสตร์ มุมมองทางพุทธศาสตร์ และจะต้องผสมผสานเชื่อมโยงให้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เกิดความสอดคล้องกับมุมมองทางศึกษาศาสตร์ เป็นต้น ในการศึกษา และพัฒนาองค์ความรู้ หลักการ วิธีการต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสายศึกษา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่าในการพัฒนาผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นในการพัฒนาทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ จะต้องเข้าใจถึงมโนทัศน์ (Conception) ของความเป็นซอสามสายก่อนให้เกิดความกระจ่างก่อน จะทำให้พัฒนาไปได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของความเป็นซอสามสาย ทั้งในด้านคุณลักษณะคนซอสามสาย และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) ของ Joyce and Weil (1996) ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาทางด้านซอสามสายนั้นเข้าใจบริบทโดยรวมของการศึกษาทางด้านซอสามสาย โดยผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดใหม่ในการพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสายศึกษา โดยใช้แผนภาพมโนทัศน์ที่ได้สร้างขึ้นจากการอภิปรายในประเด็นที่ 3-5 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาทางด้านดนตรีศึกษาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคมศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ พุทธศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ผสมผสานเข้าด้วยกัน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสายศึกษาต่อไปในอนาคตจากแผนภาพดังต่อไปนี้

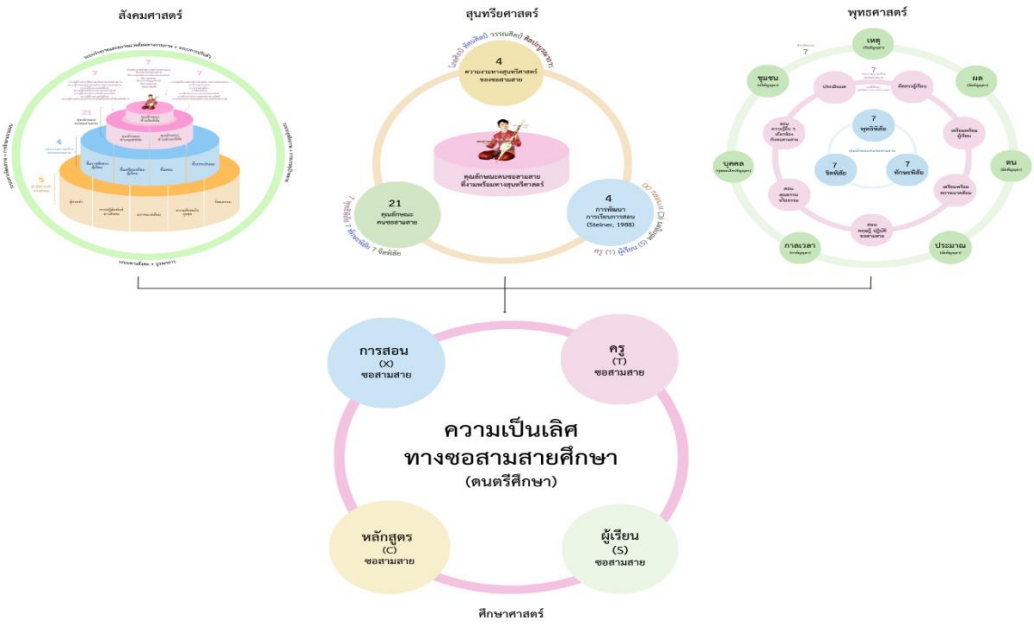

แผนภาพที่ 16 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดใหม่ในการการพัฒนาความเป็นเลิศทางซอสามสายศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

1.ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสายจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาในเล่มวิจัยฉบับนี้นั้น ผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางซอสามสายจากครูโบราณในราชสำนักไทยโดยตรงนั้นปัจจุบันทุกท่านมีอายุที่มากกว่า 60 ปี แล้วดังนั้นเพื่อความไม่ประมาทถึงความเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ทางซอสามสาย ควรมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในเชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนในมุมด้านต่าง ๆ เช่น ด้านปรัชญาทางซอสามสาย ด้านทฤษฎีและทักษะปฏิบัติซอสามสาย ด้านจิตวิทยาในการเรียนการสอนซอสามสาย ด้านสังคมวิทยาของคนซอสามสาย ด้านสุนทรียศาสตร์ของซอสามสาย รวมถึงด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางซอสามสาย โดยข้อมูลในการศึกษาที่หลากหลายนี้จะมีการรวบรวมองค์ความรู้ทางซอสามสายมีมากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดโอกาสที่มีความเสี่ยงต่อการสูญหายของข้อมูล หรือถูกปรับเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายให้ผิดเพี้ยนไปจากแบบโบราณที่สืบทอดกันต่อมาจากโบราณ โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายนี้จะเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการเรียนรู้ และรักษาคุณลักษณะคนซอสามสายให้คงอยู่กับผู้เรียนซอสามสายต่อไปในอนาคต

2.ในการบันทึกวีดิทัศน์ในการปฏิบัติเทคนิค และการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยานั้น ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลเป็นวีดีทัศน์โดยผู้ที่สนใจศึกษา สามารถ Scan QR Code เพื่อรับชมวีดิทัศน์ตัวอย่างในการปฏิบัติซอสามสาย โดยผู้วิจัยได้บันทึกเป็นตัวอย่างของการบรรเลงซอสามสายเฉพาะเทคนิคที่ได้ทำการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ซึ่งยังมีบทเพลง วิธีการในการบรรเลงอีกมากที่มีความงดงามในการท่วงท่า ลีลา ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาในเชิงปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการบรรเลงซอสามสายที่ควรจะมีบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อช่วยลดโอกาสที่มีความเสี่ยงต่อการสูญหายของข้อมูลที่คนในรุ่นหลังจะได้สัมผัส รับรู้ถึงความงดงามของซอสามสายที่มีความงดงาม ประณีต วิจิตร ซึ่งเป็นสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

1.การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์คุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายโดยใช้หลักการทางสังคมวิทยาควบคู่กับหลักการทางการศึกษา โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นแผนภาพมโนทัศน์ในการศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสาย ซึ่งในการศึกษาวิจัยในอนาคตสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสายที่มีกลุ่มตัวอย่าง เวลา สถานที่ และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป หรือแม้กระทั่งสามารถใช้เป็นแนวทางใน

การศึกษาคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่แตกต่าง และมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการดนตรีศึกษาที่จะมีข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนของเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ที่หลากหลาย โดยสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้สอนในการวิเคราะห์ผู้เรียนที่มีความเหมาะสมกับการเรียนในเครื่องดนตรีแต่ละชนิด หรือผู้เรียนสามารถใช้ข้อมูลจากการศึกษาเรื่องคุณลักษณะของคนเครื่องดนตรีแต่ละชนิดไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ และเลือกเรียนเครื่องดนตรีที่มีคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับตนเองได้

2.ในการศึกษาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการในการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณอยุธยา นั้นผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในด้านเอกสาร และสื่อวีดิทัศน์ โดยผู้ที่สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการในการบรรเลงซอสามสาย สามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัย และพัฒนาเทคนิค วิธีการในการบรรเลงซอสามสายกับการวิจัย กรณีศึกษา ครูซอสามสายท่านอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

3.แผนภาพมโนทัศน์กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของคนซอสามสายที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นสามารถใช้เป็นมโนทัศน์ในการศึกษาคุณลักษณะของคนซอสามสาย ที่เป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมีปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างกันในแง่มุมของกลุ่มสังคม กาลเวลา สถานที่ และปัจจัยอื่น ๆ ที่แตกต่าง และเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้ได้ผลของคุณลักษณะคนซอสามสาย และ กระบวนการสร้างคนซอสามสาย ผ่านการวิเคราะห์จากการศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนซอสามสายที่มีกลุ่มตัวอย่าง หรือข้อมูลชุดใหม่ที่เปลี่ยนไปซึ่งแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ และยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะ กระบวนการสร้างคน และโครงสร้างทางสังคมของคนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาทำให้ทราบถึงประเด็นทางสังคมของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ผ่านมุมมองทางสังคมวิทยา ควบคู่ไปกับมุมมองทางด้านการศึกษา ผ่านมิติที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น มิติทางสังคม การเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่แตกต่างกัน เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ, (11 ธันวาคม 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

ณรุทธ์ สุทธจิตต์, (2544). พฤติกรรมการสอนดนตรี. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 4-6

ณรุทธ์ สุทธจิตต์, (2555). ดนตรีศึกษาหลักการและสาระสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 1-7

เทพรัตน์ราชสุดา, สมเด็จพระ, (2525). นิทานเรื่องซอสามสาย. หนังสือดนตรีไทยอุดมศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 14 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 49

ทิศนา แขมมณี, (2561). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรพันธ์ ธรรมานุกูล, (วันที่ 22 กรกฎาคม 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 2

ธีรพันธ์ ธรรมานุกูล, (วันที่ 28 ตุลาคม 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2521). หลวงไพเราะเสียงซอ. หนังสือของชุมนุมดนตรีไทย สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (หน้า 97-103). กรุงสยามการพิมพ์.

บุญเตือน ศรีวรพจน์, (11 มกราคม 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

ประเวท กุมุท, (2521). จริยวัตรของนักดนตรีไทย. หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.

ปัญญา รุ่งเรือง, (2539). ซอสามสาย : ซอแขก ซอเขมร หรือซอไทย. หนังสือที่ระลึกในงานไหว้ครูดนตรีไทย หน้า 62-66

ปิยาภา นรารักษ์, (2553). ช้าหลวง: กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อดำรงวิถีชีวิตชาววัง กรณีศึกษา: นางดุษณี สัมภวคุปต์ ข้าราชการสังกัดเขตพระราชฐานชั้นใน (รายงานการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พงศิลป์ อรุณรัตน์, (2553). มโหรีวิจักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพ: บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระพุทธเลิศล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. 2514. เรื่องอิเหนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ครุสภา.

พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี), (2519). ลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรี. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) กรุงเทพมหานคร : ไม่ทราบแหล่งพิมพ์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี), (251). หลักการสีซอสามสาย. วารสารวัฒนธรรมไทย(กันยายน).

พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี), (2511). ผู้เชี่ยวชาญซอสามสายในสมัยรัตนโกสินทร์. วารสารวัฒนธรรมไทย(ตุลาคม).

พล นามสกุล คำปังสุ์, (3 เมษายน 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 2

พล นามสกุล คำปังสุ์, (30 มีนาคม 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

พิชิต ชัยเสรี, (วันที่ 28 ตุลาคม 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

พูนพิศ อมาตยกุล, (2524). ซอสามสายในพระราชวงศ์จักรี สยามสังคีตฉบับรวมเล่ม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา) หน้า 111.

พูนพิศ อมาตยกุล, และคณะ, (2532). นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.

มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์. (2523). ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย เขษม.

มนตรี ตราโมท, (2537). ซอสามสาย. อนุสรณ์ในงานเชิดชูเกียรติ 100 ปี พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ผู้เชี่ยวชาญซอสามสายแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 49

มนตรี ตราโมท. (2545). การบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรี. คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

มานพ อิศรเดช, (15 พฤศจิกายน 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

มานพ อิศรเดช, (28 พฤศจิกายน 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 2

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2553). การศึกษาแบบกรณีศึกษา : Case Study. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 42-50.

ราชบัญฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน . ราชบัณฑิตยสถาน.

วงศ์วรรณ คมสราวุธ, (2548). วิธีการฝึกหัดซอสามสาย กรณีศึกษา ครูเฉลิม ม่วงแพรศรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรดม โสภณดิลก.(2564). หลักและวิธีการบรรเลงเดี่ยวซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิสาขา ภูมิรัตน, (24 พฤศจิกายน 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (11 พฤศจิกายน 2563). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 2

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (11 พฤษภาคม 2564). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 8

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (16 ธันวาคม 2563). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 3

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (16 มกราคม 2564). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 5

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (16 มิถุนายน 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 13

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2 ธันวาคม 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 15

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (21 เมษายน 2564). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 7
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (23 ธันวาคม 2563). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 4
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (24 กุมภาพันธ์ 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 10
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (25 กุมภาพันธ์ 2564). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 6
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (25 มีนาคม 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 9
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (26 เมษายน 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 12
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (27 กุมภาพันธ์ 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 11
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (3 พฤศจิกายน 2563). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1
ศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (9 ตุลาคม 2566). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 14
ศิริภูมิ เขตต์คง, (10 มกราคม 2563) [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 1
ศิริภูมิ เขตต์คง, (15 มิถุนายน 2565). [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 2
ศิริภูมิ เขตต์คง, (16 สิงหาคม 2566) . [การสื่อสารส่วนบุคคล]. สัมภาษณ์ ครั้งที่ 3
สถิตย์สถาพร สังกรณีย์.(2563). ทางเดี่ยวซอสามสายเพลงทยอยเดี่ยวของพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี). (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านริศรานุวัตติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2484). สาส์นสมเด็จฯ ลายพระหัตถ์ เล่ม 23. หน้า 0159.
สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. (2544). เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
สุขสันต์ พ่วงกลัด. (2539). การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอดการบรรเลงซอสามสาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
สุภางค์ จันทวานิช. (2550). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สุภางค์ จันทวานิช. (2563). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สุรพงษ์ บ้านไกรทอง และผู้แต่งคนอื่นๆ. (2555). การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซอสามสาย สำนักพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ม.ป.ท.
สุรพงษ์ บ้านไกรทอง.(2555). การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซอสามสาย สำนักพระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี). (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, (2559). การวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นครูดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ. (วิทยานิพนธ์ (ค.ม.). กรุงเทพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
หนังสือรายงานพุทธรัตนสภา, (2451). รัตนโกสินทร์ ศก 127. พระนคร: โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ. หน้า 14
อนันต์ศักดิ์ สร้างคำ.วันที่สืบค้น 5 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://sites.google.com/site/anansak2554/thvsdi-kar-reiyn-ru-khx-ngblum

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี). (2519). กรุงเทพมหานคร.

อภิชัย เลี่ยมทอง. (2555). หลักสำคัญสำหรับการฝึกซ้อมดนตรีเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด. วารสารดนตรีรังสิต, 7(1), 29-39.

อานันท์ นาคคง, (2538). ตรัวขะแมร์ และวงดนตรีเขมรโบราณ : กระจกเงาของซอสามสายในอดีต. หนังสือที่ระลึกในงานไหว้ครูดนตรีไทย ประจำปีการศึกษา 2538. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ. หน้า 73-74

อุดม อรุณรัตน์, (2526). ดุริยางคดนตรีจากพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อุดม อรุณรัตน์, (2534) ดนตรีในราชสำนักเปอร์เซียและราชสำนักไทยในสมัยอยุธยา [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 73-96.

อุดม อรุณรัตน์, (2534). ต้นตอซอสามสาย. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางเปี่ยมศรี ดุริยางกูร. กรุงเทพมหานคร: หน้า 17-25.

อุดม อรุณรัตน์, (2537). กลวิธีการสร้างกะโหลกซอสามสาย (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุดม อรุณรัตน์. (2519). ผลงานของพระยาภูมีเสวิน. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาภูมีเสวิน (จิตร จิตตเสวี).

อุทิศ นาคสวัสดิ์. (2523). ซอสามสาย. ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนวกนกการพิมพ์, หน้า 7

อุทิศ นาคสวัสดิ์. (2525). ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย ภาค 2 คู่มือการฝึกเครื่องสายไทย. บริษัท ศิริวิทย์ จำกัด.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาอังกฤษ

Aronoff, Frances. W. (1982). Move with the Music. New York: Turning Wheel Press.

Bloom, B.S. (1956). Taxonomy of educational objectives. Handbook II: Affective domain. New York: Mckay.

Creswell, J. W. (2007). Quality and inquiry research design: Choosing among five approaches (2 ed.). Sage Publications Ltd.

Creswell, J. W. (2014). Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approach. CPI Group L.td.

Findlay, Elsa. (1971). Rhythm and Movement: Applications of Dalcroze Eurhythmics. Evanston, NJ: Summy Brichard Inc.

Galamian, I. (1962). Principles of Violin playing and Teaching. Englewood, NJ: Prentice-Hall.

Gendron, M. (2001) The Art of playing the Cello. Mainz, Germany: Schott.

Gerle, R. (1995). The Art of Practising the Violin. London, England: Stainer and Bell.

Paul G. WOODFORD, (2002) The Socail Construction of Music Teacher Identify in Undergraduate Music Education Majors. MENC: The National Association for music Education, 675-694

Stake, Robert E "Case Study Methods Education Research : Seeking Sweet Water". In Complementary Method for Research in Education. (1988) Edited by Richard M. Jaeger. Washington. D.C. Amarican Educational Research Association.

Steiner, E. (1988). Methodology of Theory Building. Educology Research Associates.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เอกสาร.....

สื่ออิเล็กทรอนิกส์.....

ชื่อผู้แต่ง.....ชื่อหนังสือ/สื่อ.....

พิมพ์ครั้งที่.....สถานที่พิมพ์/ผลิต.....ปีที่พิมพ์/ผลิต

.....สำนักพิมพ์/หน่วยงานที่ผลิต.....

ด้านคุณลักษณะของคนซอสามสาย

คุณลักษณะของนักดนตรี/ครูดนตรีไทย			คุณลักษณะคนซอสามสาย		
ความหมายของคุณลักษณะ	คุณลักษณะของผู้ที่เป็นนักดนตรีไทย	คุณลักษณะของผู้ที่เป็นครูดนตรีไทย	ความหมายของคนซอสามสาย	คุณลักษณะของคนซอสามสาย	ข้อมูลวิเคราะห์อื่น ๆ

ด้านกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

การสร้างคนซอสามสาย				
หลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีไทย	หลักสูตรการเรียนการสอนซอสามสาย	กระบวนการถ่ายทอดซอสามสาย	เทคนิควิธีการบรรเลงซอสามสาย	กรณีศึกษา ครูศิริพันธ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

คุณลักษณะและกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

(สัมภาษณ์ กลุ่มคนซอสามสายตามเกณฑ์ในการคัดเลือก)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

ระดับการศึกษา.....ตำแหน่งอาชีพ.....

ประวัติในการเรียนซอสามสาย

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

ประเด็นที่ 1 คุณลักษณะของคนซอสามสายแบ่งตามทฤษฎีการเรียนของบลูม (Bloom's Taxonomy)

1 คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านพุทธิพิสัย** (ความรู้ที่เกิดจากความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า)

1.1 คนซอสามสายควรจะมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องอะไรบ้าง

....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านทักษะพิสัย** (การรับรู้ การลงมือปฏิบัติทำตาม ความถูกต้อง ความชัดเจน ต่อเนื่องในการปฏิบัติ ความเป็นธรรมชาติ)

2.1 คนซอสามสายควรจะปฏิบัติทักษะซอสามสายอะไรได้บ้าง

....

.....

คนซอสามสายควรจะมีแนวทางในการปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

.....

.....

3. คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านจิตพิสัย** (การรับรู้ การตอบสนอง คุณค่า ค่านิยม การจัดระบบ บุคลิกภาพ)

3.1 คนซอสามสายควรจะมีอุปนิสัยอย่างไร

.....

.....

3.2 คนซอสามสายควรจะมีทัศคติและค่านิยมอย่างไร

.....

.....

3.3 คนซอสามสายควรจะมีคุณธรรมในด้านใดบ้าง

.....

.....

ตอนที่ 3 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ประเด็นที่ 1 ขั้นก่อนการสอน

1.1 ครูผู้สอนมีกระบวนการคัดเลือกลูกศิษย์ในการสร้างคนซอสามสายอย่างไร

.....

.....

ครูผู้สอนมีการเตรียมพร้อมลูกศิษย์ก่อนที่จะสอนซอสามสายในเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประเด็นที่ 2 ขั้นสอน

2.1 ความรู้ด้านทฤษฎี หลักการ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับซอสามสายมีเรื่องอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

ทักษะการบรรเลงซอสามสายมีอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

2.3 ในการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม ให้กับผู้เรียนซอสามสาย มีเรื่องอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

ประเด็นที่ 3 ขั้นการประเมินผล

3.1 ครูผู้สอนมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายของผู้เรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

ครูผู้สอนมีการประเมินผู้เรียนในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสายอย่างไรบ้าง

.....

.....

ครูผู้สอนมีการประเมินผู้เรียนในด้านค่านิยม คุณธรรมอย่างไรบ้าง

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตอนที่ 4 โครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสาย

ประเด็นที่ 1 ตัวจัดกระทำ 5 ตัว ได้แก่ ผู้กระทำ การปฏิสัมพันธ์ สภาพแวดล้อม ความพึงพอใจสูงสุด และวัฒนธรรม ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมของพาร์สัน (Talcott Parsons) ที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสาย

1.1 ใครเป็นบุคคลที่ส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสายของท่าน และมีการปฏิบัติอย่างไร (ผู้กระทำ)

.....

.....

ความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างของท่านมีผลต่อการสร้างคุณลักษณะคนซอสามสายหรือไม่ อย่างไร (การปฏิสัมพันธ์)

.....

.....

สภาพแวดล้อมในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ครอบครัวและการเรียนของคนซอสามสายของท่านมีผลต่อการสร้างคุณลักษณะของคนซอสามสายหรือไม่ อย่างไร (สภาพแวดล้อม)

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.2 ท่านคิดว่าตนเองได้รับการปลูกฝังแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม การปฏิบัติตนอย่างไรที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการเป็นคนซอสามสาย (ความพึงพอใจสูงสุด)

.....

.....

1.3 ท่านคิดว่าวัฒนธรรมมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมอย่างไร ที่ส่งผลโดยตรงต่อการเป็นคนซอสามสาย (วัฒนธรรม)

.....

.....

ประเด็นที่ 2 ระบบปฏิบัติการและหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการของพาร์สัน (Talcott Parsons)

2.1 คนซอสามสายจะต้องมีลักษณะทางกายภาพหรือภาพลักษณ์ เช่น รูปร่าง หน้าตา เพศ หรือลักษณะอื่น ๆ ที่เหมาะสมอย่างไรบ้าง (ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ + การปรับตัว)

.....

.....

2.2 บุคลิกภาพของคนซอสามสายที่เหมาะสมนั้นควรเป็นอย่างไร และมีวิธีการเรียนรู้ ฝึกฝนอย่างไรเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามบุคลิกภาพที่เหมาะสมของคนซอสามสายควรปฏิบัติ (ระบบบุคลิกภาพ + การบรรลุเป้าหมาย)

.....

.....

ในการอยู่ร่วมในสังคมดนตรีไทยและกลุ่มคนซอสามสาย ท่านมีแนวทางในการปฏิบัติตน รวมถึงการบูรณการองค์ความรู้และทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างไร (ระบบทางสังคม + บูรณาการ)

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.3 ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันท่านมีวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ อนุรักษ์ หรือประยุกต์ความเป็นคนซอสามสายในการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมดนตรีอย่างไร (ระบบทางวัฒนธรรม + การรักษาแบบแผน)

.....

.....

ประเด็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

(.....)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

คุณลักษณะ และกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

(สัมภาษณ์ กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

ระดับการศึกษา..... ตำแหน่งอาชีพ.....

ประวัติในการเรียนซอสามสาย

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 คุณลักษณะของคนซอสามสาย

ประเด็นที่ 1 คุณลักษณะของคนซอสามสายแบ่งตามทฤษฎีการเรียนของบลูม (Bloom's Taxonomy)

1 คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านพุทธิพิสัย** (ความรู้ที่เกิดจากความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า)

1.1 คนซอสามสายควรจะมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

2. คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านทักษะพิสัย** (การรับรู้ การลงมือปฏิบัติทำตาม ความถูกต้อง ความชัดเจน ต่อเนื่องในการปฏิบัติ ความเป็นธรรมชาติ)

2.1 คนซอสามสายควรจะปฏิบัติทักษะซอสามสายอะไรได้บ้าง

.....

.....

2.2 คนซอสามสายควรจะมีแนวทางในการปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

3. คุณลักษณะคนซอสามสาย**ด้านจิตพิสัย** (การรับรู้ การตอบสนอง คุณค่า ค่านิยม การจัดระบบ บุคลิกภาพ)

3.1 คนซอสามสายควรจะมีอุปนิสัยอย่างไร

.....

.....

3.2 คนซอสามสายควรจะมีทัศคติและค่านิยมอย่างไร

.....

.....

3.3 คนซอสามสายควรจะมีคุณธรรมในด้านใดบ้าง

.....

.....

ตอนที่ 3 กระบวนการสร้างคนซอสามสาย

ประเด็นที่ 1 ขั้นก่อนการสอน

1.1 ครูผู้สอนมีกระบวนการคัดเลือกลูกศิษย์ในการสร้างคนซอสามสายอย่างไร

.....

.....

1.2 ครูผู้สอนมีการเตรียมพร้อมลูกศิษย์ก่อนที่จะสอนซอสามสายในเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประเด็นที่ 2 ขั้นสอน

2.1 ความรู้ด้านทฤษฎี หลักการ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับซอสามสายมีเรื่องอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

2.2 ทักษะการบรรเลงซอสามสายมีอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

2.3 ในการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม ให้กับผู้เรียนซอสามสาย มีเรื่องอะไรบ้างและมีวิธีการสอนอย่างไร

.....

.....

ประเด็นที่ 3 ขั้นการประเมินผล

3.1 ครูผู้สอนมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับซอสามสายของผู้เรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

3.2 ครูผู้สอนมีการประเมินผู้เรียนในการปฏิบัติทักษะทางซอสามสายอย่างไรบ้าง

.....

.....

3.3 ครูผู้สอนมีการประเมินผู้เรียนในด้านค่านิยม คุณธรรมอย่างไรบ้าง

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้ให้สัมภาษณ์

.....

(.....)

แบบสังเกตกระบวนการสร้างคนซอสามสาย

กรณีศึกษา ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ผู้สังเกต..... สถานที่.....

ครั้งที่ ..... วัน/เดือน/ปี	หัวข้อ .....
สิ่งที่สังเกตตามความเป็นจริงในภาคสนาม	ขั้นก่อนการสอน .... ขั้นสอน .... ขั้นการประเมินผล ....
การตีความเบื้องต้นของผู้วิจัย	คุณลักษณะเฉพาะของคนซอสามสาย .... รูปแบบและเทคนิคในการสร้างคนซอสามสาย ....
ประเด็นอื่น ๆ ที่พบจากการสังเกต	....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบบันทึกโน้ตซอสามสาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลตัวอย่างของกลอนเพลง

ตัวอย่างกลอนเพลง..... อัตราจังหวะ.....

สำหรับเครื่องมือ.....ผู้ประพันธ์.....

ได้รับการถ่ายทอดจาก.....วัน/เดือน/ปี.....

สถานที่.....

ตอนที่ 2 สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย

สายเอก (สาย 1)

สายเปล่า เสียงซอล ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ซ

กดนิ้วชี้ เสียงลา ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ล

กดนิ้วกลาง เสียงที ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ท

กดนิ้วนาง เสียงโดสูง ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ด

กดนิ้วก้อย เสียงเรสูง ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ร

สายกลาง (สาย 2)

สายเปล่า เสียงเร ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ร

กดนิ้วชี้ เสียงมี ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ม

กดนิ้วกลาง เสียงฟาใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ฟ

กดนิ้วนาง เสียงซอลควง ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ซ

กดนิ้วก้อย เสียงลาควง ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สายทุ้ม (สาย3)

สายเปล่า เสียงลาต่ำ ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ล

กดนิ้วชี้ เสียงทีต่ำ ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ท

กดนิ้วกลาง เสียงโดต่ำ ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ด

กดนิ้วนาง เสียงเรต่ำ ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ร

กดนิ้วก้อย เสียงมีต่ำ ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงซอสามสาย คือ ม

สัญลักษณ์พิเศษ

สัญลักษณ์	หมายถึง
	การสีคันชักออก
	การสีคันชักเข้า

ตอนที่ 3 การกำหนดบรรทัด: บรรทัดบนแทนสายเอก (สายที่ 1) บรรทัดกลางแทนสายกลาง (สายที่ 2) บรรทัดล่างแทนสายทุ้ม (สายที่ 3)

ตัวอย่างเพลง กลอนเพลง วรรคเพลง เทคนิคที่ใช้ในการบรรเลงซอสามสาย บันทึกลงในตารางดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบเก็บข้อมูลด้านเทคนิคและวิธีการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2544)

ที่	เทคนิค/วิธีการบรรเลง	มีการปฏิบัติ	ไม่มีการปฏิบัติ	ชื่อที่ใช้ในการกำหนดศัพท์เฉพาะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
1.	การใช้คันชักหนึ่ง			
2.	การใช้คันชักสอง			
3.	การใช้คันชักสี่			
4.	การใช้คันชักหก			
5.	การใช้คันชักแปด			
6.	การใช้คันชักสิบสอง			
7.	การใช้คันชักสิบหก			
8.	การใช้คันชักสามสิบสอง			
9.	ใช้นิ้วบริเวณก้นหอยหรือมัดหวายกดสาย			
10.	ใช้นิ้วชุน			
11.	การสีสายเปล่าพร้อมกันทั้งสองสายให้เกิดเสียงคู่สี่ล่างและคู่สี่บน			
12.	การสีสายเปล่าสายเดียว			
13.	การสีลงนิ้วแบบไกวเปล			
14.	การสีไล่เสียงโดยใช้นิ้วก้อย			
15.	สีเก็บ			
16.	การบังคับคันชักประคองเสียง			
17.	นิ้วประ			
18.	นิ้วพรม			
19	สีให้เบาลงหรือดังขึ้น			
20.	คันชักสายน้ำไหล			
21.	นิ้วควง			

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	เทคนิค/วิธีการบรรเลง	มีการปฏิบัติ	ไม่มีการปฏิบัติ	ชื่อที่ใช้ในการกำหนดศัพท์เฉพาะของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
22.	นิ้วรูด			
23.	นิ้วแอ้			
24.	การสีแบบขับไม้			
25.	นิ้วครั่น			
26.	การเลื่อนตำแหน่งนิ้วให้สูงขึ้นเป็นคู่ 4 และไล่เสียงต่อไปได้อีก 3 เสียง			
27.	คันชักงูเลื้อย			
28.	เปิดซอ			
29.	ชะงักซอหรือชะงักคันซอ			
30.	สีแผ่ว			
31.	สีดัง			
32.	นิ้วนาคสะดุ้ง			

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ข

ภาพระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพการฝากตัวเพื่อเรียนซอสามสายกับครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม การศึกษานำร่อง (Pilot Study)
การเรียนการสอนของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพพิธีกรรมในการสืบทอดซอสามสายในบทเพลงทยอยเดี่ยว
โดยครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้ถ่ายทอดบทเพลงทยอยเดี่ยวให้กับ
1) ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต และ 2) เด็กหญิงปาลิตา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ที่มา :บุญธนา จำพรต

ภาพการบันทึกวีดิทัศน์เทคนิคการบรรเลงซอสามสายของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

ในวันที่ 2 ธันวาคม 2566

ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มคนซอสามสาย

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูธีรพันธ์ ธรรมานุกูล วันที่ 28 ตุลาคม 2565
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพที่ ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์อาจารย์มานพ อิศรเดช วันที่ 15 พฤศจิกายน 2565
ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูวิสาขา ภูมิรัตน วันที่ 24 พฤศจิกายน 2565
ที่มา บุญธนา จำพรต

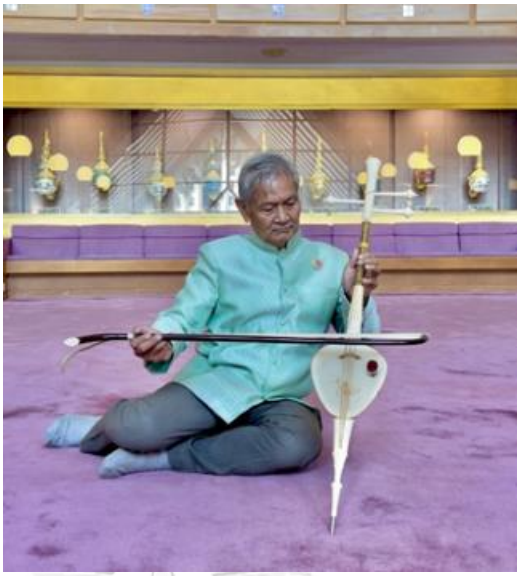

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

ในวันที่ 11 ธันวาคม 2565

ที่มา บุญธนา จำพรต

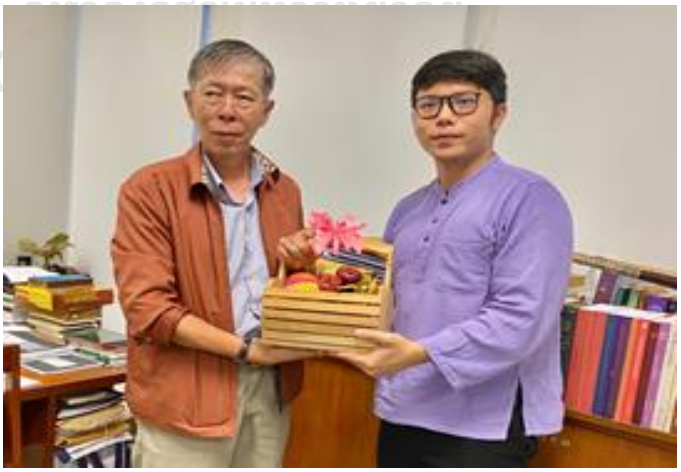

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูบุญเตือน ศรีวรพจน์

ในวันที่ 11 มกราคม 2566

ที่มา บุญธนา จำพรต

ภาพรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี
สัมภาษณ์ ในวันที่ 28 ตุลาคม 2565
ที่มา ประชากร ศรีสาคร

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.พล นามสกุล คำปังสุ์
ผ่านโปรแกรม Zoom meeting
ในวันที่ 30 มีนาคม 2566

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูศิริภูมิ เขตต์คง
ในวันที่ 15 มิถุนายน 2565

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูศิริภูมิ เขตต์คง และครูพรรณี เขตต์คง (ภรรยา)
ในวันที่ 16 สิงหาคม 2566

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ในวันที่ 25 มีนาคม 2565

ภาพขณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566

ภาคผนวก ค

โน้ตที่ใช้ในการสอนซอสามสาย ของครูศิริพันธุ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	- ล - ด
- - - -	- - - ฟ	- - - ร	- ฟ - ร			ร	
		ล					

		- - ซ ร	มร - รม	- - - -	- - - ม	- ซ - ม	- ร - ม
- - - -	- - - ด		ด				

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ	- - - ร	- ฟ - ร				
ด - -	- - -	ล					

- - - -	- - - ล	ซ ซล	- ด - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ล	ซลซ - ล
		ฟ					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ซ	- - - ซ	ล ซ ด ซ	ลซ				ซ
ฟ - -	ร		ฟ - ซ	ฟ ร - -	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ร
				ล		ล	

ทางเก็บ ท่อน 1

	- - - ซ	- - - ล	- - - ด	- - - ร	- - - ด	- - - ล	- - - ซ
- - - ฟ	ร						ร

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
	ฟ ร	ร	ซ ร ฟ ร			ร	
		ด ล ด ล	ล				

- ล ซ				ซ - ล	ด ล ซ	- ล ซ	
ม	ซ ม ร		ร ม	- ร	ม	ม	ซ ม ร
	ด	ท ล ร ล	ท ด				ด

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ ร	ร	ซ ร ฟ ร			ร	
	ล	ด ล ด ล	ล				

- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร		ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร ร				- ร - ฟ	- ฟ ร		ฟ
				ล			

	ซ	- ล ด ซ	ล ซ				ซ
ร	ซ ร ฟ ร	ร	ร ฟ ร	- ฟ -	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร
- ล ด ล			ล	ล	- ด - ล	ล	

กลับต้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทางหวาน ท่อน 2

				ดล	ซ ซล	- - - ด	- - - ร
- - - -	- - - ร	ม ร ซ ร	มร		ม -		
	ล		ด - ด	รดล -			

- - - -	- - - ม	ซมร รม	- ซ - ร	- - - -	- - - ร	ม ร ซ ร	มร
		ด	ล		ล	ล	ด - ร

	ล	ซ - ซล	- ด - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ล	- ซ - ล
		ฟ					ร
ดล - -	- - -						

ซ	ซ	ล ซ ด ซ	ลซ				ซ
ฟ - -	- - - ร	ร	ฟ - ซ	ฟร - - -	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ร
				ล		ล	

ทางเก็บ ท่อน 2

				- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร
- ม - ซ	- ม - ร	- ม ซ ร	ม ร	ร ร			
	ล	ล	ด ล				

	ซ	- ล ซ		ซ			
ร ม	ร ม ฟ ร	ฟ	ซ ฟ ม ร	- ม - ร	- ม - ร	- ม ซ ร	ม ร
- ด			ล		ล		ด ล

- ซ - ซ	- ล - ล	- ด - ด	- ร - ร		ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร ร				- ร - ฟ	- ฟ		ฟ
				ล			

	ซ	- ล ด ซ	ล ซ				ซ
ร	ซ ร ฟ ร	ร	ร ฟ ร	- ฟ -	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร
- ล ด ล			ล	ล	- ด - ล	ล	

กลับต้น

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

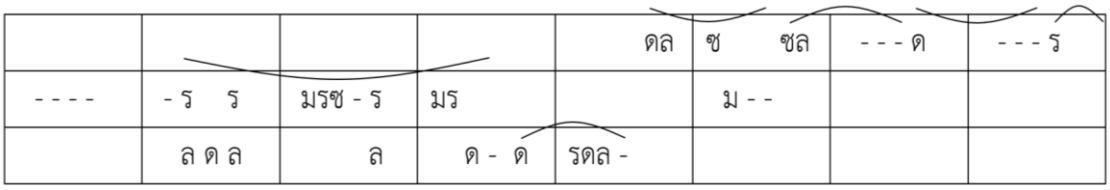

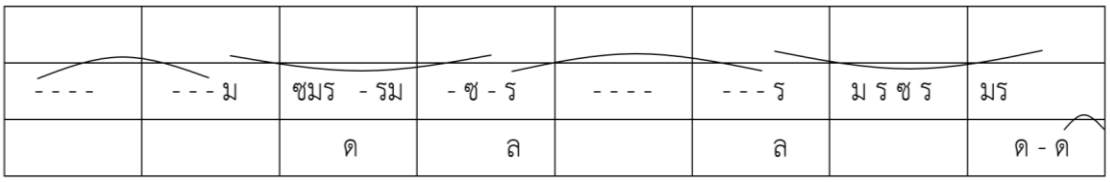

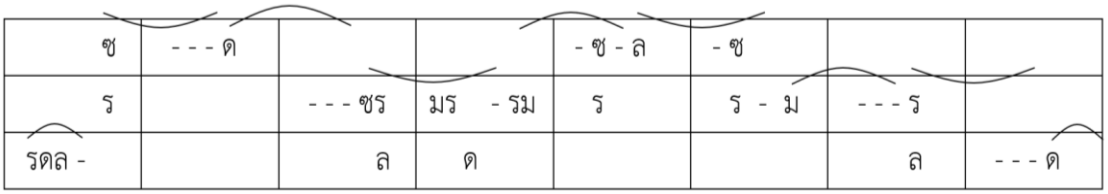

ทางเก็บ ท่อน 1

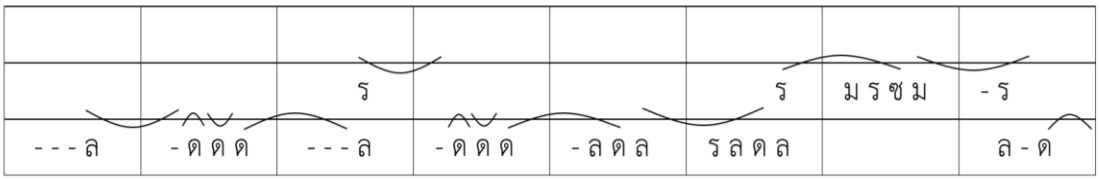

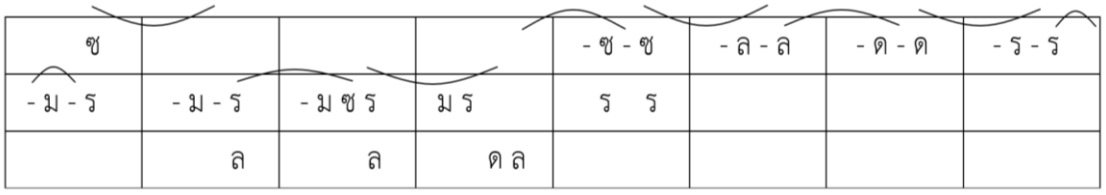

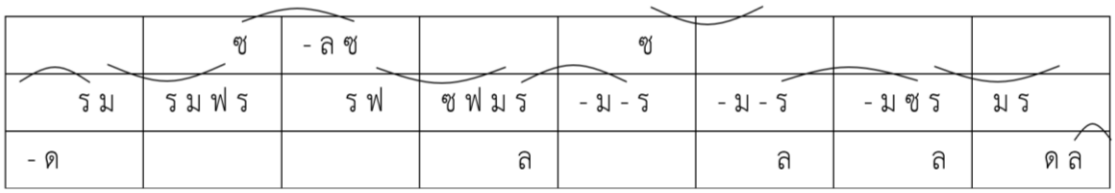

- ล ซ				- ซ - ล	ด ล ซ	- ล ซ	
ม	ซ ม ร		ร ม	ร	ม	ม	ซ ม ร
	ด	ท ล ร ล	ท ด				ล ด

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

- - - -	- ล - ล	- ด - ล	- ซ - ล	ซ		- - - ซ	ลซ - ซล
			ร	ฟ - - ซฟ	มร รฟ	ร	ฟ
					ด -		

- - - ด	- - - ร	- ม̣ - ร	- ด - ร	ดล - - -	- - - ล	- ด - ล	- ซ - ล
							ร

ซ		ซ	ลซ ซล	- ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
ฟ - ซฟ	มร รฟ	- - - ร	ฟ -	- ฟ ร			ร
	ด -						

ทางเก็บ ท่อน 2

	ซ ซ ซ	- - - ล	- ซ ซ ซ	ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ซ
- - - ฟ	- ร ร ร		ร ร ร	- ฟ ร			ร

	ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ				ซ ล
ฟ	- ฟ		ร ฟ	ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร
- ด -				- ล ด ล		ด ล	

- ซ - ล	- ด - ร	- ซ			ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ
ร		ร ฟ ร	ฟ ร	ร - ฟ	- ฟ ร		ร ฟ
		ล	ล ด ล	- ล			

			ซ ล	ซ ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร	ฟ - ร			ร
- ล ด ล	ล	ล ด ล					

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 3

- - - ดซ	ลซ		ซ	ลซ ซล	- ด - ซ	ลซด - ซ	ลซ
ร	ฟ - ร	ร	- ฟ - ร	ฟ -	ร	ร	ฟ - ซ
	ล	ดลด - ล					

							- - - ซ
ฟร - - ฟร			ร	- - - ฟร	- ร	- - - ฟ	ร
ล	- ด - ร	ดล - - ด	- - - ล	ล	ดลด ล		

- - - -	- - - ล	ซ - ซล	- ด - ซ	- - - -	- - - ซ	ลซ - ดซ	ลซ
		ฟ	ร		ร		ฟ - ซ

		- - - ซ	ลซ - ซล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	
ฟร - - ฟร	รฟ	ร	ฟ			ร	- - - ฟ
ล ล	- ด -						

ทางเก็บ ท่อน 3

			ซ	- ร ด ล	ร ด ล ซ	ด ล ซ	ล ซ
	ร	- ซ - ร	- ฟ - ร		ร	ร ฟ	ร ฟ ร
- - - ด	- - - ล	ล					ล

					ล	ซ ล ด ร	ด ล ด ซ
- ซ ฟ ร	ฟ ร		ซ ฟ ร	- ซ ฟ ร	ฟ ร		ร
ล	ล ด ล	ร ด ล ด	ร ล	ล	ด		

- ร ด ซ	ด ล - ล	ด ล ซ	ล ซ - ซ	ล ซ			
ร		ร ฟ	ร ร	ร ฟ ร	ซ ฟ - ฟ	ซ ฟ ร	ฟ ร - ร
				ล		ล ด	ล ล

- ร ด ล	ด ล ซ		ซ ล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	
	ร ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร			ร	- - - ฟ
		ล ด ล					

กลับต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงตวงพระธาตุ สามชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

- - - -	- - - ร	- ร	ม ร ม ร - ร	ม ร ซ -	- - - ร	- ม	ร ม ร - ร
	ล	- ด ล	ด ด ล	ด	ล	- ด	ด ล

- - - -	- - - ร	ม ร ซ - ร	ม ร				
	ล	ล	ด - ด	ร ด ล - -	- - - ด	ล – ร ด ล	ร ด - ด

			ซ	- - - -	- - - ล	- ด - ซ	ทลซทล-ด
- - - ฟ	- - - ซ	ฟร - - ฟ	ร ฟ - ร			ร	

	- ซล	- ด - ล	ซ ลซ			- - - ซ	ลซ ซล
- - - ฟ	ซฟ		ฟ รซฟ	- - - ซฟ	มร มร- ฟ	ร	ฟ -
					ด		

ทางเก็บ ท่อน 1

				- ด ร ด	ท ล ซ	ทลซ - ซ	ล ท ด ร
	- ร ร ร	- - - ม	- ร ร ร		ร	ร	
- - - ด	ล ล ล		ล ล ล				

ด ล ซ	ล ซ			ซ ล ด ร	ด ล ด ซ	- ซ	- ล - ด
ม	ม ร	ซ ม ร	ม ร		ร	- ม ร	
	ล	ด	ด ล				

- ล ด ซ	ล ซ		ซ	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด
ร	ฟ ม	ร ร ม	ร ม ฟ ร			ร	
		ล ด ล	ล				

	ซ ล	- ร ด ล	ด ล ซ			- - - ซ	ลซ ซล
- ร - ฟ	- ฟ ร		ร ฟ		- ร - ฟ	ร	ฟ -
ล				- ล - ด	ล		

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

- - - -	- - - ฟ	- ร - ซ	ฟรซฟ - ฟ	- - - ร	- - - ฟ	- ร - ฟ	รซฟ - ฟ
		ล		ล		ล	

	- ซล	- ด - ล	ซ ลซ - ล	ซ			
มร - รฟ	ซฟ		ฟ	ฟ - - ร	ฟ ซ ฟ		- ร - ฟ
ด				ล	ด	รดล - ด	ล

- ด - ล	ซ ลซ - ล	ซ ซ	ลซ - ซล	- - - ร	- - - ด	- - - ล	- - - ซ
	ฟ	ฟ - ร	ฟ				ร

ลซ		ซ	ลซ ซล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - ลซ
ฟ - ร	- รฟ	- - - ร	ฟ -			ร	ฟ
ล	- ด						

ทางเก็บ ท่อน 2

		- - - ซ			ซ	ล ซ	ล ซ
- - - ร	- ฟ ฟ ฟ	ร	- ฟ ฟ ฟ	ร	ซ ร ฟ ร	ฟ ร	ฟ ฟ
ล				- ล ด ล		ล	

	ซ ล	ซ ร ด ล	ด ล ซ				ล ซ
ม ร ร	ม ฟ ร	ร	ร ฟ	- ร ฟ ซ	ฟ ร ฟ	ร	ฟ ร ฟ
ล ด ล				ล	ล ด	ร ล ด ล	

- ร ด ล	ด ล ซ		ซ ล	ซ ซ	- ล - ด	- ร - ด	- ล - ซ
	ร ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร	ฟ - ร			ร
		ด ล					

			ซ ล	- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- ล ซ
ร	ฟ ร ซ ฟ	ม ร ร	ม ฟ ร			ร	ฟ
- ล ด ล		ล ด ล					

กลับต้น

เพลงนกขมิ้น 3 ชั้น

ทางหวาน ท่อน 1

				ซ	ด ซ		
- ซ - ม	ร ซ -	ร	มร - รม	- - - ร	ซ ม	ร - ร	ซ ร - ม
	ด	- - - ล	ด			ด ล	ล

ร		- - ซ ร	มร - รฟ	- - - -	- ม - ฟ	- - - ซฟ	มร มร -ร
ด - - -	- - - ด	ล	ด				ด ล

- - - -	- - - ร	- ร	มร - ร		- - - รฟ	- - - ซฟ	มร มร -ร
	ล	- ด ล	ด ล	- - - ด			ด ล

- - ซลท	- ร - ล	ท ล ร ล	ทลซ - ล	ซ		- - - ซ	- - - ล
				ม - ซม	ร - รม	ร	
					ท		

ทลร - ท	ล ร - ซ	- - - ล	ทลซ - ลท	- ร - มˌ	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ
	ร						ร

ทางเก็บ ท่อน 1

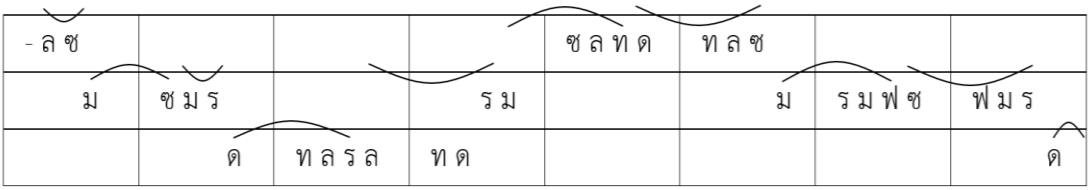

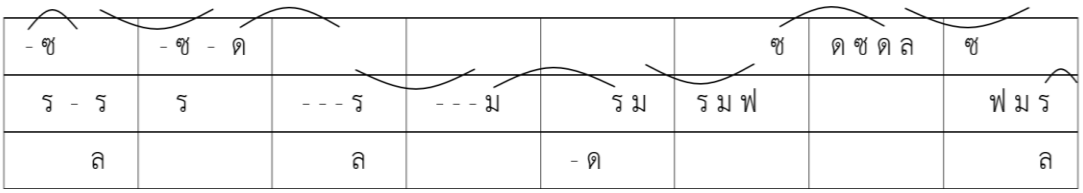

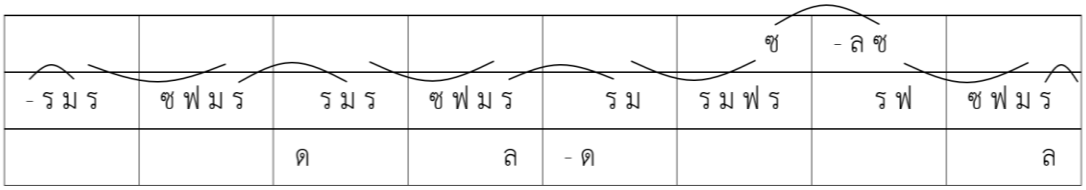

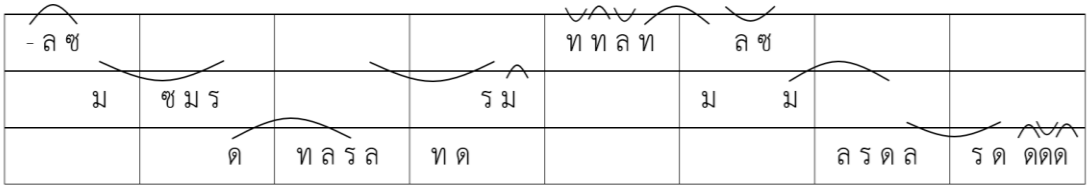

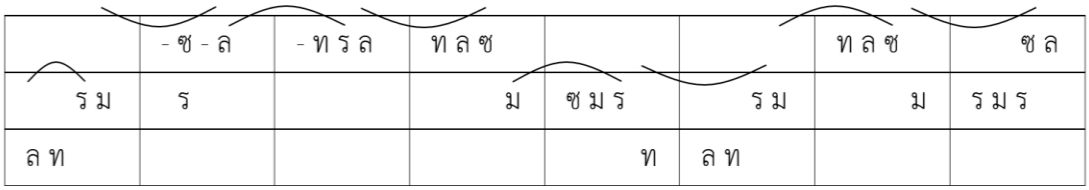

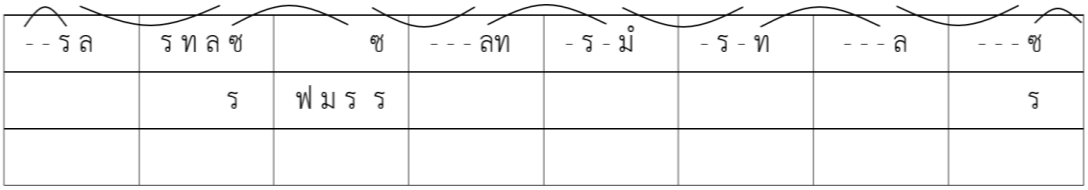

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 2

- - - -	- - - ด	- - - ท	ดทรด - ด	- - - -	- - -		
					ร	- ม	ร รมร - ร
					ล	- ด	ด ล

	ด	- - - ท	ดทรด - ด	- - - ร	มำ ร - ซ	- - ร ล	ทลซทล-ท
- - - -	- - -				ร		

- - - ร	- - - ล	ท ล ร ล	ทลซ - ล	ซ		ซ	- - - ล
				ม - ซ ม	ร - - รม	- - - ร	
					ท		

- ร - ท	- ล - ซ	- - - ล	ทลซ - ลท	- ร - มำ	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ
	ร						ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทางเก็บ ท่อน 2

- ซ - ด	ท ล ท ด	ท ล ร ด	ท ล ท ด	ล ท ด ร	ด ท ด ร	ด ท ล ท	ด ร รรร

ซ ซ ซ ล	ซ			ซ ล	ด ล ซ	ล ซ	
	ม ร		ร ม	ร ม	ม	- ม	ซ ม ร
	ด	ท ล ร ล	ท ด				ด

- ท - ร	- ท - ล	- ท ร ล	ท ล ซ			ท ล ซ	ซ ล
			ม	ซ ม ร	ร ม	ม	ร ม ร
				ท	ล ท		

- - ร ล	ร ท ล ซ	ซ	- - - ลท	- ร - ม̀	- ร - ท	- - - ล	- - ทลซ
	ร	ฟ ม ร ร					ร
		ล					

กลับต้น

ทางหวาน ท่อน 3

- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ -ลซ			ล	- - - ท
			ม	- ซ - ม	ร - รม	- - -	
					ท		

- ลทล -	- ร - ท	ลซ - ลท	- ร - ล	- ท ล -	- - - ซ	- ล - ท	ลซ -
					ร		ซม

ซ ล ซ					- ด	ด	รดทลทล-ล
ม	- ซ -	- - - ร	มร - รม	- ซ - ม	- ร	- ซ -	
	ด	ล	ด		ล		

- ร - ท	ล ร - ซ	- - - ล	ทลซ-ลท	- - - ร	- - - ท	- ร - ท	- ล -ทลซ
	ร						ร

ทางหวาน ท่อน 3 (ว่าดอก)

- - - -	- - - ล	ทลร - ล	ทลซ -ลซ			ซ	- ล - ล
			ม	- - ซ ม	ร - รม	- - - ร	
					ท		

ท ล ร -	- - - ด	ท ด ร ด	ทลซทล -ล	- - - -	ทลร - ซ	- - - -	- ล - ล
					ร		

- - - -	- - - ลท	- - - ล	- ร - ล	ซ	ร	- - - ล	- ท - -
				ม - -	- - -		

- - - -	ท	- - - -	- ล - ล	- - - -	- - - ล	- ร - ล	ซ ซ
	ซ ม -						ม - ร

ทางเก็บ ท่อน 3

- ท - ร	- ท - ล	ทลร - ล	ท ล ซ			ท ล ซ	ซ ล
			ม	ซ ม ร	ร ม	ม	ร ม
				ท	ล ท		

- - - รซ	ล ท ด ร	ซ ล ซ ด	ร ด ท ล	- ท - ร	- ท - ล	ท ล ร ล	ท ล ซ
							ม

ซ ล ซ	ซ ล ซ					ล - ทลซ	- ซ - ล
ม	ร	ม ร ร	ม ร ซ ม		- ร - ม	ม	ร
		ท		- ล - ท	ล		

- - - รล	ร ท ล ซ	ซ	- - - ลท	- ร - มำ	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ
		ฟ ม ร ร					ร
		ล					

กลับต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ว่าที่ร้อยตรีบุญธนา จำพรต
วัน เดือน ปี เกิด	18 มกราคม พ.ศ. 2538
สถานที่เกิด	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2559 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการรับนักเรียนผู้มีความสามารถดีเด่นระดับชาติทางด้านศิลปะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2563 เข้ารับการศึกษาต่อในระดับปริญญาบัณฑิต หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University